

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ZAMAN YOLCUSUNUN

EL KİTABI

Vezûv Yanardağı'nın patlamasından
Woodstock Festivali'ne 18 Yolculuk

Wyllie, Acton

18 Goldblatt

JAMES WYLLIE, JOHNNY ACTON
& DAVID GOLDBLATT

ZAMAN YOLCUSUNUN EL KİTABI

VEZÜV'ÜN KÜLLERİNE GÖMÜLEN POMPEİ ŞEHRİNDEN
WOODSTOCK FESTİVALİ'NE KADAR TARİHTEN
SEÇME HİKAYELER

Maya Kitap: 156, İnceleme: 38
1. Baskı, İstanbul Haziran 2017

ISBN: 978-605-9902-67-0

Orijinal Adı: Time Traveler's Handbook: 18 Experiences from the Eruption of Vesuvius to Woodstock

Copyright © Johnny Acton, David Goldblatt, and James Wyllie, 2015.

All rights reserved. Published by Profile Books Ltd., via AnatoliaLit Agency.

Telif hakları sahibinin izni olmaksızın, hiçbir yolla çoğaltılamaz,
kopyalanamaz ve dağıtılamaz.

Yayın Yönetmeni: Tahir Malkoç

Editör: Selin Saraçoğlu

Mizanpaj: Mehmet Büyüktuna

Kapak: Gülay Tunç

Maya Kitap * Sertifika: 14079

Merkez Mah. Kocamansur Sok. No: 6/4 Şişli / İstanbul Tel: 0212 296 97 12
e-posta: info@mayayayinlari.com / www.mayayayinlari.com

Kayhan Matbaacılık * Sertifika: 12156

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 244

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 576 01 36

Zaman Yolcusunun El Kitabı

James Wyllie, Johnny Acton
& David Goldblatt

Çevirmen

Hazal Ceren Deniz

GÖRSELLER

Bu kitapta kullanılan görsellerin telif hakkı sahiplerini tespit etmek ve bu kişilerle irtibata geçmek amacıyla her türlü girişimde bulunulmuştur. Yine de, isimlerinin çalışmamızda yer almaması halinde, telif hakkı sahiplerinin yayınevimizle iletişime geçmeleri rica olunur.

Francis I (Jean Clouet) (s.22), Louvre Müzesi; Henry VIII at the English Camp (s.24-25), Kraliyet Koleksiyonu/ Kraliçe II. Elizabeth; Henry VIII after Hans Holbein (s.29), Walker Art Sanat Galerisi. V For Victory (s.65), Getty Images; Dancing in the streets (s.70, Görsel12/ UIG/ Getty Images; Piccadilly Circus (s.73) ve Churchill, Attlee and Bevin (s.76), Keystone/ Getty Images. Michael Lang and Artie Kornfeld (s.81), Bill Eppridge/Life/ Getty Images; Breakfast (s.86), John Dominis/Life/Getty Images; Undress Code (s.91), Silver Screen/Movipix/Getty Images; Swami Satchidananda (s.93), Mark Goff/WikiCommons; Country Joe (s.96), Jason Laure/Woodfin/ Getty Images; Lost girl (s.99), Three Lions/Hulton Arşivi/Getty Images. Charles I (s.107), Fine Art Images/Superstock/Getty Images. Tardivet and Miomandre (s.136), Fransa Milli Kütüphanesi. Berlin Wall 'Death Strip' (s.153), Thierry Noir/WikiCommons; Brandenburg Gate (s.158), Sue Ream/WikiCommons; Rostropovich (s.165), L. Emmett Lewis Jr. © Stars and Stripes. Charlie Parker (s.209), Gilles Petard/Getty Images; Lindy Hoppers at The Savoy (s.212), Charles Peterson/Hulton Arşivi/Getty Images; Outside Minton's Playhouse (s.217), William Gottlieb/Redferns/Getty Images. Fab Five (s.223, Astrid Kirchherr/K&K/Redferns/Getty Images; The Beatles at The Top Ten Club (s.229), Ellen Piel/K&K/Redferns/Getty Images; The Beatles at The Star Club (s.235, Ulf Kruger/K&K/Redferns/Getty Images. Mobutu introduces Foreman and Ali (s.238), George Walker/Liaison/Getty Images; Foreman in training (s.244), Neil Leifer/Sports Illustrated/Getty Images; Ali prepares (s.247), Serbest Gazeteci/AFP/Getty Images; Ali throws the Big One (s.251), The Ring Dergisi/Getty Images. Kublai Khan (s.263), Dea/ Getty Images. Tahitian women (s.284), Time Life Fotoğrafları/Mansell/Life/Getty Images; The Endeavour (s.290), SSPL/Getty Images. Up Pompei! (s.302), Art Media/ Print Collector/Getty Images. John Ball (s.308), Britanya Kütüphanesi İdare Heyeti. Union artillery unit (s.325), Zouave uniform (s.330), Colonel Dixon Miles (s.331), Union attack (s.334), Federal Cavalry at Sudley Springs (s.335), Senators Zachariah Chandler and Benjamin Wade (s. 336), Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi.

Çalışmamızda yer alan haritalar Magnetic North tarafından temin edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz, Şartlar ve Koşullar 7

KUTLAMALAR & FUARLAR

- 1520 * Altın Sırma Meydanı, Calais Yakınları 13
1851 * İlk Dünya Fuarı, Londra 36
1945 * Zafer Günü, Londra 63
1969 * Woodstock Festivali, Bethel Kasabası, New York 79

TARİH YAZAN ANLAR

- 1649 * I. Charles'ın İdamı, Londra 103
1789 * Kadınların Versay Sarayı'na Yürüyüşü, Paris 116
1914 * Arşidük Ferdinand Suikastı, Saraybosna 139
1989 * Berlin Duvarı'nın Yıkılışı, Doğu ve Batı Berlin 152

TARİHTEN SEÇME KÜLTÜR VE SPOR OLAYLARI

- 161 * 235. Olimpiyat, Olympia 169
1599 * Shakespeare's Globe Tiyatrosu'nun Açılış Gecesi, Londra 187
1942 * Bebop Müziğinin Doğuşu, New York 203
1960–62 * The Beatles'ın Hamburg'a Gelişi 220
1974 * Muhammed Ali ve Ormanda Dövüş, Kinşasa 237

EFSA NEVİ GEZİLER

1271 * Marco Polo ile Shangdu, Çin **255**

1768–71 * Kaptan Cook'un İlk Destansı Yolculuğu, Pasifik
Okyanusu **273**

TEHLİKELİ GEZİLER*

---

79 * Vezüv Yanardağı'nın Patlaması, Pompei **295**

1381 * Büyük Köylü İsyanı, Essex, Kent ve Londra **306**

1861 * Birinci Bull Run Muharebesi, Virginia **324**

*Bu geziler şirketimizin seyahat sigortası tarafından karşılanmamaktır; tehlikeyi göze alıyorsanız şimdi koltuğunuza oturun ve sıradışı yolculuğunuzun keyfini çıkarın.

Geçmiş, Günümüz & Gelecekle ilgili Okumalar **338**

WYLLIE, ACTON
VE GOLDBLATT'IN

ZAMAN YOLCULUĞU TURLARI

“Tarih tekerrürden ibarettir.

İlkinde trajedi, ikincisindeyse tatildeymiş gibi yaşanır.”*

BAZILARI, TARİHİN UZAK DİYARLARDAKİ YABANCI BİR ÜLKE OLDUĞUNU SÖYLER. Bizse size şunu söylüyoruz: Pasaport-larınızı hazırlayın. Wyllie, Acton ve Goldblatt (WAG) Zaman Yolcu-luğu Turları olarak, sizi tarihin en muhteşem anlarına tanıklık etmek üzere bir yolculuğa davet ediyoruz. Eşsiz Kronovinn™ plazma mekiği teknolojisi sayesinde, size geçmişteki bir zamana en kesin ve doğru şekilde gideceğinizi ve bu yolculu-ğun uzay-zamanda en az karışıklığa yol açacağını garanti ediyoruz. Artık yanlış yüzyıllarda takılı kalmaya, geri döndüğünüzdeyse kendinizi büyük büyük halanın-zın yerinde bulmaya son!

WAG şirketi olarak biz, tekerrürden ibaret olsa bile, tarihin ikinci seferinde sadece komedi değil, bir kutlama ya da bir tatil havasındaymış gibi de yaşanabi-leceğine inanıyoruz. Eğer bu, aradığınız ideal tatil konseptine uyuyorsa, o halde size “Kutlama ve Fuarlar” temalı turumuzu seçmenizi öneririz. Feodal dönemin son zamanlarındaki şaşaaaya yerinde tanıklık edip İngiliz ve Fransız soylularının altın sırmalarla bezenmiş çadırlarda düzenlenen şöenlerde, Kral VIII. Henry ve Kral I. Francis şerefine kadeh kaldırmalarını izlemek isterseniz, Altın Sırma Mey-danı gezimiz tam size göre. Ziyafetler sırasında sergilenecek mızrak dövüşleri ile çadırlardan kıyafetlere, zırhlardan süslere kadar her biri altın sırmayla süslenmiş detaylar size dönemin ihtişamını hayretle izleme imkânı sunacaktır. Haydi gelin, şimdi de ortaçağdan 1851 tarihine doğru biraz ilerleyelim. 1851 yılında düzenle-nen I. Dünya Fuarı kutlama ve fuar temalı tatil severlere hem Victoria Dönemi’nin Londra’sını yakından tanıma fırsatı veriyor, hem de fuar dolayısıyla özel olarak

* Karl Marx’ın “Tarih tekerrürden ibarettir. İlkinde trajedi, ikincisinde komedi olarak yaşanır,” sözüne atıfta bulunulmuştur. (ç.n.)

inşa edilen Kristal Saray'ı ziyaretçilerin beğenilerine sunuyor. Eğlencesine düşkün ziyaretçilerimizi ise, 1945 Londra'sında kutlanan Zafer Günü ve 1969 New York taşrasında sahnelenen Woodstock Festivali, ortak paydaları yalnızca toplu halde eğlenme olan, birbirine zıt karakterde iki ayrı deneyim olarak bekliyor.

Daha deneyimli zaman yolcuları için önerimiz, tarihin seyrini değiştiren olayların yaşandığı zamanlara yolculuk etmeleridir. Sizin için özenle seçtiğimiz, tarihte yaşanan önemli olaylardan oluşan "Tarih Yazan Anlar" turumuz, size tarihteki değişim rüzgârlarına tanıklık etme olanağı sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda olayların bizzat içindeymişsiniz gibi hissetmenizi de mümkün kılıyor. Fransız Devrimi'yle son bulan ve mutlak krallık rejimi olarak da bilinen *ancien régime*'in nasıl yıkıldığını yerinde görmek ister miydiniz? Ya da İngiliz İç Savaşı'nın sonucunda I. Charles'ın İdamı'nın günümüz modern dünyasının ortaya çıkışına nasıl bir zemin hazırladığını? Belki de kendileri ve aileleri için "ekmek" diye haykıran kadınlarla birlikte Paris sokaklarında dalga dalga büyüyen Kadınların Versay Sarayı'na Yürüyüşü'ne katılmak ve Fransız Devrimi'ne adınızı yazdırmak isterdiniz? Günümüz yakın tarihini daha cazip bulan zaman yolcularımızaysa, 20. yüzyılın iki büyük dönüm noktasını, yani I. Dünya Savaşı'nın başlamasını tetikleyen Saraybosna'daki, Arşidük Ferdinand Suikastı ile Avrupa'da yaşanan mücadeleyi sonlandıran Berlin Duvarı'nın Yıkılışı gezilerini sunuyoruz.

WAG şirketi olarak, "Tarihten Seçme Kültür ve Spor Olayları" turumuzda bu alandaki tarihi hazineleri siz zaman yolcularımızın beğenisine sunuyoruz. Tarihten sizin için derlediğimiz spor ve kültür klasikleri, yaşandıkları tarihte tekerrarı bir daha olmayacak gibi görünmüş olsa da, zaman yolculuğumuz sayesinde tüm görkemiyle yeniden karşınıza çıkacak. Bu turumuzda Antik Olimpiyat Oyunları'ndan, Shakespeare's Globe Tiyatrosu'nun açılış gecesine; 1940'lar New York'unda ortaya çıkan ve modern cazın başlangıcı olarak da kabul edilen Bebop Müziğinin Doğuşu'ndan, The Beatles'ın Hamburg'a Gelişi'ne, ya da Muhammed Ali'nin George Foreman'la yaptığı Ormanda Dövüş adıyla da bilinen efsanevi boks maçına kadar her zevke göre tarihi bir aktivite bulabilirsiniz.

Maceraperest yönleri gelişmiş, dayanıklı yolcularımız için kısa bir süre önce hazırladığımız "Efsanevi Geziler" turumuzda Venedikli gezgin Marco Polo ile Shangdu'da altı ay boyunca 13. yüzyıl Çin'inde seyyahlık yapabilir veya kâşif Kaptan Cook'un İlk Destansı Yolculuğu'nda Avustralya kıyılarına doğru yola çıkacak gemide üç yıl süren bir maceraya adım atabilirsiniz. Ve son olarak, çelik gibi sınırlara sahip, ne olursa olsun soğukkanlılığını koruyabilen zaman yolcularımız için seçtiğimiz "Tehlikeli Geziler" turumuzu sizlere sunmaktan gurur duyuyoruz. Bu turda sizi bekleyen tarihi geziler arasında, Vezüv Yanardağı Patlaması ve küller altında kalarak yeryüzünden silinen bir şehrin hikâyesi, Londra'yı alevler içinde bırakan bir ortaçağ çılgınlığı örneği Büyük Köylü İsyanı ve turumuza eklenen en

yeni gezimiz, Amerikan İç Savaşı yer alıyor. Birinci Bull Run Muharebesi'ni, havada uçuşan mermileri ve çok daha fazlasını en önden izleme şansına sahip olmak isterseniz bu tur sizin için.

Hangi turu seçerseniz seçin, *Zaman Yolcusunun El Kitabı* size bu dünyaların kapısını açan bilgelik anahtarı olarak yanınızda yer alacaktır. Bu rehberi hazırlama aşamasında aslında biz de sizin gideceğiniz yerlere önceden gittik ve ancak gün ağarınca evlerimize geri dönebildik. Sonunda da tecrübelerimizi birleştirerek, sizin adınıza ve sizler için geçmişe yönelik bu yolculuğu hazırladık. Bu tecrübeler ışığında sizi gerçekten de doğru zamanda doğru yere götüreceğiz. Hem de her seferinde. Tarihteki önemli dönüm noktalarının altını çizmekle beraber aynı anda size nerede konaklanır, ne yenir, ne içilir, ödeme ne şekilde yapılır ve elbette eve geri nasıl dönülür, hepsini anlatacağız. Düşünür Karl Marx bir zamanlar şöyle demişti: “İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yazarlar, fakat kendi seçtikleri koşullar içinde değil.” Tarih çoktan yazılmış olduğuna göre, size onu tekrar yaratacağınızı söyleyemeyiz. Fakat bir şeyin garantisini verebiliriz, o da tarihteki olayların içinde yaşandığı koşulları seçmeyi. Öyleyse geçmişe hoş geldiniz!

DİKKATLİCE OKUYUNUZ: YOLCULUĞUN HÜKÜM VE KOŞULLARI

KIYAFET ZORUNLULUĞU

Topluluk içinde dikkat çekmemek çok önemli olduğundan WAG şirketi tarafından size her yolculuk için uygun bir kıyafet sağlanacaktır. Kendinize ait halihazırda uygun bir kıyafetiniz varsa veya dikiş hünerlerinizi yeni bir kıyafet dikerek test etmek isterseniz, lütfen bununla ilgili maddeleri dikkatle okuyun. Ten rengi veya dış görünüşünüzün yolculuk edeceğiniz zamandaki insanlardan farklı olması sebebiyle yersiz bakışları üzerinize çekme ihtimalinizin de şirketimizin deneyimli makyaj sanatçıları sayesinde bertaraf edileceğini şimdiden belirtelim.

SAĞLIK KONULARI

Misafirlerimiz yolculuklarına başlamadan önce sıkı bir sağlık kontrolünden geçeceklerdir. Zararsız gibi görünen küçük bir virüs bile henüz ona bağışıklık kazanmamış bir toplum için ölümcül sonuçlar doğurabilir. Tam tersi olarak da, yüksek risk taşıyan bölgelere seyahat eden yolcularımızdan geri dönüşlerinde sağlık kontrolünden geçmeleri ve gerekli görülürse karantinada kalmaları istenecektir. Bazı yolculukların diğerlerinden daha yorucu olması muhtemeldir; özellikle de uzun deniz yolculukları ve tehlikeli geziler bölümünde yer alan seyahatlerin. Böyle bir maceraya atılmaya sağlıkları elverişli olmayan misafirlerimizin zaman yolculuğu taleplerini geri çevirme hakkımızı saklı tutuyoruz. Tüm yolcularımıza geçmiş zamanda da geçerli olacak bir sağlık sigortası yaptırma kararını da tavsiye ederiz.

İLETİŞİMLE İLGİLİ KONULAR

Yolcularımız, yakın zaman yolculukları hariç diğer tüm gezilerde anadillerini yalnızca kısıtlı olarak kullanabileceklerini bilmelidirler. İngilizce konuşabilen yolcularımız hazırlıksız gitmeleri halinde Elizabeth Çağı* Londra'sındaki insanlarla konuşup anlaşmakta güçlük çekebilir. Haliyle WAG şirketi olarak, gideceğiniz yerde konuşulan dillerle ilgili sizlere temel bilgi vermeyi borç biliriz. Bunun yanı sıra kullanılan vücut dili, davranış biçimleri, ritüeller ve toplumsal âdetlerle ilgili olarak da sizleri bilgilendirmek için yanınızda olacağız. Yolculuklar için belirtilmiş olan fiyatlara hazırlık için iki günlük konaklama ve oryantasyon programı da dahildir. Lütfen dikkat: Bu program içinde yer alan kurslar zorunludur ve tamamlamak için minimum düzeyde yeterlilik gerekmektedir.

UZAY-ZAMANLA İLGİLİ KONULAR

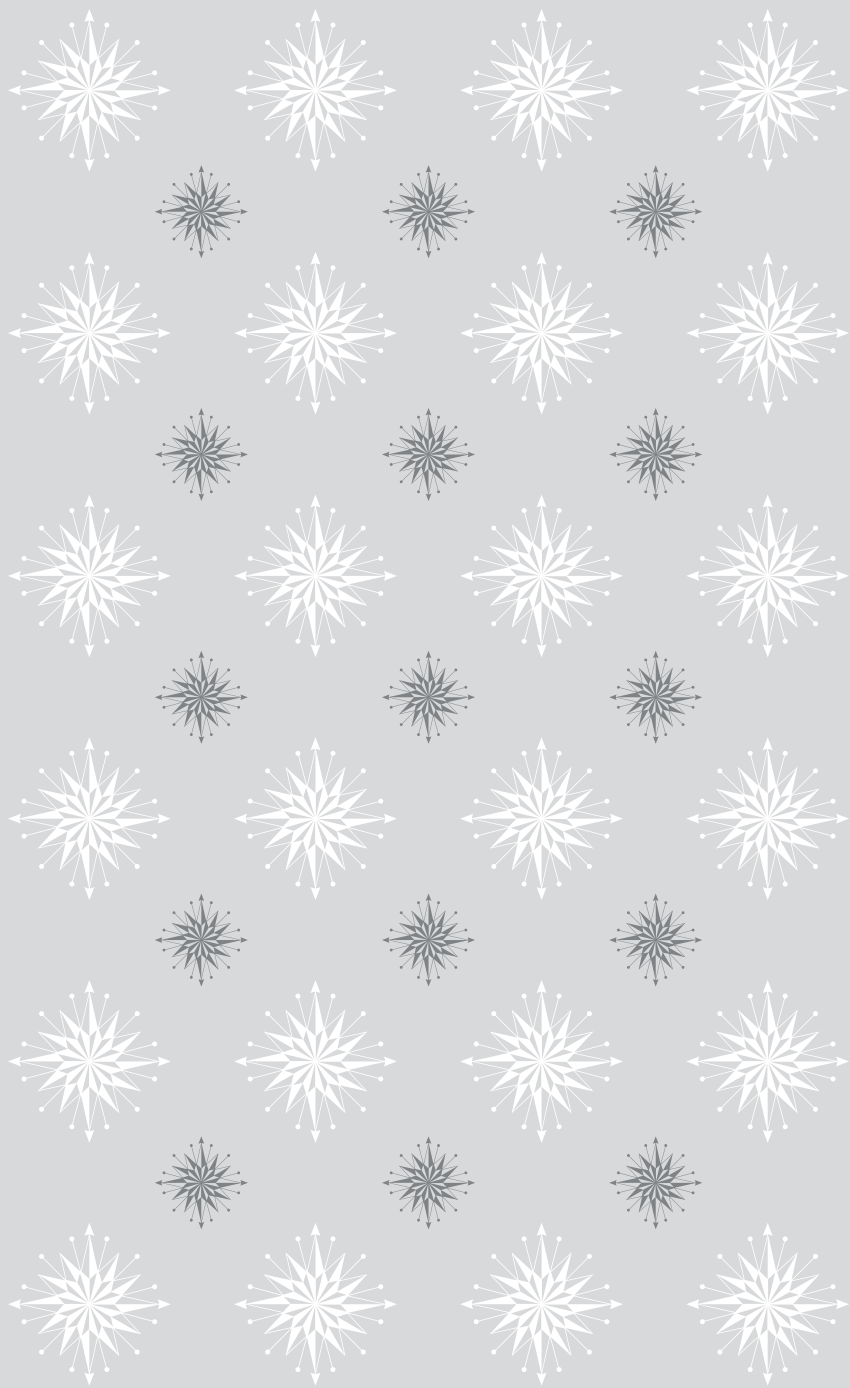
Turlarımızda yer alan tüm geziler, fazla dikkat çekmeden, gittiğiniz zamana ayak uydurabilmeniz için özenle seçilmiştir. (Bu sebeptendir ki Ay'a İniş ya da Sezar veya Napolyon ile Gönül Maceraları adı altında turlar düzenleyemiyoruz.) Fakat yine de, gitmek istediğiniz zamanda yaşanan olaylara müdahale edecek her türlü davranıştan özellikle kaçınmanız gerekecektir. Uzay-zaman sürekliliği, gideceğiniz yerdeki insanlarla aranızda oluşacak küçük çaplı etkileşimler ve orada bulunmanız sonucu ortaya çıkan etkilerle başa çıkabilecek kadar güçlüdür; fakat daha büyük etkileşimler sorun yaratacaktır. WAG şirketi bu kuralı ihlal ettiği belirlenen zaman yolcularını tazminatsız, anında "bugüne" geri yollama hakkını saklı tutar. Yeme içme gibi günlük aktiviteler ve gideceğiniz toplumla yapacağınız küçük ölçekli etkileşimler izin verilen sınırlar içerisinde. Bu tür aktiviteleri yaparken, tarihin gidişatı üzerinde oluşabilecek ufak değişiklikler göz ardı edilebilir. Bu ufak değişiklikler, zaman yolculuğundan geri döndüğünüzde, kendinizi caz yerine artık speed metal severken bulmanız ya da sevgilinizin adının Pam yerine Lionel olması şeklinde tezahür edebilir. Bu tür değişiklikleri mesleki risk olarak da kabul edebilirsiniz. Gittiğiniz zamandan küçük bir hatıra olarak getirmek isteyebileceğiniz hediyelik eşyalar, günümüz antika piyasasını altüst edeceğinden buna da izin verilmediğini söylememize gerek yoktur sanırım. Cep telefonu ve kameralar da kesinlikle yasaklı eşyalar arasındadır. Selfileri ise aklınızdan bile geçirmeyin. WAG şirketi bu kurallara uyulmaması halinde hiçbir sorumluluk kabul etmez.

* I. Elizabeth'in 1558 tarihinde tahta çıkmasıyla başlayıp 1603'te ölümüyle sona eren dönemdir. (ç.n.)

BİRİNCİ BÖLÜM

KUTLAMALAR & FUARLAR

Altın Sırma Meydanı

8-24 HAZİRAN 1520 ✱ CALAIS YAKINLARI, İNGİLTERE

1520 yılının Haziran ayında, Fransa'nın kuzeyinde, İngiltere Kralı VIII. Henry ve Fransa Kralı I. Francis, yanlarında bazı soylularla birlikte iki haftadan biraz daha uzun bir süre boyunca açık havada düzenlenecek büyük bir buluşmaya katılmak üzere bir araya gelecekler. Bu buluşma, barışı temin etmek ve I. Francis'in oğlu ile VIII. Henry'nin kızının nişanını kutlamak amacıyla organize edilmiş gibi görünse de, aslında başından sonuna kadar 16. yüzyılın realpolitik* amaçlarına bulanmış bir etkinlik olacak. 18. yüzyıl tarihçileri tarafından kendisine verilen isimle "Altın Sırma Meydanı", bu iki Rönesans prensine, kendilerini orada bulunanlara savaşçı bir kral, cömert bir centilmen ve Avrupa'nın politik semalarında parlayan birer yıldız olarak gösterme fırsatı verecek.

Meydanda kurulan devasa büyüklükteki gösterişli çadırlar, ihtişamlı birer saray olarak bu iki kralı ağırlayacak. Krallar ilk önce şövalyelere yakışır bir turnuva düzenlemek için bir araya gelecekler. Turnuva mızrak dövüşü ve ayakta serbest dövüş ile başlayıp yeme içmeyle devam edecek; ardından da eğlenceyle noktalanacak.

Lütfen dikkat: Bu gezi, İngiliz kampında elde edilen deneyimlerden aktarılmıştır. Eğer Fransız gözünden bir anlatım tercih ediyorsanız, sizin için de yakın bir gelecekte bir *le champ de la toile d'or*** deneyimi sunmayı umuyoruz.

* Realpolitik yalnızca bir ülkenin kendi çıkarlarını korumasına yönelik izlediği politikadır. (ç.n.)

** Fr: Altın Sırma Meydanı. (ç.n.)

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: ZİRVE BULUŞMALARI

Tarihe baktığımızda İngiltere ve Fransa kralları arasındaki zirve buluşmalarının rekor düzeyde gerçekleşmiş olduğunu görüyoruz. 1254 yılında İngiltere Kralı VIII. Henry, Fransa Kralı IX. Louis ile Chartres kentinde buluşmuş ve Paris'te düzenlenecek büyük şölene katılmak üzere beraber yola çıkmışlar. Buluşma o kadar iyi geçmiş ki, 1259 senesinde bunun bir tekrarını yapmaya karar vermişler. Bu buluşma da bir barış antlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlanmış. Tarih 1396 yılını gösterdiğinde, bu zirveler de artık büyüklük ve ihtişam açısından ivme kazanmaya başlamış. II. Richard ve VI. Charles arasında düzenlenen bu buluşma, aynı zamanda Yüz Yıl Savaşları'nın* tam ortasında gerçekleşmiş ve II. Richard'ın 7 yaşındaki Fransız prensesi Isabelle ile evlendirilmesiyle savaş ortamında geçici bir barış sağlanmış.

Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden bu yana, Avrupa krallarının âdeti olduğu üzere, İngiltere Kralı VIII. Henry ve Fransa Kralı I. Francis de zamanlarının ve paralarının çoğunu savaş için kullanıyorlardı. Ne de olsa, egemen devletlerin yegâne amacı buydu. Kendi ülkelerini savunmak ve hükümdarlıklarının sınırlarını genişletmek için savaşma arzusu taşıyorlardı. Elbette kralların, hal ve hareketleriyle içlerindeki savaşçı ruhlu erkekliklerini etraflarına göstermeleri de egemen devletlerin diğer amaçları arasındaydı. 16. yüzyıl başlarındaysa, Avrupa'da bambaşka eğilimler şekillenmeye başlamıştı. Entelektüel değişimler,

daha hümanist bir bakış açısını da beraberinde getirmişti. Erasmus gibi hümanist yazarlar, krallıkların sahip oldukları gücü, barışı koruyabildikleri oranda gösterebileceklerini savunmuş ve böylece savaşçılık ilkeleri yerini, şövalyelik prensiplerine bırakmıştı. Politik yöndeki değişimler de, Avrupa'nın en önemli iki devlet adamını kendi içlerinde savaşmak yerine, önlem almaya yönlendirmişti. Bunlardan Papa X. Leo, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğuda artan gücü karşısında birlik olmaya gitmiş; İngiltere Kardinali Wolsey de, İngiltere'yi Avrupa politik sahnesinin ortasına yerleştirme çabalarından vazgeçip istikrar arayışına girmişti.

Kardinal Wolsey ve Papa'nın tüm Avrupa devletlerini, sürdürülebilir bir barış imzalamaya davet ettiği 1518 Londra Antlaşması da, kısa süren barış sağlama çabalarının bir sonucuydu. Bu antlaşmayı imzalayan Avrupa devletlerinden Fransa, barışı bir beraberlikle taçlandırmak istemiş ve böylece Veli-aht Prens Francis ile Kral Henry'nin kızı Prenses Mary nişanlanmıştı. Antlaşmanın maddeleri arasında krallıkların buluşmalarını ve turnuva düzenlemelerini öngören bir madde de vardı. Buluşma ve turnuva kombinasyonu önemliydi; çünkü mızrak dövüşleri ve serbest dövüşler devletlerin savaşçı yönlerini göstermelerine ortam hazırlıyor, fakat bunun oyun havasında sergilenmesi de devletlerin, centilmenlik ve şövalyelik esaslarından ötürü, savaşçı bir kenara bırakabileceklerini gösteriyordu. Bu antlaşmayı, 18 ay boyunca

* Yüz Yıl Savaşları, 1337'den 1453'e kadar 116 yıl süren ve İngiltere Kralı III. Edward'ın Fransa tahtında hak iddia etmesiyle başlamış olan bir dizi savaştır. (ç.n.)

krallar arasında karşılıklı hediye alıp vermeler izlemişti. Buluşma ve turnuvarın detaylarına da Fransa'dan Mareşal Gaspard de Coligny, İngiltere'den Worcester Kontu Charles Somerset ve başmabeyincinin organize ettiği fazlasıyla siyasi görüşmelerde karar verilmişti.

Ancak 1520 yılının bahar ayında detaylar üzerinde bir anlaşmaya va-

rılabilmişti. Böylece iki ülkenin üst düzey krallık görevlileri, bu muazzam büyüklükteki organizasyonun yükünü üstlenerek İngiltere'den 6.000'den fazla insanı, atları ve eşyalarıyla beraber, buluşmanın gerçekleşeceği alana taşındılar. Fransa krallık maiyeti de, aynı sayıda insanla buluşmanın gerçekleşeceği alana doğru taşınmıştı.

GEZİ ZAMANI

Gezimize varış tarihiniz 8 Haziran 1520 ve varış noktanız da tam olarak günümüz Fransa'sının kuzeyinde bulunan, Ardres ve Guines kentleri arasındaki tekerlek izleriyle döşeli yol olacak. Yolu bulduğunuzda, eğer buradan Guines'in bir buçuk kilometre dışına doğru hareket ederseniz, aslında İngiltere'ye, ya da başka bir deyişle İngiltere Krallığı tarafından yönetilen Calais bölgesine gelmiş olduğunuzu göreceksiniz. Bu bölge, İngiltere limanından yaklaşık 16 kilometre kadar uzakta olup Fransızlar tarafından 1347 senesinde İngilizlere devredilmiş. Unutmayın, 24 Haziran günü dönüşünüz için hazırlandığınızda, yine buradan hareket etmeniz gerekecek.

Yaklaşık 6000 kişiden oluşan İngiliz krallık maiyeti her ne kadar sizden bir gün önce buluşma yerine varmış olacak olsa da, siz yolun yoğun olabileceğini aklınızda bulundurun. Doğuya, Guines kentindeki İngiliz kampına doğru hareket ederken yolda Fransız asilzadelerinden Bakan Antoine Duprat ve Amiral Bonnivet'nin atları üzerinde hızlıca yanınızdan geçtiklerini göreceksiniz. Acelelerinin sebebi İngiliz Kralı VIII. Henry'ye son bir nezaket ziyareti gerçekleştirmek olacak. Yarım düzine kadar İngiliz soylusu da aynı şekilde, Fransa Kralı I. Francis'i görmek için Ardres kentine doğru yola düşmüş olacak. Tüm bunları izlerken, yanınızdan sürekli olarak geçen at arabaları ve katırlara dikkat edin; onlar da muazzam büyüklükteki İngiliz kampına erzak sağlamak için yola koyulmuş olacaklar. Yolda göreceğiniz arasında farklı kesimlerden birçok insan da olacak. Avareler, hırsızlar ve dilenciler önümüzdeki günlerde yakından tanık olacağınız sınırsız harcamanın haberini aldıklarından kamp dışında beklemek üzere yola çıkmış olacaklar.

İNGİLİZ KAMPI

Guines'e yaklaşıp yaklaşmaz, gözünüze çarpan ilk şey ne kentin taş kalesi, ne kilisenin çan kulesi ne de öbek öbek duran evler olacak. Bunun yerine şehrin tam önünde yer alan ve 300 devasa çadır barındıran muazzam enginlikteki çadır köşk denizine hayretle bakakalacaksınız. Tudor asilzadeleri ve eşlikçilerinin neredeyse tamamı burada kalacak. Capcanlı renklere boyanmış parlak kumaşlar, soyluların zevklerine yaraşır pratik köşkler yaratabilmek için yuvarlak, kare ve dikdörtgen şeklindeki çadırların üzerine dökülmüş olacak. Bu çadır köşkler arasında içlerinde bir düzine çadırın üstü kapalı koridor ve galeriler yardımıyla birleştirilerek sonunda devasa bir çadır köşk haline getirilmiş olanları da yer alacak. Her ne kadar direklerde dalgalanan flamalar, bayraklar ve semboller bir an için Glastonbury Festivali gibi bir açık hava festivalindeymişsiniz hissini verse de, hâlâ Guines'de olduğunuzu unutmayın. Çadırların yerleştirildiği alanın en dışında da görevlilerin, bulaşıklardan sorumlu hizmetçilerin, silahtarların ve seyislerin kaldığı daha az gösterişli yerler gözünüze çarpacak. Alanın tam ortasında, Guines Kalesi'nin tam karşındaysa Kral VIII. Henry'nin köşkü kurulu olacak. Gösterişli kumaşlarla kaplanmış, iki katlı tuğla binalar kendilerini uzaktan belli edecek.

KONAKLAMA

İngiliz kampına yaklaştığınızda tuğladan yapılmış binaların hepsinin boyalı tahtalarla kaplanmış olduğunu göreceksiniz. Bunların içinden en

büyükleri de süpürgeliklerden döşemelere kadar her detayı düşünülmüş olarak dekore edilmiş olacak. Tudor Hanedanlığı'nın amblemi olan Tudor

Gülü ve önemli İngiliz hanedanlıklarından biri olan Beaufort'ların kale kapısını simgeleyen armaları etrafta fazlasıyla mevcut olacak. Etrafı gezerken yukarıya bakmayı da ihmal etmeyin; çünkü çadırları tutan direklerin tepesinde, hanedanlık armalarında kullanılan hayvanların ustaca oyulmuş heykelticikleri de yer alacak. Bu heykeller ejderha, griffin*, tazi, aslan, erkek geyik ve antilop figürlerinden oluşacak.

Şimdi sıra geldi önümüzdeki iki hafta kadar ev sahipliğinizi üstlenecek olan Sir Adrian Fortescue'yle tanışmaya. Fortescue ile öncelikle onun konakladığı çadırı bulmak üzere yola çıkacaksınız. Çadırın üzerinde yer alan Fortescue ailesine ait hanedanlık arması mavi kalkan üzerine dalgali kenarları olan çaprazlama çekilmiş beyaz, kalın bir şeritten oluşuyor. Bu şeridin iki yanında da altın renkli iki çizgi mevcut. Ya da isterseniz hanedanlık armalarını tanımlarken kullanılan dilde olduğu gibi anlatalım: Ak kuşak dökülmüş

gök rengi üzerine dalga dalga işlenmiş, kuzeyden güneye. Bu tanımla artık hangi çadırdan bahsettiğimizi anlamışsınızdır.

Şimdi biraz da Sir Adrian'ı tanıyalım. Kendisi, bir İngiliz Yüksek Şövalyesi ve aynı zamanda Hertfordshire Kontluğu'nda toprak sahibi olarak karşınıza çıkacak. Sir Adrian yakın zamanda eşini kaybettiğinden önümüzdeki beş yıl boyunca derin bir yas içinde olacak. Bu sebepten, kendisine direkt olarak hitap etmediğiniz sürece, köşkte sizi fark etmesi pek olası olmayacak. Lütfen burada kaldığınız sürece yalnızca Fortescue ailesine ait çadır köşkün yanında yer alan küçük, yuvarlak kubbeli çadırı kullanmaya özen gösterin. Ayrıca Fortescue üniformasının size ziyafet salonlarının kapısını açacağını, ancak ziyafet masasında bir yer garantilemeyeceğini de belirtmek isteriz. İhtiyaç gidermek için kullanacağınız kovaların da tamamen sizin sorumluluğunuzda olduğunu söylememize gerek yoktur sanıyoruz.

KRAL KÖŞKÜ

Kral VIII. Henry'nin Guines'deki köşkü, yaklaşık 100 metrekarelik bir alana yayılmış dört bina ve bir büyük avludan oluşacak. Binalar yüksekliği iki metre olan taş duvarlar yardımıyla yükseltilecek. Kil ve kamış kullanılarak oluşturulan üst kat pencereleri ve binanın dışında yer alan İtalyan tarzı, üzerine haç ve yaprak motifleri oyulmuş ahşap saçaklar da kral ihtişamını

* Vücudu aslan, kanatları ve kafası kartaldan oluşan mitolojik bir yaratık. (ç.n.)

yansıtır nitelikte olacak. Saçakların üzerine konuşlandırılmış geniş kirişler oldukça muazzam, süslü kumaşları taşıyacak. Bu yapı üç aydan kısa bir süre içinde, binlerce yetenekli zanaatkârın emeğiyle oluşturulmuş olacak. Kullanılan kiriş ve önceden hazırlanan duvarlar İngiltere'den; camlar Flandre'den ve kumaşlarsa Batı Avrupa'nın hemen her yerinden getirilmiş olacak.

Kral köşkünün karşısında yer alan gösterişli muhafız binasının yanından geçerken üzerinde Şarap Tanrısı Bacchus'un ahşaptan oyulmuş fevkalade bir tasvirinin de bulunduğu çeşmeye göz atmayı unutmayın. Şölenlerde çeşme bir yanından beyaz, diğer yanından kırmızı şarap akıtarak sizleri hayrete düşürecek. Bu sırada topraktan yapılmış çanaklar da çeşmenin yanında tadım için hazır bulunacak. Köşk kapısına geldiğinizdeyse Başmelek Mikail'in bir heykelini göreceksiniz. Fransız şövalyelerinin koruyucu azizi kabul edilen Başmelek Mikail heykelinin burada yer alması da, yine İngilizler tarafından ince düşünülmüş bir jest olarak göze çarpacak.

Kral köşkünden içeri girdiğinizde dörtgen avlu üzerine sağlam soltu kurulmuş, fazlasıyla süslü iki çadırın yer aldığını göreceksiniz. Sağdaki çadır, kralın kız kardeşi Suffolk Düşesi Mary Tudor'a ait olacak. Soldakiyse Kardinal Wolsey tarafından kullanılacak. Avludaki bu gösterişli çadırların arkasında yükselen iki uzun taş binadan soldaki Kral VIII. Henry'nin, sağdaki ise eşi Kraliçe Catherine'in hizmetinde olacak. Bu iki bina birbirine bir yeraltı geçidiyle bağlanacak. Kral VIII. Henry'nin binası aynı zamanda kendisine özel şimşir bitkileriyle döşenmiş bir koridorla direkt olarak Guines Kalesi'ne de bağlanabilecek. Sıkı korunan bu köşklere girmek bir hayli zor olsa da, olur da başarılırsanız, Kraliçe Catherine'in dokuz setlik, altın ve gümüşle dokunmuş çiçekli duvar halılarına göz atmayı ihmal etmeyin. Kardinal Wolsey'nin ana girişte yer alan bekleme odasına geldiğinizde de yine fazlasıyla gösterişli duvar halılarını inceleme şansınız olacak. Bir rivayete göre bu sanat şaheserlerinin arasında meşhur İtalyan hümanist ve şair Petrarca'nın Utku Şiirleri çizimleri de yer alıyor olacak. Eğer kraliyet köşkündeki bu sanat eserlerinin güzelliği karşısında henüz sarhoş olmadıysanız, o halde taze kesilmiş sazların ve güllerin kokusu başınızı döndürmeye yetecektir.

* Aragonlu Catherine olarak da bilinen Kraliçe Catherine, VIII. Henry'nin ilk eşidir. (ç.n.)

Kraliyet köşkü binalarından en kolay giriş yapabileceğiniz, içinde kabul salonunun da yer aldığı bina olacaktır. Bu iki katlı binanın zemin katının daima bir koşturma ve yoğunluğa sahne olduğunu göreceksiniz. Kraliyetin en kıdemli üç görevlisine de ev sahipliği yapan bu bina, başma-beyinci, başkâhya ve hazine denetçisinin makamlarının bulunduğu yer olacak. Bunun yanı sıra kraliyet hizmet odaları da yine bu binada yer alacak. Yiyecek kileri, baharat kileri, şarap mahzeni, ibrikhane, buzthane, kümes ve kraliyet mücevherleri kasası da burada bulunacak. Şimdi merdivenle üst kata çıkacaksınız. Merdivenin başında artık kraliyet köşklerinin olmazsa olmazlarından olduğunu anladığınız bir heykel daha göreceksiniz. Heykel zırhlı bir asker görünümünde olacak. Üst kattaki ziyafet salonunun kumaşla kaplanmış tavanında, şair Alexander Barclay'in vaazlarının bir tasviri de yer alacak. Kendisi, yolculuk yaptığınız tarihte, kraliyetin dini konulardaki gözdesi olacak. Bu zamanın diğer gözdelelerine bakacak olursak, Alman din adamı ve hümanist Sebastian Brant ve onun Budala Gemisi adlı hiciv şiirinin de yine 1520'lerde pek popüler olduğunu söyleyebiliriz.

Bu kattan ayrılırken, küçük bir galeri odasında ilerleyip tekrar kabul salonuna ve oradan da kraliyet şapeline geçeceksiniz. Bu geniş ve ferah alan altın ve gümüşlerle döşenmiş olacak. İki krallık vaizi tarafından gözetilen şapelin ilk katında kraliyet mensuplarının oturma alanları yer alacak. Mihrap ise altın şamdanlar ve incilerle bezeli bir metrelik bir haçla süslenmiş olacak. Şapelde göreceğiniz devasa orgun İngilizler tarafından getirilmiş olduğunu da belirtmek isteriz. Ayınlarsa, katılmak isterseniz günlük olarak düzenlenecek.

NE YEMELİ NE İÇMELİ

Altın Sırma Meydanı'nda sunulan yemeklerin sınıflara göre olduğunu bilmenizde fayda var. Önümüzdeki iki hafta boyunca düzenlenecek olan hemen her büyük ziyafete katılabilecek olsanız da, yemeklerinizi çoğunlukla Fortescue Köşkü'nde yiyeceksiniz. Dört başı mamur asilzadeler ve beraberindekilerin yemekleri kendi özel görevlileri tarafından temin edilecek. Bu çağın yemekleri

arasında çorba, et suyu ve çavdar ekmeği olacak. İngiliz kampında kalan beyefendiler ve yanlarındaki görevliler için bazı özel zamanlarda topluca dağıtılacak yemeklerden tatmak istiyorsanız, duyuru için kulaklarınızı dört açmanızı tavsiye ederiz. Kamp mutfakları etrafında çokça görebileceğiniz dilenciler, cüzamlılar ve bölge halkı da şanslarını denemek için her daim burada olacaklar.

Su, burada yalnızca yıkama işleri için kullanılacak. Kampta tüketilen temel içecek ise üç kez işleminden geçen ve işlendikçe kalitesi düşen bira olacak. Üç kez işlenen bira düşük alkol oranıyla var olan içkilerin en hafifi olduğundan genellikle kamp-taki görevliler ve çocuklar tarafından tüketilecek. Şarap ise, önceden de belirttiğimiz gibi, şölen günlerinde herkese dağıtılmak üzere bolca mevcut olacak.

Ziyafetlerde verilen yemeklerin tatlı tuzlu birçok farklı seçenekten oluştuğunu göreceksiniz. Bunlardan en çok rastlayabileceğiniz arasın-

da av kuşlarının eti, balık buğulama, fırında balık, hamur işleri ve testide ya da fırında hazırlanmış et yemekleri olacak. Kuğu gibi egzotik kuşlar masada farklı bir sunumla önünüze gelebilir, lütfen şaşırmayın. Bu kuşlar pişirildikten sonra kafaları, boyunları ve tüyleri bir araya getirilerek midelerin yanı sıra gözlere de bir ziyafet sunmak üzere hazırlanacak. İngiliz kraliyet kayıtlarının çok daha sonra tutanaklara işleyeceği üzere kampta toplamda 6.475 farklı kuş, 100.000 kadar yumurta, 3.406 koyun ve kuzu, 842 buzağı ve 373 sığır tüketilmiş olacak.

FRANSIZ KAMPI

Sir Adrian Fortescue'nün köşkünde konaklayanlardan, rütbece düşük misafirlerin Fransız kampına giriş yapmaları ciddi bir protokol ihlali yaratacağından böyle bir düşünceniz varsa şimdiden bir kenara bırakmanızı tavsiye ederiz. Yine de bu, yeterli uzaklığı korumak şartıyla ayaklarınızın üzerinde bir iki kaçamak bakış atamayacağınız anlamına gelmez. Fransız kraliyet mensupları, kamplarını İngiliz kampının 8 kilometre kadar doğusunda yer alan Ardres adındaki küçük bir kentte kurmuş olacaklar. Buraya, İngiliz kampına gelmek için kullandığınız yolu kullanarak ulaşabilirsiniz. Kampa uzaktan baktığınızda, Fransız kralın kamp yeri etrafına kazılmasını emrettiği hendeğin ve şehir duvarlarını tamir etme işinin çoktan tamamlandığını görebilirsiniz. Bu iki özelliğin, 400 kadar çadır köşk ve hatırı sayılır miktarda Fransız asilzadesiyle dolu kamp alanını niteleyen ve İngiliz kampından ayıran başlıca unsurlar olduğunu belirtmek isteriz.

Kralın kaldığı köşk, kentin batı tarafından rahatlıkla görülebilir. Burada, birçok çadır köşk kentte halihazırda bulunan evlerle bir araya getirilmiş ve Kral I. Francis adına geçici bir konaklama alanı oluşturulmuş. Tüm bu evlerden özellikle ilginizi çekebilecek olan, kentin eteklerinde yer alan ve uzun bir galeri yardımıyla kral köşküne bağlanan ziyafet evi. İngiliz şövalyesi Edmund Hall sonraki yıllarda bu evi “uçsuz bucaksız

toprak üzerinde zevk ve sefa sunan bir ev” olarak tanımlayacak. Hall’a hak vermemek bizce imkânsız. Çok katlı bir amfiteatr şeklinde yapılan-dırılan ev, üç kademe taş duvardan oluşuyor. Yapının iç kısmında ise balkonlara yer verilmiş. Hall’un da anlatacağı gibi bu balkonlar “göze güzel gözüksün diye en uzun süre yeşil kalacak sarmaşıklarla sarılı, oyma işiyle kaplı” birer şaheser niteliğinde. Kumaşla kaplı tavan da yine altın yaldızlı kaplamasıyla son derece şaşıaali.

Ardres kentindeki değişimin arkasında Fransa Mareşali Gaspard de Coligny ile Kraliyet Topçu Birliği Komutanı Jacques (Galiot) de Genouillac yer alıyor. Kentin o zamanki görünümüne kavuşmasından sorumlu bu iki isim aynı zamanda lojistik dehalar olarak Fransız topraklarının Alp dağlarında bir uçtan bir uca taşınmasını sağlayarak Milan zaferine* de imzalarını atmış. Kampta yapılan birçok iş yaklaşık 482 kilometre uzaklıkta bulunan Tours şehrinde tamamlanmış. Dokumacılığın gelişmiş olduğu bu şehir, becerikli ustalarını Fransız kralı ve maiyetinin kamp için verdiği büyük siparişi hazırlamak üzere seferber etmiş. Şimdi sizin de göreceğiniz gibi, üç aydan fazladır, kumaş, ipek ve deri kullanan binlerce usta gece gündüz demeden kamptaki çadır köşkleri bir araya getirebilmek için Tours Başpiskoposu’nun evinde çalışmaya devam ediyor. Bu çadır köşklere en göz alıcısı elbette kraliyet mensuplarının kaldığı, ortasında kadifeden üç mavi şerit geçen ve altın zambak motifiyle süslenmiş altın sırmalı kumaşlarla kaplı kral köşkü. Süslemeler bu kadarla da sınırlı değil. Köşkün en üstünde, altın bir kürenin üzerine yerleştirilmiş iki metreye yakın uzunlukta, altın ve mavi renklerinde Başmelek Mikail’in ahşaptan bir heykeli de bulunuyor. Bir elinde mızrak, diğerinde kalkanıyla ayaklarının altında yenilgiye uğramış bir yılanın tasvir edildiği Başmelek Mikail heykeli gerçekten insanın gözünü alamayacağı kadar muhteşem.

Kampta geri kalan birçok çadır köşk yalnızca ceviz ağacından oyulmuş, altın renkte, büyükçe bir elma heykelini barındırıyor. Kral köşkünün hemen yakınında bulunan Kraliçe Claude’a ait çadır köşk ise daha açık renkte, parlak, altın sırmalarla işlenmiş kumaşıyla kendisini belli ediyor. Ana kraliçenin konakladığı köşkler ise mor ve kırmızı renkli kumaşlarla dekore edilmiş.

* 1508-1516 yıllarında Cambrai İttifakı’nın Venedik gücünü dizginlemek adına açtığı savaşlar dizisidir. Fransa ve Venedik zaferiyle sonuçlanır. (ç.n.)

I. Francis (Jean Clouet) – Kralların görüşme zamanı. Madalyon Aziz Michel'e ait. Kral I. Francis'in kıyafeti ise klasik Rönesans dönemini yansıtır.

ADIM ADIM BULUŞMAYA DOĞRU

8 HAZİRAN PERŞEMBE: KRALLARIN BÜYÜK BULUŞMASI

Perşembe günü kuşluk vakti sularında, tam da hazırlık telaşının en yoğun olduğu zamanda kampa varmış olacaksınız. Etrafa hâkim olan heyecanlı bekleyişin anbean arttığını hissederken, bir yandan da atların tımarlanması ve üzengilerin parlatılması gibi son dokunuşların süratle tamamlanmasını izleyeceksiniz. Saatler akşamüstü 5'i gösterdiğinde Kral VIII. Henry ve beraberindekilerin buluşma için kamptan ayrıldığını ilan eden üç top atışı yapılacak. Bunu, uzaktaki Fransız kampından yankılanan ve aynı şe-

kilde Kral I. Francis'in de buluşma alanına gitmek üzere yola çıktığını duyuran üç top atışı takip edecek.

Kral VIII. Henry'nin konvoyuna Kraliyet Muhafız Birliği'nden yüz okçu ve Kardinal Wolsey'nin kendi özel muhafızı eşlik edecek. At üzerinde konvoyu izleyen büyük bir grup şövalye de buluşmaya gidecekler arasında yerlerini almış olacak. Eğer vaktinde yetişmeyi başarırsa, sevgili dostumuz Sir Adrian Fortescue de krala eşlik eden bu gruba katılabilecek. En dışta yer alan şövalye birliğini aştığınızda, yaşça büyük ve kıdemli asilzadeleri ve bunların tam ortasında da kralı göreceksiniz. Kral VIII. Henry'nin önünde Dorset Markisi hükümdarlık kılıcını yukarı doğru tutarak bir nevi kralın ve beraberindekilerin gelişini ilan eder şekilde ilerleyecek. Kralın sol tarafında, Kardinal Wolsey yakut kırmızısı ipekler içinde yürüyecek. Sağ tarafındaysa Sir Henry Guildford, emir eri olarak kral için hazırlanan yedek atı ilerletmekle meşgul olacak. Kralın gerisinde onu takip eden bir düzine yandaşını, av arkadaşını ve piskoposlarla yabancı elçilere eşlik eden kıdemli soyluları görmek mümkün olacak. Müzisyenler ve diğer görevlilerin yer aldığı grup da kalabalığın arkasında ilerliyor olacak. Bunların içinde tören esasını taşımakla görevli on iki adet âsadar, on iki adet trompetçi ve bir o kadar da haberci yer alacak. Tudor üniformaları içinde olanca görkemiyle konvoyu renk getiren müzisyen grubunun yol boyunca kulaklarınızın pasını silmesine hazır olun.

Fransız tarafına gelecek olursak, Kral I. Francis ve beraberindekilerin konvoyunun bir parça daha küçük olmasına rağmen en az Kral VIII. Henry'nin konvoyu kadar ihtişamlı olduğunu görüyoruz. Bu ihtişama yakından tanıklık etmek isterseniz size tavsiyemiz, Fransız konvoyunu kampta ya da yolda değil, iki konvoyun buluşma noktası olan Andren Vadisi'nde izlemeniz. Burada, Kraliyet Muhafız Birliği'nden iki yüz okçunun altın sırmalı üniformalarıyla süvari alayının en önünde gururla at sürdüklerini görebilirsiniz. Hemen arkalarında yer alan krallık maiyetinden iki yüz kadar asilzade ve yüz kişilik İsviçreli Muhafızlar Birliği'nin de süvari alayına yürüyerek eşlik ettiğine tanık olacaksınız. Bu grubun arkasında yer alan on iki trompetçi adeta Fransa'nın en ünlü adamlarını sunmak üzere bir araya gelmiş olacaklar. Bunlardan Bourbon Düğü, Amiral Bonnavet ve elbette Fransa Kralı I. Francis vakur bir edayla yürüyüşlerini yapacaklar. Kralın yanında yerini alan kişi mavi kadife üzerine altın zambak motifleri işlenmiş kını içindeki hükümdarlık kılıcını taşıyan kralın şahsi emir eri

Galeazzo da San Severino olacak. Kraliyet mensuplarını takip edenler arasında Lorraine Dükü Alençon ve Vendôme; Fransa'nın bütün kardinalleri ve St. Michel Kilisesi şövalyeleri yer alacak.

İngiliz kafilesi kampı terk eder etmez, altın sırmalı güllerle bezenmiş Tudor üniformaları içindeki Kraliyet Muhafız Birliği ve silahlarını kuşanmış halde bekleyen piyade alayı anında konvoyla katılacak. Gösterişli bir geçit töreniyle sayıları şimdi 4000 olan muhafızlar konvoyun önünde, arkasında ve kralın her iki tarafında yerlerini alacaklar. Tüm bu görsel şov devam ederken gözünüz bir ileri bir geri gidip Fransız konvoyunun ne durumda olduğu hakkında bilgi veren öncü birliği askerlerine takılabilir. Aynı şekilde Fransız kafilesinden de birliklerine haber göndermek adına keşif erleri etrafta koşturuyor olacaklar.

Kral VIII. Henry'nin İngiliz kampına varışı. Kral köşkü, sağ tarafta bulunan şarap çeşmesi, sağ üst köşedeki turnuva alanı ve sol üst köşede yer alan, son gün ayın bitiminde sergilenecek olan ejderhayı dikkatle inceleyiniz.

Yolculuk devam ederken konvoy bir noktadan sonra duracak ve kral ile danışmanları ilerlemeye devam etmenin güvenli olup olmadığı konusunda karar verene kadar bir süre bekleyecek. Endişelenmeyin, bekleyişiniz fazla sürmeyecek. Saat 7 sularında çoktan Andren Vadisi'ne varmış olacaksınız. Buluşma gerçekten de efsanevi bir şekilde gerçekleşecek. Öncelikle iki kfile de topraktan yapılma savunma tümseklerinin önünde birbirlerinin tam karşısında duracak. Ardından müzik duracak.

İki taraf da sessiz bir bekleyişle birbirlerini süzecek. Bu bekleyiş bir süre devam ettikten sonra Kral I. Francis atını birkaç adım ileri sürerek ilk

hamleyi yapacak ve anında üç güvenilir görevlisi de arkasından gelecek. Kral VIII. Henry de kendi güvenilir adamları, emir eri Sir Henry Guildford, Worcester Kontu Charles Somerset, İngiltere'nin Fransa elçisi Sir Richard Wingate ve elbette Kardinal Wolsey ile bu ilerleyişe yanıt verecek. Yeri gelmişken, Kral I. Francis'in elçi Wingate'e hediye ettiği sırmalı kumaşla dokunmuş enfes pelerinine göz atmayı unutmayın. Gerçi sizin de fark edeceğiniz gibi pelerin ne kadar eşsiz olursa olsun, kralın kıyafetlerinin yanında sönük kalacak. Kralın kıyafetinde elbette Altın Sırma Meydanı adına yakışır nitelikte altın dokunuşlar mevcut olacak. Kral, gümüşten yapılmış, boynuna kadar düğmeli uzun ceketinin üzerine, altın sırma ve değerli mücevherler bezeli bir pelerin giyecek. VIII. Henry'nin boynunu ise İngiltere'nin en yüksek şövalyelik nişanı olan Garter nişanı ve Aziz George kolyesi süsleyecek. Kralın başındaysa tüm zarafetiyle siyah bir şapka ve kenarında da bir tüy duracak. Fransa Kralı I. Francis ise giysilerinden anlayacağınız üzere, moda konusunda oldukça zevkli bir kral olarak karşınıza çıkacak. Günün modasına uygun, üzerinde bir alttan bir üstten çaprazlama şeritlerin geçtiği ve yine altın sırmalar, gümüşler ve mücevherlerle bezenmiş yeleğiyle I. Francis, döneminin moda ikonu olmaya aday olacak. Kıyafetini beyaz deriden binici çizmeleriyle tamamlayan Fransa Kralı şapka seçimini ise VIII. Henry gibi mücevherlerle süslenmiş siyah renkte kadife bir başlıktan yana kullanacak.

Kralların kıyafetlerini incelerken tam da bu sırada yankılanan trombon sesiyle yeniden buluşma alanına döneceksiniz. Buluşmanın gerçekleşeceğini bildiren trombonla birlikte krallara eşlik eden görevliler oldukları yerde duracak ve bu noktadan sonra yalnızca iki hükümdar atları üzerinde, önceden belirlenmiş alana doğru ilerleyerek buluşmayı gerçekleştirecekler. İki kral, buluşmalarının şerefine toprağa mızraklarını saplayarak, atlarından inmeden birbirlerini kucaklayacaklar. Bu sahne sonrasında sevinç gösterilerinde bulunan neşeli kalabalığı da krallar, şapkalarını çıkararak selamlayacaklar. Bu büyük günde sevgi gösterileri bu kadarla da kalmayacak elbette. Atlarından inip, kol kola çadırlarına doğru yürüyen kralları koşarak gelen ve gidecekleri yere kadar kendilerine eşlik edecek olan görevliler izleyecek. Tüm bunlar olup biterken İngiliz konvoyunun ve muhafızların nasıl büyük bir ciddiyet ve disiplinle saflarını koruduklarına şahit olacaksınız. Fransız tarafı ise çoktan meraklarına yenik düşmüş bir halde İngiliz konvoyuna yaklaşarak heykel gibi duran bu

insanları konuşturmaya çalışacak ve pek çok tuhaf diyaloga da böylece imzasını atacak. Yaklaşık bir saat sonra krallar keyifli bir halde çadır köşkerlerinden geri döndüklerinde ilk olarak birbirlerinin eşlikçilerine uzun uzun sarılacak ve Kardinal Wolsey'nin dehşete düşmüş bakışları altında bu günlük bu kadar muhabbetin yeterli olduğuna karar verip iki tarafın da günbatımından önce kamplarına geri dönmeleri için konvoylara haber verecekler.

9 HAZİRAN CUMA: TURNUVA AÇILIŞI VE ONUR AĞACI

Büyük buluşmaya renk katacak olan turnuva, kralların kalkanlarını onur ağacına asmalarıyla resmi olarak başlamış olacak. Turnuva alanının kenarına dikilen ağaç, alıç ve ahududunun aşılmasından meydana gelmiş olacak. Bu ağacın birbirine geçerek bir olmuş dalları aslında Fransa ve İngiltere'nin de bu buluşmayla artık iç içe geçen bağlarını simgeleyecek. Bu iki ülkenin onurunu temsil eden ağaç, taştan bir sütunla desteklenecek ve ahşap çitlerle çevrilmiş olacak. Sabah saat 9 buçuğu gösterdiğinde iki ülkenin kralı, altmış kadar asilzade ve aynı sayıda muhafızla beraber sembolik olarak kalkanları asmak için ağacın yanında buluşacak.

Turnuva alanı İngiliz toprağı üzerinde olduğu için kalkanını ilk olarak asma şerefi Fransa Kralı I. Francis'e verilecek. Hemen ardındansa İngiltere Kralı VIII. Henry kendi kalkanını Fransız kalkanının sağ yanına asacak. Turnuvaya katılan diğer adaylara meydan okuyan on dört yüksek asilzadenin kalkanları da kralların kalkanlarının altındaki yerleri alacak. Ağacın en altına ise turnuvayı oluşturan üç önemli unsuru temsil eden üç kalkan asılacak. Mızrak dövüşü için gri ve siyah renkte bir kalkan, at sırtında çiftler halinde dövüş için altın ve kahve renklerinde bir kalkan ve ayakta, serbest dövüş için ise gümüş renkte bir kalkan seçilmiş olacak. Önümüzdeki birkaç saat içinde turnuvada yer almak isteyen dövüşçüler bu ağaca gelip bu üç kalkana dokunacak ve kendi kalkanlarını da ahşap çitlere asacaklar. Sonunda toplamda iki yüzden fazla kalkan ve dövüşçülerin aile armaları ağacın yanında sergilenecek.

11 HAZİRAN PAZAR: ZİYAFET BAŞLASIN

Bu güzel kalkanları tek tek incelerken yine bir top atışı duyacaksınız. Önemli bir olayın vuku bulduğunu bildiren bu top atışları bu kez VIII. Henry'nin Fransız kampına doğru hareket ettiğini haber vermek üzere kulaklarınızı çınlatacak. I. Francis de hemen hemen aynı anlarda kendi kampından yola çıkarak İngiliz kampına doğru gelecek. İki kral kısa bir süre için turnuva alanında buluşup ardından birbirlerinin kraliçe eşleri tarafından ağırılanmak üzere kabul edilecekler. Eğer olur da şölen alanına sızabilerseniz, ziyafet sırasında krallar ve eşlerinin ayrı, salonun geri kalanınsa ayrı bir oturma düzeniyle yerleştirildiğini görebilirsiniz. Hükümdarların alanına girişlerin yasak olduğunu ve salonun da etkileyici duvar kilimleriyle ayrılmış olduğunu belirtmek isteriz.

Bir tarafta krallık maiyetine mensup yüz kadar İngiliz leydisi hizmet için pervane olan yirmi beyefendinin eşliğinde yemeklerini alırken, diğer tarafta Fransız asilzadelerinin önde gelen isimlerinden Bourbon Dükü ve Amiral Bonnavet eşlikçileriyle beraber gecenin tadını çıkaracaklar. Umarız en iyi dans figürleriniz hâlâ aklınızdadır, çünkü yemekten sonra sizleri flüt ve viyola eşliğinde güzel bir dans bekleyecek. Gecenin sürprizi ise I. Francis'in kendi özel orkestrasının çalacağı trombon ve yan flüt eşliğinde yapılacak İtalyan dansı olacak. Bu dansın özelliği maskeli piyeslerin aksine, dansçıların seyircilerin arasından birkaç kişiyi seçip gösterilerine katılmak için davet etmeleri olacak. Siz en iyisi ziyafet öncesi şu dans figürlerinizi bir kez daha gözden geçirin.

12 HAZİRAN PAZARTESİ: MIZRAK DÖVÜŞÜNE HAZIR MISINIZ?

Pazartesi sabahı İngiliz kampının neredeyse tamamı o zamanlar henüz bu adla anılmayan Altın Sırma Meydanı'na doğru yola çıkacak. Pas de Calais bölgesinde yer alan meydan, Guines ve Ardres kentlerinin tam ortasında yer almasıyla iki kral için de oldukça uygun bir seçim olacak. Uzunluğu 274 metreyi, genişliği 91 metreyi bulan alan, iki buçuk metre yüksekliğindeki topraktan bir siperle çevrelenmiş olacak. Alanın içi ise ahşap çitler ve direklerle düzenlenecek.

VIII. Henry kraliyet mücevherlerini sergilerken (Hans Holbein). Bu portreden önce resmedilirken soyluların bacalarının ayrı durması kabalık sayılıyordu.

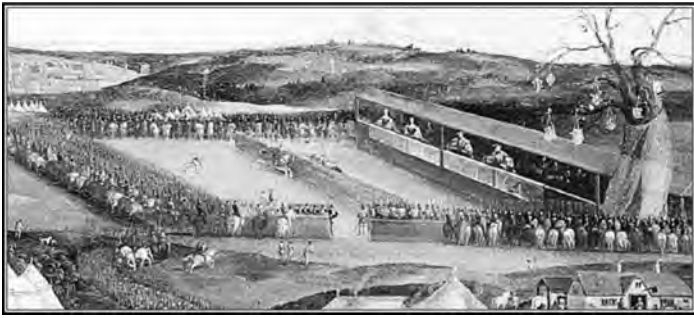
Alana girişler de zafer kemerleri altından yapılacaktır. Guines kentine bakan tarafın iki yanına da iki krallık için silahların kuşanılacağı iki geniş kabin yapılmış olacaktır. Onur ağacı ve kalkanlar Ardres kentine bakan taraftan rahatlıkla görülebilecektir. Alanın sol tarafında, kraliçelere ayrılan ve kısa bir süre önce yapımı tamamlanmış çadır köşk gözünüze çarpacaktır. Günün karşılaşmaları kraliyet mensupları ve asilzadeler tarafından buradan izlenecektir. Bu çadır köşkün sağında yer alan ve her an çökecekmiş gibi duran üç katlı tribün ise halka açık olacak şekilde tasarlanmış olacaktır. Kral VIII. Henry alanın bu tarafından gelebilecek olası saldırıları önlemek adına her ne kadar tribünün önüne büyük bir hendek kazılmasını istemiş olsa da, gerek toprağın yumuşaklığı, gerekse yağmurun yağma olasılığı, alandaki tüm binaların temellerini yerinden sarsacağından bu hendek kazma fikrini bir kenara bırakmış. Yerine, tribünlerin önüne ek önlem olarak ahşap tavan çitler çekilmiştir.

Alanın tam ortasına yerleştirilen ahşap bariyerin kumaşlarla kaplanarak mızrak oyunları için hazır hale getirilmiş olduğunu göreceksiniz. Araya ahşaptan perde çekme yöntemi, 15. yüzyılda mızrak oyunlarına kazandırılmış. Böylece dövüş sırasında şövalyelerin isabet ettirme ve kontrol becerilerinin artıp yaralanma risklerinin de azaltılması hedeflenmiştir. Aradaki bariyerden ayrı olarak at üzerindeki şövalyelerin her iki tarafına da yerleştirilen bir başka ahşap perdeyle de dövüşçülerin atlarını düz bir hatta sürmeleri amaçlanmıştır.

Güneş tam tepeye geldiğinde, Kraliçe Catherine ve Kraliçe Claude görkemli girişlerini yapmak üzere alana gelmiş olacaklardır. Asaletin vücut bulmuş hali olarak yürüyen bu iki hanımefendi, eşleri Henry ve Francis tarafından takip edilerek alana girecekler. Kral Henry ve Kral Francis ise turnuvada meydan okuyan şövalye takımları tarafından takip edilecek. Bu takımlar defans ve hücum oyuncularından oluşacak. Aynı zamanda toprak savunucuları da olan defans oyuncularını bizzat krallar tarafından alana getirilirken, savunuculara meydan okuyan hücum oyuncularına ise Alencon Dükü ve Amiral Bonnivet eşlik edecek. Merasim havasında ilerleyen turnuva başlangıcı sırasında, şövalyelerin uzun uzun kendilerini tanıtmalarına, mızraklarıyla bir ömür selam durmalarına, çokça eğilip kalkmalarına ve törenin uzadıkça uzamasına şimdiden hazırlıklı olun.

13 HAZİRAN SALI-17 HAZİRAN CUMARTESİ: YAĞMUR ALTINDA GÜREŞ

Önümüzdeki beş gün içerisinde turnuvalar sağanak yaz yağmurları ve fırtına sebebiyle sekteye uğrayacak. 13 Haziran Salı günü yağmur kuvvetini öyle arttıracak ki, turnuva o gün tamamen iptal edilecek. Turnuva organizatörleri balçıklaşan toprak sebebiyle mızrak dövüşçülerinin atlarını düz sürebilmelerine yardımcı olan yan bariyerleri kaldırmak zorunda kalacaklar. Bu da atlarını istedikleri doğrultuda kontrol edemeyen şövalyelerin çok daha düşük kalitede bir oyun sergilemelerine yol açacak.

Turnuva alanı ve onur ağacı. Sizin oturacağınız yer sol taraftaki tribün olacak.

14 Haziran Çarşamba günü de alan yağmurdan nasibini alacağından, gün biraz renksiz olarak başlayacak. Öğleden sonra ise yağmur çamur demeden güreşe tutuşan İngiliz muhafızları ve Bretonlar* sayesinde turnuva biraz şenlenecek. İngiliz okçu takımının gösterileriyle daha da renklenen gün, yerini kuru bir hava ve bol aktivitesiyle 15 Haziran Perşembe'ye bırakacak. Yağmur artık dindiğinden mızrak dövüşleri de kaldığı yerden ve şimdi kralların da katıldığı bir gösteriyle tekrar devam edecek. Kral VIII. Henry'nin Marshall Lescyn ile yaptığı mızrak dövüşü günün en önemli olayı olacak. Her ne kadar Kral Henry mızrak dövüşünde başarılı olsa da, asıl ilgi çeken onun altın sırmalarla işlenmiş, üzerinde yaban gülü motifleri bulunan, baklava dilimli gösterişli müsabaka giysisi olacak. Günün ikinci başarısı da böylelikle altın sırmaları bu denli ustalıkla kullanan terziye gidecek. Ertesi gün yağmur tüm bereketiyle yağmaya devam edeceğinden, birkaç mızrak dövüşü sergilenmesine rağmen kraliçe ve krallardan kimse turnuva alanına inmeyecek. Tarihler 17 Haziran Cumartesi'yi gösterdiğin-

* Bretonlar Fransa'daki Breton bölgesinde yaşayan ve kökenleri Büyük Britanya'dan gelen Keltlere dayanan etnik gruptur. (ç.n.)

deyse yeniden yüzünü gösteren güneş, mızrak dövüşlerinin gün boyunca rahat bir şekilde geçmesini sağlayacak. Güneşin huzmeleriyle keyiflenen krallar, dövüşlerde günün şerefine üst üste rakiplerinin mızraklarını kırarak Devonshire Kontu'nun takımını ağır bir yenilgiye uğratacak. İki kral da o gün formlarının zirvesinde olmuş olacaklar ki, günün sonunda Kral Henry on sekiz, Kral Francis de on dört mızrağı paramparça edecek.

18 HAZİRAN PAZAR:

ZİYAFET KALDIĞI YERDEN DEVAM EDİYOR

Bugün kampta dedikodu kazanları son sürat kaynayacak çünkü Kral Francis, Kral Henry'nin kaldığı köşke beklenmedik bir sabah ziyaretinde bulunacak. Bununla da kalmayan ikili ardından pazar ayinine de beraber gidecek. Kilise ayini sonrası Ardres kentine gitmek üzere yola çıkan Kral Henry, Kral Francis'in Kraliçe Catherine'in dairesinde ağırlanmasını sağlayacak. Ziyafet zamanı geldiğindeyse salonun yeniden kadınlar ve erkekleri rahat ettirmek üzere düzenlendiğini göreceksiniz. Dekoratif duvar halılarıyla ayrılan salon, dans başladığında tek bir alana dönüştürülerek çiftlere alan sağlanmış olacak. İlk dansı yapma şerefi bu kez Fransa Kralı I. Francis'e verilirken, onu takip eden on kadar dans partneri de menekşe rengindeki tüylerle bezenmiş başlıkları olan upuzun kıyafetleriyle salonda göz dolduracak.

Sol taraftaki midesini bozmuş talihsiz adamları aynı kaderi paylaşmak istemiyorsanız, kuğu rostosunu fazla kaçırmamanızı öneririz.

19 HAZİRAN PAZARTESİ VE 20 HAZİRAN SALI: MIZRAK DÖVÜŞLERİ, ÇİFTLİ DÖVÜŞLER VE ÖZEL ANLAM TAŞIYAN KIYAFETLERLE TURNUVADA SONA DOĞRU GELİNİYOR

Mızrak dövüşlerinin son günlerinde hava oldukça berrak ve kuru olacak. Dövüşleri izleyen pazartesi günü iki kral da birbirlerini göz alıcı hediyelere boğarken, en yağız atlarını ise dövüşlerde birbirlerinin kullanımına sunacak. Salı günü geldiğindeyse krallar, son mızrak dövüşleri için hazırlıklarını tamamlamış olacaklar.

Bu özel günde I. Francis'in ne giydiğine özellikle dikkat etmenizi istiyoruz. Kendisi, dövüşlere şövalyelik yönünü özellikle vurgulayan ve sembollerle bir mesaj vermeyi amaçlayan özel kıyafetlerle çıkmayı seviyor. Eğer olur da bu sembollerin tam olarak ne anlama geldiklerini öğrenmek isterseniz, yakınınızdaki bir Fransız asilzadesine sorun, size geniş bir açıklama yapmaktan memnuniyet duyacaktır. Örneğin kralın bugün için seçtiği kıyafetlerden şunları anlıyoruz: “Kalbim kalır sonsuz acılara gebe, ne zaman ki birleştiremez beni, kendine denk başka bir kalple.” Şövalyeliğin centilmenlik ilkesiyle dövüşen bir krala da böylesi romantik bir söz yakışırdı öyle değil mi?

Gelelim turnuvada salı gününe. Bugün dövüşler at sırtında ve çiftler halinde, herhangi bir bariyer olmaksızın açık alanda gerçekleşecek. Katılımcıların seçecekleri silahlar arasında kör kılıçlar, tahtadan mızraklar ve sopalar var. Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere dövüşlerde esas olan kullanılan araçlar değil, şövalyelerin at üzerinde sergileyecekleri hünerler olacak. Keskin dönüşler yaparak ve beklenmedik anlarda hızlanarak biniciler, rakiplerini gafil avlamaya çalışacaklar. En iyi şövalyeler de hamlelerini yaptıkları anları kraliçelerin oturduğu bölümün tam önünde, onların görebileceği şekilde denk getirmeye çalışacaklar.

21 HAZİRAN ÇARŞAMBA VE 22 HAZİRAN PERŞEMBE: SERBEST DÖVÜŞ

Turnuvanın son oyununa geldiğimizde artık şövalyelerimiz de atlarından inerek serbest dövüşe başlamaya hazır olacaklar. Ayakta yapılan dövüşlerde önemli olan dövüşçülerin artık binicilik becerilerini değil, birebir yapılacak karşılaşmalarda bireysel güçlerini ve silah kullanma becerilerini

göstermeleri olacak. Dövüşçüler kısa kılıçlardan kargılara kadar her türlü tehlikeli silahı kullanacaklar.

Biraz daha cazip detaylardan bahsedecek olursak, Kral VIII. Henry'nin kullandığı zırhın bu alanda çığır açmış bir teknolojiyle yapılmış olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki, aslında bundan çok daha modern ve zamanın ileri teknolojisini yansıtan bir zırh yaptırmış olmasına rağmen Fransız tarafı itiraz edince, İngiltere Kralı da buna benzer, fakat bir nebze düşük kalitede bir zırh giymeyi seçmiş. Fransa Kralı I. Francis önlemini almak istemiş olacak ki, dövüşlerde zırh başlıklarının kesinkes kapalı tutulmasını ve zırha ek olarak da çelikten bir eteklik kullanılmasını isteyecek. Fakat İngiltere Kralı bir adım daha ileri giderek kalçalardan ayaklara, bütün bacağı içine alan çelikten bir pantolon ile ayriyeten eklem yerlerini de korumak için kol ve bacak dizlikleri kullanarak, ne tedbir alma işinde ne de zırh konusunda geri kalacağını gösterecek.

23 HAZİRAN CUMA: TURNUVA ALANINDA AYİN

Turnuva alanındaki eksiklikleri gidermek ve tam ortasına devasa bir sahne inşa etmek için gece boyunca yüzlerce görevli canla başla çalışacak. Sahnenin üstüne yerleştirilecek olan şapel tamamlandıktan sonra, duvar halıları ve göz alıcı mücevherlerle süslenmiş olan haçlarla dekore edilecek. Haçların tamamı, İngiliz kampındaki kraliyet şapelinden getirilmiş olacak. Her ne kadar mucizevi gibi gözükse de, şapel, kralın azimli çalışanları sayesinde turnuva alanında bir gecede yoktan var edilecek. Şapelde yapılacak ayin ise öğle saatlerinde, Kardinal Wolsey yönetiminde başlayacak. Ayin başlamadan, Kardinal Wolsey ve diğer din adamlarının üzerinde durdukları platformlar arasındaki ilginç boy farkına dikkatinizi çekmek isteriz. İngiltere Kardinali Wolsey'nin durduğu yer, Fransa Kardinali de Boisy'den bir karış yukarıda olacak şekilde ayarlanmış olacak. İki ülkenin piskoposlarıysa onlardan çok daha aşağıda duracak. Ayin sırasında sahnelenecek koro gösterileri İngiltere ve Fransa kraliyet koroları tarafından ortaklaşa yapılacak. Çalınacak org ise Kral Henry'nin şapeli tarafından ayarlanmış olacak. Org üzerinde Hristiyanlıktaki en önemli ayin dualarından biri olan "Tanrım, bize merhamet et" duasını bugün özellikle etkileyici bir şekilde icra edecek olan Pierre Mouton'a trombon ve kornet enstrümanları ile koronun berrak sesi eşlik edecek. Hemen ardından Kardinal Bourbon, İncil'i öpmeleri için kraliçe ve krallara getire-

cek. Kral Henry ve Kral Francis kutsal öpücükle birbirlerini kucaklarken, kraliçeler ise yalnızca kol kola girmeyi yeğleyecek. Bunu izleyen ekmek şarap ayininde ekmek Hz. İsa'nın bedenini temsil ederken, şarap ise kanını simgeleyecek. Ekmek ve şarap takdis edilip orada bulunanlara sunulmadan önce yukarıya bakmayı ihmal etmeyin. Sizi gökyüzünde ahenkle salınan bir ejderha bekliyor olacak. Eğer bu ejderhanın tam olarak neye benzediğini o gün orada bulunanlardan birinin sözleriyle anlatacak olursak: “Dal gibi ince, körük gibi içi boş, kuyruğunu yakalamaya çalışır gibi dönüp duran korkunç bir gök canavarı bu!” Hatta birçok ressam daha sonra, tablolarında tasvir ettikleri gibi bu korkunç ejderhaya bir de alev saçma vasfı ekleyecekler. Gelgelelim bizim şu korkunç “canavar” aslında fazlasıyla süslenmiş, büyük bir Fransız yapımı uçurtmadan başka bir şey olmayacak. Bu arada günün sürprizleri ve önemli konukları karşısında gölgede kaldığını düşünen Kardinal Wolsey'nin yüzü de bizce görülmeye değer şeyler arasında.

24 HAZİRAN CUMARTESİ: SON AKŞAM YEMEĞİ

Gezinizin sonunda sizleri İngiltere ve Fransa krallarının veda şöleni bekliyor olacak. Bugün, turnuvaların ve tarihi buluşmanın sona ermesi şerefine verilecek ziyafet için krallar maskeli kostümlere bürünecekler. Biraz çabayla siz de Kral Henry'nin yanına yaklaşarak kendisini Herkül kostümü içinde görebilirsiniz. Kostüm, aslan postu ile Şam işi yeşil bir kumaşa sarılı, büyükçe bir tahta sopadan oluşacak. VIII. Henry'nin beraberindekilerse kendilerini Yehuda Kralları Kral Arthur ve Kral Şarlman gibi büyük Hristiyan savaşçılar olarak gösterecekler. Ziyafet her zamanki gibi davetlilerin gönülleriince yiyip içmeleriyle başlayıp bugüne özel olarak da turnuva kazananlarına ödülleri verilmesiyle son bulacak. Altın Sırma Meydanı'nın her ayrıntısını beraber keşfettiğimiz bu gezimizin sonuna gelirken, şimdilik ziyafetin tadını çıkarmanızı diliyoruz. Eğlenceyi fazla kaçırmayın çünkü yarın buradan ayrılıp bir başka geziyle turumuza kaldığımız yerden devam edeceğiz.

İlk Dünya Fuarı

1 MAYIS-11 EKİM 1851 ✱ LONDRA

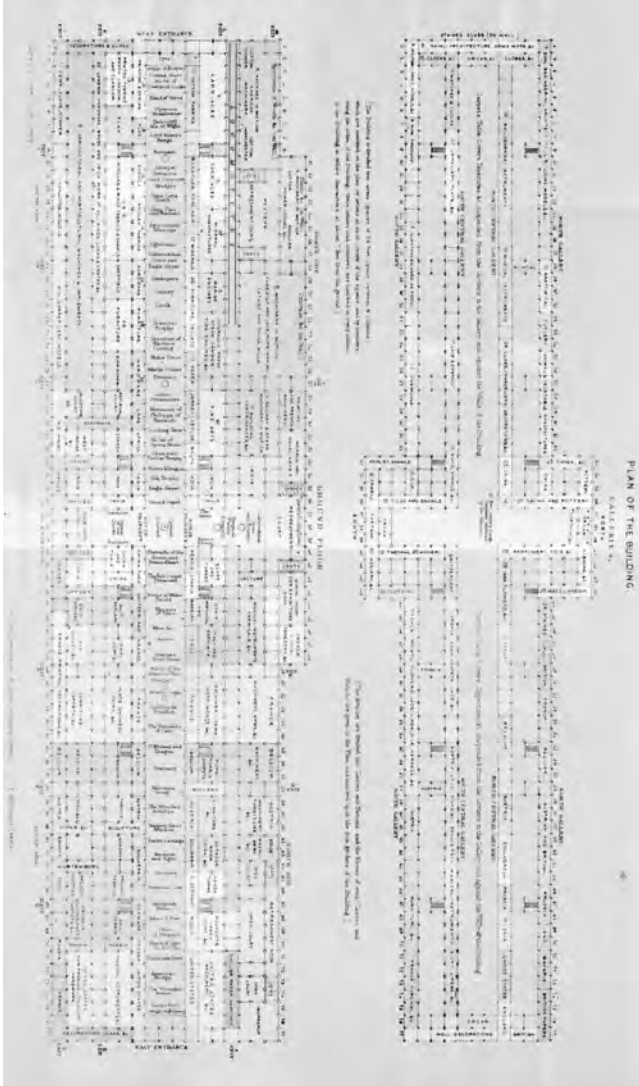

Tam adıyla, Tüm Ulusların Büyük Endüstri Ürünleri Fuarı, Londra'da 1851 yılı yazında düzenlenen ve insanlığın sanayi alanındaki gelişimini kutlamayı amaçlayan bir sergidir. Tarihteki en büyük camdan evde kurulan fuar, 100.000'den fazla sergi ve 6.039.195 ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Ağırladığı ziyaretçi sayısı Birleşik Krallık nüfusunun yedide ikisine denk gelen fuarın çoğu gününde de 50.000 mark hasılat elde edilmiştir. Her ne kadar organizasyon dünya çapında olmayı amaçlasa da, sergilerin yarısı ya Birleşik Krallık ya da onun sömürge devletlerinden geldiği için fuar, "Birleşik Krallık'a karşı Dünyanın Geri Kalanı" havasında geçmiştir. 1851 yılı Birleşik Krallık'ın gerçekten gücünün zirvesinde olduğu bir zaman olarak karşınıza çıkar. Ülke, dünya demirinin ve pamuğunun yüzde ellisini tek başına ürettiğinden dünyada toplam elde edilen gelirden de aslan payını almıştır. Bu sebepten fuarda sergilenen endüstri ürünlerinin çoğunun Birleşik Krallık'tan çıkmış olması kimse için sürpriz olmayacaktır. Üstüne üstlük bir de fuarı kendisinin organize etmiş olması ülkeye ayrı bir avantaj sağlamıştır.

Günümüz dünyasında, küresel ticaret fuarları ve expolara* alışmış zaman insanları olarak dünya fuarı kavramı bize çok sıradan gelebilir. Fakat o yıllarda bu kadar çok sayıda devlet yalnız ve ancak savaşmak için bir yerde bir araya gelebilirdi. Yine o yıllarda, en azından Birleşik Krallık'ta sosyal

* Expo, Dünya Fuarı olarak da bilinen ve dünyada ekonomik ve kültürel etki yaratmayı amaçlayan en büyük organizasyonlardır.

sınıflar hiç bu kadar rahat birbirleriyle karışmazdı. Fransız İhtilali'nin ve 1848'de Kıta Avrupa'sını sarsan büyük ölçekli halk ayaklanmalarının şokunu halen üzerlerinden atamamış ülke yetkilileri, bu sebepten sosyal sınıfların bu şekilde bir araya gelmeleri konusunda fazlasıyla endişeli ol-maktalar.

Fuar binasının büyütülmüş yerleşim planının bir kopyası siz zaman yolcularımıza verilecektir.

Fakat bu endişelerin yersiz olduğunu ispat edercesine dükler ve köylüler yan yana ve beraber aynı fuar ürünlerine aynı ilgiyle bakacak ve bu sırada gayet de iyi anlaşırlar. Fuarda sergilenen birçok parça 21. yüzyıl zaman yolcuları için her ne kadar sıradan gibi gözükse de, sizi heyecanlandıracak asıl şey sergi ürünlerinden çok, o günün insanların bunlara nasıl da hayretle baktıkları olacak. Eğer 2000'li yılları kutlamak için inşa edilen ve sonrasında hükümetin bu kadar pahalıya gelen bir binayla ne yapacağını bilemediği Londra'daki Milenyum Kubbesi ile ilgili kötü anılarınız varsa, bunları bir kenara bırakın ve gerçekten dünyayı değiştiren bir fuar yerini ziyaret etmeye hazır olun.

Lütfen Dikkat: Turumuzdaki bu gezi iki günlük olarak planlanmış olup fuarın devam ettiği herhangi bir zamanda gerçekleştirilebilir. Daha fazla bilgi edinmek için biletlerinize bakınız.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: FUARIN FİKİR BABALARI

İlk Dünya Fuarı'nın varlığını iki değerli insana borçlu olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi, aynı zamanda ilk posta pulunun da iki mucidinden biri olan Henry Cole; ikincisi ise Francis Albert Charles Augustus Emmanuel Saxe-Coburg Gotha, ya da bilinen ismiyle Prens Albert*. Prens Albert, bu projeyi hayata geçirmeden önce Prens Charles Sendromu olarak tabir edebileceğimiz ufak bir buhran geçiriyordu. Kraliçe annesinin Birleşik Krallık tarihinde tahtta en uzun kalan hükümdar olması sebebiyle, Prens Charles bu uzun süren velihtlik döneminde ülkeye nasıl katkıda bulunabileceği konusunda çıkmaza düşmüştü. Aynı

şekilde Prens Albert da o zamanlar kraliçe eşine resmi törenlerde eşlik etmenin ötesinde nasıl bir görevde bulunabilirdi, işte bunu düşünüyordu. Tam da bu buhran döneminde dünyada ilk kez uluslararası bir fuar düzenleme fikri Prens Albert'ın imdadına yetişti. Böyle yenilikçi bir fuarın organizasyonunu üstlenmesiyle beraber prens, kendisini tutucu bir Püriten* ve sonradan görme olarak değerlendiren Londra'nın çokbilmiş çevrelerini de susturabilmişti.

Bir zamanların bağınaz olarak tanımlanan prensi, yıl 1843'ü gösterdiğinde, yenilikleri ve buluşları destekleyen Sanat Derneği'nin resmi başkanı seçilmişti. İki yıl sonra,

* Birleşik Krallık Kraliçesi I. Victoria'nın eşi. (ç.n.)

** Püritenler 16. ve 17. yüzyıllarda İngiliz Kilisesi'nde başlatılan reformist harekete karşı çıkan ve dini, katı kuralları çerçevesinde yaşamayı seçen Hristiyan mezhebidir.

bu saygın topluluk, Londra merkez binalarının hemen arkasında, Strand yolu üzerinde küçük bir sergi düzenlemişti. Sergide ödül alanlar arasında etkileyici çay takımı dizaynıyla Felix Summerly ya da gerçek ismiyle Henry Cole da yer alıyordu. Bunun üzerine derneğe üye olan Cole, 1848 yılında Prens Albert'a üç yıl sonra sergilenmesi planlanan ulusal düzeyde bir fuar fikri sundu.

Prens, bu fikirden tam anlamıyla etkilenmemiş olacak ki, biraz düşünmek için izin istedi. Bu sırada Cole da yarım asırdır, her birkaç yılda bir Paris'te düzenlenen bir serginin o yılıki tekrarı için 1849'da Fransa'ya gitmek üzere yola çıktı. Orada bulunduğu sırada Fransızların bu ünlü sergilerini ülke dışından gelecek ve kendileri de ürünlerini sergileyebilecek olan yabancı ziyaretçilere açma fikri konusunda oldukça ciddi olduklarını gördü. Cole'ün şansına, bu fikir Fransız yetkililerce reddedilmişti. Fakat şimdi, Cole bu fikir konusunda düşünüyordu. Londra'da uluslararası düzeyde yapılacak bir fuar, ülke için ticareti canlandırma fırsatı anlamına gelebilirdi. Diğer ülkeler de gerek meraklarından olsun, gerek rekabet isteklerinden, bir şekilde bu fuarda yer almak isterlerdi. Her hâlükârda Birleşik Krallık'ın böylesi bir fuarın ev sahibi olarak ilgi odağı olacağı kesindi. Bu işte sevilmecek ne vardı?

Aklında fuar fikri, kalbinde buna duyduğu inançla Cole, Prens Albert'a uluslararası bir fuar önerisiyle geldi. Bu kez Prens Albert, Cole'ün önerisini ikiletmeden, anında kabul etti. Hikâyenin bundan sonrasında işler çok çabuk gelişti. Fuar, parlamento tarafından finanse edilmek yerine bağış ve sponsorluk yoluyla gerçekleştirilecekti. Böylece Ocak 1850'de Kraliçe I. Victoria Kraliyet Komisyonu'na talimat vererek bir rüyanın gerçeğe dönüştürülmesine katkıda bulundu.

21 Mart günü Londra Belediye Konağı'nın Mısır Salonu'nda büyük bir ziyafet verilerek haberin yayılması ve projeye destek için kaynak arayışının duyulması sağlandı. Ziyafete 200 kadar eyalet valisi, yabancı elçi, politikacı ve üst düzey ordu mensubu katıldı. Yemeğin sonunda Prens Albert, devletin ileri gelenleri ve önemli kişilerine şu sözlerle seslendi:

"Beyler, 1851 yılının İlk Dünya Fuarı bizim için insanoğlunun gelişiminde hangi noktaya geldiğini göstermek adına büyük bir sınavdır ve aynı zamanda bu fuar tüm ulusların bundan sonraki gelecek uğraşlarının da başlangıç noktası olacaktır." Gezimizde birazdan göreceğiniz, işte bu sözlerin canlı birer kanıtı olarak karşımıza çıkacak.

GEZİ ZAMANI

2.53 kilometrekarelik Hyde Parkı'nın güney kanadındaki 72 bin metre-karelik kısma kurulacak olan fuar, o yıllarda bile Londra'nın en görkemli yapılarından biri olmaya adaydı. Bundan yirmi bir yıl sonra dikilecek olan ve prensi elinde bir fuar kataloğuyla tasvir eden Albert Anıtı'nın da tam olarak bu noktada kurulacak olması bir tesadüf değildi.

Yine de o yıllarda fuarın Hyde Parkı'na kurulması fikri Londra'da birçok çevreyi ürkütüyordu. Hyde Parkı'nın hemen bitişiğinde bulunan Kensington Sarayı sakinleri, alt sınıftan insanların fuar sebebiyle kendilerine bu kadar yaklaşmalarından ve bir noktada da isyan çıkarmalarından endişe ediyorlardı. Bu senaryonun gerçekleşmesi saray sakinlerinin ülkeyi alalecele terk ederek, "Etkinlik Dönemi" adı verilen Mayıs ve Haziran aylarında düzenlenen sosyeteye takdim balolarını iptal etmeleri anlamına gelecekti. Sonunda bu endişelerinin bir fayda sağlamayacağını ve fuara

Kristal Saray'ın güney girişi. Gerçekte alan, kartpostalın gösterdiğinden çok daha renkli ve hareketli olacak.

engel olamayacağını anlamış olacaklar ki, çoğu yüksek zümre mensubu, fuar çevresinde boy göstermeye başladı. Bu kimseler varlıklarıyla fuar etkinliğini onurlandırıp hareketlendirmeselerdi bile artan ticaret hacmi sayesinde yerel işletmeler yine de iş yapacaktı. Fuarın canlandırdığı ticaret hacminden fazlasıyla yararlananlardan biri de Charles Harrod idi. Fuar alanına geçmeden önce Harrod'ın alana yalnızca 100 metre kadar uzaklıkta bulunan Knightsbridge'deki dükkânından birkaç piknik malzemesi satın alabilirsiniz. Böylece, birkaç yıl içerisinde olağanüstü bir büyüme gösterecek olan Harrod dükkânlarından henüz meşhur olmadan önce alışverişi yaptığınızı gururla söyleyebilirsiniz.

KRİSTAL SARAY

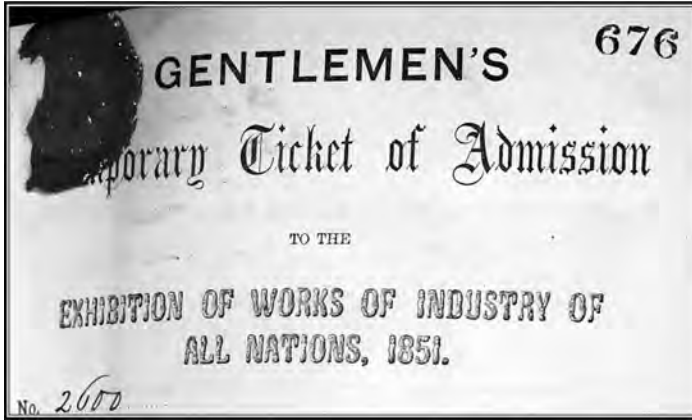
Kraliyet Komisyonu, fuarın sergileneceği binaya ait bir plan sunmak üzere ülkedeki tüm mimarları seferber etmişti. Fakat 245 proje başvurusu da yeterince etkileyici bulunmadığından ötürü reddedildi. Bunun üzerine, Kraliçe I. Victoria tarafından görevlendirilen Kraliyet Komisyonu işin başa düştüğünü anlayarak çoğunluğu ünlü İngiliz mühendis, Isambard Kingdom Brunel'in işlerine dayandırılan bir plan ileri sürdü. 22 Haziran 1850 günü, *The Illustrated London News* dergisinde yayımlanan ve binanın çizimlerinin de yer aldığı plan büyük hayal kırıklığı yarattı. Bunun bir sebebi inşa edilecek binanın görüntüde çok yavan ve sıradan duracak olmasıydı. Diğer ve daha önemli sebebiyse yapımında tuğla kullanılacak bina için 19 milyon kadar tuğla gerekmesiydi. Bu da Büyük Britanya'da yer alan bütün tuğla fırınları, tüm işlerini bırakıp sırf bu bina için aylarca durmak bilmeden çalışsa bile projenin zamanında tamamlanamayacağı anlamına geliyordu.

Tam da bu çıkmaza girilen dönemde Devonshire Dükü'nün baş bahçıvanı Joseph Paxton, adeta yukarıdan gönderilen bir vesile olarak projeyi kurtaracak öneriyi sundu. Joseph Paxton bundan önce Kraliçe I. Victoria'nın onuruna Victoria Regia adı verilen ve nilüfer ailesinin en geniş yapraklı üyesi olan nilüfer türünü soğuk İngiltere'de yetiştirebilmek için Chatsworth'te büyük bir sera inşa ettirmişti. Bu camdan sera fikri ona aynı şeyin

* Atlas Okyanusu'nu geçen ilk buharlı gemiyi icat eden ve modern mühendisliğin kurucu babalarından sayılan İngiliz mühendis. (ç.n.)

fuar binası için de yapılabilceğini ve inşa süresinin de böylece yarı yarıya azaltılabileceğini düşündürdü. Paxton bu dâhiyane fikriyle işi almıştı.

Her ne kadar eleştirmen John Ruskin, Paxton'ın bina çizimini salatalık yetiştirmede kullanılan ve dallarının iple yukarıya asıldığı kafes çitlere benzetse de, çizim aslında gerçekten etkileyiciydi. Paxton, binanın ortaçağ katedralleri ile tren garlarını andıran ve eski ile yeni bir araya getiren bir yapıda olmasına karar vermişti. Bina, 564 metre uzunluğu ve 139 metre genişliğiyle adeta uzun bir haçı andırıyordu. Bu muazzam büyüklükteki yapıyı kaldırabilmek için 330 devasa büyüklükte demir sütun, yüzlerce daha küçük ölçekli demir sütun ve 300.000'den fazla da cam panel kullanılmıştı.

GEZİYLE İLGİLİ PRATİK BİLGİLER

Şirketimiz, siz zaman yolcularının gezi boyunca rahat edeceğine inandığı, Brook Caddesi üzerindeki Mivart's Otelinde sizler için oldukça konforlu odalar ayırtmış bulunmaktadır. Kahvaltı ve akşam yemeğinin de servis edileceği bu otelde gezi boyunca konaklama ücreti 15 şilin olup, bugünün parasıyla 165 sterline denk gelecektir.

Eğer aradığınız burada yaşayanlarla biraz daha iç içe olabileceğiniz bir deneyimse, o halde size Pimlico bölgesindeki Renalagh Yolu üzerinde bulunan ve 1000 kişilik yatak kapasitesiyle fuar boyunca dışarıdan gelen misafirleri ağırlayacak olan Thomas Harrison'ın Mobilya Deposu'nu öneririz. Depo, fuar dolayısıyla artacak konaklama tale-

bini karşılamak üzere konukevine dönüştürülmüş ve “Tamirciler Evi” ismini almış olacak. Yemek ve sigara içme odalarının yanı sıra çamaşırhane ve revir imkânları da sunan konukevi, gecesi 1 şilin 3 peniden konuklarını bekleyecek.

Eğer dilerseniz Londra’da yer alan bu iki seçeneğin dışında, İngiltere’nin farklı bir noktasında da konaklayabilirsiniz. Böylece hem ülkenin farklı yerlerini keşfetmiş, hem de Londra’ya buharlı trenle yolculuk etmiş olursunuz. Olur da bu ulaşım şeklini tercih ederseniz, trende bulunan diğer yolcuların da bu yenilikçi ulaşım imkânını denemekten ötürü en az sizin kadar heyecanlı olduklarını görürsünüz. Bu arada yolcuların Londra’da kendilerini neyin beklediğiyle ilgili kurdukları hayaller ve trende hüküm süren heyecan size de tesir edecek. Bir kez Londra’ya ayak bastınız mı, artık ulaşım sizin için sorun teşkil etmeyecek. Fakat yine de şehirdeki taksi ve otobüs şoförlerinin vurgunculuk fırsatı yakaladıklarında bunu kullanacakları aklınızın bir köşesinde olsun. Yağmur yağarsa ulaşım ücretlerinin artacağı bilgisini de sizlere vermek isteriz.

Biletler

Fuarı hangi dönemde ziyaret ettiğinize bağlı olarak fuar deneyiminiz

de değişecektir. Eğer fuarı açıldığı ilk haftalarda ziyaret ederseniz, biletler biraz daha pahalı olacak olsa da, hem tanınmış simaları görme hem de daha geniş ve rahat bir alanda sergileri gezme şansına sahip olursunuz. Fakat bu tercihle beraber, halkla bir araya gelme şansını ve farklı zümreye mensup kişilerin davranışları karşısında şoke olmuşa benzeyen Victoria Çağı insanlarını hayretle izleme fırsatından da mahrum kalırsınız.

Eğer fuar ziyaretinizde tanınmış kişilere ayrılan ön tarafta bir yer bulabilirsiniz, Kraliçe I. Victoria’yı da büyük olasılıkla görebilirsiniz. Fuarı gezmeye doyamayan kraliçe, Temmuz ayında Balmoral’a seyahat etmeden önce, fuar alanını tam tamına otuz kez ziyaret etmiş olacak. Eğer kendisini görmek istiyorsanız, fuar alanına biraz erken gelmeniz gerekecek çünkü prensibi olduğu üzere kraliçe, fuarın açılış saatinden birkaç saat önce gelip fuarda ancak halktan birkaç kişinin kendisini görebileceği kadar kalacak. Eğer kraliçenin kim olduğunu merak ediyorsanız hemen söyleyelim; kendisi kısa boylu, biraz etine dolgun ve taç giymiş bir hanım olarak karşınıza çıkacak. Kraliçenin yanı sıra İngiltere’nin en seçkin isimlerinden Charles Dickens, Charles Darwin, George Eliot, Lewis Carroll, Emily

Brontë ve Lord Alfred Tennyson da yine karşılaşabileceğiniz kişiler arasında olacak.

Fuar biletlerinin ücretlerine gelecek olursak, ziyaret zamanına bağlı olarak biletler arasında oldukça büyük farklılık olduğunu göreceksiniz. Sezonluk bilet fiyatı erkekler için 63 şilin iken, kadınlar için 42 şilin kadar olacak (Bu ücretler günümüz İngiltere'sinde 346 sterlin ve 231 sterline denk gelmektedir). Sezon bileti almak, sergi parçalarının değişmemesinden ötürü ilk bakışta gereksiz gelebilir, fakat bu biletle beraber resmi açılış törenine de katılabileceğinizi unutmayın. Açılış sonrasındaki ikinci ve üçüncü gün için bilet ücretleri 1 sterlin olarak belirlenirken, 18 gün içinde de 5 şiline kadar düşecek. Bu tarihten sonraki biletler de, pazartesi'den perşembeye 1 şilin, cumaları 2 şilin 6 peni ve cumartesi günleri de 5 şilin olarak ücretlendirilecek.

Ne Giymeli:

Şirketimiz temsil etmeyi seçtiğiniz sosyal sınıfa göre sizin için en uygun kıyafeti bulmakla yükümlüdür. Eğer makul derecede sosyetik bir görüntü elde etmek istiyorsanız, o halde erkekler için silindir bir şapka ve baston öneririz. Victoria Dönemi ile özdeşleştirilen gösterişli

sakal ve bıyık modelleri yolculuk yaptığınız tarihte henüz moda olmadığından eğer fuara uzun favori ve bıyık bırakmış halde teşrif ederseniz, büyük ihtimalle Fransa'dan geldiğiniz düşünülecektir. Kadınlar içinse bu dönemde oldukça revaçta olan volanlı kabarık etekleri tavsiye ederiz. Yine de hassas bir cilde sahip olanlara bu kabarıklığın at kılıyla sertleştirilmiş keten kumaşla sağlandığını söylemeden geçemeyeceğiz. Uzun eteklerin altına yerleştirilen ve daha aşına olduğumuz tarlatanlar ise ancak birkaç yıl sonra çıkacak. Bu dönemde hemen hemen her sınıfa mensup kadının kıyafetini başlıkla tamamladığı bilgisini de yine siz değerli zaman yolcularımıza verelim.

Ne Yemeli Ne İçmeli:

Kristal Saray içinde sunulan yemekler maalesef bir hayli renksiz ve tatsız olacak. Yine de fuar yemeğinden denemek isterseniz, saraydaki iki yiyecek standından 6 peni karşılığında domuz veya jambon turtası alabilir ve ekstra 2 peni ödeyerek biraz ekmek ve tereyağıyla menünüzü zenginleştirebilirsiniz. İçecek olarak da organizasyonun resmi içeceği olan Schweppes'i bardağı 6 peniden deneyebilir, canınız tatlı çekerse de yine 6 peniye küçük ya da 1 şiline büyük bir kâse don-

durma alabilirsiniz. Sizin de fark edeceğiniz üzere bunlar, dönemin ekonomik seviyesi göz önüne alınacak olursa oldukça yüksek fiyatlar olarak görünüyor. Bir de bunun üzerine hijyen kavramı konusunda sıkıntı yaşayan ve yaşatan garsonlar eklenirse, bizim tavsiyemiz yemeklerinizi kendinizin getirmesinden yana olacak. Fuar alanını kaplayan yemyeşil bahçeler adeta piknik yapmak için yaratılmış gibi gözükecek. Mivart's Otel'i'nde kalmanız halinde otel görevlileri sizin için öğle yemeğini paketleyip daha sonra fuar alanında yemeniz için hazırlayacaklardır. Ya da isterseniz daha önceden belirtmiş olduğumuz Knightbridge'deki Charles Harrod'ın dükkânına bir uğrayıp, atıştırmalıklara dair ne var ne yok göz atabilirsiniz.

Alternatif olarak, damak zevki-ne düşkün gurmeler, bugün yerinde Royal Albert Hall'un* olduğu, Uluslar Sempozyumu taraflarına doğru kısa bir yürüyüşü göze alıp, 1.500 kişilik seçkin restoranlarda kaliteli yemekleri deneyebilirler. Bu restoranların sahibi, aynı za-

manda Birleşik Krallık'ın ilk ünlü şefi de olan, Fransız Alex Soyer olacak. Bu işe girişmeden önce kendisi, İrlanda'da Patates Kıtlığı* yılları boyunca yoksullar için aşevleri açmış ve böylece hayırsever yönünü de göstermiş. İşte bu Fransız şefinin elinden mükellef bir yemek yemek isterseniz, o halde şimdiden 2 şilin ile 10 sterlin arasında bir ücreti gözden çıkarmanız gerekecek. Bugünün parasıyla 22 sterlin ile 110 sterlin arası bir fiyata gelecek olan yemek, bizce beklentilerinize değerlidir.

Acil Durumlarda Ne Yapmalı:

Victoria Dönemi'nde özellikle yankesicilere karşı dikkatli olmanız gerekecek, ne de olsa burası Fagin'in*** Londra'sı öyle değil mi? Yine de içinizi ferah tutun, saray yakınlarında olduğunuz sürece emniyette olacaksınız. Elit sınıfın yersiz ayaklanma korkusu sebebiyle çevrede kol gezinen sayısız üniformalı ve sivil polis, güvenliğinizi sağlamak için her an fuar alanında olacak. Bunun yanı sıra, acil durumlar için kurulan kayıp eşya ve çocuklar masasını da

* Royal Albert Hall, kurulması Prens Albert tarafından teşvik edilen, dünyaca ünlü sanatçıların konser verdiği ve sanat gösterilerinin sunulduğu binadır. (ç.n.)

** 1845'te başlayıp 1852'de son bulan, halkın temel gıda maddesi patateslere hastalık bulaşmasıyla baş gösteren kıtlık, yedi yıl sürmüş ve İrlanda'da 1.000.000 kişinin ölümüne veya göçüne sebep olmuştur. (ç.n.)

*** Fagin, İngiliz yazar Charles Dickens'ın Oliver Twist adlı ünlü romanında çocuklardan oluşan yankesici çetesinin başındaki hırsızdır. (ç.n.)

Kristal Çeşme'nin hemen yanında bulabileceksiniz.

Eğer acil durumunuz bunun çok daha ötesinde, vücudunuzun alt tarafındaysa, o halde size dünya tarihinde ilk kez kullanılan paralı tuvaletleri denemenizi öneririz. Bunun için umumi tuvaletlerin mu-

cidi George Jennings'e minnettarız. 1 peniye denk gelen bu rahatlık, pisuarları kullanan baylara ücretsiz olacak. Bayanlarsa pisuar ve alaf-ranga tuvalet tercihlerinden ikincisini seçeceklerinden 1 peni vermek durumunda kalacaklar.

1 MAYIS: AÇILIŞ TÖRENİ

Şayet önceden bahsettiğimiz sezonluk biletlerden temin ettiyseniz, 1 Mayıs günü yapılacak olan açılış törenine katılmaya hak kazandınız demektir. Kraliçe I. Victoria ve eşi Prens Albert öğle vaktinden önce saraya varamayacak olsalar da, saray kapıları sizler için sabah 9'dan itibaren açılmış olacak. Yine de alana biraz erken gelmenizi tavsiye ederiz, çünkü Buckingham Sarayı'ndan Hyde Parkı'na kadar tüm yollar sabah saat 6'dan itibaren tıklım tıklım olacak. Kuşluk vaktine gelene kadar ise, 100.000'i yabancı olmak üzere 1.000.000 insan saray güzergâhını çoktan doldurmuş olacak.

Kristal Saray'a adınızı atar atmaz, ortada kurulmuş platformu en iyi şekilde görebileceğiniz bir yer seçin çünkü Kraliçe I. Victoria, fuarın Hindistan bölümünden ödünç alınmış olan o gösterişli tahtına işte tam burada oturacak. Taht, kırmızı kadifeyle kaplanıp mavi ipekten bir gölgelikle tamamlanmış olacak. İpek kumaştan gerilmiş gölgelik, devekuşu tüylerinden yapılan zambak motifleriyle süslenmiş olacak. Saat 10 sularında, zamanın ünlü isimleri teker teker saraya giriş yapacaklar. Bu ünlü simalar arasında, 82'lik bir delikanlı olan, Wellington Dükü'nün kendisinden birkaç yaş büyük olan Anglesey Markisi ile uzun bir süreden sonra ilk defa dostça zaman geçirdiğini göreceksiniz. Gözlerinizin önünde vuku bulan bu sahne gerçekten de kırk yılda bir görülecek cinsten olacak. Ne de olsa ikiliden Wellington Dükü, o zamanlar Uxbridge Lordu olan Anglesey Markisi için Waterloo Muharebesi sırasında yeterince halden anlayan bir tavır göstermeyince olanlar olmuştu. İkili arasındaki kırgınlık, savaş sırasında Uxbridge Lordu'nun "Tanrı aşkına, ben bir bacak kaybettim!" nidası ile başlamış ve yakınında bulunan Wellington Dükü'nün de "Tanrı aşkına bayım, kaybettiyseniz kaybettiniz!" cevabıyla ebedi bir çıkmaza girmişti.

Kraliçe I. Victoria ve Prens Albert açılış töreninde. "Resmiyet", günü en iyi özetleyen kelime; bu sebepten balon ve konfetiler görmeyi beklemeyin.

Saatler ilerleyip öğle vakti geldiğinde Kraliçe I. Victoria'nın giriş saati yaklaştığından kalabalığı bir heyecan dalgası saracak. Kraliyet mensuplarının girişi tören boruları, Serpentine Nehri kıyılarından duyulan bir düzine top atışı ve galeriler boyunca yankılanan, kulakları sağır edici tezahüratlarla haber verilecek. Buna ek olarak sarayın güney girişine yerleştirilen devasa bir org da ülkenin ulusal marşını çalacak. En nihayetinde, sesler kesildiğinde ve son alkış da havaya karıştığında Prens Albert artık gurur yüklü konuşmasını yapmak için hazır olacak. Konuşma bittiğinde Kraliçe I. Victoria buna cevaben başka bir konuşma yapacak ve ardından Canterbury Başpiskoposu'nun fuarı kutsamasıyla katedral koroları hep bir ağızdan yüksek sesle Handel'in Messiah oratoryosundan "Hallelujah" bölümünü seslendirmeye başlayacak. Tam bu sırada programın akışını ve resmiyetini tamamen değiştirerek, oldukça duygulanmış Çinli bir adam platformun önüne gelecek ve kraliçe ile eşi önünde defalarca eğilerek selam verecek. Herkesin asilzadelerden biri olduğunu düşündüğü bu adam aslında Limehouse limanına demirlenmiş Çin menşeli bir yelkenlinin kaptanı olarak karşınıza çıkacak.

Bu ufak ve hoş gösteriden sonra kraliyet ailesi, sarayı boydan boya arşınlayarak sergileri teftiş edecek. Bu görev de tamamlandıktan sonra ilk dünya fuarı kraliçe tarafından resmi olarak açılacak ve kraliyet mensupları da görevlerini tamamlamış bir şekilde alanı terk edecek. Bunun üzerine

heyecan içinde kraliçeden boşalan tahta oturmak için yarışan ve onun sıcağını biraz olsun hissedebilmek için sıraya giren bayanların görüntüsü de görülmeye değer olacak.

SERGİLER

Büyük bir müzede bulunan bir sergiyi gezmenin ne kadar vakit alacağını söylemek gezi rehberlerinin hepsinin yerine getirdiği bir klişedir ve şimdi biz de yapacağız. *The Times* gazetesine göre fuarı layıkıyla gezebilmek için tam tamına 200 saate ihtiyacınız olacak. Bu 200 saatin çoğunu, sarayın batı tarafını işgal etmiş olan Birleşik Krallık ve imparatorluğa ait sergileri gezmek için kullanacaksınız. Dünya ülkelerinin geri kalanına ait sergilerse sarayın doğu tarafındaki galerilere sıkıştırılmaya çalışılmış olacak. Bu yerleşim düzeni sarayın hem giriş katı hem de birinci katı için geçerli olacak fakat yine de hatırlatalım, birinci katta yer alan parçalar giriş katında yer alanlara göre çok daha küçük ve ehemmiyetsiz görülenler olacak. Aslında bu kat Buhar Çılgınlığı* dönemine ait alışılmışın dışında ve biraz da uçuk kaçık ne varsa görebileceğiniz yer olacak.

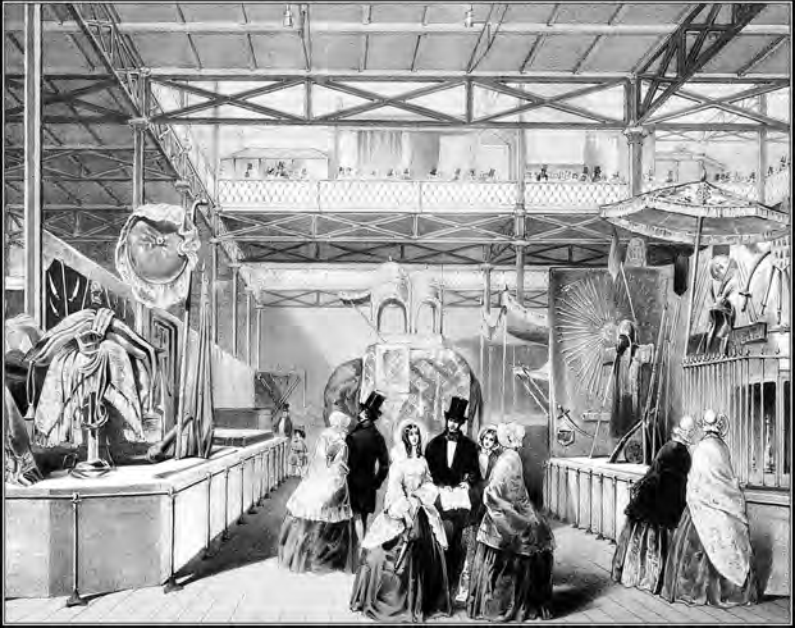
Kristal Saray'a en azametli girişinizi yapabileceğiniz yer sarayın güney girişi olacak. Burada, Paxton'ın binaya yer açmak için kesilmesi gerektiği düşünülen karaağaç sorunsalını nasıl çözdüğünü de kendi gözlerinizle göreceksiniz. Bu on ağacı kesmek yerine binayı onları içine alacak şekilde tasarlayan Paxton, bu ulu ağaçları dahi kapsayabilen boyuttaki yapıtıyla ziyaretçilere aslında sarayın büyüklüğü hakkında bir fikir de vermiş olacak. Binanın içlerine doğru ilerleyip, sarayın tam merkezinde yer alan Kristal Çeşme'ye geldiğinizde sarayın büyüklüğünü daha iyi kavrayacaksınız. 8 metrelik, cilalı pembe camlardan oluşan ve Follet Ostler imzasını taşıyan çeşme, inanılmaz güzelliğiyle olduğu kadar, kentin simgelerinden biri hali-ne gelmesiyle de önem taşımakta.

---

* Buhar çılgınlığı steampunk olarak da bilinen, Victoria Dönemi İngiltere'sinde üretilen, dönemin buharla çalışan teknolojik yeniliklerine verilen addır. (ç.n.)

BİRLEŞİK KRALLIK VE BRİTANYA İMPARATORLUĞU

Gelelim tekrar Kristal Saray'ın batı tarafına. Daha önce söylediğimiz gibi sarayın batı kısmının tamamı ev sahibi ülke Birleşik Krallık ve Britanya İmparatorluğu'na ayrılmış olacak. Buraya gelebilmek için saraya girdiğinizde önce binanın kuzey kolundan sola dönmeniz gerekecek. Burada, Hindistan köşesinden birçok parçayla karşılaşacaksınız. Ülkeye dair daha heyecan verici parçalar ise, sarayı ikiye ayıran ana girişteki bölümde yer alacak. Hindistan köşesini de geçtikten sonra, karşınıza yanıltıcı ismiyle “Güzel Sanatlar” alanı çıkacak. Yanıltıcı diyoruz çünkü insan saçından yapılmış çiçeklerden, meşe ağacından oyulmuş üç buçuk metre çapındaki devasa büfeye kadar bu güzel sanat örnekleri bizim güzellik anlayışımızın bir hayli dışında görünecek. Fakat merak etmeyin, güzel sanatlara dair görüş göreceğimiz ne varsa bu kadarla sınırlı olacak. Sarayın batı tarafının bu noktadan sonrası artık yalnızca hareketli makinelerle ayrılmış olacak. Serginin bu bölümü belki de gelecekte bizi nelerin beklediğine dair verdiği ipuçlarıyla, içlerinde en popüler olanı olacak. Dünyayı değiştirecek yenilikleri tanıtmaları ve buhar gücüyle nelerin başarılabileceğini göstermesiyle makine bölümü, tüm fuara damgasını vurmayı başaracak. Sergi alanında bulunan makineler, binanın dışına kurulan kazanlardan elde edilen buharla çalıştırılacak. Etrafınızda hayret edeceğiniz birçok makine ve araç olacak fakat bunların içinden belki de en çok öne çıkacak James Nasmyth'in buharlı çekici olacak. Şahmerdan adıyla da tanıdığımız bu çekici o kadar zekice dizayn edilmiş olacak ki, sonunda ağır bir demir yığınının dümdüz edebilecek kadar kuvvetli, yumurtalığa yerleştirilen haşlanmış bir yumurtayı da kabına zarar vermeden kırabilecek kadar hassas hale gelmiş olacak. Yine dönemin teknolojik koşulları düşünüldüğünde bizi hayrete düşüren bir diğer makine ise Edwin Hill tarafından icat edilip Warren de la Rue ile patentine kavuşan zarf makinesi olacak. Saatte 2.700 zarf yapma kapasitesine sahip bu makine, kâğıtları büyük bir hızla katlayıp, yapıştırıp sonrasındaysa bildiğimiz haliyle mükemmel birer zarf haline getirecek. Bu makinenin hemen yanında yine oldukça popüler olan ve dakikada 100 sigara paketi katlayabilme özelliğine sahip bir başka icat göreceksiniz.

Nasıl, beğendiniz mi? Mıhraceler ulaşımını fil üzerinde böyle sağlıyor. Hindistan bölümü.

Makinelerin sergilendiği bölümün hemen alt tarafındaysa çeşitli lokomotiflerin tanıtımı yer alacak. Bunların içinde London and North Western Railway demiryolu şirketinin 1.140 beygir gücüne sahip Liverpool isimli yeni motoru da karşınıza çıkacak. Hemen yan tarafında bulunan ve üreticilerin ileriki yıllarda “sokakta demiryolu” adıyla takdim edecekleri tramvay prototipi de yine heyecan uyandıran parçalardan olacak. Sergide dolaşırken, 21. yüzyıl insanları son teknoloji insansız hava araçlarını nasıl hayretle izliyorlarsa, bu dönemin insanların da tanıtılan makinelere aynı şekilde baktığını fark edeceksiniz. Bunu da belirttikten sonra, artık buharlı makinelere yeterince doymuş olacağınızı düşünüyoruz. Şimdiyse gelelim geri kalan sergilere.

Eğer Kristal Saray’ın batı duvarına bakarsanız, dünyanın en büyük aynasından yansıyan kendi görüntünüzle karşılaşacaksınız. Aynanın buraya yerleştirilmesinin amacı, binayı halihazırda olduğundan çok daha büyük göstermek olacak. Dev aynasını da geçip, köşeyi döndüğünüzde kendinizi artık sarayın tamamına kuşbakışı görür halde bulacaksınız. Meşhur Kristal Çeşme bulunduğunuz yerin 300 metre kadar uzağında, küçücük bir nokta gibi görünüyormuş olacak. Bu yolun sonuna doğru ilerlediğinizdey-

se önünüze 1.600 minyatür gemiyle doldurulmuş Liverpool rıhtımının on iki metrelik bir modeli çıkacak. Hemen yanında yer alan bir başka model ise bir mühendislik mucizesi olarak tabir edilen ve Galler ile Angelesey Adası arasında yer alan Menai Boğazı üzerindeki Britanya Demiryolu Köprüsü'nün bir örneği olacak. İşte bu dört dörtlük mühendislik örneklerinden sonra sergilenen parçalar bir anda çizgi değiştirecek. Devekuşu tüylerinden erken fotoğrafçılık dönemi şaheserlerine, ispermeçet balinasının çene kemiğinden deniz fenerleri için aydınlatma sistemlerine kadar aklınıza gelebilecek her şey bu sergide bulunacak. İngiltere'nin en ünlü figürlerinden William Shakespeare ve Isaac Newton gibi isimleri Prens Albert'ın yanında tasvir eden, elektroliz usulüyle kaplanmış vazo da bu bölümde görüp de unutamayacaklarınız arasında olacak.

Batı bölümünün çoğunu bitirmiş olmanın haklı gururuyla Kristal Çeşme yakınlarına gidecek ve sergiye devam etmeden önce kendinizi bir molayla ödüllendireceksiniz. Ardından ilk olarak Birleşik Krallık'ın gözbebeği kabul edilen ve sergilediği detaylarla tüm ihtişamını gözler önüne seren Hindistan sergisini ziyaret edeceksiniz. Serginin en önemli öğeleri Kraliçe I. Victoria'nın onuruna Hint diyarlarından getirtilen dört eşsiz hediye olacak. Bengal nevvabı* tarafından bizzat gönderilen hediyeler arasında bir adet gölgelikli kadife taht, iki adet tahtirevan ve bir adet de fildişinden yapılmış gösterişli bir mahfe yer alacak. Fuarı ilk haftalarında ziyaret eden misafirler mahfeyi ilk gördüklerinde gerçekten şaşırma benzeyecekler. Neyse ki Essex Kontluğu'nda yer alan Saffron Walden müzesinden getirtilen doldurulmuş bir fil bulmacayı çözmelerine yardımcı olacak. Filin sırtına yerleştirilen mahfenin, yolcuların daha rahat yolculuk yapmalarını sağladığını anlayan ziyaretçilerin şaşkın bakışları da yerini muzip bir gülümsemeye bırakacak.

Hindistan bölümünü geçtikten sonra, tam karşısında Kanada, Batı Hint adaları, Güney Afrika ve Yeni Güney Galler** ülkelerine ayrılmış olan sergi alanını göreceksiniz. Bunlardan Kanada, kar ayakkabıları, kızaklar ve kar malzemeleriyle ziyaretçilerini adeta büyü bir kış ülkesine götürecek. Bu malzemelerin tam yanına koyulan, Newfoundland Adası'na özgü balıkyağı ürünleri hastalıkları alıp götürse de, maalesef karlar ülkesi büyüsnü de aynı hızla uçurmuş olacak. Karları, kardan adamları ve yağlı balık-

* Nevvab Hindistan ve diğer Güney Asya ülkelerinde soylulara verilen unvandır. (ç.n.)

** Yeni Güney Galler Kaptan James Cook tarafından Avustralya'nın doğu kısmının tamamına verilmiş olan addir. (ç.n.)

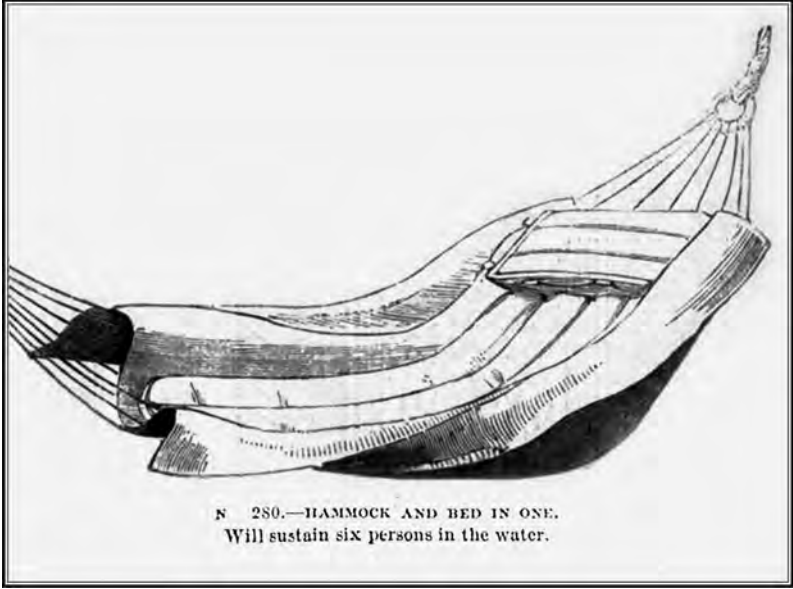
ları şimdilik bir kenara bırakıp bambaşka bir bölgeye, Batı Hint adalarına doğru ilerleyeceksiniz. Ülkeye ait sergiye çeşit çeşit çiçekler ve meyveler damgasını vuracak. Güney Afrika ve Yeni Güney Galler ülkelerinde ise egzotik doğal yaşam öne çıkacak. Bu alanda sergilenen doğal yaşam örneklerinden doldurulmuş ornitorenk, 47 kiloluk fildişi ve birkaç devekuşu yumurtası egzotik karakterleriyle doğal yaşamı en iyi anlatanlar kategorisinde ipi göğüsleyecek. Ev sahibi ülkeye dair daha fazla sergi gezmeden önce, kolonilere ait bu bambaşka dünya ile Büyük Britanya arasında adeta bir ara bölge oluşturan Augustus Pugin'in ortaçağ ve Britanya esintileri taşıyan heykel odasından geçeceksiniz.

Pugin'in Yeni Gotik stilini taşıyan eserleri, fuarın fazlasıyla endüstriyel havasını sanatla biraz olsun yumuşatmayı amaçlayan akıllıca düşünülmüş bir hamle olarak karşınıza çıkacak. Bu sanat odasının bir tarafı dini semboller taşıyan eşyalara, diğer tarafıysa goblen, dokumalar ve benzeri malzemelere ayrılmış olacak. Aslında etrafta gördüğünüz hemen hemen her objeyle 1450'lerin gotik stiline atıfta bulunulacak; sadece biraz daha yenilik kazandırılarak içinde hem eskiyi hem de yeniyi taşıyan Victoria Dönemi Gotik Stili oluşturulmuş olacak. Her ne kadar Pugin'in el işçiliği ve sanatı fevkalade olsa da, ziyaretçilerin çoğu fuarın ana teması olan "yeni dünya" kavramından bu kadar uzaklaşılmasının ve eskiyi öven bir sergiye yer verilmesinin amacını anlamamış görünecek. Yine de sergi, olumsuz eleştirmen yorumlarına rağmen (belki tam da bu yüzden) oldukça yükselişe geçecek. Olumsuz yorumların ve buna tezat olarak serginin hiç olmadığı kadar ziyaretçi akınına uğramasının altında elbette özgürce sergilenen insan vücudu tasvirleri yatacak.

Çoğunluğu kadın vücudunu tasvir eden eserlere verilen aşırı ilgi ve aşırı eleştiri gibi iki uç tepki, aslında bize o dönemden bu yana halen çıplaklığı olağan bir durum olarak kabul edemediğimizi gösterecek. Bu sebepten bu sergiden çıkan ziyaretçiler bir yığın taşla yönettikleri büyük öfkeyle tekrar daha mekanik olan Sanayi Devrimi sergilerine gidecekler.

Bu tarafta yer alan ana girişteki alan boyunca dizilmiş sergiler farklı şehirler tarafından organize edilmiş olacak. Örneğin gaz tesisatı malzemeleri ve orta sınıfa yönelik diğer evle ilgili donanımlar Birmingham'dan; çelik malzemeleri ve seksen bıçağıyla çakıların çakısı olmaya aday çakılar Sheffing'den; pamuklu kumaşlar Yorkshire'dan ve pamuk da Manchester'dan getirtilmiş olacak. Bu sergilerin arkasında yer alan tarım aletleri

ve makinelerinin önünde derin deryalara dalan işçi önlüklerinin içindeki köylülere bir gün kolay bir şekilde tarlalarını sürmeyi hayal edecekler. Siz ise işçileri güzel hayalleriyle baş başa bırakarak, yukarı kattaki turunuza devam edeceksiniz.

Fuarda sergilenen birçok yaratıcı icat büyük bir ilgiyle karşılanacak. Hamaktan kurtarma botuna dönüşebilen bu tipik İngiliz icadı da ziyaretçilerin ağızını açık bırakacak.

BRİTANYA SERGİLERİ

Sarayın iç kısmına yayılan Britanya sergileri, tam ortada büyük bir haç şekli oluşturarak fuarın ilgi odağı olmayı başaracak. Eğer binanın üzerinden bakarsanız, yüksek kubbenin altında aheste ilerleyen büyük insan kalabalığını ve birbirine karışmış görüntülerini seyredebileceksiniz. Serginin güney tarafına, ana girişin hemen önüne doğru ilerlediğiniz takdirde daha küçük çaplı sergiler için ayrılmış olan Batı Sergileri bölümünün tamamını görmüş olacaksınız. Galerinin tamamını bir arada görmek için yapmanız gereken tek şey, bir süre saat yönünün tersi istikamette ilerlemek olacak. Bu yürüyüş sırasında fark edeceğiniz üzere Britanya sergileri, dönemin en moda kıyafetlerini tanıtırken alanı bir hayli geniş kullandığından, Doğu Sergileri bölümünü de bir parça işgal etmiş olacak. Modaya yeni bir soluk

kazandıran bu kıyafetler arasında bir Wellington şapkası (Wellington çizmesi* değil), müşterilerini korse bağı derdinden kurtaran elastik giysiler ve 1.300 pırlantayla süslenmiş bir çift ekoseli İskoç çorabı bulunacak. Batı Sergileri alanına geçtiğinizdeyse Spitalfields** ve İskoçya'nın Paisley*** kentinden getirtilen ipekler ve danteller ile tıbbi ürünler, silahlar ve devrim yaratan nitelikte bir de dürbün görüp de unutamayacaklarınız arasında yerlerini alacak.

Batı Sergileri köşesine girdiğinizde “cerrahi, felsefi, müzikli ve zaman ölçerli aletler” yazan teşhir bölümüne dikkatinizi vermenizi rica ediyoruz. Bu camekânın ardındakiler, Victoria Dönemi mucitlerinin buluşta sınır tanımadığının somut birer kanıtı olarak karşınıza çıkacak. Bir bardak suyun içinde dahi, yelkovanının neşeyle akrebi kovalamaya devam ettiği su geçirmez saat belki bu dönemin insanlarını hoş bir şaşkınlığa düşürecek; fakat elektrik gücüyle çalıştırılan saatler kesinlikle ziyaretçilere daha neler göreceğiz dedirtecek cinsten olacak. Saatlerden, dünya kürelerine geçtiğimizde bu objelerin de çağın yenilikçi düşüncelerinden nasiplerini aldıklarını göreceksiniz. Kürelerden biri şişirilebilir pelür kâğıdından yapılarak belki de o günlerde bir ilke imza atılmış olacak.

Küreleri de bir kenara bıraktığınızda, mucitlikte gerçekte ne kadar öteye gidilebileceğini kanıtlayan gerçek bir icatla tanışacaksınız. Serginin ilgi odağı olan bu eser Dr. Merryweather'ın**** Fırtına Habercisi adını taşıyacak. Sülükle çalışan bir hava durumu tahmin aygıtı olarak bu buluş, büyük ihtimalle ömrünüzde görüp görebileceğiniz bu alandaki tek eser olacak. Aygıtta uygulanan sistem, sülüklerin atmosfer basıncında bir düşüş hissettikleri zaman sudan çıkmaları ve bunun da yağmurun geleceğine dair bir sinyal olarak algılanması mantığına dayanacak. Sülüklerin sudan çıkmasıyla çalan alarm çanı aynı zamanda yağmur habercisi olarak hava durumunu bildirecek.

Eğer bu aygıtı inceledikten sonra sülüklere dair daha çok şey görmeye karar vererseniz, o halde cerrahi aletler bölümünde sergilenen sıra dışı icatlar sizleri bekliyor olacak. Bu bölümde görebilecekleriniz arasında

* Wellington çizmesi lastik çizmelere verilen addır. (ç.n.)

** Spitalfields İngiltere’de yer alan, Victoria Dönemi’nde ipek dokumacılığıyla ünlenmiş bölgedir. (ç.n.)

*** Sanayi Devrimi döneminde ipekleriyle ünlenen kent, dönemin sonlanmasıyla imitasyon kaşmir şal üretimine geçmiş ve bu ürünler kentle aynı ad olan Paisley ismiyle tanınmıştır. Bugün de şal deseni İngilizcede bu adla bilinmektedir. (ç.n.)

**** Dr. Merryweather İngiltere doğumlu bir aile doktoru ve mucittir. (ç.n.)

içine ilaçlarınızı, tıbbi alet edevatınızı ve lavman malzemelerinizi yerleştirebileceğiniz bir baston ile önceden ayarlanan bir saatte uyuyan kimseyi üzerinden atabilen bir yatak yine gözleriniz sonuna kadar açık olarak izleyeceğiniz icatlar arasındaki yerlerini alacak.

Tıp alanında şaşkınlık yaratacak bir başka eser de 7.000 ayarlanabilir çelik parçadan oluşan insan figürü olacak. Bu özel heykeli de layıkıyla inceleyip artık sergiye veda etmeye hazırlanırken, son olarak sarayın kuzey kanadına geçeceksiniz. Staddfordshire ile Worcestershire kontluklarından getirtilen İngiliz porselenleriyle doldurulmuş alan sizleri geniş merdivenlere çıkaracak ve siz de böylece sergilerin geri kalanını incelemek üzere aşağı doğru ineceksiniz. Giriş katındaki sergilere geçmeden önce eğer derseniz kısa bir ihtiyaç molası verebilirsiniz (Bkz. acil durumlar ve paralı tuvaletler bölümü). Unutmadan ekleyelim; hanımefendiler ve beyefendiler için fuar boyunca kullanıma sunulan tuvaletler, dinlenme alanının iki farklı tarafında yer alacak. Turumuzdaki bu kısa moladan yararlanmanızı önemle tavsiye ederiz; çünkü birazdan dünyanın geri kalanını görmek için yola çıkmış olacağız.

DiĞER ÜLKELERE AİT SERGİLER

Kristal Saray'ın, dünyanın geri kalan ülkelere ait sergilere ayrılmış kısmı şu şekilde planlanmış olacak: Fuara katılan ve çok sayıda sergisi bulunan belli başlı ülkeler sarayın ana girişindeki alanın iki tarafına dağılacak. Daha az sergiye sahip ülkelerse nerede yer var ise sergileri oraya yerleştirilmek üzere sarayın her bir yanına dağıtacak. Aynı plan sarayın zemin katı için de geçerli olacak. Zemin kattaki sergileri gezmenin en iyi yolu, ana giriş alanında zikzaklar çizerek tanıtılan ülkelere ait sergileri olabildiğince fazla inceleyebilmek olacak. Yine de galeri alanında bu yolu izlemek pek mümkün olmayacak çünkü eğer birçok farklı sergiyi alanda zikzaklar çizerek gezmeye kalkarsanız, kendi kendinize şöyle bir konuşma yapmanız bir hayli muhtemel olacak: “Ne güzel, Avusturya!”, “Burası da Avusturya”, “Yine Avusturya”, “Avusturya”.

ZEMİN KATTA YER ALAN DÜNYA SERGİLERİ

Diğer ülkelerin sergilerini tek tek gezmeden önce, efsanevi Kuh-i-Nur elmasına şöyle bir dünya gözüyle bakmanızı kesinlikle tavsiye ederiz. 191 karatlık ağırlığıyla dünyanın en büyük elması olarak da bilinen bu değerli taş, Hindistan'daki Pencap Bölgesi'nin İngiltere'ye bağlanmasının ardından İngiliz yöneticilerinin eline geçmiş. Farsçada "Işık Dağı" anlamına gelen Kuh-i-Nur elması, ana girişteki görkemli bir kafes içine yerleştirilerek ziyaretçilerin beğenisine sunulmuş. Elmanın etrafını çevreleyen meraklı kalabalığı yarıp Kuh-i-Nur'a biraz olsun bakabilme şansı yakalarsanız görüntünün beklentilerinizden biraz farklı olduğunu göreceksiniz. Kesimi yeterince gösterişli olmayan elmas, doğru ışıklandırmadan da yoksun kalınca ziyaretçilerin gözlerini kamaştırmada eksik kalacak. Önümüzdeki sene tıraşlanarak 109 karata düşecek fakat kesimi ortaya çıkacak olan elmas, şimdilik onu bu haliyle de tanıyıp, kendisinin gerçek değerini görebilecek sarraf gözleri bekliyor olacak. Bu özel elmanın hemen yanında duran ve içinde Hope Elması veya Mavi Elmas adıyla bilinen ünlü elmanın da yer aldığı birçok değerli taş bulunan, İngiliz bankacı Henry Philip Hope'a ait Hope Koleksiyonu da oldukça ilgi gören koleksiyonlar arasında olacak. Değerli taşlar bölümünde sergilenen ve Kaliforniya'daki Mariposa altın madeninden getirtilen devasa büyüklükteki altın külçe de görenlerin gözlerini kendisinden alamayacağı cinsten olacak.

Artık değerli taşları yeterince seyrettiğinize göre, şimdi önceden bahsettiğimiz zikzak turuna başlayabileceksiniz. Kristal Çeşme'nin hemen yanında yer alan ülkelerle başlayacak olan turumuzda gözünüze ilk çarpan ülkeler elbette Türkiye, İran, Mısır ve Yunanistan oluyor. Otantik nargileler ve gösterişli taşlarla bezenmiş hançer, kılıç ve silahlar sergiler içinde en çok dikkat çeken parçalar olacak. Yunan köşesi daha çok mermer heykellere ağırlık verirken, Türk köşesi hem baston hem pipo görevi gören icadıyla her zaman ve her yerde pratik zekâsını konuşturabileceğini gösterecek.

Zemin kattaki ana giriş alanında yer alan sergilerin diğer tarafındaysa Çin'e ait sergiler bulunacak. Bu köşe Doğu İmparatorluğu'nun kendisi tarafından düzenlenmek yerine Londralı tacirlerin bu topraklardan getirdikleri eşyalardan oluşturulmuş olacak. Bu sebepten, sergide beklenildiği üzere fazlasıyla Çin porseleni, lake süs eşyaları, ipek ve bambu malzemeleri görmek mümkün olacak. Belki de fuarda sergilenenler içinde ziyaretçileri en çok şaşkınlığa uğratanı, ağaç köklerinden oyulmuş grotesk tarzda

oymalar ve kuş yuvasından yapılan ve malzemesiyle aynı ismi taşıyan kuş yuvası çorbası olacak. Sağangiller familyasındaki kuşların tükürüklerinin sertleşip katılaşmasıyla oluşan ve oldukça nadir bulunan bu yuvalar, çorbada kullanıldıklarında yemeğe jelatinimsi bir kıvam ve kendine özgü bir tat katıyor olacak. Gördükleri karşısında şoke olmuşa benzeyen bu fuar ziyaretçilerinin Asyalıların biraz tuhaf oldukları hakkındaki önyargılarını yıkmaları için biraz zaman gerekecek.

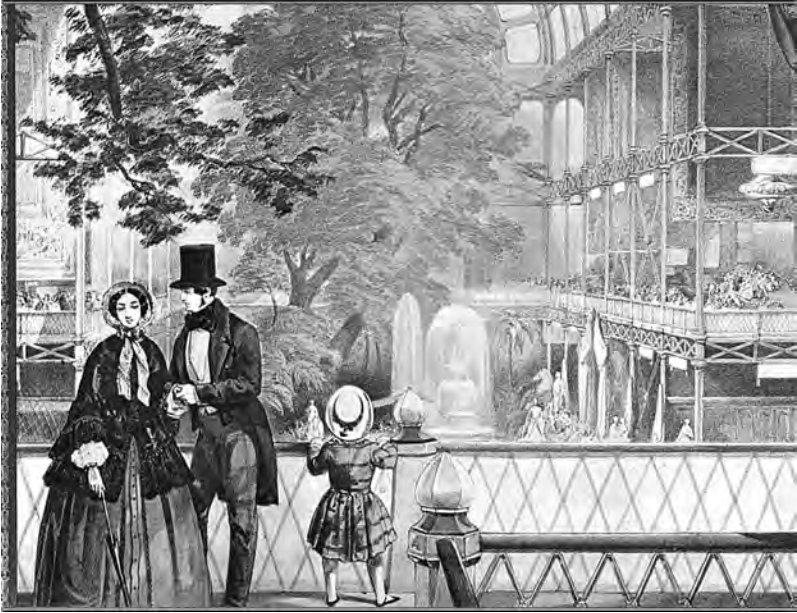
Çin köşesinin diğer tarafındaysa İsviçre sergileri yer alacak. Sergiler arasında ustaca oyulmuş oyuncaklar ve eşyalar öne çıksa da, asıl hayranlık uyandıran bölüm elbette İsviçre saatlerinin sergilendiği yer olacak. Bu saatler oldukça çeşitli tasarımlarla kullanıcıların beğenisini kazanmayı amaçlayacak. Burada bileziklerin, yüzüklerin ve pusulaların üzerinde aklınıza gelebilecek her şekil ve zevkte bir İsviçre saati bulmak mümkün. Konu kalite ve tasarım şıklığı olunca elbette Kraliçe I. Victoria'nın da serginin bu bölümüne ilgi göstermemesi beklenemez. Kendisi hayran bakışlarla saat çeşitlerini incelerken, eminiz içinden en çok beğendiği birini seçmekte bir hayli zorlanacaktır. Bu sergileri de tamamlayıp ana giriş alanı boyunca tekrar ilerlemeye devam ettiğimizdeyse İspanya, Portekiz ve bu ülkelerin kolonilerine ait sergileri göreceğiz. Küba'nın Havana purolarından Filipinler'in Manila purosuna kadar tüm alan tütün ürünleriyle doldurulmuş olacak. Fıçılarca enfiyenin de yer aldığı alan, kendine has aromatik kokusuyla ziyaretçilerin başını döndürmeyi başaracak. Hemen yakınında bulunan sergideyse İspanya'nın Endülüs Emevi Devleti döneminden kalan en etkileyici eseri El Hamra Sarayı'nın bir duvarı ile yine ülkenin bir başka yüzünü gösteren boğa güreşi arenalarını tasvir eden bir de oyma yer alacak.

Bu serginin sağ tarafındaki alanda temsil edilen ülkeler arasında o günlerde henüz İtalya adıyla bilinmeyen Roma, Toskana ve Sardinya krallıkları yer alacak. Tarihin bu aşamasında Piemonte ve Savoy krallıklarını da kapsayan bu topraklara ait sergilerin odak noktasını mozaikler, zarifçe süslenmiş deniz kabukları ve minyatür örnekleri oluşturacak. Bu minyatür örneklerinden en çok ilgi çekeniyse kiraz çekirdeğinden oyulmuş, ejderhası ve yanındaki yirmi dört küçük insan başıyla tasvir edilen Aziz Yorgi minyatürü olacak.

İtalyan sergilerini de geçtiğimizde, ana giriş alanının her iki yanında yer alan ve 1.740 sergi standıyla Birleşik Krallık'tan sonra en çok sergi sa-

yısına sahip olan Fransa'yı göreceksiniz. Fransa'nın eşsiz Sevr porselenleri ve goblen dokumaları İngiliz muadillerine kıyasla çok daha büyük bir zarafete sahipmiş gibi duracak. Fakat konu makineler olduğundaysa farklı bir durum söz konusu. Manş Denizi'nin diğer tarafından getirtilen Fransız tarım makineleri ziyaretçilerce kullanışsız ve düşük kalite olarak tanımlanacak. Tam iki taraf da farklı güçlü yönlere sahip olduğunu kabul etti diye düşünürken, Fransa'nın tartışmalı heykeliyle bir adım geriye çekileceksiniz. Beş buçuk metrelik Kraliçe I. Victoria heykeliyle gösterişli bir sanat eserine imza atan Fransa, metal olarak çinkoyu tercih etmesiyle bir hayli eleştiri de alacak. Çinko gibi metallere pek de alışık olmadığını düşündüğümüz Kraliçe Victoria, böyle bir hediye karşısında nasıl tepki vereceğini şaşırması olmalı.

Bu heykeli de geride bıraktığımızda sıra gelecek Belçika ve Hollanda sergilerine. Hollanda sergileri dünyanın en güçlü mıknaatılarını ve eş benzeri bulunmayan Knipphausen şahinini ziyaretçilerin beğenisine sunacak. Heykel gerçek bir şahin boyutunda oyularak yakut, lâl taşı, safir ve ametist gibi değerli taşlarla süslenmiş olacak. Hollandalılar kadar Belçi-

Binanın içinde yer alan karaağaçlardan biri Kristal Çeşme yanında ziyaretçilere muazzam bir görsel şölen hazırlıyor.

kalılar da heykelticilik alanında bir hayli ilerlemiş olacaklar. Öyle ki sergilerinin başyapıtı olan 11. yüzyıla ait bir Haçlının at üzerindeki tasviri aynı zamanda fuarda sergilenen heykeller arasında en büyüğü de olacak.

Şimdi biraz da doğu tarafına giderek Orta Avrupa'yı, Balkanları ve Kuzey İtalya'nın bazı bölümlerini kapsayan bir imparatorluğu, Avusturya'yı ziyaret edeceksiniz. İmparatorluk oldukça büyük olduğundan bu alanda sergilenen eserler de bir o kadar çeşitli ve özel olacak. İmparatorluğa bağlı İtalya topraklarından getirtilen eşsiz Murano camı ve Milano heykelleri o kadar ilgi görecektir ki yetkililer kalabalığı biraz olsun azaltabilmek için ziyaretçilere bir seferlik bakma hakkı tanıyıp bir daha geri dönmeme kuralı getirmiş olacak. Sonraki dönemlerde Avusturya Macaristan İmparatorluğu adıyla tanınacak olan Avusturya İmparatorluğu'nun sergisinde, Avusturya'dan bahsedip Macaristan'dan bahsetmemek olmaz elbette. Budapeşte olağanüstü güzellikteki gümüş kabartmalarını sergilerken, en can alıcı eserini ise sona saklamış olacak. Büyük İskender'in unutulmaz savaş sahnelerini tasvir eden bakır rölyefler ziyaretçilerin gözlerini kendilerinden alamamalarına sebep olacak.

Budapeşte sanatsal ağırlıkta sergiler sunarken, Viyana ise daha farklı alanlarda eserler vermeyi tercih edecek. Yetmiş iki kadranlı bir saatle bakışları üzerine çeken bir eser, Viyana'dan getirtilen tek sergi objesi olma- yacak. Avusturya'nın başkenti olan Viyana, burada aynı zamanda parfüm yapımının da başkenti olarak karşımıza çıkacak. Arının çiçeğe uçtuğu gibi fuardaki hanımefendiler de havaya dağılan bu yoğun ve hoş kokulara doğru uçarcasına ilerleyecek. Kadınları kendine çeken bir diğer fuar cazibesi ise sarayın bu kısmında yer alan iki kolonya çeşmesinden birincisi olacak.

Teknik olarak önümüzdeki yirmi yıl boyunca bu adlarla tanınan hiçbir ülke kalmayacak olsa da, serginin bundan sonraki bölümü Avusturya'nın Alman eyaletlerine ayrılmış olacak. Saksonya, Prusya, "Kuzey Hansa Şehirleri" ve Zollverein adıyla bilinen gümrük birliğine üye bazı Alman eyaletleri bu bölümde yer alacak. Köşenin nadide sergileri arasında, bu sefer gerçekten kolonyanın ilk kez icat edildiği yer olan Köln şehrinden gelen fuarın ikinci kolonya çeşmesi yer alacak. Ayrıca on yaşındaki bir çocuğun uzunluğunda olan devasa meyve tabağı da üzerinde yer alan figürlerle insanlığın göçebelikten, çiftçilik sayesinde bilime ve sanata uza-

* Hansa, günümüz Almanya'sının bulunduğu yerdeki kentler ile farklı ülkelerde yaşayan Almanlar arasında kurulan ticari örgütlenmenin ismidir. (ç.n.)

nan gelişim tarihini anlatmaya çalışacak. Meyve tabağının en üstündeyse büyük ihtimalle Alman olduğunu düşündüğümüz bir adam palmiye ağacının tam tepesinde durarak elindeki yanan meşaleyi orada bulunan yıla-na doğru savurur halde olacak. Yine de bu Alman sergileri içinde en ilgi çekeni şüphesiz August Kiss'e ait at üzerindeki bir Amazon savaşçı ve ona saldıran kaplanın tasvir edildiği eşsiz heykel olacak. Heykel, ana giriş alanında, Brezilya'nın fuarda sergilenen tek sanat eseri olan, ancak dikkatlice bakıldığında tüylerden yapıldığı anlaşılan bir çift çiçek buketinin hemen yanında yer alacak.

Ana giriş alanının sağ tarafında yer alan sergilerde sona gelmeden önce Rusya'ya bir ziyarette bulunacaksınız. Rus Çarı I. Nikolay tarafından gönderilmiş olan cezbedici güzellikteki mücevher koleksiyonundan ziyade, ziyaretçilerin asıl gözlerini kamaştıracak olan dört metrelik kapılardan masalara, sandalyelerden duvarlara gördüğünüz her şeyin Sibirya malakitiyle kaplandığı eşsiz bir oda olacak. Böyle büyük bir serginin tam karşısında yer alan ve gözlere belki de bu yüzden daha da küçük görünen İskandinav köşesi, eğer İsveç çeliğinin iflah olmaz bir hayranı değilseniz kolayca atlamayı tercih edebileceğiniz bir bölüm olarak karşınıza çıkacak.

Bu şekilde zemin katta yer alan ülkeler içinde son olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne geleceksiniz. Niagara Şelalesi'nin oldukça büyük bir modeli ile yedi tonluk bir çinko yığını sergisinde tanıtan ülke, Amerikalıların her şeyin en büyüğünü sevdiğini o günlerde bile göstermiş olacak. Amerikan ekonomisinde madencilik bir dönüm noktası olarak kabul edildiğinden, sergide jeoloji tutkunlarını çılgına çevirecek çok sayıda maden örneğine de yer verilecek. İngilizler, okyanus ötesindeki kuzenlerini bir yandan yeterince soylu olmadıkları için hor görürken, diğer yandan da onların bu hızlı gelişmelerinden ötürü endişe duyuyorlardı. Bu sebepten sergilenecek parçaların çoğu, ülkenin uzaklığından ötürü gecikince kendileri bu habere bir hayli sevindiler.

Yine de Amerikan sergilerinin tamamı fuar alanına ulaştığında, Birleşik Krallık bu genç ulusun bir hayli etkileyici bir iş çıkardığını kabul etmek zorunda kalmıştı. Amerikan sergileri içinde özellikle tarım makineleri bir hayli öne çıkacak. İngiliz muadillerine kıyasla makineler sadece daha hafif, daha hızlı ve daha ucuz değil aynı zamanda geçen yaz yapılan performans testi sonuçlarına göre bir o kadar da verimli olacak. Amerika Birleşik Devletleri kilit mühendisliğinde de Birleşik Krallık'ı geçmeyi başaracak. Kilit-

lerle ilgili düzenlenen bir yarışmada Amerika Birleşik Devletleri'nin New England bölgesinden gelen Alfred Charles Hobbs, İngiliz şirketi Chubb ve Bramah tarafından üretilen kilidi anahtar kullanmadan açmayı başarsa da, Hobbs'un şirketinin ürettiği kilidi açmayı kimse başaramayacak.

Diğer çığır açan Amerikan sergileri arasında Samuel Colt'un efsanevi tabancası; ölüm kavramını saplantı haline getirmiş Victoria dönemi insanları için mükemmel bir buluş olan insan bedenini vakumlayarak muhafaza edebilen bir tabut ve küçük, seyyar bir dikiş makinesi yer alacak. Sonuncusu milyonlarca kadının hayatını değiştirecek olan bu buluşlar silsilesi İngilizlere teknolojinin diğer nimetlerini göstermeyi amaçlamış. Birkaç yıl içinde Amerikalı mucit ve girişimci Isaac Singer de bu dikiş makinelerine kendi dokunuşunu katarak bambaşka bir kaliteye taşıyacak.

Eğer tüm bu gördüğünüz endüstriyel tasarımlar karşısında küçük bir Stendhal Sendromu* geçirirseniz, size hemen sarayın kuzeydoğu yönünde yer alan yiyecek içecek ve dinlenme bölümüne gitmenizi tavsiye ederiz. Kısa bir molanın ardından, artık saraydaki son turunuzu gerçekleştirmek üzere üst kata çıkabilirsiniz.

DOĞU SERGİLERİ, DÜNYA SERGİLERİNİN GERİ KALANI

Belki de biz yorgun savaşçılara acıdıklarından, Doğu Sergileri bölümü çok fazla görmezseniz uyku tutmayacak türden parçayla doldurulmamış. Bizim tavsiyemiz serginin aşağı tarafına giderek önceden bahsettiğimiz pırlantalarla süslü, ekoseli İskoç çoraplara bir kez daha göz atmanız. Serginin sağ tarafına doğru ilerlediğinizde kendinizi yeniden Fransız dünyasında, bu sefer giysi ve tekstil ürünleri alanında bulacaksınız. Doğu Sergileri kapsamındaki eserlerden ilgi çeken bir tanesi de Kraliçe I. Victoria'nın insan saçından yapılmış portesi olacak.

Sergi alanının bir başka kısmı ise Zollverein, yani gümrük birliği bölgesinden getirtilen parçalar için ayrılmış olacak. Burada, Prusya-Bavyera bölgesinden gelen çeşit çeşit piyano ve çalgı aletlerinin yanı sıra bir de köruk mekanizmasıyla çalışan ve armonyuma benzeyen enstrüman yer alacak. Ayrıca teneke ve tahta oyuncaklar ile, Prens Albert'ın tüm çabalarına

* Hiperkültüremi adıyla da bilinen bu psikosomatik rahatsızlık hızlı kalp atışı, baş dönmesi ve ender durumlarda halüsinasyonlarla kendini gösterir. Sendrom, kişinin sanat eserlerinin ihtişamı ve güzelliği karşısında kendinden geçme halinde görülür. (ç.n.)

rağmen İngilizlerin hâlâ alışmadığı renkli Noel ağacı da Doğu Sergileri alanında yerlerini alacak. Alandaki en banal “güldürü” sergisiyse Stuttgartlı Hermann Ploucquet’e ait olacak. Yüzlerce doldurulmuş hayvanı insanmış gibi durumlara sokarak eğlendirmeyi amaçlayan sergi günümüz dünyasında, toplumdan pek de beklediği tepkiyi alabilirmiş gibi durmayacak. İnsanların gündelik durumlarını hayvanlara yansıtmayı amaçlayan sergide doldurulmuş kurbağalar berberde tıraş olurken, kirpiler buz pate-ni yapacak; ağaç sansarı bir öğretmen sinirden küplere binerken, bir grup yaramaz tavşan öğrenci de sopaya çekilecek.

KRİSTAL SARAY’IN DIŞI VE AYRILIŞ VAKTİ

Sarayın içinde sergilenmek için fazlasıyla büyük olan bazı parçalar dış alana alınmış olacak. Saray dışındaki alanın doğu tarafında yer alan sergiler arasında bir cankurtaran filikası, dökme demirden yapılmış Fransız yapımı bir çeşme, İsveç’ten getirtilmiş devasa büyüklükteki granit haç, Çin’den gelen bir servi ağacı ve genişçe bir Kızılderi çadırı olacak. Batı tarafındaysa birkaç muazzam büyüklükte kömür yığını, üç adet savaş gemilerinde kullanılan boyutlarda çapa ve bir de henüz prototip aşamasında olan demiryolu geçidi yer alacak. Tren rayları olmadan oldukça yalnız ve kimse-siz duran geçidin, en yakın zamanda üretim aşamasına geçerek raylarıyla buluşmasını temenni etmekten kendinizi alamayacaksınız. Bu parçanın hemen yanıdaysa Fransız heykeltıraş Carlo Marochetti’ye ait ve daha sonra Birleşik Krallık Parlamento’sunda daimi yerine kavuşacak olan Aslan Yürekli Richard’ heykelini göreceksiniz. Aklınızda en son bu şaheserin görüntüsü kalarak böylece Kristal Saray’dan ayrılacaksınız.

* Aslan Yürekli Richard İngiltere’de 1189-1199 tarihleri arasında hüküm sürmüş, aslen Norman Fransız olan kraldır. Üçüncü Haçlı Seferi sırasında kazandığı büyük başarılar ve genç yaşından itibaren cephede gösterdiği üstün cesaretiyle “aslan yürekli” lakabını almıştır. (ç.n.)

Zafer Günü

7-8 MAYIS 1945 ✱ LONDRA

Londra bu günü çoktan hak etmişti. Altı yıla yakın süren savaş hali, karneyle dağıtılan kısıtlı yiyecek yardımı, sığınaklarda yaşam çabası, blitz* adı verilen ani hava saldırıları ve V-2 roketlerinin havayı yırtan sesi, hemen hepsi artık geride kalmıştı. Tarih 8 Mayıs 1945'i gösteriyordu ve Londra halkı o gün şehrin görüp görebileceği en büyük kutlamayı yapmaya karar verdi. İşte, siz değerli zaman yolcularımız tam da bu zamanda Londra'ya ulaşacak, Zafer Günü'nün ilanına tanık olacak ve Soho'nun bohem caddelerinde dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Winston Churchill'in sağlığına kadeh kaldıracaksınız. Kutlama günündeyseniz önce Piccadily Circus kavşağındaki gazete başlıklarına şöyle bir bakıp ardından öğle saatinde Savoy Hotel'de zafer yemeği yiyecek, daha sonrasında Trafalgar Meydanı'nın dolup taşmış kalabalığı arasında kutlamaları dudağınızın kenarında hafif bir gülümsemeyle izleyeceksiniz. Günü geri kalanındaysa Churchill'in Whitehall Sarayı'nda halka hitap ettiği konuşmayı dinleyecek, Kral VI. George'un Buckingham Sarayı'nın 50.000 kişiye bakan balkonunda halkı selamlaması ile olan imtihanını izleyecek, gece boyu uzun kuyruklar oluşturarak conga dansı yapacak, belki birkaç Amerikalı askeri öpücüğe boğacak ve etrafınızda yıldızları görene kadar dönemin klasiklerinden tadacaksınız.

* Blitz Almandaca yıldırım anlamına gelmektedir. Blitzkrieg (yıldırım savaşı) ise Almanların II. Dünya Savaşı sırasında yoğunlukla kullandıkları savaş taktiğidir. Bu taktiğin amacı hızlı ve ani saldırılarla düşmana yeniden savunma kurmasına izin vermeden hızlı bir şekilde savaşı kazanmaktır. (ç.n.)

Not: Şirketimiz, talep olması halinde 14 Ağustos 1945 tarihinde düzenlenen ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Japon güçlerinin teslim oluşunu kutladıkları New York'taki Zafer Günü ile ilgili de bir gezi organize edecektir. Pasifik'teki savaşın nihayet son bulmasıyla başlayan kutlamaları siz de Times Meydanı'nda izleyebilir ve kutlamalar sebebiyle boydan boya asılmış kâğıt şeritler denizinin altında yalnızca bu anı yaşamış olmaktan ötürü mutlu olabilirsiniz.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: SAVAŞIN SON GÜNÜYMÜŞ GİBİ EĞLENİN

Birleşik Krallık aslında savaşın bitişini öngörmüştü. Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinin 1945 yılının ilk aylarından itibaren kesinleşmesiyle birlikte, Birleşik Krallık Ticaret Heyeti, karneyle dağıtılan kumaşlar arasından ülkenin bayrak renklerini oluşturan kırmızı, beyaz ve mavi renkli kumaşları vermeyi kesmişti ki bu da kutlamalar için ön hazırlığa işaret ediyordu. Çalışma Bakanlığı da savaşın bitmesi ve çok uzun zamandır beklenen kutlamaların yapılması halinde şenlik ateşlerine izin verileceğini, fakat yalnızca gereksiz görülen malzemelerin kullanılabileceğini belirtiyordu. 7 Mayıs tarihinde Londra sokakları çoktan şenlik ateşleriyle aydınlatılmış olsa da, halk halen Almanya'nın teslim olduğunu bildiren resmi açıklamanın yapılmamasından ötürü huzursuzluk içindeydi. Her ne kadar Başbakan

Winston Churchill bu açıklamayı 7 Mayıs sabahı yapmayı planlamış olsa da Sovyet müttefiki, Almanya henüz teslim olma anlaşmasını imzalamadığı için bu açıklamanın yapılmasının doğru olmadığını belirtmişti. Önce teslim olma anlaşması imzalanacak, ardından devlet büyükleri tarafından bir açıklama yapılana kadar da konuyla ilgili haber yapılmasına ambargo koyulacaktı. Tüm bu plan, New York merkezli haber ajansı Associated Press tarafından yapılan savaşın bittiği haberiyle suya düşmüş oldu. Bir milyondan fazla insanın Manhattan sokaklarına dökülmesiyle artık Churchill de daha fazla beklemenin bir anlamı olmadığını düşünerek BBC kanalına yayın yapmaları için yetki verdi. Böylece bir sonraki gün, yani 8 Mayıs, Avrupa genelinde resmi olarak Zafer Günü ilan edilmişti.

GEZİ ZAMANI

Siz değerli zaman yolcularımızı kutlamalara tam zamanında yetiştirmek amacıyla gezimize Zafer Günü'nden bir gün önce, 7 Mayıs 1945 günü akşamüstü saat 18.00'da başlıyoruz. Varış yeriniz, Piccadilly Circus kavşağının kuzeyine açılan Glasshouse Caddesi olacak. Lütfen 9 Mayıs sabahı ayrılma vaktiniz geldiğinde, buradan hareket etmek üzere varış noktanıza geri dönün.

Geldiğiniz günün sabahı, sizin de fark edeceğiniz üzere Londra halen savaş modunda olan bir şehir gibi gözükecek. Şehrin birçok yerinde bulunan neon aydınlatmalar ve ışıklı tabelalar her ihtimale karşı kapatılmış olacak. Piccadilly Circus kavşağının simgesi olan Eros heykeli ise kum torbalarıyla çevrilip korunarak, üzerine orduya bağışta bulunmayı salık veren ilanlar yerleştirilmiş olacak. Meraklanmayın, bu ayak sürüyen savaş sonrası moduna rağmen aynı zamanda etraftaki patlamaya hazır heyecanı da hissedeceksiniz. Öyle ki savaş uçakları gün boyu göklerde taklalar atıp, gazeteci çocuklar sokaklarda "Savaş sona erdi!" diye bağırırlarken yeni bir başlangıcın çok yakında olduğunu artık herkes bilecek. Londra ofislerinden meydanlara sarkıtılan yüzlerce rulo tuvalet kâğıdı da artık eğlence, mutluluk ve keyif zamanının geldiğinin en somut kanıtı olarak sizleri bekliyor olacak.

Churchill'in koca bir ulusa öğrettiği zafer işareti. Eğer siz de furyaya katılmak istiyorsanız en sağdaki hanımefendiyi örnek alabilirsiniz.

7 MAYIS PAZARTESİ: ZAFER GÜNÜ ÖNCESİ

Zafer Günü'nden bir gün öncesinde Piccadilly Circus çevresini gezip etrafı tanımak için yeterli zamanınız olacak. Yine de tavsiyemiz Zafer Günü resmi olarak ilan edildiğinde bunu kendi kulaklarınızla duymak için çevrede bulunan radyolu kafe ya da dükkânların birinin yakınında olmanız. Eğer bu anı yakalamayı başarırırsanız, BBC spikerinden şu sözleri duyacaksınız: "Üç büyük müttefik güç tarafından yapılan düzenleme çerçevesince, yarın yani Salı günü, Avrupa'da Zafer Günü olarak ilan edilmiş ve tatil olarak kutlanması uygun görülmüştür." Bu haberin üzerine Thames Nehri boyunca demirlenmiş binlerce römorkör ve gemi neşeli siren sesleriyle kutlamaların ilk sinyalinı verecek.

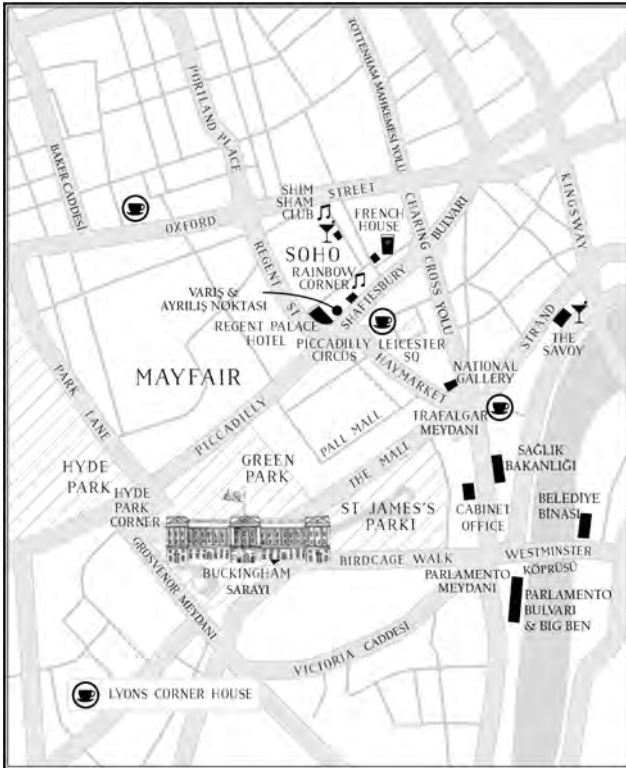
Haber tüm ülkeye dalga dalga yayılırken, Piccadilly Circus da kutlamaların beşiği olacak. Önümüzdeki üç saat içinde de yaklaşık 10.000 kişinin hızla alanı doldurduğuna şahitlik edeceksiniz. Shaftesbury Bulvarı'nda da çoktan bir şenlik ateşi kurulmuş olacak. Londra'nın ünlü semti Soho'ya kuzey tarafından girebilirseniz bombalanmış evlerin harap olan bodrum katlarında küçük çaplı ateşlerin yakıldığını ve sanki geçmişe ait ne varsa silmek istercesine alevlerin neşeyle bir o yana bir bu yana dalgalandığını görebilirsiniz. Eğer siz de savaşın yüküyle omuzları düşmüş bir halkın dansla nasıl kendine geldiğini izlemek istiyorsanız en yakındaki bir conga kuyruğuna katılabilirsiniz. Yine insanların topluluk olarak, sağlarında ya da sollarında kim olduğunu önemsemeden kol kola yaptıkları kutlamalara katılabilir ve bu sefer yalnızca kutlama için sokaklara dökülmüş askerleri de kalabalıkta dansa davet edebilirsiniz. Kutlamalar, yorgunluktan değilse de hava şartları nedeniyle bir süre sekteye uğrayacak. Gece yarısı başlayan bahar yağmuru gök gürültülü sağanak şeklinde birkaç saat devam ederken toprak da arınmış olacak ve ertesi gün olan 8 Mayıs Zafer Günü ise sıcacık, kalplere işleyen bir bahar günü olarak hafızalara kazınacak. Kendinizi ertesi güne hazırlamak için artık istirahat vaktinizin geldiğine karar verdiğinizde tek yapmanız gereken Piccadilly Circus kavaşı ile Regent Caddesi'nin köşesine doğru yola çıkmak olacak. Burada yer alan oldukça saygın Regent Palace Oteli'ne (Piccadilly Circus, W1; Telefon: Regent 7000) vardığınızda çoktan adınıza bir oda ayrılmış olduğunu göreceksiniz. Otele Art Deco* tarzı kristal bir cam kubbenin de bulunduğu avludan geçilerek ulaşıldığını da notlarınıza eklemenizi isteriz.

* Art deco, gotik süslemelerin, geometrik şekillerin ve sanayiye dayalı kesimlerin yer aldığı ve 1920'lerden özellikle mimaride kullanılan Fransız sanat akımıdır. (ç.n.)

NE YEMELİ NE İÇMELİ

Ülke erzakı yaklaşık altı senedir karneyle halka dağıtılıyor ve bu sistem yakın bir zamanda da kaldırılacak gibi görünmüyor. Londra'nın restoran, otel ve kafeleriyle ünlü batı yakasında bile yiyecek kolayca bulunamazken, bulunsa bile her zaman iyi kalitede olmayacak. Bu hususu göz önüne alarak sizin için önceden Savoy Otelinde (90 The Strand, WC1; Telefon: Temple Bar 4343) öğle ve akşam yemeği için rezervasyon yaptıracağız. Otel her ne kadar varlıklı müşteri kesimine hitap etse de, savaş kısıtlamaları sebebiyle yemekler bir

hayli uyguna gelecek. Öğle ve akşam yemeği için 5 şilin gibi makul bir ücret ödemeniz gerekecek. Ancak otel dışından gelen müşterilerden 3 şilin 6 peni kadar ekstra bir hizmet ücreti alındığını da belirtelim. Burada müttefik devletlerin en kıdemli komutanları ile üst düzey hükümet görevlilerini görebilir ve aynı zamanda Amerikan piyanist Carroll Gibbons ile Savoy Otel Orpheans müzik grubunun beraberce icra ettiği neşeli swing notalarıyla anın tadını çıkarabilirsiniz. Öğle saatlerinde otelde yiyeceğiniz zafer yemeği üç çeşit ve

bir de şaraptan oluşacak. Adını kazanan zaferden alan yemeğin içeriği şu şekilde olacak: La Tasse de Consommé Niçoise de la Victoire, La Volaille des Iles Britanniques, La Citronette Joyeuse Deliverance, La Coupe Glacee des Allies ve Le Médaillon du Soldat. Akşam yemeği ise buna kıyasla bir hayli sönük kalacak. Adını yine Zafer Günü'nden alan yemekte, başlangıç olarak çorba, ana yemek olarak tavuk ve tatlı olarsa şeftali servis edilecek.

Eğer biraz daha samimi bir ortamda yemek yemek isterseniz, o halde size şehrin batı yakasını süsleyen Lyons Corner House restoranlar zincirini öneririz. Rahat bir yer olması sizi aldatmasın, restoran en az yukarıda bahsettiğimiz yer kadar muhteşem olacak. Üniformalarıyla gelen müşterilere müesseseden çay ve çörek ikramı olabileceği gibi, aynı zamanda burada en düşük bütçeler için bile uygun seçenekler bulunacak. Giriş katta yer alan yemek alanından yukarı katlara çıkıldığında her katta farklı bir temaya göre düzenlenmiş restoranlar bulunacak. Burada görebileceğiniz bir diğer ilginç özellik ise yemek yerken aynı zamanda telefon edebilmeniz, telgraf çekebilmeniz, saçınızı yaptırabilmeniz ya da çamaşırlarınızın yıkanmasını bekleyebilmeniz olacak. Mekânın içi dönemin bir hayli popüler sanat akımı olan, Art Nouveau,* çizgileri

taşıyacak ki bu da restoranın neden her kesimden insanın gönlünde taht kurduğunu açıklar nitelikte. Hepsisi de kadın olan restoran çalışanları siyah beyaz önlükleriyle dikkat çekecekler. Klasik olarak şehrin köşe başlarına kurulan bu restoran zincirinin Strand Caddesi, Coventry Caddesi ve Tottenham Mahkemesi Yolu'nda birer şubesi bulunacak.

Bunun haricinde şirketimizin anlaşmasının bulunduğu ve restoranlarından faydalanabileceğiniz oteller içinde günün yirmi dört saati hizmet veren Strand Palace, Regent Palace ve Cumberland otelleri yer alacak. Yine biraz daha modern damak zevkine sahip olan zaman yolcularımız içinse Soho'ya çok kısa bir mesafede bulunan Londra'nın ilk Hint restoranlarını öneriyoruz. Percy Caddesi üzerindeki restoranlardan Durbar, Bengal Indian; Windmill Caddesi üzerindeki Dilkush ve Wardour Caddesi üzerindeki Shalimar egzotik tatların bir numaralı adresi olarak karşınıza çıkacak.

Restoranda bekleyemeyecek kadar karnı zil çalan zaman yolcularımız içinse sokaktaki mutfağı öneriyoruz. Kilerlerinden ne bulurlarsa getirecek olan halk bunları bir yerde toplayacak ve sonuçta aklınızın alamayacağı yaratıcılıkta farklı tatlar oluşacak. Yumurta tozundan yapılmış kek ve çöreklerle daha nice mecburi yaratıcılık eseri ortaya çıkmış

* Art Nouveau ince dekoratif süslemelerin, kıvrımların ve bitki desenlerinin sıklıkla kullanıldığı bir sanat akımıdır. (ç.n.)

lezzet, sokaklarda sizleri bekliyor olacak. Her hâlükârda bizim tavsiyemiz biraz kendinizi tutmanız yönünde. Ne de olsa insanlar bu anı yaşamak için yıllardır ellerindekini biriktirmiş olacak.

Aynı şekilde alkol konusunda da

biraz kendinizi kısıtlamanız gerekebilir. Aynı günün akşamına kalmadan Londra'daki tüm mekânlar çoktan bira stoklarını tüketmiş olacaklar. Bu sebepten eğer alkol tüketmek istiyorsanız daha erken bir vakitte içeceklerinizi tedarik etmenizi öneririz.

8 MAYIS SALI: ZAFER GÜNÜ

8 Mayıs Salı sabahı Londra halkı oldukça güneşli bir güne uyanacak. Belki de sabah kalktığınızda fark ettiğiniz ilk şey gün boyu kutlamalara eşlik edecek ve hemen her yerde duyabileceğiniz kilise çanları olacak. Güne başlamak için doğru nokta yine Piccadilly Circus olacak. Sokaklarda koşuşturan gazeteci çocuklardan alacağınız gazete etraftan geçenlerin meraklı bakışlarına maruz kalabilir, şimdiden belirtelim. Büyük puntolarla yazılmış olan gazete başlıkları gerçekten de ilgi çeker nitelikte olacak. *Daily Mail* bu önemli gün için “Her şey sona erdi” başlığı atmayı uygun bulurken, *Daily Express* manşetine “Bugün Zafer Günü” yazısını taşıyacak. Amerikan silahlı kuvvetlerine bağlı gazete *Stars and Stripes* “Naziler Pes Etti” diye bildirirken, *Daily Mirror* gazetesi ise çizgi roman kahramanı Jane’i günün şerefine çırlıçıplak sergileyerek okurlarına daha mizahi bir yaklaşım sunmayı amaçlayacak.

Kutlamaların coşkusuna kendinizi bırakmadan önce huzur içinde biraz kendinizle kalıp, bugüne gelmemizde emeği olan tüm isimsiz asker ve görevlileri anmak isterseniz, öğle saatlerinde St. Paul Katedrali’nde düzenlenecek olan törene katılabilirsiniz. Tavsiyemiz törene katılım oldukça yoğun olacağından alana biraz erken gitmeniz yönünde. Bunun için tek yapmanız gereken Oxford Circus’tan St. Paul durağına metroyla gitmek olacak.

ZAFER GÜNÜ’NDE ÖĞLEDEN SONRA

En kolay Mall ya da Birdcage yollarından ulaşılabilir olan Buckingham Sarayı bugün her zamanki asil güzelliğinden biraz uzak olacak. Sarayın dış cephesi savaşın tozunu taşıırken, camları ise tuğlayla örülmüş olacak. Sarayın ana balkonu kırmızı ve altın renklerinde kadife drapelerle süslenmiş olacak ki bu da dış cepheye çok daha ürkütücü bir hava katacak. Savaş

gereğinden fazla sürdüğünden, bunu hemen hemen her yerde görebileceksiniz.

Londra halkı sabah saat 10'dan itibaren daha da artan bir kalabalıkla saray çevresini doldurmuş olacak. Saat 11'de ise devlet erkânı ile kraliyet üyeleri atların çektiği üstü açık arabalarında saray kapılarından giriş yapacaklar. Kalabalığın en çok yoğunlaştığı zaman Başbakan Churchill'in kraliyet ailesi ile halkı selamlayacağı 18.30 ve yeniden arziendam edecekleri 21.30 saatleri olacak. Kraliyet üyeleri Kral George, Kraliçe Elizabeth, Prenses Elizabeth ve Prenses Margaret aynı gün içinde altı kez daha saray balkonundan halkı selamlayacaklar. O gün için Kral George deniz subayı üniformasını giymeyi tercih ederken, Kraliçe Elizabeth oldukça büyük bir şapka kullanacak. Akşam yapacakları halk selamlamalarında da şapkanın yerini elmaslarla kaplı taç alacak. Genç Prenses Elizabeth bağlı olduğu gönüllü hizmet organizasyonunun haki rengi üniformasını giyerken, Prenses Margaret ise maviler içinde bu kadar büyük bir kalabalığın karşısında olmaktan duyduğu heyecandan ötürü sürekli saçlarıyla oynayacak. Akşam saatlerine gelirken prensesler iki koruma eşliğinde saraydan ayrılacaklar.

Saraya çıkan yollardan yalnızca birkaç dakika uzaklıkta Trafalgar Meydanı yer alacak. Burası öğleden sonra saat 1 itibarıyla dolup taşacak ve sabahın ilk ışıklarına kadar da bu şekilde devam edecek. Özellikle dikkat etmeniz gereken, Trafalgar Meydanı'nda bulunan National Gallery önünde toplanmış halka kırmızı, beyaz ve mavi renkte rozetler, İngiliz bayrakla-

Sokakta dans: Savaş Bakanlığı'nda görevli kadınlar dansta askerleri alt ediyorlar.

rı, kutlama şapkaları ve Churchill rozetleri satan sokak satıcıları olacak. Bu esnada kalabalığın içinden “Churchill, Churchill! Kendisi paha biçilmez, rozetiyse altı peni!” sesi yükselecek. Öğleden sonraysa küçük bir topluluk Gilbert ve Sullivan’ın en iyi operalarından muhteşem bir gösteri sunacak. Akşam olduğunda etrafınıza iyice bakın. Üzerinde beyaz puantiyeleri olan kırmızı elbiseli kız alkışlarla iki İngiliz askeri tarafından meydandaki çeşmelerden birine taşınacak.

Eğer aradığınız coşkulu konuşmalar eşliğinde halkın birlik içinde zafer kutlaması ise o halde size Whitehall ile Parlamento Meydanı’nı öneririz. Yol boyunca etrafınıza bakarken fark edeceğiniz binalar arasında Sağlık Bakanlığı binası İngiltere bayraklarıyla süslenmiş haliyle belki de ilk sırada gelecektir. Churchill’in öğleden sonra saat 3’de buradan yapacağı o çok önemli konuşma da yine aynı yol üzerinde yer alan hükümet binasında gerçekleşecek. Tüm bu binalardan sonra sonunda anıt mezarı da geçecek ve parlamento binalarını göreceksiniz. Bu alan öğleden sonra saat 1 buçuktan itibaren oldukça kalabalık olacak. Eğer kendinize kutlamaları izleyebilecek güzel bir nokta arıyorsanız alana saat 1’den önce varmanızı tavsiye ederiz. Kutlamalar boyunca kalabalık düzenli bir vaziyette kalmayı başaracak ki bu da zaman yolcularımızın ezilmeden geri dönebileceği anlamına gelecek. Fakat yine de kapalı yerde kalma korkusu olanlar için böyle bir meydanın pek de uygun bir yer olmadığını söyleyelim. Kalabalığa hitaben yapılacak konuşmaların yanı sıra meydan, başka beklenmedik durumlarla da hareketlenecek. Bunlardan biri de üzerinde “Hitler otobüsü kaçırdı” yazan bir otobüsün kalabalığın içinde milim milim ilerleyerek halktan büyük alkış toplaması olacak. Saat 14.40’a gelindiğinde Çalışma Bakanlığı’nın bulunduğu yerin tam karşısında bir deniz subayı Hitler kılgına girerek küçük bir gösteri düzenleyecek. Yine oldukça alkış alan bu gösteri halkın heyecanını bir kat daha artıracak. Saat 15.00 olup Big Ben çanlarını çaldığında kalabalık bir anda derin bir sessizliğe gömülecek ve etraftaki elektrik direklerine asılmış megafonlardan Churchill’in sesini işiteceksiniz. “Dün sabaha karşı saat 2.41’de Alman Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı’nı temsilen General Jodl ve Alman devletini temsilen Büyük Amiral Dönitz kayıtsız şartsız teslim anlaşmasını imzalamışlardır.” Halk savaşın bittiğini ilan eden bu duyuruyla sevinç içinde Amerika Birleşik Devletleri’nin Başkanı Eisenhower ve Ruslar adına tezahürat yapmaya başlayacak. Almanlar tarafından işgal edilen tek toprakları olan Manş Ada-

ları'nın ve olası başka toprakların işgalinin engellendiği haberi kalabalıkta büyük bir rahatlama hissi doğuracak. Churchill konuşmasına devam ederken küçük bir hatırlatmada bulunarak Pasifik Savaşı'nın hâlâ devam ettiğini duyuracak ve sonunda konuşmasını şu sözlerle noktalayacak: "İleri Britanya! Çok yaşa özgürlük. Tanrı Kralı korusun!" Ardından ateşkes Kraliyet Süvari Alayı'nın boru çalmasıyla resmi olarak duyurulacak ve hemen ardından bunu halkın hep birlikte okuduğu ulusal marş izleyecek. İşte tam bu anda nerede durduğunuza bağlı olarak, Churchill'in kalabalık içinden geçen üstü açık arabasında sevinçten kendinden geçmiş halkı selamladığına şahit olabilirsiniz.

Parlamentodaki resmi program, milletvekillerinin Churchill'in konuşmasını dinlemek için bir araya gelmeleri ve anma törenine katılmaları ile bir saat kadar daha devam edecek. Bu arada anma törenine geçmeden önce Başbakan'ın purolarını unutması ve geri dönüp sonra yola devam etmesi de programın uzamasına sebep olacak. Saat 17.00'da ise Churchill, nefes nefese kalmış bir halde tekrar halkın karşısına çıkarak Buckingham Sarayı'na doğru yola koyulacak. Tüm bunlar olurken gözünüz yukarılarda olsun. Avro Lancaster modeli ağır bombardıman uçakları arkalarında yeşil ve kırmızı renkte duman bırakarak gökte daireler çizecek.

DÖNEMİN EN POPÜLER ŞARKILARI

1945 yılına damgasına vuran müzik türü elbette dans pistlerinin olmazsa olmazı swing müziğiydi. Amerikalı sanatçılar Glenn Miller, Benny Goodman ve Andrews Kardeşler ise çağın müzik ilahları olarak görülüyorlardı. Fakat bu gece, kutlamalar sırasında bu sanatçıların şarkıları yerine herkesin söyleyip eşlik edebileceği eski bilindik parçalar çalınacak. Yine de gezinin sırasında tüm bu adı geçen sanatçıların neşeli şarkılarını duyabilir ve eşlik etmek isterseniz diye çantalarınıza koyduğumuz şarkı sözlerine bakarak kendinizi müziğin ritmine bırakabilirsiniz.

1945 Yılıının Top 10 Müzik Listesi:

Land of Hope and Glory

Roll Out the Barrel

Knees Up Mother Brown

We Going to Hang up the Washing on the Siegfried Line

The Lambeth Walk

White Cliffs of Dover

We'll Meet Again

Pack Up Your Troubles

It's a Long Way to Tipperary

Kiss Me Goodnight, Sergeant Major

Fiçılar Açılın. Bira fiçlarıyla yüklü vagon Piccadilly Circus'tan yola çıkıyor.
(Arkada yer alan Eros heykelinin üzeri ise hâlâ kapalı)

ZAFER GÜNÜ AKŞAMI

Savaşın sonlanmasının ardından belki de Londralıları en çok sevindiren gelişme şehrin ışıklarına yeniden kavuşması olacak. Bugün halk, savaş dolayısıyla evlerinin pencerelerine astığı kara perdeleri, kâğıtları ve posterleri gün boyu bir yerlerinden sökecek. Sokaklar yeniden ışıklandırılacak, devlet binaları özellikle ıslıl ıslıl aydınlatılacak; dükkânlar, tiyatrolar, sinemalar neon ışıklarına bir kez daha kavuşacak. Bu ışık gösterisinin en güzel anını ise akşamüzeri olduğunda Haymarket Caddesi'ndeki Tivoli Sineması'nın kırmızı tabelasından yayılan ışık huzmeleri tüm caddeyi doldurduğunda göreceksiniz. Aynı şekilde arka planda çalan South of the Border şarkısı eşliğinde, sokakta orta yaşlı bir beyefendiyle dans eden o İngiliz bayraklı önlüğü içindeki güzel hanımın görüntüsü de eminiz bugünün unutulmazları arasında yer alacak.

Her ne kadar günün geri kalanında büyük ve önemli kimselerin yapacakları daha birçok balkon konuşması olsa da, aslında kutlamaların kalbi bu konuşmaların yapıldığı yerde değil Piccadilly Circus ve Rainbow Corner'da atıyor. Daha önce Trocadero Restaurant olarak bilinen Lyons Corner House adlı restoran, Amerikan ordusu tarafından 1942'de alına-

rak askerlerin boş zamanlarını geçirebilecekleri bir eğlence merkezine dönüştürülmüş. Fakat mekân kısa zamanda Amerikan müziği ve yaşam biçimiyle yoğrularak, bu kültürden etkilenen Londralılar için de bir eğlence noktası haline gelmiş. İşte bugün burası kutlamaların merkezi olacak. Mekânda yer alan bar ve dans salonları ile sokaklar arasında mekik dokuyan halk, mutluluktan nerede olduklarının bile farkında değilmiş gibi duracak. Günün öğle saatlerine geldiğimizde mekânın müzik grubu binanın balkonuna geçerek dans eden ve eğlenen Londralılar için enfes bir müzik şöleni sunacaklar. Askerlerse doğaçlama olarak gelişen bir kutlama haliyle binaların üst katlarından gazete kâğıtları, telefon rehberleri ve tuvalet kâğıtları atarak eğlenceye eşlik edecekler.

Öğleden sonra saat 3'e kadar hiçbir araç bu eğlenen kalabalığın olduğu bölgeye giremeyecek ve dahası akşamüzeri olduğunda eğlencenin ritmi daha da artacak. Eğer eğlencenin dozunu merak ediyorsanız elektrik direğine tırmanmış, Norveçli çıplak denizciyi görünce gidişatı anlayabilirsiniz. Aynı anda Eros heykelini kum torbaları ve örtülerinden kurtaran İngiliz ve Amerikan askerleri de kalabalığı bir kat daha coşturuyor olacak. Nadir de olsa ciplerin ve araçların tepelerine çıkmış şenlikçiler kalabalığı milim milim yararak ilerleyecekler. Tavsiyemiz, eğer ruj sürmüş bir Amerikan askeri tarafından öpülmek istemiyorsanız bu şenlikçilere katılmamanız yönünde. Meydanın her tarafından gelebilecek olan öpücük ve sarılma tekliflerini nazıkçe geldikleri yere yönlendirmenizi tavsiye ederiz.

Eğer kalabalıktan ayrılarak biraz nefes almak isterseniz o halde Leicester Meydanı sizin için doğru adres olacaktır. Meydanda bulunan ışıklandırılmış ağaçlar huzurla kutlama yapabileceğiniz bir alan sağlayacak. Uzaktan atılan havai fişekleri de izleyebileceğiniz bu yer biraz daha mütevazı bir kutlama yapmak isteyenler için ideal. Meydanın pek uzağında olmayan Soho'da kutlamalar biraz daha görkemli olacak. Dean Caddesi üzerindeki The French House barı bir kadeh şarap ve biraz da Özgür Fransa* tadı alabileceğiniz yegâne yer. Bir diğer göçmen grup olan Macarlar da yine savaşın sonlanmasını Soho'da kutlayanlar arasında olacak. Great Windmill Caddesi üzerindeki Windmill Tiyatrosu ve 1930'lardan bu yana burada sergilenen çıplak revü gösterileri de yine sosyetenin nerede, ne yaptığını merak ediyorsanız gidebileceğiniz bir yer olarak karşınıza çı-

* Özgür Fransa, II. Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın Almanlar tarafından yenilgiye uğratılıp ülkenin %60'ının işgal edilmesiyle İngilizlerin yardımlarıyla Londra'da kurulmuştur. (ç.n.)

kacak. Biraz daha caz ruhunu taşıyan ve dumanlı bir mekân arıyorsanız o halde size Wardour Caddesi'ndeki Shim Sham Club'ı denemenizi tavsiye ederiz.

Buckingham Sarayı da o akşam kutlamaların bir diğer durağı olacak. Üstelik saray etrafında toplanan kalabalık o kadar artacak ki, yanındaki St. James's Parkı da bu yoğunluktan nasibini alacak. Ünlüleri yakından izlemeyi seven zaman yolcularımız için saat 21.30'da Noël Coward'ın saray girişi yakınlarında yapacağı gösteriyi hatırlatmak isteriz. Bugün, bu ünlü oyun yazarına, yazmış olduğu *Çılgın Ruh* adlı tiyatro oyununun tüm kadrosu eşlik edecek. Oyuncular gece boyunca Londra'nın batı yakasında toplanmış kalabalıkların içine girerek oyunlarını sergileyecekler. Gösterinin yıldızları arasında Cecil Parker, Fay Compton ve Margaret Rutherford yer alacak. Ünlü besteci Ivor Novello da bu kadroyla beraber gece boyunca gösteri yapacaklar arasında olacak.

Akşam saat 9'u gösterdiğinde ise Kral VI. George'un sarayda halka hitaben yaptığı konuşması canlı olarak yayımlanacak ve ardından kral, ailesi ve Başbakan Churchill ile beraber balkonda son bir kez halkı selamlayarak oradan ayrılacak. Zaman ilerlerken siz de saray kapılarının önündeki seslerin bir o kadar arttığını fark edeceksiniz. Gözleriniz genç trompetçi Humphrey Lyttelton'ı arasın. Kendisi Buckingham Sarayı'nın ön cephesinde bulunan Victoria Anıtı üzerinde aşkla trompetini çalıyor olacak. Bu genç adama, önüne büyük bir davul asılmış olan başka bir müzisyen, trombon çalan Amerikalı bir denizci ve gramofon borusundan üflediği pes sesle eski bir mahkûm eşlik edecek. Yirmi dakika süren müzik ve dans gösterisinin ardından Lyttelton "High Society" parçasını çalmaya başlayacak ve anında bir el arabasına yerleştirilerek gezici müzik görevi görecek. Tüm bu sahne önümüzdeki birkaç saat içinde St. James's Caddesi'nden Piccadilly Circus'a, oradan Trafalgar Meydanı'na ve ardından tekrar Buckingham Sarayı önüne taşınarak yer değiştirmiş olacak. Bu saatlerde St. James's Parkı da bir o kadar görülmeye değer yerler arasında olacak. İçinde ıslıl ıslıl aydınlatılmış ağaçlar ve yolların olduğu park aynı zamanda şehrin en büyük şenlik ateşlerinden birinin de kurulduğu yer olarak karşınıza çıkacak. Parkın kuytu köşelerine çekilmiş âşıklar da bu romantik ortamda özgürce aşklarını yaşayacaklar.

Kral değilse de Başbakan Churchill son balkon konuşmasını yapmak için Whitehall'daki Sağlık Bakanlığı binasına geçecek. Bunun öncesinde

Başbakan Yardımcısı ve aynı zamanda İşçi Partisi lideri Clement Attlee ile Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Ernest Bevin konuşmalarını yapacaklar. Bu esnada halkın tepkisine dikkat edin. Çoktan küfelik olmuş Muhafazakâr Parti üyeleri ve aristokratlar bu konuşmaları protesto ederek Churchill'in bir an önce gelmesini talep edecekler. Nihayet Churchill alana geldiğindeyse konuşmanın yerini soru cevap şeklinde ilerleyen bir diyalog alacak. "Koca bir yıl tek başımıza idare ettik. Direndik. Peki, yıldık mı?" Kalabalık hep bir ağızdan Churchill'in bu sorusuna cevap verecek. "Hayır!" Churchill sormaya devam edecek. "Cesaretimizi kaybettik mi?" Kalabalık güçlü bir şekilde "Asla!" diye cevap verecek. Ve tüm bu karşılıklı soru cevap ancak akşam 10.30 sularında Başbakan Churchill'in kalabalığa "Land of Hope and Glory" marşını söyletmesiyle son bulacak.

"Cesaretimizi kaybettik mi?" Churchill yanındakilerle birlikte kalabalığı coştururken – Bevin (sağda) ve yakın bir zamanda Churchill'in yerine geçecek olan Attlee (en sağda).

BATI YAKASININ ÖTESİNDE

Londra'nın batı yakası her ne kadar kutlamaların merkezi olsa da şehrin banliyölerinde daha küçük fakat vakitimize değecek başka kutlamalar da bulunacak.

Norwood: Şenlik ateşleri ve kartondan yapılma Hitler figürleriyle şehrin bu tarafı bambaşka tarzda bir gösteriye imza atacak. Öyle ki gelenleri Apsley Yolu'nda darağacına asılmış bir Hitler kuklası karşılayacak örneğin. Yakınlardaki Balfour Yolu'nda ise gamalı haç bayrağına sarılmış bir Hitler figürü ve üzerinde de "Avrupa'da daha fazla toprak istemiyorum" yazan bir poster bulunacak. Posterdeki yazıda "Avrupa'da" kelimesinin üstü çizilerek yerine "Cehennemde"; "istemiyorum" kelimesinin de üstü çizilerek yerine "istiyorum" yazılmış olacak. Üzerinde bir hayli çalışılmış olan Hitler kuklası akşam saat 8'de ateşe verilecek. Buraya gelmek için London and Croydon demiryolu şirketinin South Norwood trenlerine binebilirsiniz.

Ravenscourt Parkı: Hammersmith ile Chiswick bölgeleri arasında kalan bu küçük parkta da devasa bir şenlik ateşi kurulacak. Yine büyük bir müzik grubunun şarkılarıyla şenlenecek gecede, yakınlardaki Queen Charlotte Hastanesi'nden gelen onlarca üniformalı hemşirenin çimenlerde neşeyle dans eden görüntüsü gerçekten görülmeye değer olacak. Buraya gelmek için tek yapmanız gereken

Piccadilly'den Hammersmith'e, oradan da Ravenscourt Parkı'na giden trene binmek olacak.

St Paul's: Her ne kadar bölge kutlamaların merkezi olmasa da, St. Paul Katedrali muhteşem ışıklandırmasıyla şehrin en güzel noktalarından biri haline gelmiş olacak. Kubbenin üzerinde yer alan altın renkli haç, çaprazlama yerleştirilen projektörlerden gelen ışıkla ayrı bir güzelliğe kavuşacak. Gecenin ilerleyen saatlerinde kubbe üzerindeki bu ışıklar V şeklini oluşturarak Londralılara bir kez daha kazandıkları zaferi hatırlatacak. Buraya gelmek için St. Paul ya da Bank trenine binebilirsiniz.

Willesden: Willesden bölgesinde yer alan Hanover Yolu üzerinde kalan gençler bugün büyük bir şenlik ateşi oluşturabilmek için oldukça fazla çalışmışlar. Etrafınızda baktığınızda elektrik direklerinin üzerinde el yazısıyla yazılmış kutlama davetiyeleri göreceksiniz. İngiliz bayraklarının serili olduğu bombalanmış bir arsa üzerinde yer alan yüksek odun yığını, şu ana kadar gördüklerimiz içinde en gerçekçi Hitler kuklasını darağacındaki son yolculuğuna uğurlamak için hazır bekliyor olacak. Hitler'in Demir Haç Madalyası ile ödüllendirilen en büyük yardımcısı Hermann Göring ise odun yığınının yanında otururken tasvir edilmiş. Willesden'da akşam saat 9.15'de 100 kadar genç bir araya gelecek ve sokağa bir

* V for Victory: İngilizcede zafer anlamına gelen "Victory" kelimesinin ilk harfi olan "V" de yine zafer anlamına geliyor. (ç.n.)

de gramofon çıkarılacak. 9.30'da ise ateş yakılacak fakat gençlerden gelen "Bırak biraz daha kalsın" sesleriyle kukla, söndürülüp söndürülüp tekrar yakılacak. Ateşin yanı sıra ev yapımı çatapatlarla eski tip havai fişekler de burada görebilecekleriniz arasında olacak. Alevlere bu kadar önem verilirken müzik de unutulmamış el-

bette. Sokağa taşınan bir piyano gece boyunca unutulmaz klasikleri çalacak. Danslar her ne kadar başta çekingene adımlarla başlasa da saat 11'i gösterdiğinde alan kendini büyük bir cümbüşe bırakacak. Buraya gelmek için yapmanız gereken Bakerloo hattı üzerinden Queens Park'a giden trene binmek olacak.

BIG BEN'DE GECE YARISI

Zafer Günü'nde artık sona gelindiğinde gece, Avrupa'da savaşın resmi olarak bittiğinin habercisi olacak. Saatler 12'yi vurduğunda Big Ben çanlarını çalacak ve parlamento binasından sarkıtılan dev bir İngiliz bayrağı spot ışıkları altında ülkenin yeni geleceğini simgeleyecek.

Bu eşsiz sahneyi en güzel yerden izlemek için gitmeniz gereken yer Parlamento Meydanı'nın güneyinde kalan Westminster Köprüsü olacak. Burada yalnızca Big Ben ve parlamento binasını görmekle kalmayacak, aynı zamanda nehrin güney kenarını da göreceksiniz. Köprü üzerinde görebilecekleriniz arasında aynı zamanda kırmızı, beyaz ve mavi ışıklarla aydınlatılmış İl Meclis Binası ile nehir boyunca giden renkli lambalarla süslenmiş gemiler de olacak.

Gece yarısı olduğunda kalabalıktan yükselecek tezahürat ve sevinç nidalarını duymaya şimdiden hazırlıklı olun. Aynı anda Thames Nehri'nde sirenlerini çalan gemiler ve patlatılan havai fişekler de bu sevinç gösterilerine katılacak. Eğer tam bu sırada köprüde olmak yerine daha sakin bir yerde kutlamaları seyretmeyi tercih ederseniz, yakınlarındaki bir yerden gelecek olan radyonun sesini duymanız kuvvetle muhtemel. Olur da radyo sesini iştirseniz, BBC'den Stuart Hibberd'in şu sözleri sarf ettiğini duyacaksınız: "Bizleri dinlediğiniz bu dakikalarda, Avrupa'da savaşın bitişi resmi olarak kutlanmaktadır."

Artık bu son sözleri de duyduğunuza göre gönül rahatlığıyla gece boyunca eğlenmeye devam edebilir ya da dinlenme ihtiyacı hissediyorsanız otele gitmek yerine Green Park, Hyde Parkı ya da St. James's Parkı'nın yumuşak çimenlerinde uzanabilirsiniz. Gece serin de olsa etrafınızda yanacak onlarca ateş sizi rahat ve sıcak tutmaya yetecektir. Bugün polis tarafından bildirildiği üzere suç oranının neredeyse sıfır olduğunu öğrenmek de içinizi ferah tutmanızı sağlayacaktır.

Woodstock Festivali

15– 18 AĞUSTOS 1969

Woodstock Festivali, 1960'ların Amerikan karşıt kültürünün son noktası olarak karşınıza çıkacak. Festival tam adıyla "Woodstock Müzik ve Sanat Fuarı: Bir Kova Çağı* Sergisi" olarak 1969 yazında, New York'un Bethel kasabasında üç günlük bir müzik festivali olarak düzenlenmişti. Sizin de deneyimleyeceğiniz üzere, festivalin müzik unsuru aslında kültürel ve ruhsal değişim için yalnızca bir altyapı görevi görüyordu.

Festivale 100.000 kişinin katılması beklenirken yarım milyon insan çitleri aşarak alana doğru akın edince, organizatörler cuma günü öğleden sonra saat 4'ten itibaren festivalin ücretsiz olmasına karar verdi. Bu karardan kısa bir süre sonra, New York Valisi Nelson Rockefeller alanın bir afet bölgesi olduğunu bildirdi.

Alanda yeteri kadar yiyecek içecek temini sağlanamamıştı; New York eyaletine giden yollar kilometrelerce uzayan kuyruklarla tıkanmıştı; festival arazisi ise fırtına ve sağanak yağmurlarla ziyaretçilere adeta zorunlu bir çamur banyosu yaptıırıyordu. Üstüne üstlük festivalde sahne alacak sanatçılar çoğunlukla geç geliyor ve alanda oldukça fazla uyuşturucu kullanılıyordu.

* Ruhsal çalışmalarda Dünya'nın, daha önce içinde bulunduğu Balık burcundan Kova burcuna geçtiğine inanılır. Balık Çağı'nda sorgulamadan kabullenme öne çıkarken, Kova Çağı'nda sorgulama, özgürlük arayışı, teknolojinin gelişmesi ve sıra dışı düşünceler esas olarak kabul edilir. Woodstock Festivali de içinde bulunduğu döneme göre oldukça aykırı bir anlayış sergilediğinden festivalin, yeni olanın yani Kova Çağı'nın özelliklerini taşıdığı düşünülür. (ç.n.)

Fakat tüm bunlara rağmen bir şey vardı ki geri kalan her şeyi unutturabiliyordu. Alana gelen herkes bir olmuşçasına elindekileri paylaşıyor, birbirini gözetiyor ve seviyordu. Ve tüm bu güzel duygular alandaki muhteşem müziklerle de birleşince ortaya Woodstock deneyimi denen paha biçilmez bir güzellik çıkıyordu. Santana'nın Latin ritimlerinden, Sly and the Family Stone grubunun çokkültürlü müziğine; Joan Baez ve John Sebastian'ın protest tarzındaki şarkılarından, Crosby, Stills, Nash and Young grubunun matem yüklü şarkılarına ve son olarak elbette Jimi Hendrix'in nefesleri kesen performansına kadar festivalde dönemin en iyi müziklerine yer verilmişti. Festival organizatörleri yalnızca üç günlük muhteşem bir müzik ve sevgi deneyimi vaat etmişlerdi; gerçekte olansa yarım milyonluk nüfusuyla Woodstock adında yepyeni bir ulusun ve ruhun doğuşuydu.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: NEDEN WOODSTOCK

Woodstock Festivali henüz yirmili yaşlarında olan dört kafadarın parlak fikriydi. Bunlardan ilki, içinde kenevire dair her ne varsa satılan bir dükkân sahibi ve aynı zamanda organizatör olan Michael Lang idi. İkincisi, Capitol Records müzik şirketinin ikinci başkanı ve geri kalan diğer ikisi ise sermayedarlar olan Manhattanlı ev arkadaşları Joel Rosenman ve John Roberts idi.

Dörtlünün asıl amacı dönemin önde gelen sanatçılarından Bob Dylan ve The Band gibi grupların da kaldığı, New York'un dışında yer alan Woodstock kasabasında yeni bir kayıt stüdyosu kurmaktı. Hiçbir zaman hayata geçirilemeyen bu stüdyo fikri şayet gerçekleşseydi, kurulacak stüdyo büyük bir müzik festivali ile finanse edilecekti. 1967 yılı yazında oluşan Aşk Yazı hareketi kapsamında San Francisco'da düzenlenen Human Be-In ve Monterey Pop Festi-

vali'nin başarısından cesaret alarak, Woodstock projesi kısa zamanda çok daha büyük bir oluşuma dönüştü.

Bu projeye ilgili ilk plan, festivali Woodstock kasabasından 56 kilometre uzaktaki Wallkill kasabasında düzenlemektir. Fakat açılış gününe yalnızca haftalar kala, kasaba sakinlerinin yoğun protestoları sebebiyle Wallkill kasabasındaki arazi sahibi teklifini geri çekti. Ardından, rastlantı gibi görünen olaylar silsilesi sonucunda organizatörler Bethel kasabasında yer alan White Lake adlı küçük bir köyde mandıra çiftçisi görünümündeki kurtarıcılarıyla karşılaştılar. Max Yasgur adındaki bu çiftçi sayesinde festival yeri bulunmuş ve 1969 senesinin Temmuz sonundan Ağustos başına kadar devam eden gayretli çalışmalarla çiftlik kısa sürede devasa bir festival alanına dönüştürülmüştü.

Festivalde görev alacak kişiler Hog Farm adındaki hippie topluluğu üyele-

riydi. Bu festival görevlileri mutfaklardan ve aynı zamanda uyuşturucuların etkisiyle istenmeyen halüsinasyonlar görenleri kendilerine getirmek üzere kurulmuş çadırlardan sorumluydular. Görevliler aynı zamanda görev dışında çalışan New York polis memurlarıyla beraber “Lütfen Ekibi”ni oluşturuyorlardı. Ekip, Woodstock ulusunun “Lütfen bunu değil, başka bir şeyi yap,” diyen kendine has ve özel güvenlik birimiydi.

Açılış günü olan 15 Ağustos 1969 Cuma gününde sahne çoktan kurulmuş ve ses sistemi mükemmel şekilde çalışır haldeydi. Festivale gelen 50.000 kişiden çoğu biletsizdi. Yaptıkları tek şey çadırlarını kurmak ve müziğin başlamasını beklemek oldu. Onlar bunu yaparken alana gelen ziyaretçi sayısı her dakika daha da artıyordu.

Woodstock Festivali'ni gerçekleştirenler: Michael Lang ve Artie Kornfeld. Üzerlerinde tişörtleri olmasa da bu gençler karizmalarını kişiliklerinden alıyorlar.

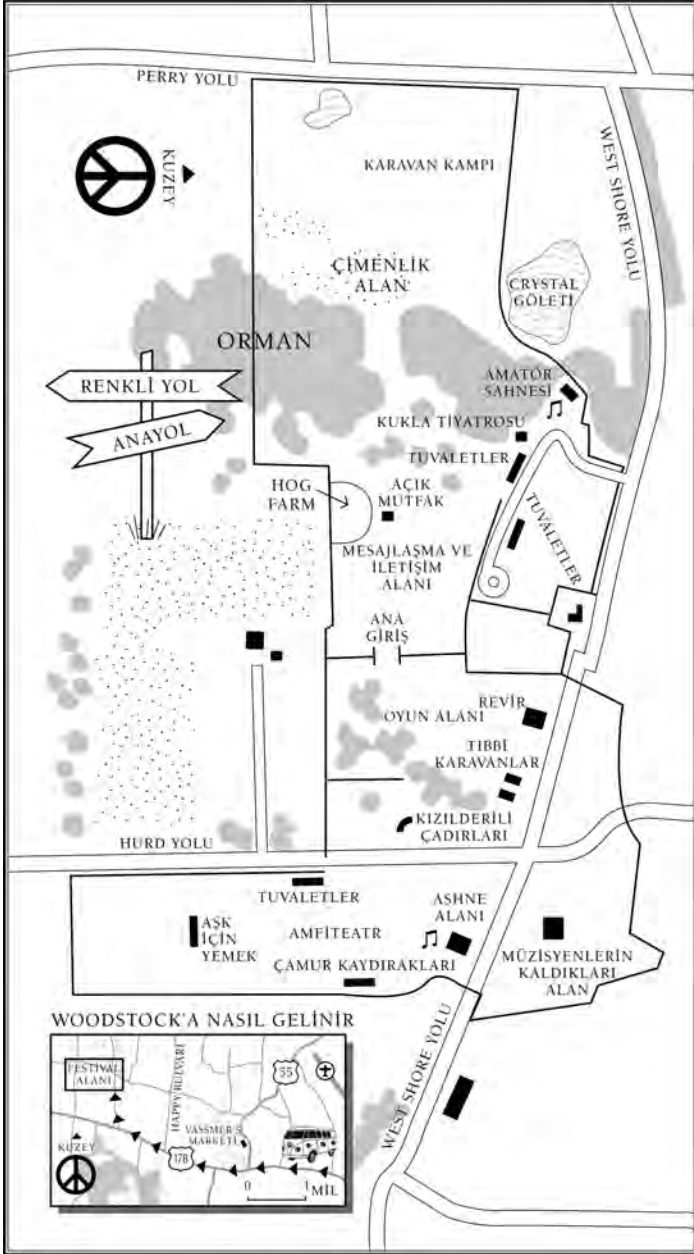
GEZİ ZAMANI

Gezimizdeki varış ve ayrılış noktanız Bethel’in yaklaşık bir kilometre uzağında, Route 17’in* kuzey sınırında konuşlanmış yeşil beyaz 1963 model Volkswagen marka bir karavan olacak. Karavandan dışarıya adımınızı attığınızda göreceğiniz üzere otoyol baştan sona festivalcilerle dolmuş olacak. Yolum tam ortasındaysa araçlarını park etmiş festivalciler mütemadiyen uzayan bir şerit halinde alana doğru yürüyor olacaklar. Eğer şimdiden festival havasına girebilmek istiyorsanız derin bir nefes alın ve havayı dolduran taze tezek ve kenevir kokusunu içinize çekin. Biraz ilerinizde otoyol sağa doğru kıvrılacak ve sizi Bethel ile White Lake etrafındaki çevre köylere giden yola götürecektir. Göreceğiniz gibi park halindeki araçlar burada da trafiği kapatmış olacak. Köylülerin “zamane gençleri” hakkındaki düşünceleri epey çeşitli olacak. Bazıları bahçelerinin önünü markete çevirerek krizi fırsata dönüştürmeye çalışırken, bazılarıysa özellikle de alanın resmi olarak afet bölgesi ilan edildiğini ve haberin tüm ulusal kanallarda yayımlandığını duyar duymaz size bir fincan sıcak kahve ve yiyecek ikram edecek.

Gezilerini önceden planlamayı seven zaman yolcularımız yiyecek içecek stoklarını doldurmak için Route 14 otoyolu üzerinden Kauneonga Lake yönüne ve oradan da sola dönerek Vassmer’s Market’e gidebilirler. *Woodstock* adlı filmde de yer alan market, güler yüzlü çift Arthur ve Marian Vassmer tarafından işletilecek. Çevredeki marketlerin çoğu kapılarını kapatmayı tercih ederken, Vassmer çifti bu uzun hafta sonu boyunca binlerce gence hizmet verecek. Siz de festivalin olmazsa olmazlarından olan çikolata, şarap, sigara, sigara sarma kâğıtları ve tuvalet kâğıdı stoklarınızı şimdiden yapmak için bu fırsatı iyi değerlendirin.

---

* Route 17, Birleşik Devletler karayolları ağı içerisinde yer alan otoyollardan birinin adıdır. (ç.n.)

FESTİVAL ALANI

Joni Mitchell'ın meşhur şarkısı *Woodstock*'ta söylediği gibi "Woodstock'a vardık, bir de ne görelim yarım milyon insandık." İşte şimdi bu yarım milyonluk ulusa katılmanın zamanı geldi. Route 17 karayolu üzerinden batıya doğru ilerlemeye devam edin ve White Lake gölünün güneyine doğru gidin. Buraya geldiğinizde artık nerede olduğunuza ve insanların nereye gittiklerine dair hiçbir şüpheniz kalmayacak. Tek yapmanız gereken artık bu yoldan ne zaman sağa döneceğinize karar vermek olacak ki tavsiyemiz nehri kesen yolu görene kadar devam etmeniz. Ardından ağaçlık bölgeyi solunuza alarak on dakikalık bir yürüyüşle çayırılık alana çıkmış olacaksınız. Bu yolu iyi hatırlayın; mümkünse hafızanızda tutmak için gözünüzde birkaç dakika canlandırın. Çünkü pazartesi günü ayrılmak üzere yola çıktığınızda tekrar bu yolu bulmanız gerekecek ve o gün geldiğinde zihniniz bugünkü kadar berrak olmayabilir.

KAMP ALANI

Artık kamp alanına varmış bulunuyorsunuz. Burası festival alanının ve alanı çevreleyen çitlerin dışında kalıyor. Perşembe akşamı 50.000 kişinin bölgeye gelmesiyle beraber kamp alanı şimdiden ormana doğru genişlemiş olacak. Eğer uygun bir boşluk görürseniz tavsiyemiz hemen yerleşmeniz yönünde. Ayrıca etrafta kesilmiş odun yığınları olup olmadığına bakmanız da yine faydanıza olacaktır. Hog Farm gönüllüleri tarafından bırakılan bu odunlar kampçılarının daha rahat ve sıcak bir ortamda kalabilmeleri için hazırlanmış.

Tuvalet ve yıkanma yerlerinden bahsedecek olursak bunların alanda pek fazla bulunmadığını ve bulunanları da kullanmanın yürek isteyeceğini belirtelim. Eğer birazcık öngörü sahibiyse Vassmer's Market'ten aldığınız tuvalet kâğıtlarının oldukça işinize yarayacağını fark etmişsinizdir. Alandaki tepenin hemen altında yer alan portatif tuvaletlerin yanı sıra Kızılderili çadırlarının bulunduğu yerde ve sahnenin tam karşısında da tuvaletler bulunacak. Hijyenlerine önem veren zaman yolcularımız içinse en iyi seçenek genişliği ve nispeten temiz oluşuyla Filippini Pond gölü olacak. Amatör Sahnesi'nin bulunduğu yerden on beş dakika uzaklıkta bulunan gölde anadan doğma şekilde yıkanmak ve yüzmek serbest.

Eğer festival alanında yeteri kadar zaman geçirdiyse ana girişin

tam önünde, yarım milyon insanın birbiriyle iletişim kurmasını sağlamak amacıyla bir mesajlaşma alanının oluşturulduğunu görmüşsünüzdür. Duyuru panoları, üzerine mesajlar asılmış totem direkleri ve çadırlar dolusu gönüllüden oluşan alan, henüz cep telefonlarının icat edilmediği bu zamanda insanlara yardımcı olmayı amaçlıyor. Mesajlaşma alanında belki her zaman aradığınız kişiyi bulamayabilirsiniz, fakat ilginç birileriyle karşılaşacağınız kesin.

Bunlardan tanınmış politik aktivist Abbie Hoffman, organizasyon görevlilerini mesajlaşma alanında kendisine ait bir çadır kurmaya ikna ederek, üyesi olduğu Yippie hareketine bağlı diğerleriyle beraber festivalcileri bilgilendiren notlar dağıtacak. Örneğin cumartesi günü dağıtılan bilgi notunda şöyle yazacak: “Şu an için her şey harika görünüyor olabilir. Fakat yarını da düşünün. Festivalde hayat zorlaşabilir. Eğer durumun farkındaysanız Catskill Dağları’nın gerilla ruhunu yakalayın ve neyiniz var neyiniz yoksa paylaşın.” Bu bilgi notundan da anlaşılacağı üzere festival alanında yeteri kadar yiyecek yok ve Hoffman’ın da belirttiği gibi neyiniz var neyiniz yoksa paylaşmak ve size verilenleri de almak yapabileceğiniz en güzel davranış olacaktır. Yiyecek değilse de su, birçok noktaya yerleştirilmiş çeşmeler sayesinde alanda yeterince bulunuyor. Söylentilerin aksine ne çeşme suyunda ne de Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Muhafızları tarafından havadan ulaştırılan şişelenmiş sularda halüsinojen madde bulunuyor.

HAVA DURUMU

Festival alanına, güzel bir yaz gününe eşlik eden hafif bulutların altında yapacağınız bir yürüyüşle varacaksınız. Fakat dürüst olalım: Burası Woodstock. Yağmur da yağacak, gök de gürleyecek ve siz tüm bunları seveceksiniz. Cuma günü, festivalin ilk gösterisini gerçekleştiren Richie Havens’in da daha sonra dediği gibi, “Yağmur insanları bir araya getirdi (...) elimizdekileri birbirimizle paylaşmamızı sağladı (...) yani bana göre bu, bir nedeni olan kozmik bir

olaydı.” Böyle güzel bir sebebe hizmet etse de yağmur karşısında tedbirinizi almanız gerekecek. Çoğu festivalci kot pantolon, tişört ya da daha da aزیyla etrafta dolaşılıyor olacak. WAG şirketi olarak bizse, festivali sağlık ve neşe içinde geçirmenizi istediğimizden yağmurluklarınızı ve çadır tulumlarınızı kullanmanızı önemle tavsiye ederiz.

Cuma günü, muhteşem gün ışığı hızla ilerleyen bulutların arasından sızarak serin ve aydınlık bir hava ya-

ratsa da akşamüstü işler değişecek. Saatler akşam 10'u gösterdiğinde efsanevi Ravi Shankar'ın gösterisi sırasında boşanan yağmur kısa sürede alanı kaplayacak. Gece boyunca hafifleyecek olsa da yağmur, cumartesi sabahı çiselemeye devam edecek. Sabahki gösteriler boyunca kuru olacak hava, öğleden sonra bir başka yağmur fırtınasına tutulacak. Gösteriler tekrar devam ettiğinde termometreler, ılık sayılabilecek 21 dereceyi gösteriyor olacak. Fakat festivale birlik ve beraberlik getiren yağmur yine aynı günün akşam saatlerinde geri dönecek ve Grateful Dead grubunun performansı sırasında da en yoğun haline ulaşacak. O kadar ki su

birikintileri içinde çalmaya devam eden grup, üyelerin elektrik akımına kapılma riski sebebiyle gösterisini erken bitirmek zorunda kalacak. Pazar gününe geldiğimizde hava güneşli, sıcak ve biraz da esintili olacak. Öğleden sonra ise fırtına bulutları yeniden yüzünü göstererek, Joe Cocker gösterisini tamamlar tamamlamaz, festival alanını sınırlılamak edecek. Günün geri kalanında yağmur yağmazken, halen festival alanında kalmaya güçleri olan dayanıklı zaman yolcularımız için belirteceğimiz üzere pazartesi sabahı, Jimi Hendrix gösterisi sonrası hava en nihayetinde güneşli ve altın renklerine boyanmış olacak.

“400.000 kişilik yataкта daha doğrusu çadırdaki kahvaltı. Eğer çiğneyemeyecek kadar yorgunsanız kahvaltıyı hemen yanınızdaki bir başkasına uzatın.”

NE YEMELİ NE İÇMELİ

Woodstock'ta kurulan yemek stantlarının oldukça yetersiz olduğunu söylemek sanırız en hafif tabir olur. Köklü yemek firmalarının hizmetlerini karşılayamayan festival organizatörleri, çareyi bol vaat az sermaye mantığıyla işleyen Aşk İçin Yemek firmasıyla anlaşmakta bulmuş. Firma, 65.000 dolar borç alıp ana sahnenin tam karşısına stantlarını kurmuş. Fakat hamburger, sosisli ve meşrubat gibi en temel stokları ilk birkaç saat içinde tükenmiş olacak.

Eğer bu hamburgerlerden yemek istiyorsanız cuma günü öğleden sonra Woodstock festivalinin ücretsiz ilan edilmesinin ardından Greenwich Köyü'nden bir grup solcu aktivistin "Herkes için ücretsiz yemek" diye sesleneceği anı bekleyin. Protestolar büyürken Hog Farm ve Lütfen Ekibi kollarındaki kırmızı bantlarla alana giriş yapacak ve herkesi yatıştırmak için büyük tütsüler dağıtacak. Yemek stantlarının arkasındakilerse tükenmekte olan yiyecekler karşılığında kendilerine verilen kenevir ve tütün karışımı sarma sigaraların birini söndürmeden diğerini yakıyor olacaklar. Kısa bir süre sonra da yiyecekler ücretsiz olarak festivalcilere dağıtılıyor olacak. Fakat yiyecek için bir an önce kuyruğa girin çünkü kısa bir zaman sonra stokların hemen hepsi tükenmiş olacak.

Festivalin geri kalanı boyunca yiyecek temin edebileceğiniz en güve-

nilir yer mesajlaşma alanının sol tarafına kurulan herkese açık mutfaklar olacak. Burada günde üç öğün festivalciler için sunulan yemeklerden yiyebilir ve Woodstock'la özdeşleşmiş yiyeceklerin tadına bakabilirsiniz.

Kahvaltıda servis edilen ve yulaf ezmesi, susam, bal, kuru üzüm, ruşeym gibi sağlıklı yiyecekler içeren granola gün içinde vazgeçemeyeceklerinizden olacak. Öğle ve akşam yemeğinde ise bulgur, esmer pirinç ve bölge çiftçilerinin tarlalarından gelen sebze tabaklarınızı süsleyecek. Eğer yemeğinize ayrı bir lezzet katmak isterseniz, etrafta fazlasıyla bulunan soya sosunu kullanabilirsiniz. Bu lezzetli yiyecekleri temin edebileceğiniz noktalardaki uzun kuyruklar da gözünüzü korkutmasın. Her ne kadar başı sonu yok gibi gözükse de, sıra çok çabuk ilerleyecektir.

Yine de yemekten en çok haz alacağınız yiyecekler bu uzun kuyruklar oluşturarak bekledikleriniz değil, hiç tanımadığınız birinden gelen gelişigüzel ikramlar olacak. Cumartesi gününden itibaren ise Ulusal Muhafızlar, tıbbi malzemelerin yanı sıra alana helikopterle binlerce konserve bırakacak. Bu konservelerin arasında yaklaşık 12 zeytine tekabül eden 28 gramlık zeytin kutularından ton balığına kadar her şeyi bulmak mümkün. Eğer bu konserveleri konserve açacağı olmadan nasıl açabileceğinizi merak ediyorsanız, işte bu kısmı

sizin hayal gücünüze bırakıyoruz. Cumartesi günü öğleden sonra da gökten yiyecek yağmaya devam edecek. Bu sefer festivalcilere sandviç, çikolata, peksimet ve şişelerce kola dağıtılacak. Ayrıca Bethel ve Mon-

ticello kasabalarının nazik insanları da alana yüzlerce ev yapımı sandviç ve haşlanmış yumurta getirerek festivalcilere yardım etmeyi kendilerine görev bilecekler.

SANAT FESTİVALİ

Tarihte herkes Woodstock'ı müzik festivali olarak anacak olsa da, organizasyon aslında çok daha geniş bir çerçevede, sanat festivali olarak düzenlenmişti. Her ne kadar son dakika değişiklikleriyle festivalin gidişatı ebediyen değiştirilmiş olsa da, yine de orijinal planın neye benzediğini kamp alanının doğu tarafında ve ormanın ötesinde görmek mümkün.

West Shore Yolu'nun yan tarafında yer alan ağaçların içindeki Amatör Sahnesi Şen Şakacılar adındaki bir topluluk tarafından inşa edilmiş ve burada gerçekleşecek olan gösterilerin organizasyonu da üstlenilmiş. Grup, Kaliforniya'dan gelen ve Durumcu Enternasyonal* hareketine bağlı üyelerden oluşuyor olacak. Şen Şakacılar topluluğunun eşi benzeri olmayan sanat anlayışlarıyla yeniden yorumladıkları renkli okul otobüsleri ise Amatör Sahnesi'nin hemen arkasında yer alacak. Festivalde yer alan diğer sanat gösterileri arasında yoga seansları ve gong çalgıları eşliğinde yapılan meditasyona yönelik çalışmalar yer alacak. Bizce festivalin en iyi bölümü olan bu gösteride festivalciler, ellerindeki davullarla doğaçlama müzik yapacaklar. Tüm bu özel gösterilerle ruhunuzu beslerken halüsinogen madde almanız yönünde bir teklif gelirse tavsiyemiz, ruhunuz halihazırda yeterince özgür ve yüksekte olacağından dıştan bir madde almaya gerek duymamanız yönünde.

Sizi bekleyen bir diğer sanat aktivitesi ise 200 metre kadar uzağınızda bulunan Kukla Tiyatrosu'nda gerçekleşecek. Tiyatro, ağaçlık alanın ilerisinde yer alacak. İlk önce otopark olarak düşünülmüş, daha sonra ise kamp alanının yeterli gelmemesi ile birlikte festivalcilerin konaklama alanına dönüşmüş olan ağaçlık alan aynı zamanda gezinti yeri olarak da kullanılacak. Festivalcilerin gezinti için kullandıkları diğer yerler ise çimenlik alan ve Crystal Göleti'nin etrafındaki kuytu köşeler olacak. Yine de alanın

* Durumcu Enternasyonal 1960'lı yıllarda Avrupa'nın önde gelen entelektüel, siyasi teorisyen ve avangart sanatçıların oluşturduğu uluslararası sosyal devrimsel harekettir. Kapitalist görüşü değil, kolektif bir dünya düzenini savunmuşlardır. (ç.n.)

en ilginç noktasının orman olduğunu düşünüyoruz. Yaklaşık olarak 4.000 metre karelik bir alana yayılmış olan orman, anayol ve renkli yol tabelalarıyla belirtilmiş iki yol tarafından çaprazlamasına bölünecek. Bu iki yol boyunca karşılaşacağınız insan topluluklarından tarotçular, gezgin müzisyenler, meditasyon yapan insanlar, çıplak festivalciler, incik boncuk satıcıları ve kenevir satıcıları sayabileceklerimizden yalnızca birkaçı.

Sizin de göreceğiniz üzere kalabalığın büyük bir bölümü, doğu yönüne, ana sahnenin olduğu alana doğru ilerliyor olacak. Ana girişe geldiğinizde karşınıza çıkan çadır kümesine ve büyük beyaz karavana iyice bakın. Festivalde revir görevi gören bu alan tıbbi yardım için kurulmuş olacak. Festivalcilerin çoğu yalınayak gezmeyi tercih ettiklerinden, içlerinden birçoğu ayaklarını yerde bulunan cam ve metallerle yaralamış olacaklar. Yine alandaki binlercesi ise kullandıkları maddelerin etkisiyle istenmeyen halüsinasyon yolculuklarına girip soluğu işte buradaki çadırlarda alacaklar. Yine bu tarz istenmeyen etkilere uğrayanları yatıştırmak adına Hog Farm gönüllüleri de cuma akşamından itibaren hizmet verecekler.

Alandaki diğer iki önemli nokta ise Kızılderili çadırları ve oyun alanı olacak. Kızılderili çadırları, tipi adı verilen koni biçiminde, hayvan derisi kullanılarak yapılan çadırlarla dönemin Kızılderili tarzını yansıtacak. New Mexico ve Kaliforniya'dan gelen birçok sanatçının dizayn ettiği bu çadırlar festival alanına oldukça etnik bir hava kazandırmış olacak. İkinci nokta olan oyun alanı ise tahta ve iplerden oluşturulan ve üzerinde oynanabilecek birçok düzenden oluşacak. Alanda bulunan salıncak, labirent ve en güzeli de en yukarıya tırmandıktan sonra atlayıp kendinizi saman yığınının üzerine bırakabileceğiniz ağaç gövdesinden yapılmış tırmanma kulesi size festival boyunca müzik dışında da eğlence imkanı sunacak.

KELEBEKLER, GÖKKUŞAĞI VE TEK BOYNUZLU ATLAR

Festival paylaşmak esası üzerine kurulduğundan, hemen yanınızda renkli ålemlere yolculuk eden bir festivalci size kenevir içeren sigaralardan birini uzatabilir; hazırlıklı olun. Festivalcilerin çoğu kendininkilerini ya düşürmüş ya da unutmuş olacaklarından çakmak bu esnada paha bi-

çilmez olacak. Eğer yanınızdakinin ikramını beklemek yerine kendi kenevirinizi kendiniz tedarik etmek isterseniz bir torbanın festival alanında 5 dolara satıldığını belirtelim.

Yine halüsinojen maddelerden LSD de hap şeklinde festivalde fazlasıyla bulunuyor olacak. Özellikle

Amatör Sahnesi'ni işleten Şen Şakacılar topluluğu bu hapları festival boyunca ücretsiz olarak dağıtacak. Ana sahneden festivalciler için yapılan uyarıda belirtildiği gibi: "Özellikle kahverengi haplar iyi değil çocuklar, yine de karar sizin." Yalnızca kahverengi olanların değil, yeşil, mavi ve kırmızı olanların da bir hayli yan etkiye sebep olduğunu yine festivalciler ilk elden deneyimleyecek.

LSD haplarının yanı sıra, reçeteli ilaçlardan amfetaminler, diazepam ve diğer benzodiazepinler ile halüsinojen mantarlar ve kaktüsler de festival alanında bulunan diğer maddelerden olacak. Bir diğer güçlü halüsinojen olan meskalin de yine festivalciler tarafından elden ele dağıtılacak. Fakat şimdiden uyaralım Meksika ve Peru dolaylarında doğal olarak bulunan ve şaman ritüellerinde kullanılan bu maddeyi, eğer girdap halinde dönen Aztek görüntülerine alışık değilseniz, belki de bir kenara bırakmanız daha iyi olacaktır. Eğer yıldızlı göklere çıkmak için mutlaka alkole ihtiyaç duyuyorsanız o halde festivale gelmeden önce Bethel kasabasındaki içki dükkânlarına uğramanızı tavsiye ederiz.

Cuma günü öğleden sonra festival alanındaki sağlık çadırları pek az sayıda iken, hafta sonuna geldiğimizde istenmeyen halüsinasyon vakaları arttıkça, gönüllüler tarafından etkilenenlerin içinde dinlenip rahatlama-

sını amaçlayan sakinleşme çadırları kurulmuş olacak. Bu çadırların çoğu, hastaların hangi maddeyi aldıklarına bağlı olarak onları sakinleştirecek ya da daha da heyecanlandıracak pembe ve sarı çizgilere sahip olacak. Cumartesi gününe geldiğimizdeyse alandaki sağlık görevlileri New York'tan helikopterle gelen takviye ekiplerle kuvvetlendirilmiş olacak. Eğer fazla halüsinojen madde alma şikâyetiyle bu sağlık görevlilerine giderseniz verecekleri ilk şey halüsinasyonun etkisini azaltacak olan klorpromazin olacaktır. Bu madde her ne kadar halüsinasyonları durdursa da, sizi de neredeyse bitkisel hayata yakın bir duruma sokacaktır.

Konuşarak içinde bulundukları halüsinasyon durumundan çıkmayı tercih edenler için bir diğer alternatif Hog Farm gönüllülerinin sunduğu yardım olacak. Kendileri de kötü halüsinasyon deneyimi yaşamış ve sonrasında iyileşebilmiş festivalciler de yine Hog Farm gönüllülerine bu alanda destek olacaklar. Eğer gerçekten böyle bir deneyim yaşamak istiyorsanız en azından zaman olarak Cumartesi günü John Sebastian'ın sahne aldığı saati seçin; böylece o ve The Lovin' Spoonful grubu üyelerinin, kötü halüsinasyon deneyimi yaşayanları yatıştırmak için çaldıkları sakinleştirici akustik tınılarla kendinize gelebilirsiniz.

Çıplaklık festivalinde oldukça normal karşılanıyor. Şirketimiz ise yalnızca ufak bir ekleme yaparak ayağınıza bir şey batmaması için ayakkabı giymenizi tavsiye ediyor.

GÜNLÜK FESTİVAL PROGRAMI

Festivalin ana sahnesi kendiliğinden oluşan doğal bir eğimle amfiteatr şeklini alacak. Aşağı doğru inen eğim üzerinde toplanmış büyük kalabalığın nasıl görüldüğünü merak ediyorsanız sahnenin arkasındaki tepenin yamacına çıkarak bu unutulmaz görüntüyü hafızanıza kaydedebilirsiniz. Yaklaşık 30 metre genişliğinde olan sahnenin tepe üzerinden baktığınızda gözünüze nasıl ufak görüldüğünü hayretle izleyeceksiniz. Sahnenin etrafı uzun tahta kulelerle çevrilmiş ve arkasındaki alan ise sanatçılara ayrılmış olacak. Sahnenin tam önündeki insan denizinin arasında biraz durup buradan müzisyenlerin ahşap köprü üzerinden nasıl sahneye çıktıklarını izlemek de yine sizin için unutulmaz bir deneyim olacaktır.

Eğer büyük ölçekteki bir kalabalığın arasında olmanın nasıl bir duygu olduğunu merak ediyorsanız, önünüzde bulunan en az 300.000 kişilik topluluk içinde bu hissi gerçek anlamda deneyimleyebilirsiniz. Her ne kadar kalabalığın büyük bir kesimini New York'tan gelen ülkenin orta sı-

nıf ve beyaz nüfusu oluştursa da, dikkatlice bakıldığında festivalciler arasında her ırk ve kesimden insanın bulunduğu anlaşılacak. Afrika kökenli Amerikalılar, Amerika'nın yerlileri, Asya kökenli Amerikalılar, üniversite öğrencileri, eğitimlerini yarım bırakmış öğrenciler, hippiler, yippieler, folk müzik tutkunları, politikacılar, kalburüstü kesim ve Hare Krishna üyeleri ile festival alanında geniş bir yelpazeye hitap ediyordu.

Alan bu kadar çeşitli ve kalabalıkken artık festivalin keyfini en iyi nerede çıkarabileceğinizi düşünmenin vakti de geldi.

Sahneye yakın bir yerde mi oturmak isterdiniz yoksa en arkalarda mı? Nerede oturmaya karar verirsiniz verin, müzik kalitesinin mevcut koşullara rağmen gayet iyi olacağı kesin. Şimdiden hatırlatalım; sahneye bakan alanın her köşesi tıklım tıklım dolu olacağından gösteri başlamadan ihtiyaçlarınızı karşılamanız hayati önem taşıyacak. Öyle ki, hava kararıp da müzik çalmaya başladıktan ve siz bir kez yerinize oturduktan sonra kımıldayabilmeniz pek de mümkün olmayacak. Bu sebepten güneş batmadan önce yemek stantları ve portatif tuvaletlerin bulunduğu alana uğramanız gösterinin keyfini rahatça çıkarabilmeniz açısından oldukça önemli.

15 AĞUSTOS CUMA

Festivalin ilk gününde kalabalık, öğle yemeği sonrası sahnenin önündeki alana akın ederek gösterinin başlamasını bekliyor olacak. Zaman akıp gitmesine rağmen bir türlü sahneye çıkamayan sanatçılar nedeniyle sabırsızlanabilirsiniz fakat içiniz rahat olsun, gösteri eninde sonunda başlayacak.

Saatler akşamüstü 5'i gösterdiğinde önümüzdeki üç gün boyunca mikrofonla anonslar yapacak olan Chip Monck herkesin beklediği o haberi verecek: "İster oturun, ister ayağa kalkın! Canınız nasıl istiyorsa öyle davranın ama biz başlamaya hazırız ve eminiz siz de bunu duyduğunuza sevinmişsinizdir. Bayanlar ve baylar şimdi karşınızda Richie Havens." Bu anonsun ardından Richie Havens ve müzisyen arkadaşları alana varabilmeyi başarmış tek grup olarak deyim yerindeyse sahneye sürüklenecekler. Hatta grup üyelerinden bas gitarist festival alanına giden yoldaki trafiği

İhtiyacınız olan tek şey aydınlanma. Swami Satchidananda cuma günü öğleden sonra sahnedeyken.

görünce alana asla zamanında varamayacağını anlamış ve sırtında gitarı 30 kilometrelik yolu yaya olarak giderek gösteriye Havens'tan ancak hemen sonra çıkabilmiş olacak. Richie Havens kalabalığı iki saat boyunca içlerinde "Freedom" şarkısının muhteşem bir yorumu da bulunan protest müziklerle eğlendirmeyi başaracak. Sahne arkasındaki organizasyon görevlileri ise son sürat hem fiziksel hem de ruhsal olarak sahneye çıkmaya hazır bir ikinci grubu arayacaklar.

Tam da o esnada şans eseri sahne arkasında dolaşan Hintli yogi ve guru Swami Satchidananda gözlerine çarpacak ve anında onu da sahneye alacaklar. Saatler akşam 7'yi gösterdiğinde alan Satchidananda'nın tiz sesiyle dalgalanacak ve kalabalık gurunun safran rengi giysisi içindeki ufak bedenini, bukleli gür saçlarını ve ihtişamlı beyaz sakalını göremese de mütemadiyen onun sesini duyacak. Sahnenin üzerinde bağdaş kurmuş ve etrafı kendisine inananlar tarafından çevrilmiş halde kalabalığa şu şekilde seslenecek: "Müzikle harikalar yaratabiliriz. Müzik kutsal tınıdır ve tüm evreni kontrol eder. Evreni bir arada tutan müziktir, atom titreşimleri değil. Sesin yarattığı enerji, sesin yarattığı güç bu dünyadaki en büyük güçtür." Gösteri, kalabalığın hep birlikte söylediği "Hari Om" mantrasıyla son bulacak.

Gösteri, ancak saatler 7 buçuğu gösterdiğinde tam anlamıyla başlamış olacak. Aslında festivalin açılış grubu olması planlanan Sweetwater gecikmeli olarak sahne alarak seyirciyi folk rock müzikleri ile coşturacak. Saat 8.20'de kabarık saçlı Bert Sommer, festivalde folk rock alanında solo gösteri alan iki gitaristten biri olarak "Jennifer" adlı hit parçası ile Simon and Garfunkel ikilisinin "America" şarkılarının mükemmel bir yorumunu seslendirecek. Festival hızla devam ederken bir sonraki sanatçı yine folk rock müziğinin parlayan yıldızı olan Willowy Tim Hardin'den başkası olmayacak. Sahne arkasında bulunanların aktardıklarına göre o gün neşesi bir hayli yerinde olan Hardin içinde bulunduğu durum nedeniyle fazla kalabalığa gelemiyordu. Biraz titremesine rağmen yine de fevkalade bir performans ortaya koyan Hardin, kalabalığa "Simple Song of Freedom" ve "If I Were a Carpenter" şarkılarıyla unutulmaz anlar yaşatacak.

Saatler 10'a geldiğindeyse atmosfer bir anda değişecek ve Hintli sitar ustası, efsanevi Ravi Shankar sahneye çıkarak klasik Hint müziği ile göklerin kapılarını aralayacak. Saat 11'e kadar devam eden bu müzikal şölen New Yorklu folk müzik tutkunu Melanie'nin sahneye çıkmasıyla yön değiştirecek. Bu gösteriden önce ise sahneden yapılacak duyuruyla festivalcilerin bir rekora imza atmaları istenecek: "Şu anda gördüğümüz, tarihte bir konser için bir araya gelmiş en büyük kalabalık, fakat burası o kadar karanlık ki ne biz sizi görebiliyoruz ne de siz birbirinizi görebiliyorsunuz. O yüzden üç dediğimde herkes eline bir kibrit alıp çıksın." Eline kibrit geçen herkes böylece ışık için kibritlerini yakacak. Eğer daha önceki çakmak konusundaki tavsiyemizi dinlediyseniz, bu güzel ışık denizine katılırken

elinizi yakma riskine de girmemiş olursunuz. Çakmak ya da kibritle, bir şekilde tüm karanlık kendini aydınlığa teslim edecek ve bu öylesine yüreklerle işleyen bir an olacak ki o anda sahnede bulunan Melanie daha sonra “Candles in the Rain” adlı hit parçasını bu görüntüye atfen yazacak.

Gece yarısına 5 kala ise kafası bir hayli dumanlı olan genç Arlo Guthrie sahneye gelecek. Amerikan folk müziğinin kralı ve protest müziğin öncüsü Woody Guthrie’nin oğlu olan Arlo Guthrie festivalde ertesi gün sahne alacağını düşünerek, son beş saatini kalabalık arasında müziğin ve bilmum sarma sigara türevlerinin keyfini çıkararak geçirmiş olacak. Şimdi bir anda sahneye çıkacağını duyması Guthrie’yi elbette şaşırtacak. Her ne kadar şarkı aralarındaki geçişlerde ufak hafıza kayıpları olsa da, “Coming into Los Angeles” ve “Amazing Grace” şarkılarıyla Guthrie’nin performansı her şeyi unutturacak. Ve son olarak sabaha karşı 1’de sahne alacak Amerikan folk müziğinin kraliçesi Joan Baez ile festivalin ilk gününde sahne tamamlanacak. Festival sırasında altı aylık hamile olan Baez, bir çiseleyen bir sağanak yağın yağmur altında “We Shall Overcome” şarkısının muhteşem bir yorumuyla izleyenlere unutulmaz dakikalar yaşatacak.

16 AĞUSTOS CUMARTESİ

Günün ilk aktivitesi Hog Farm gönüllülerinden Tom Law tarafından sahnedan yönetilecek olan meditasyon ve yoga seansı olacak. Saat 11’den itibaren devasa plastik fiçılardan servis edilmeye başlanacak müsli ise sahneden hemen sol tarafında yer alacak. Günün ilk müzik performansı ise saat 12.30’da Quill adında fazlaca tanınmayan bir grup tarafından gerçekleştirilecek. Gösteriyi izleyenlerden bazılarının eline tutuşturacakları marakas ve vurmali çalgılarla güçlendirecekleri performansları, kalabalığı etkilemeye yetecek. Çalgıları denemekten çekinmeyin; yeter ki uzay-zaman trafiğini karıştırmaması adına gösteri bittiğinde tüm aletleri yerine koyduğunuzdan emin olun.

Her ne kadar festivalde ikinci günü arkamızda bırakmış olsak da, bu aşamada halen alana varamamış gruplar olduğundan, erken kalkan festivalciler bu grupların yerine çıkan Country Joe McDonald gibi müzisyenlerin solo performanslarını dinleme şansı yakalayacaklar. Gösterinin en önemli anı sanatçının “Fish Cheer” adlı şarkıyı kalabalıkla hep beraber seslendirdiği an olacak. Hemen ardından gelen “I Feel Like I’m Fixin’ to

* En: Yağmur altındaki mumlar. (ç.n.)

Die Rag” adlı parça, Tom Lehrer’in hiciv yüklü kara mizahı ile savaş karşıtı politikasını birleştirerek dinleyenlerin hep bir ağızdan söylediği keyifli bir gösteriye dönüşecek.

Bu noktadan sonra eğer dilerseniz yapacağınız aktiviteleri Santana’nın çıkacağı saate göre ayarlayarak, saat tam 2’de sahne alanına geri dönebilirsiniz. Festivalin en önemli anlarından birini oluşturan Santana gösterisinde, grubun gitarından yükselen coşku dolu notalar Latin ritimleri ile buluşarak kalabalığı kendinden geçirecek. Bu anlamda grubun “Soul Sacrifice” performansı belki de alanında bir ilke imza atmış olacak. Tüm bu gösteriler sırasında sürekli olarak gözünüzün kayabileceği görüntü kucığında kuzusuyla sahne yakınlarında dans eden çıplak adama ait olacaktır. Kendisi son 36 saat boyunca kucığında aynı kuzuyla festival alanında dolaşıyor olacak. Eğer bu sevimli görüntü de içinizi ısıtmaya yetmediyse Santana gösterisi sonrası çıkan güneş bu işi yapmaya yetecektir.

Saat 3 buçuk sularında çıkan John B. Sebastian ise sahneyi tel gözlük çerçeveleri ve şal desenli tişörtüyle renklendirecek. Daha önce The Lovin’ Spoonful grubunun solistliğini üstlenen ve daha sonra şanssız bir solo kariyerine doğru yola çıkmaya karar verecek olan Sebastian, festivaldeyse tam anlamıyla seyirciyi büyülemeyi başaracak. Woodstock Festivali’nin yapımcılığına soyunan John Morris’in daha sonraları anlatacağı gibi: “O gün John Sebastian buraya doğru salına salına yürüdüğünde sahnede si-

“Eğer daha yüksek sesle şarkı söyleyemiyorsanız, savaşı nasıl durduracaksınız?” Country Joe haklı. Siz de kalabalığa katılmaktan çekinmeyin.

hirli bir şey oldu.” Sebastian’ın kısa süren, yumuşak akustik tınılarla yüklü sahnesi kalabalığı olduğu kadar sizi de bambaşka dünyalara götürecektir. Seyirciler kadar kendisi de göklerde olan solist, birçok defa şarkı sözlerini unutmasına rağmen yine de her defasında tam da gerekli olan sözleri bulup söylemeyi başarabilecek. Mutlu gözlerle sahneden önündeki insan denizini süzdüğündeyse, kalabalığı hep birlikte aynı anda ayağa kaldıracak şu sözleri sarf edecek: “Şuna da bir bakın. Biz beraber gerçekten koca bir şehirmişiz.” Bu güzel anın ardından sıra blues rock alanında İngiliz Keef Hartley Grubu’nu dinlemeye gelecek. Her ne kadar kalabalık, İngiliz hip-pilerinin yaptıkları alışılmadık akortlar ve doğaçlama müzikler dolayısıyla kafaları biraz karışmış gibi gözükse de, keyifli zaman geçirecek. Bu grubun ardından çıkacak olan muhteşem bir telli çalgılar orkestrası ise dinleyicilere Hint folk müziği ile caz karışımı harika bir dinleti sunacak.

Saat 7 buçuktan sonra dinleyenlere Canned Heat grubunun icra ettiği boogie müziği ve solist Bob Hite’in “Going Up the Country” ve “On the Road Again” şarkılarında kullandığı güçlü falsetto* sesi eşlik edecek. Gösteri bitmeden önce de seyircilerden biri sahneye fırlayacak ve Hite ile bir sigara içip dans edecek. Saatler 9’a geldiğindeyse Mountain grubunun katışıksız hard rock müziği ile yer yerinden oynayacak. Her ne kadar grup üyeleri kadar siz de yağmurdan etkilenseniz de biraz daha bekleyin çünkü saat tam 10 buçukta Grateful Dead grubu sizleri bekliyor olacak. Grup, son iki saat boyunca peşin olarak ön ödeme yapılması konusunda yetkilerle büyük bir tartışma içine girdiklerinden bu sırada boş kalan sahne de devasa bir göle dönüşmüş olacak. Yıllar sonra o geceyi hatırladıklarında, grup üyeleri gösterilerinin hayatlarının en iyi anı olmadığını belirtse de, Grateful Dead grubunu tanıyanlar için kısa devre yapmış enstrümanları eşliğinde çıkardıkları o tuhaf sesler aslında çok doğaldı. Grup, beşinci şarkısı olan “Turn on Your Love Light” sırasında aşırı yüklenmeye bağlı amplifikatör arızası sebebiyle gösterisini durdurmak zorunda kalacaktı.

Gecenin geri kalanında yağmur hafifleyerek sanatçıların birbiri ardına sahneye çıkıp, gösterilerine aralıksız devam etmelerine olanak verecek. Bu sırada sahne alacak isimlerden Creedence Clearwater Revival grubunun sahne şovunu mutlaka izlemenizi öneririz. Çünkü festival filminde yer almayı reddeden grup üyelerinin bu performansını izlemek için bu son şansınız olabilir. Gece boyunca çıkacak diğer isimlerden, Janis Joplin ve Kozmic Blues Band grubundan bahsedecek olursak, grup üyelerinin fazla miktarda

* Falsetto erkeklerin yüksek ve tiz notalara çıkabilmek için kullandıkları sestir.

şampanya tüketmelerine rağmen Joplin'in özellikle "Ball and Chain" şarkısındaki performansı oldukça beğeni toplayacak. Saatler sabah 3 buçuğu gösterirken mikrofonu Kaliforniyalı psikedelik rock ve funk grubu Sly and the Family Stone alacak. Kalabalığa baktığınızdaysa birçok festivalcinin uyku tulumlarının içinde kıvrılarak müzik eşliğinde uykuya dalmaya hazırlandığını göreceksiniz. Fakat grubun "Gonna Take You Higher" isimli şarkı sırasında sergilediği performans öyle coşkulu olacak ki, en ağır uykudaki insanı bile ayağa kaldırıp dans ettirecek. Sabah saat 5'te ise The Who grubu sahne alacak. Tommy isimli albümlerinden seslendirecekleri opera rock tarzı müzikleriyle kalabalığı kendisine getirecek olan grup, Abbie Hoffman'ın deyim yerindeyse sahneye fırlamasıyla gösterisine ara verecek. Hapse konulmuş Beyaz Panter Partisi lideri adına politik bir konuşma yapmak için mikrofonu eline alan Hoffman, grubun gitaristi Pete Townshend tarafından gitar sapıyla kovalanarak sahneden indirilecek.

Şafak sökerken festivalciler, Jefferson Airplane grubunun müzikleriyle güne merhaba diyecekler. Gitarist Paul Kantner'in daha sonra ifade edeceği gibi: "Kalabalık uyanır uyanmaz eğlenceye kaldığı yerden devam etmek için hazır. Etrafta bir sürü uyku tulumundan yeni fırlamış insan vardı. İnsanlar müzik için yanıp tutuşuyorlardı." Eğer siz de bu performansı izlemek istiyorsanız gözlerinizi grubun son şarkısı "White Rabbit" için açın. Sizi uykuyla uyanıklık arasında, yarı gerçek yarı hayal olan bir diyara götürmeyi vaat eden grup, bu şarkısıyla kalabalığı yerinden kaldırmayı başaracak.

17 AĞUSTOS PAZAR

Pazar günü geldiğinde festival arkadaşlarınızın ve kendinizin güne başlamakta bir hayli zorlandığını görebilirsiniz. Sanatçılar da aynı zorluğu yaşamış olacaklar ki öğleden sonraya kadar hiçbir grup sahne almayacak. Saatler 2'yi gösterdiğindeyse Joe Cocker ve The Grease Band grubu günün ilk performansı için sahneye çıkarak Bob Dylan'dan "Just Like a Woman" ve "I Shall be Released" parçalarını seslendirecek. Fakat asıl performanslarını gerçekten hissederek söyledikleri "With a Little Help From My Friends" şarkısında gösterecekler. Grubun sahnesi devam ederken sizin de gözü-nüz yukarılarda olsun. Sahne arkasında toplanmaya başlayan gri bulutlar önümüzdeki bir saat boyunca bardaktan boşanırcasına yağacak olan yağmurun ve esecek olan rüzgârın habercisi. Hava koşullarına rağmen yine de sahne önünde kalmak isterseniz, mikrofonu eline alıp göklere seslenen

Chip Monck ile kalabalığın yağmuru durdurmak için ettikleri kısa duaya da katılabilirsiniz: “Yağmur Git, Git Yağmur.” Olumlu tarafından bakacak olursanız tepenin başında oluşmaya başlayan çamur üzerinde kayma çılgnılığına katılarak eğlenceyi bir kat daha artırabilirsiniz.

Eğer çamur deryasında yeterince eğlendiyseniz yüzünüzü kaldırıp gökyüzüne bir bakın. Kalabalığın birlik içinde ettiği dua duyulmuş olacak ki, saatler 5’i gösterdiğinde yağmur kesilecek. Bir saat sonra ise güneş açacak. Eğer bakışlarınız yeterince keskinse bu esnada elinde piposuyla sahneye çıkan, gözlüklü, ufak tefek insan figürünü seçebilirsiniz. Max Yasgur’un konuşması günün en önemli anlarından biri olacak. Bu bedeni ufak yüreği büyük adamın konuşması kalabalık üzerinde dalga dalga ilerleyerek sevginin herkes tarafından hissedilmesini sağlayacak. Yasgur’un söylediği gibi: “Bugün burada tüm dünyaya bir şey kanıtlamış oldunuz; yarım milyon gencin bir araya gelip, üç gün boyunca yalnızca müzik dinleyip eğlenebileceğini gösterdiniz. Ve bunu yapabildiğiniz için Tanrı sizi korusun.” Bu duygusal anın ardından müzik Country Joe and The Fish grubuyla kaldığı yerden devam edecek. Saat 8’den sonra ise tempo, İngiliz blues rock grubu Ten Years After ile artacak. Grubun yeniden yorumladığı Sonny Boy Williamson’a ait “Good Morning Little School Girl” şarkısı ile

Arabanızı bıraktığınız yeri unutmamanız konusunda ne dediğimizi hatırlıyor musunuz?
70’li yılları tekrar yaşamak istemezsiniz öyle değil mi?

grup üyelerinden gitarist, Alvin Lee'nin "I'm Going Home" parçası sıradaki performansı, gösterinin en iyi anlarından olacak.

Eğer tüm bu hareketli müzik sonrasında kendinizi yorgun hissederseniz, birazdan çok daha sakin müziklerin geleceğini bilmek eminiz sizlere iyi gelecektir. Kısa bir süre önce Bob Dylan olmadan ilk albümlerini çıkaran The Band grubu, bugün folk rock ağırlıklı bir performans sergileyecek. *Easy Rider* filmiyle tanınan "The Weight" şarkılarına da yer veren grubun gösterisi kalabalığın beğenisini kazanacak. Gece yarısına geldiğimizdeyse Teksaslı Johnny Winter'ın blues rock türünde başlayan dinletisi caz rock müziğiyle devam ederek sizi bir sonraki güne taşıyacak. Gecenin ilerleyen saatlerine rağmen uyanık kalmayı başaranlar saat 3'te Crosby, Stills and Nash grubunun kusursuz "Suite: Judy Blue Eyes" yorumuyla ödüllendirilecekler. Bu melankoli yüklü melodilerin ardından sahneyi Neil Young alacak. Öncelikle grup üyelerinden Stephen Stills ile bir düet yapacak olan Young, daha sonra grubun geri kalanıyla aralarında "Long Time Gone" şarkısının da olduğu bir gösteri sergileyecek.

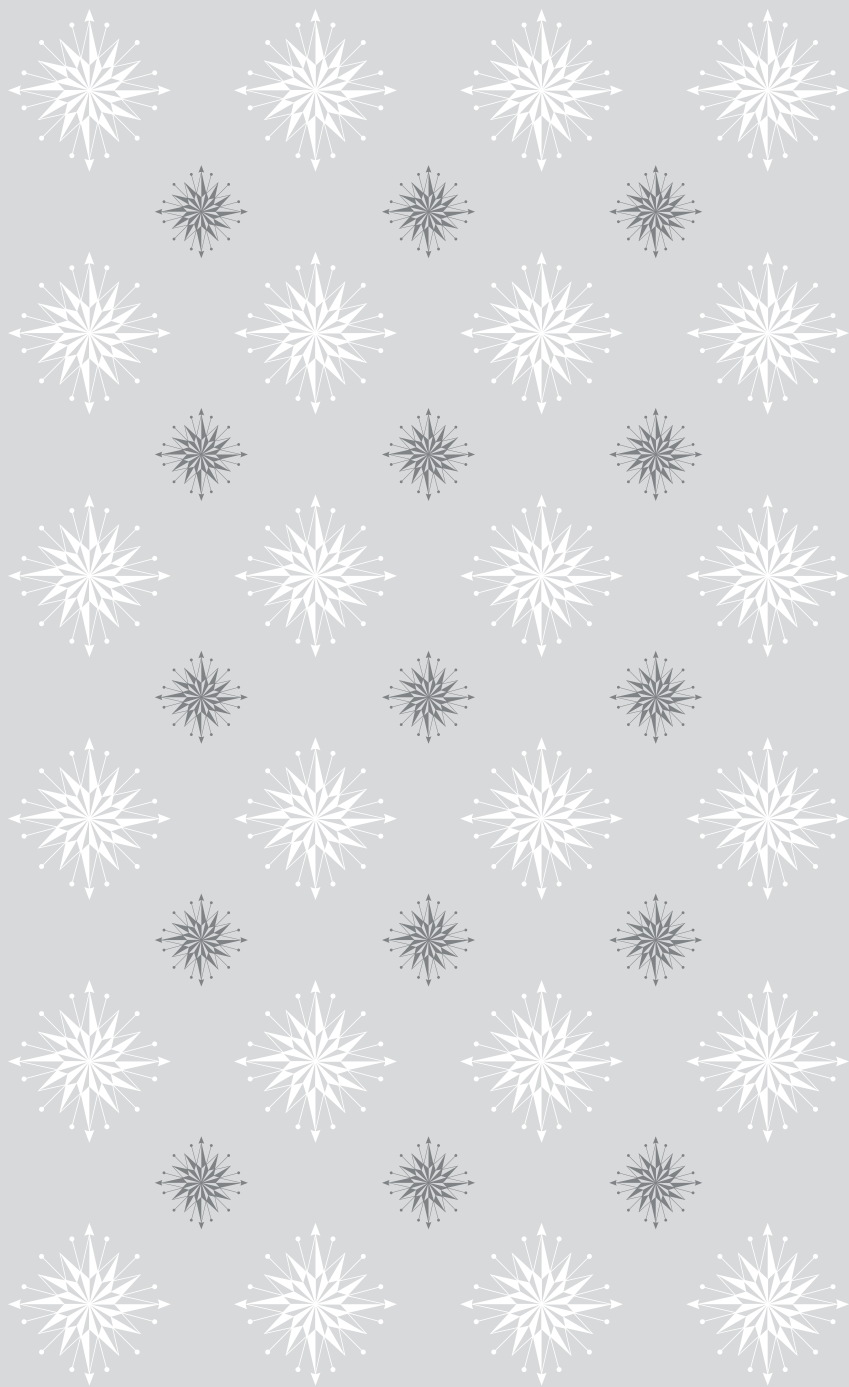
Siz Crosby, Stills and Nash grubunun dokunaklı notalarıyla göksel bir yolculuğa çıkarken şafak da sökmüş olacak. Her ne kadar yağmur ve çamurdan bitap düşmüş, yorgunluktan gözleriniz kapanır halde olsanız da, festival halen devam ediyor olacak. Kalan beş saat boyunca Paul Butterfields Blues Band grubu ağlayan mızıka ve gitarlarıyla sizlere eşlik edecek. Eğer bu müzik de sizleri uyandırmaya yetmediyse Sha Na Na grubunun eski pop klasiklerini harmanlayarak oluşturduğu müziği sizi kendinize getirecektir. Yüksek tempoda, yeniden yorumladıkları "Jail House Rock" ve "At the Hop" şarkıları sabah saat 8 için yeterince iç açıcı seçimler olacak.

Gösteri sonrasında, tarihin bu en unutulmaz festivalinde finale gelmeden istediğiniz her neyse onu yapmanız için bir saat aranız olacak. Saat 9'u biraz geçerken sahne, Jimi Hendrix ile beş kişilik bir grubu ağırlayacak. "Getting My Heart Back Together Again" şarkısıyla final gösterisinin açılışı yapılırken festivalciler, iki saat süren psikedelik rock gösterisi ile müziğe doycaklar. Gösteri tamamlandığında geriye 50.000 kişi kalırken, etraf unutulmuş eşyalar, çöpler ve her köşede için için yanan ateşlerin kaldığı terk edilmiş bir alana dönüşecek. Tüm bu toparlanma ve yolculuğa hazırlanma sırasında halen sahnede olan Hendrix, "Öylesine çalışıyorum," diyerek ortaya "Star-Spangled Banner" ve "Hey Joe" şarkılarının benzersiz birer yorumunu çıkaracak. Bu anın tadını iyi çıkarın çünkü müziğin tarihi gözlerinizin önünde yazılıyor olacak.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİH YAZAN ANLAR

I. Charles'ın İdamı

30 OCAK SALI 1649 ✨ LONDRA

I. Charles'ın idam edileceği alana doğru yürüyüp başını celladın keskin baltası altına koyduğu an gerçekten tarihi bir andı. Asırlardır Tanrı tarafından kendilerine bahşedildiğine inandıkları mutlak güç, kralları Tanrı'dan sonra en yüce mevkiye koymakla kalmıyor, aynı zamanda bu hükümdarları tebaalarına karşı da dokunulmaz ilan ediyordu. I. Charles'ın idamı ile bu batıl inancın, sırf birisi doğduğu aileden ötürü başkalarını yönetme hakkı elde edebilsin diye ortaya atılan içi boş bir bahane-den ibaret olduğu anlaşıldı. Elbette I. Charles acıklı bir sonla veda eden tarihteki tek hükümdar değildi. Birçok kraliyet mensubu da geçmişte kardeş kavgaları, hanedanlık içi anlaşmazlıklar, dış müdahaleler, savaşlar ve darbe-lerden kendilerine düşen payı almıştı. Fakat bu idamı farklı kılan bambaşka bir özellik vardı. I. Charles, antik Roma döneminden bu yana politik bir düşünceyi savunduğu için idam edilen ilk hükümdar olma özelliğini taşı-yordu. I. Charles ilahi iradeyi temsilen krallık makamında bulunduğunu ve bu sebepten dolayı kararlarının halk tarafından seçilmiş parlamentonun kısıtlamalarına maruz kalmadan kabul edilmesi gerektiğini savunuyordu. İşte bu eskiye dayalı düşünce tarzı 1776'da Amerikan Devrimi'ni ve hemen ardından da Fransız Devrimi'ni tetikleyerek mutlak gücün hükümdarda ol-ması gerektiğini savunan görüşün yerle bir olmasına sebep oldu.

24 saatlik bir zaman dilimini kapsayan bu gezimizde, siz değerli za-man yolcularımız sokaklara dökülmüş kalabalıklara katılarak Avrupa'da şok etkisi uyandıran bir ana tanıklık etmeye hazırlanacaksınız. Aynı zamanda kendinizi bilinmezliğin tam ortasında, kimilerinin sonun geldiğini düşün-düğü, kimilerininse yeni ve güzel bir dünyaya hazırlandığı bir atmosferde bulacaksınız.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: İNGİLİZ İÇ SAVAŞLARI

6 Aralık 1649 sabahı, Albay Pride yönetimindeki birlikler Westminster'da bulunan ve İngiliz parlamentosunun alt kamarası olan Avamlar Kamarası'nda bir araya gelmişlerdi. Albay Pride, elinde binaya girmesi yasak olan milletvekillerinin yer aldığı bir listeyle, o gün 180'e yakın kişiyi adamlarıyla beraber içeri sokmamayı başarmıştı. Bunlardan 100'ü daha sonra kenti terk etmiş ve 45'i ise tutulanmıştı.

Bundan 18 ay önce vuku bulan İngiliz İç Savaşı, Yeni Ordu Modeli lehine sonuçlanmıştı. Olayların gidişatına rağmen tutsak durumdaki Kral I. Charles halen gücünü yenden kazanabilmeyi umuyordu. Destekçileri de aynı şekilde düşünmüş olacaklar ki, bir dizi isyan çıkararak tarihte İkinci İngiliz Savaşı olarak bilinen ve 1648 yılının Mayıs ayından Ağustos sonuna kadar süren olaylar zincirini başlattılar. Kral halen gücünü geri kazanabileceğine inanmak istiyordu. Parlamentoda yer alan milletvekillerinin çoğunun uzlaşma yoluna gitmeye yakın olması I. Charles'ın bu şekilde düşünmesine neden olsa da, Yeni Ordu'nun bambaşka fikirleri vardı.

40.000 askerden oluşan ordu, kendisini devrimin garantörü ilan etmişti. İç savaşlar sırasında hayatını kaybeden 200.000 ila 300.000 arasındaki insandan da Kral I. Charles

sorumlu tutuluyordu. Kral yanlıları ve ordu yanlılarından oluşan parlamento, Büyük İtiraz adıyla sunulan ve kralın politikalarını eleştiren yasa tasarısını görüşmeyi reddedince, 7.000 asker yürüyüşe geçerek 2 Aralık günü binayı kuşattı.

4 Aralık günü ise parlamento oy kullanarak tasarının krala sunulması yönünde karar aldı. Ertesi gün Oliver Cromwell'in damadı Henry Ireton' liderliğinde toplanan ordunun üst düzey yetkilileri, I. Charles hakkında "kendisine duyulan güvene ihanet etti ve halkını köle yapmak için kendi ulusuna savaş açtı" diye hüküm verdi. Hükümlerinin gereğini uygulayabilmek adına yollarına çıktığını düşündükleri milletvekillerini saf dışı bırakmaya karar veren ordu yetkilileri, Pride Darbesi adı verilen bir darbeyle parlamentoda yalnızca 80 milletvekili bıraktılar. Kralın kaderi, kendilerinden bekleneni yapacaklarına güvenilen işte bu 80 kişinin elindeydi.

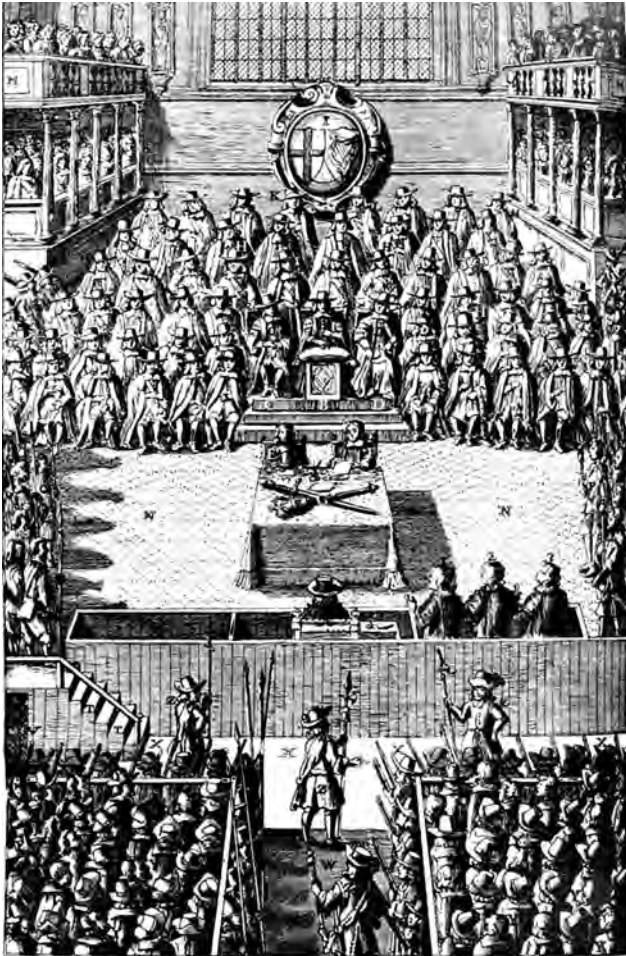
Darbenin ardından işler çok daha hızlı bir şekilde gelişmeye başladı. 13 Aralık günü parlamentonun Kral I. Charles ile yapmayı planladığı uzlaşma planları iptal edildi. 2 Ocak tarihinde ise İngiliz parlamentosunun üst kamarasını oluşturan Lordlar Kamarası krala yönelik suçlamaları reddedince ordu, binanın kapısını kilitleyerek krala yönelik suçlamala-

* Henry Ireton İngiltere'nin yönetim biçimini krallıktan Cumhuriyet'e çevirmiş İngiliz asker, siyasetçi ve devlet adamı. (ç.n.)

rın görüşülmesine devam etti. Kral yanlılarının tasfiye edilmesi sonucu ortaya çıkan ve Rump Parlamentosu adı verilen 80 kişilik parlamento ise kralın yargılanmasına karar verdi.

20 Ocak günü süreç başladı. I. Charles'ın savunması krallara bahşedilen ilahi irade inancına dayanıyordu: "Dünyadaki hiçbir güç beni, kralınızı, bir suçla itham edemez (...)

Aksine, krallara itaat, Eski ve Yeni Ahit tarafından sizlere emredilmiştir." I. Charles, bunun dışında bir savunma yapmaması ve mahkemenin meşruiyetini tanımaması sebebiyle, üç gün sonra mahkemenin huzurundan alınmıştı. Yargılanma süreci ise, otuz görgü tanığının, kralın İç Savaşlar sırasında yaşanan kıyımда doğrudan bir müdahalesi olduğuna şahitlik

Kral I. Charles Londra Yüksek Mahkemesi huzurunda, Westminster Sarayı, Ocak 1649.

etmeleriyle iki gün daha devam etti.

Mahkeme tüm bu gelişmelerin ardından 27 Ocak günü şu kararı verdi: I. Charles “söz konusu savaşlarda işlenen cinayetlerden, vatana ihanetten, yağmacılıktan, yakıp yakmadan, çalıp

çırpmadan, zarardan ve de ziyandan” suçlu bulunmuştu. Ayrıca “bir zorba, hain, katil ve bu ulusun güzel insanlarına karşı bir halk düşmanı” olarak ölüm cezasına çarptırılmıştı.

GEZİ ZAMANI

29 Ocak 1649, Pazartesi günü, öğleden sonra saat 2’de parlamento binasının 800 metre kadar uzağındaki St. Martin’s Lane Yolu üzerinde yer alan konaklama noktanıza varmış olacaksınız. Yerleştikten sonra etrafı incelemek isterseniz, hava henüz aydınlıkken gezebileceğiniz birkaç saatiniz olacak.

29 OCAK PAZARTESİ

Gezimizin esas amacını oluşturan, bu tarih yazan idama tanıklık etmenin dışında, burada yapabileceğiniz pek fazla şey olmayacak. Ülkedeki tiyatrolar yedi yıldır kapalı halde tutuluyor olacak. Kısa bir süre için dört tiyatro yılbaşı zamanında tekrar açılmış olsa da, ordu bunların yeniden kapatılmasına karar verecek ve karara direnen tüm aktris ve aktörler de tutuklanacak. Bu zamanda eğlenmek adına yapılan yegâne uğraşlar güreş, okçuluk, atış sporları ve av olsa da hemen hepsi yine ordu tarafından yasaklanmış olacak.

Caddelerde yürürken fark edeceğiniz ilk şey, savaşın insanların yaşam standartlarına yapmış olduğu etki olacak. Ateş pahası fiyatlar ve düşük maaşlar savaşın sonuçları olarak karşınıza çıkacak. Kraliyet üyelerinin, kral yanlılarının ve asilzadelerin ülke dışına kaçtıklarını, lüks eşyalar satan dükkânların artık bomboş olmalarından anlayabilirsiniz. Altın ve gümüş mücevherler, işlemeli saatler, ipek ve saten kıyafetler artık dükkânların vitrinlerini süslemeyecek. Çarşılar ise çoktandır eski kalabalık günlerine hasret kalmış olacak. Erzak sıkıntısı da ülkede ciddi olarak baş göstermiş olacak. Kırsal kesimler kendi kaderlerine bırakılırken, ülkenin diğer kesimlerinde de et, süt ve balık ürünlerine ulaşmak bir hayli zor olacak.

Tüm bu zorlukların yanında bir de krallarının hüküm hakkı üzerine gerçekleştirdikleri politik ve dini tartışmalarla geleceğe dair kaygıları artan halk, gerçekten endişeli bir durumda olacak. Hangi meyhaneye giderseniz gidin duyacağınız ilk şey bu konular olacak. Yine de böyle bir yere gitmeden önce nelerin konuşulduğuna ve halkın neye nasıl tepki verdiğine

Tüm bu başlara veda etme zamanı. I. Charles'ın Anthony van Dyck tarafından yapılmış üç ayrı yönden tasviri.

dair ilk önce bir fikir sahibi olmanızı tavsiye ederiz. Bunun için en pratik yol size en yakın noktadan gazete temin etmeniz olacaktır. Şehirde bulabileceğiniz altı adet haftalık dergi ile basımına yeni başlanan *Tam Özet*, *Ordunun İlimli Habercisi* ve *Krallığın Sadık Hizmetkârı* isimli üç adet ordu yanlısı gazete, halkın ülkede neler olduğunu öğrenmeye yönelik talebini karşılamak için baskı üzerine baskı yapacak. Bunların arasından en çok okunanı *Gündelik Gazete*, 3.000 kopyayla bugün satışa sunulacak. Her ne kadar parlamento yanlısı bir gazete olsa da, bunu ölçülü bir şekilde yaptığı için henüz dikkat çekmeyecek.

Eğer aklınızdaki daha radikal çizgiye sahip bir gazeteyse size *Orta Yol* gazetesini öneririz. Gazetenin editörlüğü, 1647 yılında ordunun baş eleştirmen olarak atadığı Gilbert Mabbot tarafından yapılıyor olacak. Toplumun her kesiminin eşit olması gerektiğini savunan yazarları bünyesinde toplayan gazete, askerler, zanaatkârlar, çırağlar ve Londra'nın var gücüyle çalışan yoksullarına hitap ediyor olacak. *Orta Yol* gazetesi aynı zamanda Kral I. Charles'ın duruşmasıyla ilgili en fazla detaya yer veren gazete olma özelliği de taşıyacak. Dönemin Londra sokaklarında gezerken, elinize tutuşturulan üç yasaklı gazeteden biriyle karşılaşılırsa meraklanmayın. Krallık yanlısı bir çizgiye sahip olan bu gazetelerden *Mercurius Melancolicus*, *Mercurius Elementicus* ve *Mercurius Pragmaticus*'un her bir nüshası sürgünde olan editörlerinin yardımıyla gizlice basılıp yakalanırlarsa kırbaç cezasına çarptırılmayı göze alan kral taraftarları tarafından da dağıtılıyor olacak.

Eğer gazetenin savunduğu ilkeleri canlı olarak dinlemek isterseniz size St. Paul Katedrali'nde görev alan Presbiteryen* vaiz Obadiah Sedgewick'i ziyaret etmenizi öneririz. Yine Whitehall taraflarında kraliyeti savunan halkçı vaiz Hugh Peter da bu bağlamda dinlemeniz gereken isimlerden olacaktır. Londra'nın hemen hemen tüm köşe başlarına bırakılan kitapçıklar halka madalyonun iki yüzünü de göstermeye çalışacak. Bu kitapçıkları hazırlayanlardan John Goodwin, ordunun savunduğu ilkelerin iyi yanlarını ele aldığı "Hak ve Gücün Buluşması" ile krallığın iyi yönlerini irdelediği "Güç Haktan Üstün" adlı yazılarıyla en çok okunanlar arasında yer alacak.

Ellerinizde dergilerle sokaklarda yürürken, savaşın mahrum bıraktığı köylüler, gaziler, eşlerini kaybetmiş dullar ve yetim kalmış çocukların görüntüsü gittiğiniz her yerde karşınıza çıkacak. Bakışlarınızı çevirdiğiniz her yerde fark edeceğiniz bir diğer şey ise ordunun varlığı olacaktır. 1630'lu yıllarda halkın kalburüstü kesimi için inşa edilen gösterişli konaklara ev sahipliği yapan Covent Garden Meydanı artık ordunun süvari atları için kullanılan üstü açık bir ahır yerine dönüştürülmüş olacak. Zamanın "asilzadeleri, şövalyeleri ve beyefendileri" tarafından kullanılan evlerin önüne bağlanan atlar, ordunun şehirdeki varlığına en somut örnek olarak karşınıza çıkacak.

NE GİYMELİ, NEREDE KONAKLAMALI, NE YEMELİ

Bu gezimizde yapacağınız giysi seçimi tamamen politik olacaktır. Eğer ordu yanlısı bir çizgide olmayı tercih ederseniz, fırfırlı yakalar, gösterişli ceketler ve pahalı aksesuarlar iflah olmaz bir kral taraftarı olarak yaftalanmamak için kesinlikle uzak durmanız gereken parçalardan olacaktır. Halk arasında uyum sağlamak isterseniz, Püriten hareketiyle özdeşleştirilen sade ve basit kıyafetler seçmeniz daha uygun olacaktır. Bilenin aksine bu tarz gösterişsiz giysilerin özelliği siyah olmaları değildi, çünkü siyah boyalar hem daha pahalı

olduğundan hem de çok daha çabuk solduğundan tercih edilmiyordu. Kadın yolcularımızın 17. yüzyıl modasına gelecek olursak ketenden örtünün altına saklanan kısa saçlar, kırmızıya kaçan bordo renkli uzun yün elbiseler, hafif dantel işlemeli beyaz yakalar ve Hollanda'ya özgü tahta ayakkabıların revaçta olduğunu söyleyebiliriz. Erkek yolcularımızsa yeşilin sıkıcı bir tonunda olan ve ayak bileklerine kadar uzanan kalın yün ceketlerle bunları tamamlayan siyah şapkalar ve deri çizmeler giymek durumunda olacaklar.

* Presbiteryenizm havariler tarafından vaaz edildiğine inanılan, reformlardan etkilenmiş bir kilise sistemidir.

Konaklama Yeri:

Konaklayacağınız yerden bahsedecek olursak, Cecil Court Yolu üzerinde bulunan mütevazı bir misafirhanede nezih bir oda tuttuğumuzu duymak eminiz sizleri mutlu edecektir. Misafirhanedeki hizmetlilerin günde en az bir kez sizlere yemek hazırlamakla yükümlü olmaları da anlaşma kapsamındadır. Mevsimlerden kış olması ve havanın Thames Nehri'ni bile donduracak kadar soğuk olması sebebiyle kalacağınız yeri biraz daha konforlu hale getirmek adına, bulması bir hayli zor olsa da yakacak kömürü de temin etmiş bulunmaktayız. Savaşın getirdiği sıkıntılar nedeniyle halkın büyük bir çoğunluğu ısınmak için odun ateşinden faydalanacak. Fakat talep o kadar fazla olacak ki, kraliyet ormanlarının neredeyse tamamı kesilecek. Ormanları kullanmak yerine başka çözüm arayışlarına gitmek durumunda kalan halk, çareyi ellerine ne geçerse, ev kapılarından direklere, banklardan çitlere kadar her şeyi yakmakta bulacak.

Yiyecek Alışkanlıkları:

Akşam yemeği saat tam 6'da hazır olacaktır. Dönemin yiyecek alışkanlıklarına gelecek olursak, içinde bulunduğunuz koşulları göz önüne alarak, fazla gösterişli yemekler beklememenizi tavsiye ederiz. Savaş zamanının izlerini taşıyan sofralarda tahıl, az miktarda dana eti ve varsa biraz da sebze köklerinin kaynatılmasıyla elde edilen çorba olacak. Yanında gelen koca bir somun ekmekle

tadını çıkarabileceğiniz çorba, dönemin şartları düşünüldüğünde mükellef bir yemek olacaktır.

Fransız şaraplarının ithali düşüşe geçtiğinden, yemeğin yanında sizlere önerebileceğimiz en iyi seçenek İspanyol şarabı olacak. Dönemin en yaygın içeceği olan bira ise üretiminde tahıl kullanıldığından, fazlaca tüketilip tahıl fiyatlarını yükseltmesin diye şimdilik az miktarda sunulacak. Çağımızın tatlılarında kullanılan temel malzeme olan meyveler şimdilik sırı kadem basmış olacak. Bunun yerine kaymaklı tatlılara yer verecek olan aşçınız yine de her şekilde damak zevkinize uygun bir tat yaratmayı başaracak.

Ev yapımı yemekleri denemek yerine dışarıda yemeyi tercih ederseniz, tavsiyemiz Chancery Yolu ile Fleet Caddesi'ni birleştiren köşede bulunan Kralın Kellesi adındaki hana gitmeniz olacaktır. Hanın işletmecisi herkes gibi günün koşullarından etkilendiğinden, fiyatları oldukça düşük bir düzeyde tutacak. Gelen müşterilerin yemek taleplerinin eskiye oranla yarıdan fazla azalması ve eskiden bir günde satılan şarap miktarının şimdi bir haftaya yayılması da yine dönemin koşullarını yansıtacak. Fakat bugün diğer günlerden farklı olarak Kralın Kellesi'nde iğne atacak yer bulunmayacak. Sebebi ise yarın gerçekleşecek olan kralın idamını tartışmak için bir araya gelen Lordların buluşma yeri olarak Kralın Kellesi ismindeki bu handan daha uygun bir yer bulamamaları olacak.

göre oldukça yaşlı gösterir halde halkın karşısına çıkacak. Krala, Londra Piskoposu William Juxon, muhafızı Thomas Herbert ve Albay Matthew Tomlinson ile kendilerini takip eden kızıl ceket ve miğferler içindeki iki bölük asker eşlik edecek. En önde yer alan trompetçilerse tekdüze bir marş çalarak biraz sonra yaşanacakları haber verecekler.

Kral Whitehall Sarayı'na doğru güçlkle yürürken ona sözlü olarak sataşan ve bu gördükleri karşısında hiç durmadan ağlayan kralın eski bir yardımcısı dikkatinizi çekecek. Eşlikçileri ile beraber saraya varan kral, ardından bomboş bırakılan eski odasına doğru ilerleyerek, idam mahkûmlarını bekleyen o yüksek platforma çağrılacağı ana kadar burada bekleyecek.

İDAM ALANI

St. James's Parkı ile King Caddesi arasında kısa bir yürüyüş mesafesi bulunacak. King Caddesi'ne, Westminster Yolu ile Charing Cross noktasını birleştirme görevi gören bir yol üzerinden giderek ulaşabilirsiniz. Yol, nehre bakan ön cephesinden ve bahçelerinden içeriye doğru 200 metre kadar giden Whitehall Sarayı'nın tam içinden geçecek. Eğer sarayın yapısını biraz daha yakından incelemek isterseniz Ziyafet Evi'nin tam önünde durarak, yan tarafında yer alan kırmızı ve siyah damalı kiremitlerden yapılma Holbein Kapısı'nın güzelliğine bir göz atabilirsiniz. Kapı, VIII. Henry tarafından, mızrak dövüşleri için inşa edilmiş Karşılaşma Alanı, Horoz Dövüşü Alanı ve St. James's Parkı etrafındaki diğer dış binalar ile Westminster Sarayı'nı birbirine bağlamak için yapılmış. Fakat bu alanların tümü şu anda ordunun kontrolünde olduğundan, bu yerler de ağır silah deposu olarak kullanılıyor olacak.

İdamın gerçekleşeceği yer olan King Caddesi her ne kadar her sınıf ve kesimden insanla doldurulmuş olsa da, halka açık gerçekleştirilen idamlarda görebileceğiniz hiçbir aktiviteye bugün yer verilmeyecek. Bu sebepten ne sokak satıcıları, ne akrobatlar, ne gezgin müzisyenler ne de kafası bulutlu, şen tipler bugün burada göreceğiniz insanlar arasında olacak. Bu, yalnızca alabildiğine ciddi ve hüzünlü bir olay olacak. Bu kasvetli atmosferin dozunu artırırçasına bir de iki bölük asker caddenin iki tarafını tutmuş bir halde bekleyecek. Her bir asker iki silah bir kılıçla silahlanmış, kendilerine özgü hardal rengi uzun tunikler, gümüş zırhlar ve siperlikli miğferler giyer halde etrafta dolaşacaklar.

İdamın gerçekleştirileceği platform tamamen siyah örtülerle kap-

lanmış olacak. Sağlam durması için de eski Roma'ya özgü klasik motifler, sütunlar ve kemerlerle süslenmiş Ziyafet Evi'nin taş duvarına yaslanmış olacak. Platform üzerine, kralın kendisini bekleyen sona karşı gelmesi halinde zapt edilebilmesi için büyük tahtalar çakılmış ve uçlarına da kalın halatlar bağlanmış. Ayrıca kralın başını yerleştireceği tahta düzeneğin ne kadar da alçak yapıldığına dikkat çekmek istiyoruz. Normalde 60 santimetre kadar olan bu düzenek, idam cezasına çarptırılan kişinin başını rahatça koyup çenesini de oyuğa düzgünce yerleştirebilmesini sağlayacak yeterli yükseklikte olurdu. Fakat bugün kralın başını yerleştireceği bu tahta blok normalden 10 santimetre daha kısa olduğundan, I. Charles'ın ancak bir hayli eğilirse başını buraya yerleştirmesine olanak tanıyacak.

Öğle saati gelip çatığında kalabalık bulabildiği her köşeye sıkışarak, alanı tıklım tıklım doldurmuş olacak. Alanda bulunamayanlar ise pencere-lerden, balkonlardan ve evlerinin çatılarından aşağı bakarak bu tarihi ana tanıklık etmeye çalışacaklar. Tüm bu olay başlamadan önce siz peynirinizden bir parça alıp, üzerine de biranızdan yudumlarken, aynı saatlerde I. Charles da beyaz ekmek ve kırmızı şaraptan oluşan son yemeğini yiyor olacak.

İDAM VAKTİ

Saatler 13.30'u gösterdiğinde kalabalık, idamın gerçekleştirileceği platforma doğru ilerliyor olacak. Bu sırada Piskopos Juxon, Albay Tomlinson, Albay Fracis Hacker, muhafızlar, eşitlikçiliği savunan gazeteci John Harris ve ellerinde not defterleri ve mürekkep kaplarıyla gördükleri her şeyi bir bir yazmaya hazır yazarlar bu kalabalık arasında ilk fark edeceğiniz kişilerden olacaktır. Fakat insanların gözlerini üzerlerinden alamadıkları kişiler elbette baştan aşağı karalara bürünmüş, maske, peruk ve takma sakallarıyla kendilerini halktan gizleyen cellat ve yardımcısı olacak.

Celladın kimliği halk arasında büyük bir tartışma konusu olacak. Bu göreve getirilebileceği düşünülen en yakın kişi baş cellat Richard Brandon olacak. "Genç Gregory" adıyla da bilinen Brandon'ın babası da cellatlık işinin içinde olmasıyla bilinecek. Çelik gibi sınırlara sahip olan Brandon, bu kısa kariyerinde Canterbury Başpiskoposu ile içlerinde bir de kont olan birçok asilzadeyi diğer tarafa uğurlayarak bu iş için gerekli deneyime sahip olduğunu göstermişti. Temmuz ayında ateşli bir hastalığa tutulan Brandon, ölüm döşeginde kendisine kralın cellatlığını yapması için 30£ verildiğini itiraf edecek. Kendisinin idam günü yanında bulunan kişinin ise büyük ihtimalle sadık bir ordu taraftarı olduğu düşünülecek.

Kral I. Charles kalabalığın önünde idam edilmeyi beklerken. Arka plandaki adeta bir hayal ürünü gibi görünen şölen binasına dikkatinizi çekeriz. Çizim, dönemin sanatçıları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Saatler 14'e geldiğinde Kral I. Charles halkın huzuruna çıkacak. Ziyafet Evi'nin sekiz geniş penceresinden birinden çıkarak direkt olarak idamın yapılacağı platformun üzerine basan kral, üşüyünce titrerse korkmuş olduğu düşünülmesin diye iki kalın gömlek giymiş halde meydana çıkacak. Platformun yanında duran gazeteciler, o gün kralın son dakikalarında sarf edeceği her bir sözü not alacak olsalar da, siz uzaktan pek bir şey duyamayacaksınız. Dudak okuyabilenler konuşmanın ana hatlarını çöze-bilseler de, aslında kralın ne demek istediğini anlamak kimse için çok zor olmayacak.

Öncelikle I. Charles, yanında getirdiği ve üzerinde halka hitaben söyleyeceği birkaç sözün yazılı olduğu küçük bir kâğıt çıkararak konuşmasına başlayacak. Bu sırada, sesi öylesine derinden öylesine alçak olacak ki, söylenen her kelime kralın dudaklarından çıktığı gibi kalabalığa ulaşmadan havada dağılacak. Bu kısa konuşma sırasında I. Charles kendisini "insanlık uğrunda şehit olmuş biri" ilan edecek. Kral konuşmasına, kendisini "gelişigüzel güç" kullanmakla suçlayanları ve krallığını "kaba kuvvetle" yönet-

tiğini iddia edenleri kınamakla devam edecek. Kralın sözleri halkı hareketlendirmek yerine, etrafa ölüm sessizliği getirecek. Biraz sonra olacakların ağırlığıyla gururunu bir defalık olsun kenara bırakan kral, biraz tereddütle Albay Hacker’a seslenerek kendisine “acı çekmemem için gereğini yap” diyecek. Eğer cellat Brandon ilk vuruşta işi beceremezse, başı gövdeden ayırana kadar baltasıyla vurmak zorunda kalacağından, bu idam edilen kişi için çok daha zorlu ve azap dolu bir ölüm olacak.

Albaya konuşmasının ardından Piskopos Juxon ile görüşen I. Charles, ondan “İngiltere Kilisesi’nin inançlarına göre bir Hristiyan olarak” öleceği konusunda onay alacak. Biraz sonra idam edilecek kralı teskin etmeye çalışan Juxon, ona cennetteki yerinin hazır olduğunu ve “yücelik tacına” layık olduğunu söyleyecek. I. Charles da vakur bir edayla kafasını sallayarak şöyle cevap verecek: “Ben çürüyüp gidecek bir tacı bırakıp hiç çürümeyecek bir taca doğru gidiyorum; orada hiçbir zorluk, hiçbir dünyevi sıkıntı olmayacak.” Piskopos bunun “iyi bir değiş tokuş” olduğunu söyleyecek ve ardından platform hareketlenecek.

Cellat önce I. Charles’ın saçlarını başlığının altına düzgünce sokacak. Ardından kral, üzerinde Aziz George resmi olan mücevherlerle bezeli Garter nişanının da yer aldığı pelerinini çıkartarak Piskopos Juxon’a tutması için verecek. Kralın gömleğini çıkarıp pelerinini tekrar giymesiyle ritüel tamamlanmış olacak. Yürekleri titreten soğukluktaki havadan derin bir nefes çeken kral, idam edileceği tahtanın alçaklığına bakarak cellada dönecek ve “Bunu düzgün yerleştirmelisiniz,” diyecek. Cevap kısa ve net olacak: “Zaten yerleştirildi.” Cevaptan hoşnut olmayan kral bir daha deneyerek: “Tahtanın biraz daha yüksek olması gerekirdi,” diyecek. Cellat ise kati bir kararlılıkla: “Bundan daha yüksek olamaz efendim” cevabını verecek.

Canı sıkılan fakat daha fazla uğraşmanın beyhude olduğunu anlayan kral, kendi kendisine konuşarak ayağa kalkacak; elleri ile gözlerini havaya kaldırarak ardından rahatsız bir biçimde eğilip, başını tahtanın üzerindeki oyuğa yerleştirecek. Son anda son bir arzusunu dile getiren I. Charles, cellada “İşaretimi bekle,” diyerek hazır olduğunda idam edilmesi için istekte bulunacak. Sanki biraz sonra yapacağı şeyin vahametini yeni kavramış olan Brandon, bir anda yumuşak ve alçakgönüllü bir ruh haline girerek kralın isteğini kabul edecek ve hatta kralı son yolculuğuna uğurlarken kendisine “majesteleri” diye hitap edecek.

* Yücelik tacı Hristiyanlık inancında cennette hak edenlere verileceğine inanılan beş taçtan biridir. Diğerleri ise doğruluk tacı, yaşam tacı, yüceliğin solmaz tacı ve övünç tacıdır. (ç.n.)

I. Charles kollarını uzatarak hazır olduğu mesajını verdiğinde nefesler tutulacak. Cellat Brandon bir metre uzunluğunda ve üç kilo ağırlığındaki devasa baltasını havaya kaldıracak. Baltanın 40 santimetrelilik bıçağı I. Charles'ın boynunun üçüncü ve dördüncü omurgalarının tam ortasına inerek başı boyundan olabilecek en temiz şekilde ayıracak. Vuruş öyle büyük bir etki yaratacak ki, insanlar daha önce hiç duyulmamış, tüyler ürperten bir feryat koparacaklar. Öyle ki bu ana tanık olanlardan biri "Hayatım boyunca asla böyle bir ses duymadım ve asla da duymak istemiyorum," sözleriyle duygu yüklü bu feryadı tanımlamaya çalışacak. I. Charles'ın boynunun vurulduğu sırada siz de elinizde olmadan çığlığa katılmış olabilirsiniz.

Kısaca halka gösterilen kralın başı, ardından hızlı bir şekilde bedeniyle beraber siyah kadifeyle kaplı bir tabutun içine yerleştirilerek içeri taşınacak. Her ne kadar vatan hainliği ile itham edilip idam cezasına çarptırılanların başları bir süreliğine halka sergilense de, halkın şefkatine nail olur ve isyana yol açar endişesiyle yetkililer bunun yapılmamasına karar verecekler. Bunun yerine kralın başı gövdesine dikilerek, mumyalanmış bedeni kurşundan bir tabuta konulacak. Her ne kadar krala defni sırasında gereken saygı gösterilmiş olsa da, yetkililer kralın Westminster Abbey Kilisesi'ne gömülmesini istemediklerinden, naaş 7 Şubat gecesi Windsor Kalesi'ne aktarılacak. İki gün sonra da Kral I. Charles'ın cenazesi yine aynı kale içerisinde yer alan Saint George's Şapeli'ne gömülecek.

AYRILIŞ VAKTİ

Bu gezimizde tanık olduğunuz idam sahnesinin hemen ardından halkın mendillerini kralın kaldırım taşlarına dökülen kanıyla ıslattıklarını göreceksiniz. Asil kanın kendilerine iyi şans getireceğini inanan halk, kısa bir süre sonra askerler tarafından dağıtılacak. Arka sokaklara doğru ilerleyen halk, yavaş yavaş idam yerinden ayrılarak ortaya terk edilmiş bir görüntünün çıkmasına neden olacak.

Dağılmak yerine olayın vuku bulduğu bu yerde biraz daha kalmak isteyenlerse süvari birliğinin sergilediği güç gösterisine maruz kalacaklar. Albay John Hewson'a bağlı süvari taburu ise normalde bu tür halka açık tören ya da olaylar sonrasında saatlerce sokakta kalan Londra halkının bugün tek tek evlerine döndüğünden emin olmak için elinden gerekeni yapacak. Erken çöken kış karanlığına gömülen sokaklar bizler için de artık gitme vaktinin geldiğini haber verecek. Kaldığınız yere bir an önce giderek ayrılış vakti için gerekli hazırlığınızı yapın; çünkü bir sonraki gezimiz sizleri bekliyor olacak.

Kadınların Versay Sarayı'na Yürüyüşü

4-5 EKİM 1789 ✱ PARİS/VERSAY SARAYI

Fransız İhtilali tarihin en büyük ayaklanmalarından biriydi. Ayaklanmanın en büyük özelliği ise yarattığı kargaşa ortamıydı. Paris halkı iş ne zaman ayaklanma noktasına gelse, bunu radikal bir yoldan yapmayı tercih etmişti. Kadınların Versay Sarayı'na Yürüyüşü olayı da bu ayaklanma ortamına zemin sağlayan en önemli radikal etkenlerden biriydi. Kadınların gösterdiği cesaret Fransa halkını yüreklendirmiş ve yolunda gitmeyen sistemin kontrolünü kendi ellerine alarak yeni bir düzen kurmalarını sağlamıştı. Yürüyüş, başlı başına tarihi bir olaydı.

Halkın Amazon adını taktığı Paris'in emekçi kadınları, 48 saat boyunca durmaksızın Versay'ın altını üstüne getirmiş ve Kral XVI. Louis ile eşi Kraliçe Marie Antoinette'i saraydan ayrılmaya ve tutsak halde kalacakları Paris'e gitmeye zorlamıştı. Bir zamanların neşeli kahkahalarla dolup taşan sarayı, şimdilerde gösterişli odaları ıssızlığa terk edilmiş, kapılarına kilit vurulmuş, rengârenk bahçeleri ise silahlı muhafız kaynar halde bekliyordu. Birkaç yıl içinde ise Kraliçe Marie Antoinette, eşi Kral XVI. Louis ile birlikte giyotin cezasına çarptırılacaktı. Tüm bu birbirini ardına gelişen olaylar silsilesinin ilk kıvılcımı ise kadınların şehre indikleri gün yakılmıştı.

Bu fazlasıyla aksiyon dolu gezimizde öncelikle Paris'teki Palais Royal'ın zevk bahçelerini gezeceğiniz eğlenceli bir akşam geçireceksiniz. Ardından yeni güne uyandığınız 5 Ekim 1789 sabahında ekmek diye haykıran

kadınların yürüyüşüne katılarak Versay Sarayı'na doğru fırtına gibi ilerleyeceksiniz. Ertesi gün ise şehre geri dönerek, sesinizi duyurabilmiş olmanın verdiği keyifle bir gece daha Paris eğlencelerinin tadını çıkaracaksınız.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: İHTİLAL VE “AVUSTURYA ŞİRRETİ”

Bastille Baskını olarak da bilinen olayda 14 Temmuz günü Paris halkı ayaklanarak Fransa'nın adı en çok kötüyeye çıkmış hapishanesi olan Bastille Hapishanesi sakinlerini kurtarmak üzere yola çıkmıştı. Halkın mutlak krallık rejimi olarak bilinen *ancien régime* ile özdeşleştirdiği kötü olan her ne varsa âdeti bu hapishanede vücut bulmuştu. Her ne kadar kısa bir süre önce kurulmuş olan Millet Meclisi delegeleri bu rejimi yıkmaya kararlı olduklarını belirtmiş olsalar da, haberin yol açtığı kutlama hali fazla uzun sürmemişti. Ağustos ayı boyunca feodal sistemi tarihin tozlu sayfalarında bırakabilmek için ellerinden geleni yapmış olan Millet Meclisi delegeleri sonunda egemenliğin millete dayalı olduğunu ve insanların eşit olduklarını anlatan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni yayımlamışlardı. Fransız Devrimi'nin temelini oluşturan bildiri her ne kadar özgürlük ve umut ortamı yaratsa da, halk yine de bunu bastırabilecek bir saldırdan ya da soyluların doğrudan müdahalesinden endişe ediyordu. Gittikçe tırmanan bu gerginliğe bir de ülkede baş gösteren ekmek sıkıntısı eklenmişti. Fransa yıllardan beri ilk kez bereketli bir hasat dönemi geçirmişti. Geçirmişti geçirmesine, fakat bu sefer de ülkede kuraklık baş

gösterince değirmenler ekin öğütecek su bulamamıştı. Sonuç olarak iki kilogramlık bir ekmek somununun fiyatı yıl içinde %60 artmıştı. Tüm bu yaşananlar karşısında fırıncılar, fazla ücret talep ettikleri için saldırılara maruz kalıyor, buğday arabalarına ise rastgele el konuluyordu.

Ekim ayına gelindiğinde Paris artık uçuşumun eşliğindeydi. 2 Ekim günü, Kral XVI. Louis'nin Flandra Kontluğu'ndan Versay Sarayı'ndaki askerleri desteklemeleri için çağırıldığı Kara Silahşorlar adı verilen birliğin onuruna bir ziyafet verilmişti. Marie Antoinette'in de katıldığı ziyafet, halkın gözünde gerçek bir provokasyondur. Zevk ve eğlence içinde geçen gecede askerler monarşi yanlısı şarkılar söylemişti. Askerlerin şapkaları ise ihtilal yanlılarının simgesi olan üç renkli, kırmızı-beyaz-mavi armalar yerine, kraliçenin en sevdiği renk olan siyah ve kralın en sevdiği renk olan beyaza boyanmış armalarla süslenmişti. Halkın gözünde daha da kötüsü, iddialara göre askerlerin ihtilalin simgesi olan bu üç renkli armayı ayaklar altına alıp çiğnemiş olmalarıydı. Üzerine bir de kraliçenin askerlerle uygunsuz münasebette bulunduğu söylentisi şehre ulaşınca, Versay Sarayı'na yürüyüşün başlaması kaçınılmaz olmuştu.

Marie Antoinette köylü kılığında.

Kadınların yürüyüşü sırasında fark edeceğiniz üzere ülkede tüm bu olanlara duyulan öfke tek bir noktada toplanmıştı: Marie Antoinette. 15'inde evlenip, 19'unda kraliçe unvanını alan Marie Antoinette zamanının ötesinde davranışlar sergileyerek halk arasında bir hayli kötü şöhret kazanmıştı. Paris tiyatrolarına ve arkadaş meclislerine yanında eşi olmadan katılan bir kadın olarak, 18. yüzyıl Fransa'sında oldukça dikkat çekiyordu. Giysileri ise zamanın normlarına göre oldukça müstehcen bulunuyordu. Öyle ki 1777 yılında *Anandria* adıyla kraliçeyi konu alan bir dizi erotik hikâye bile yayımlanmıştı. Hikâyeler, daha sonra şarkılara, hiciv tarzındaki şiirlere ve kitaplara konu olan eşcinsellik, hiperseksualite ve mastürbasyon konularını içeriyordu. Bunlardan en çok okunanı ise 1781 yılında ilk baskısını yapan,

1783 yılında ikinci kez basılan ve daha sonra da kraliçenin ölümüne kadar on sene boyunca her yıl içeriği yenilerek tekrar tekrar basılan *Essai Historique sur la Vie de Marie Antoinette** idi.

Halk arasında yaygın olan bir diğer inanış ise kraliçenin para konularında bir hayli savurgan olduğu yönündeydi. Halk kıtlıkla imtihan olurken, kraliçe har vurup harman savuruyordu. Pırlantalara olan zaafıyla da bilinen Marie Antoinette'in lükse olan düşkünlüğü ile halkın gözünde eksik olarak değerlendirilen ahlaki değerleri birleşince ortaya bir hayli tehlikeli bir durum çıkıyordu. İnsanların ülkedeki sisteme olan öfkelerinin bambaşka bir şeye yansımalarının sonucu olsun ya da olmasın önümüzdeki birkaç gün içinde göreceklarının sebebi işte bunlar olacaktır. Eğer olur da Marie Antoinette'e yanlış bir

* Fr: Marie Antoinette'in Hayatı Üzerine Tarihi Denemeler. (ç.n.)

şekilde mâl edilmiş o meşhur “Ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler,” sözünü duymayı bekliyorsanız, hayal kırıklığına uğrayacaksınız demektir. Çünkü kraliçenin böyle bir söz söylediğine dair tarihte hiçbir kanıt

yoktur. Mantıklı olarak düşünülecek olursa, ülkenin içinde bulunduğu çalkantılı dönemde kraliçenin böyle bir söz söyleyebilmesi için kendisini bekleyen sona bilerek teslim olmayı istemesi gerekirdi.

GEZİ ZAMANI

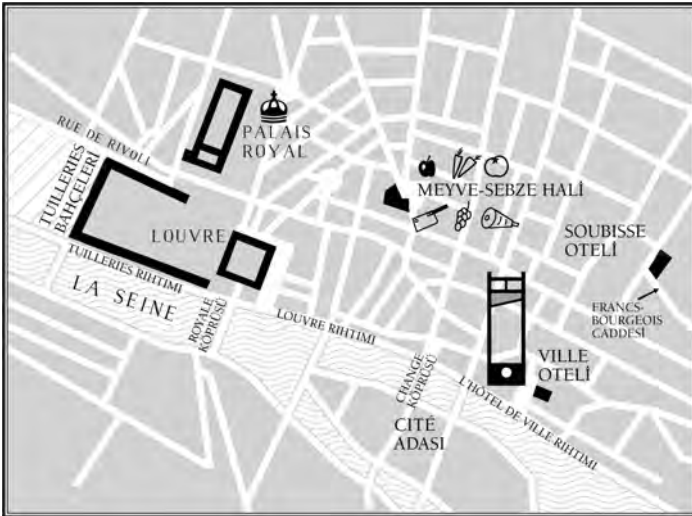
Varış yeriniz 4 Ekim 1789 Pazar günü, saat 15.30'da Paris'in tam göbeğindeki Francs-Bourgeois Caddesi üzerinde bulunan Hôtel de Soubise olacaktır. Aslında oldukça gösterişli bir konak olan Hôtel de Soubise'in sahipleri Fransa'nın aşırı zengin kesiminden olup Paris'te yılda iki üç günden fazla kalmadıklarından, bu sosyetik konak çoğunlukla boş kalıyordu. Seçimimizin baş mimarı olan Prince de Soubise tarafından zevkle döşetlenen odalar Rokoko stilinden izler taşıyordu. Otelin özellikleri arasında, küçük bir hizmetliler ordusuna ev sahipliği yapmasının yanı sıra, lüks ve ihtişamı yansıtan mobilyalara, güzel sanat örneği duvarlara, lüks mermerlerle döşeli banyolara ve dev boyuttaki yataklara sahip olması da bulunuyordu. Tuvaletler ise, dönemin en lükslerindendi. Kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı tasarlanan döşeme kaplı sandalyeler, ortaları delik olacak şekilde hazırlanıp altlarına da lazımlık yerleştirilmişti. Erkeklerin lazımlıklarında tamamıyla işlevselliğe önem verilirken, kadınlarınkinde ise görselliğe de yer verilmiş ve sonuç olarak ortaya fazlasıyla süslü porselen gondolları andıran bir lazımlık çıkmıştı. Otelin verdiği özenli hizmet sayesinde lazımlıklar sık sık değiştirileceğinden hijyenle ilgili kaygılarınız da böylece bertaraf edilecektir.

Paris'te geçireceğiniz akşam için giyeceğiniz giysiler şehrin orta sınıfı dahil, çalışan kesimini yansıtacak. Erkekler kuyruklu koyu yeşil ceket, beyaz tayt, uzun deri çizme ve üzerine de bunları tamamlayacak silindirik şapka ve peruk kullanacaklar. Kadınlar ise saçlarını topuz olacak şekilde tepeden toplayarak stillerini, etekleri dantel işlemeli, oldukça kabarık ve derin dekolte uzun elbiselerle tamamlayacaklar. Yine baylar kıyafetlerine uygun olacak şekilde gümüş topuzlu bastonlar kullanırken, kadınlar ise kendilerini güneşten koruyacak şemsiyeler taşıyacaklar.

PALAIS ROYAL'DE PAZAR AKŞAMI

Palais Royal, hava karardıktan sonra gidilmesi gereken yegâne yerlerden biri olarak turumuzda yer alacak. Herkese açık olan bu bina 1776 yılında Orléans Dükü'ne miras kalmış ve bu beyefendi de ilk olarak burayı eğlence köşkü olarak kullanmayı düşünmüş. Üç katlı kemerli bir yapıdan oluşan binanın çevresinde etrafı ağaçlarla kaplı altmışa yakın çadır köşk yer alacak. Güzel bir gezinti yerini andıran bu ağaçlık alan binanın çevresinde de hoş bir görüntü oluşacak. Pazar günü olmasından ötürü çevredeki tüm dükkânların kapalı olmasına rağmen, yine de vitrinleri süsleyen son moda kıyafetlere, en ünlü tasarımcıların ellerinden çıkma peruklara ve dantel giysilere bakarak biraz olsun dönemin moda anlayışı hakkında bilgi sahibi olabilir ve aynı zamanda gününüzü eğlenceli kılabilirsiniz.

Gezinti yerinde görebileceğiniz üzere, özgürlükçü ihtilal fikirleri sansür denen şeyi rafa kaldırdığından beri sokaklarda her türlü neşriyatı bulmak mümkün. Bunlardan *Révolutions de Paris* gazetesi, okuyucularına ateşli yazıları, yerinde habercilik anlayışı ve resimli manşetleriyle yepyeni bir dünya vaat ederken; ihtilalin en radikal isimlerinden Jean-Paul Marat'nın gazetesi *L'ami du peuple* ise kışkırtıcı yazılarında halkı "toplumun yozlaşmış kesimini, kraliyet hazinesinden beslenenleri ve üçkâğıtçı soy-luları" kökünden temizlemeye davet edecek. Burada bulabileceğiniz diğer yayınlar arasında hiciv türünde yazılar, politik makaleler ve ihtilali öven halk şarkılarının yazılı olduğu kâğıtlar da bulunacak. Ayrıca on iki bakır

para gibi oldukça ucuz bir fiyata satın alabileceğiniz maytap ve çeşit çeşit havai fişekler de gecenize renk katmayı garantileyecek. Arka planda sürekli olarak değişen renk cümbüşü etraftaki türlü türlü koku ve seslerle birleşince ortaya tadını çıkarabileceğiniz keyifli bir karnaval görüntüsü çıkacak.

Karnaval atmosferine renk katan bir diğer unsur da gezinti yerlerinin olmazsa olmazı limonatacılar olacak. Limonata, Fransa halkının en sevdiği içecek olmasının yanı sıra aynı zamanda ülkenin ulusal gururu da. Bunun nedenini anlamak zor değil; birazdan içeceğiniz bu oldukça ferahlatıcı içecek Avrupa'da içebilecekleriniz arasında en iyisi olarak kabul ediliyor olacak. Hazırlanmasında verilen emek göz önüne alındığında bu başarının elbette tesadüf olmadığını göreceksiniz. Öncelikle üç dört limon kabuğu rende haline getirilerek taze kaynak suyuyla buluşturulacak ve üzeri örtülüp birkaç saat bekletilecek. Güzelce dinlenmiş olan bu karışıma ardından taze limon suyu da eklenip, bir 30 dakika daha bekletilmeye bırakılacak. Temiz bir bez yardımıyla sekiz kez süzülen karışım, şeker eklendikten sonra iki kez daha süzülerek içilmeye hazır hale getirilecek. Bu zahmetli işlemin sonucunda elde edilen limonata da yalnızca ferahlatmakla kalmayacak aynı zamanda eşsiz aroması ve doğallığıyla içenlere bambaşka bir deneyim de yaşatacak. Tadına doyamayıp içeceğiniz bir iki bardak sonrasında eğer bünyenizi bir yenisine hazırlama ihtiyacı hisseder-

Camille Desmoulins Café de Foy binasının önünde Palais Royal'deki halka seslenirken.

seniz çevrenizde bulunan umumi tuvaletlerden yararlanabilirsiniz. Birbiri ardına sıralanmış bölmelerin içinde yer alan deliklerin üzerine yerleştirilmiş kapaklı tahta oturaklar, tuvalet konusunda size dönemin en büyük konforunu sağlayacaktır.

Biraz da Paris gecelerinin sunduğu eğlence imkânlarından bahsedecek olursak, en iyilerinden biri olarak Palais Royal bünyesinde yer alan Théâtre Beaujolais tiyatrosunu siz değerli zaman yolcularımıza tavsiye edebiliriz. Bir metreye yakın kuklaları ve çocuk tiyatrocularıyla tiyatro, izleyenlere neşeli dakikalar vaat edecek. Yine saray bünyesinde yer alan bir diğer tiyatro da kaba güldürü tarzındaki eğlence anlayışı ve melodram türündeki sahneleriyle salonu dolduran seyircilerden her daim bol alkış alan Variétés Amusantes tiyatrosu olacak. Gölge oyunları ve günümüzdeki slayt projektörlerin atası olan büyülu fener gibi çağın yenilikçi eğlence araçlarına da yer veren Palais Royal, her tarzda eğlence seçeneğini beğenilerinize sunacak. Ucube gösterisi adıyla bilinen ve farklı görünüşteki insanları sergileyerek halkı eğlendirmeyi amaçlayan şovları ne kadar eğlenceli bulursunuz bilmiyoruz; fakat dönemin insanların bu karakterleri, özellikle de 181 kilogramlık vücut ağırlığıyla Paul Butterboldt'u ilginç bulduğu kesin. Bu gösterinin bir diğer dikkat çeken şovu da meslekten men edilmiş bir papazın gitarıyla seslendirdiği müstehcen şarkılar olacak. Papazı ve protest şarkılarını bir kenara bırakarak, ardından tüm ziyaretçilerin görmelerinde fayda bulunan balmumundan heykellere geçeceksiniz.

Salon No. 7'de sergilenen balmumu çalışmaları Paris'in ilk balmumu müzesi olan Le Grand Couvert'in sahibi Philippe Curtius öncülüğünde gerçekleştirilmiş olacak. Salondaki balmumu çalışmalarını on iki bakır para vererek önlerdeki koltuklardan izleyebilir ya da iki bakır para vererek arkalardan takip edebilirsiniz. Koltukların tam önünde yer alan sahnenin üzerinde kraliyet ailesine mensup birçok asilzadenin, sanat camiasının önde gelen isimlerinin ve halk kahramanlarının mumdan heykelleri bulunacak. Voltaire gibi entelektüel dehaların balmumu çalışmasına da yer verilen sergi, sarayın cazibe merkezi olarak turumuzdaki yerini alacak. Risk alarak eğlenen zaman yolcularımız içinse üst katlarda bilardo masaları ile kumar odaları mevcut bulunacak. Saat 10'dan sonra ise Camp des Tartares adıyla bilinen sütunlarla çevrili alana, gece boyunca size eşlik etmeyi teklif edecek bayanların geleceği bilgisini de verelim.

NE YEMELİ NE İÇMELİ

Palais Royal, Paris'in en ünlü ve seçkin restoranlarına ev sahipliği yaptığından akşam yemeği için nereye gideceğinizi düşünmenize gerek kalmayacaktır. Bu restoranlardan en pahalısı ve en bilineni ise kızarmış kuzu paçası, salatalık yatağında servis edilen tavşan eti, çıtır yufkaya sarılı dana rosto ve kızarmış yaprak dolması gibi en seçkin *haute cuisine** örneklerini sunan Café de Chartres olacak. Aynı kalitede fakat biraz daha uygun fiyatlara sahip olan bir diğer restoran ise Marsilyalı üç kardeş tarafından işletilen Les Trois Frères Provençaux olacak. Restoran, *bouillabaisse* adıyla bilinen balık çorbası ve *brandade* ismiyle tanınan tuzlanmış ve kurutulmuş morina balığı püresi gibi bölgeye ait farklı lezzetleri misafirlerinin beğenisine sunacak. Normalde bu tür yemeklerin yanında servis edilmesi beklenen en iyi kalitedeki malzemelerden yapılmış *pain mollet*, yani yumuşak ekmek ya da kuru meyve ve fındıklarla zenginleştirilmiş örgü ekmek, *pain de fantaisie*, bugünkü menüde yer almayacak. Sebebi ise halkın ekmeğe erişiminin kısıtlı olduğu zamanlarda fazla ekmek çeşidinin çıkarılmamasına özen gösterilmesi ve restoran sahiplerinin de bu geleneğe saygı duymaları. Yemek sonrasında alacağınız kahvenin yanında gelecek tatlı seçeneklerinden meyveli karlama ve dondurma damağınızda hoş bir tat bırakırken, yemeğin üzerine içeceğiniz likör ise bu lezzet yolculuğunun son durağı olacaktır.

Bu lezzetli tatlı ve kahveleri tadabileceğiniz mekânlardan en çok rağbet göreni ise Café de Foy olacak. Kafe, dönemin en ünlü ihtilalcilerinden Georges Danton ve Camille Desmoulins gibi isimlerin uğrak yeri olmasıyla da biliniyor olacak. Mekânda servis edilen kahve Karayıpler'deki Santo Domingo kentinden özel olarak getirtilecek. *Mocha* adıyla çikolatalı olarak, *café au lait* adıyla sütlü olarak ya da hiçbir şey eklemeyen sade olarak alabileceğiniz kahvenizin lezzetiyle sizden tam not alacağı kesin. Şimdi damak zevkinize göre seçtiğiniz kahvenizi yanınıza alın ve kestane ağaçlarının altındaki masalardan birine kurulun. Siz kahvenizi yudumlarken etrafınızdaki Parisliler de ateşli bir şekilde siyaset konuşuyor olacaklar. Arkanıza yaslanın ve Paris'teki kafe kültürünün bir parçası olan satrancın ve beraberinde gelen tatlı sert rekabetin keyfini çıkartın. Şayet satranç konusunda kendinize yeterince güveniyorsanız, zekânızı Paris'in en iyi devrimcilerine karşı oynayacağınız bir oyunda deneyebilirsiniz. Eğer ter-

* Fr: Yüksek mutfak. (ç.n.)

cih ettiğiniz daha rafine bir ortam ise sizlere Café de la Régence mekânını öneriyoruz. Mermerden masaları, aynalı duvarları ve görkemli avizeleriyle kafe, lüks seven zaman yolcularımız için gidilebilecek yegâne adres olarak turumuzdaki yerini alacak.

FRANSIZ EKMEĞİ

Gezimizde tanık olacağınız üzere bu dönemde vuku bulan olaylarda ekmeğin rolü gerçekten büyük. Ekmeğin 18. yüzyıl Fransa'sında yaşayan halk nazarındaki önemini kavramak, o dönemde cereyan eden olayların sebeplerini daha iyi anlamanıza bile yardım edecektir. Kalın ve yuvarlak ya da ince ve uzun olarak farklı şekil ve büyüklükte üretilen Fransız ekmekleri, eşsiz tat ve dokusunu yapımında kullanılan malzemelere borçlu olacak. Ekmeklerde kullanılan tuz eğer gri ise tuz bataklıklarından, beyaz ise Normandiya kıyılarından getirtilmiş olacak. Su ise ülkedeki çeşitli nehir, memba, kuyu ya da yağmur suyu birikintilerinden elde edilecek. Ekmeğin çeşidine göre kullanılacak olan tereyağı, süt, şeker ve bazen de yumurta ise yine ülkedeki en kaliteli ürünlerden seçiliyor olacak. Bu arada hemen belirtelim; Fransa ile özdeşleştirilen baget ekmekleri o dönemde üretiliyor olsa da, bu ekmek çeşidini niteleyen kelime

ancak 1920'lerde kelime dağarcığımıza kazandırıldığından şimdilik kendisine ince uzun ekmek demekle yetineceğiz. Şimdi gelelim Fransız ekmeğinin yapımına. Değirmende öğütülmüş beyaz un ilk olarak elekten geçirilerek üç farklı ekmek hamuru elde edilecek. *Ferme*, sert hamur; *molle*, yumuşak hamur ve *bâtard* ise ikisi arasındaki bir kıvama sahip hamur anlamına geliyor. Sonuncu hamur çeşidi ise standart Fransız ekmek hamuru olarak *ferme* hamurunun yerini almış olacak.

Ekmeğin bir diğer özelliği de sosyal sınıflarla ilgili bize ipuçları vermesi. Fransa'nın elit kesimi *pain mollet* adındaki dışı gevrek içi yumuşak tuzlu ekmekleri tercih ederken, burjuva yani orta sınıf ise *bâtard* hamurundan yapılmış ve bu sınıfla aynı adı taşıyan *pain bourgeois* ekmeklerini tüketecek. Toplumun geri kalan büyük çoğunluğu ise *pain du commun* adındaki sert ve kabuksuz ekmeklere rağbet edecek.

ÇALIŞAN SINIF

Eğer yarın Versay Sarayı'nın kapılarına dayanacak olan kadın ve erkeklerin yaşamlarını daha yakından incelemek ve anlamak isterseniz, size Paris'in meyve sebze hali çevresinde konuşlanmış mahallelerini gezmenizi ve bu çevrede bulunan herhangi bir işlek meyhaneye girmenizi öneririz. Gireceğiniz meyhanelerde cüzi bir fiyata Bordo ve Burgonya şarapları alabileceğiniz gibi, bol kepçe güzel bir çorba yiyebileceğinizin garantisini de veriyoruz. Ekmeklere gelince, eğer varsa çorbanın yanında oldukça ince

ve gevrek olan *pain à soupe* ekmeği ya da oldukça sert olan *pain du commun* ekmeği alabilirsiniz. Bu bölgede yaşayan halkın temel yiyeceği olan *gros pain de Paris* ekmeği de şayet varsa masanızda görebileceğiniz diğer ekmecek seçeneklerinden olacak.

Eğer bu çevrede yaşayanlarla ilgili daha kesin bir bilgi sahibi olmak isterseniz, köşe başlarında yer alan şarap dükkânlarına uğramanız bu yönde atacağınız en uygun adım olacaktır. Bu dükkânlardan istediğiniz takdirde bir şişe şarap alıp çıkabileceğiniz gibi, burada bulunan ve günlük yevmiyeyle çalışan işçilerle ayaküstü sohbet de edebilirsiniz. İçlerinde halde çalışan hamalların, baca temizleyicilerinin, eski hükümlülerin ve fahişelerin bulunduğu insan grubu size ziyaret ettiğiniz toplumla ilgili bilmek istediğiniz her şey hakkında bilgi verecektir.

Bu muhitte nereye giderseniz gidin her yerde *poissard* adı verilen ve halde çalışan kadınlar ile balıkçı kadınlar tarafından sıklıkla kullanılan sokak Fransızcasını duyacaksınız. *Poissard* Fransızcadaki *poix** kelimesinden türeyip, bu bölgede kullanılan yerel ağzı tanımlamak için kullanılacak. Düşük cümleler, dilbilgisi bozuklukları ve kelimeleri söylerken bazı hecelerin yutulması gibi özelliklere sahip olan bu sokak dili, argo şakalar ve şarkılar için birebir. Son zamanlarda burjuva kesimi tarafından sahip çıkılarak popüler yapılan bu dil, kullanıldıkları kibar ortamlarda bomba etkisi yaratıyor, şimdiden belirtelim.

5 EKİM 1789 PAZARTESİ

Paris'in sabahlara kadar uyumadığını keşfettiğiniz o uzun gecenin ardından bir an önce toparlanıp, sabah saat 7'de yapacağınız kahvaltı için hazır olmanız gerekecek. İşçi sınıfına ait giysilere bürünerek başlayacağınız günde hanımlar beyaz başlıkları, beyaz üstleri ve kenarları dalgalı, uzun eteklerinin üzerine geçirdikleri beyaz önlükleriyle arziendam ederlerken; beyler de kırmızı şapkaları, beyaz gömlekleri, kahverengi kolsuz deri ceketleri ve *culottes* adıyla bilinen mavi dizlikleriyle dönemin modasını yansıtacaklar. Kadınlar da erkekler de kıyafetlerini ihtilali simgeleyen üç renkli kuşakla tamamlayacaklar.

Eğer kahvaltınızda ne alacağınızı düşünüyorsanız, yakınlardaki bir pastanede *pain à café* yani bol malzemeli taptaze bir sandviç deneyebilirsiniz. İçecek olaraksa sandviçin yanına tam kıvamında nefis bir kahve

* Fr: Ses perdesi. (ç.n.)

alabileceğiniz gibi, özel tavsiyemiz olan bir fincan sıcak çikolatayı da deneyebilirsiniz. Sıcak çikolatanızı sert içimli alabileceğiniz gibi orijinal tarif olan vanilya, şeker ve kakao karışımına süt ekleterek daha yumuşak bir içim de elde edebilirsiniz. Bu güzel içecek 17. yüzyılda Fransa'nın gastronomi dünyasına hızlı bir giriş yaptığından beri halktan oldukça rağbet görüyor olacak. Hatta Marie Antoinette'in çikolatacısı da bu furyanın bir sonucu olarak sürekli yeni tarifler üzerinde çalışıyor olacak. Bunlardan tarçın, muskat ve karanfil eklenmiş sıcak çikolata tarifleri ise dönemin en gözdelelerinden. Eğer baktığımız her yerde ekmek görüyor ve biraz olsun çizginin dışına çıkma vaktinin geldiğini hissediyorsanız, size ekler hamurundan yapılan tatlıları öneririz. Tereyağı, su, un ve yumurta karışımından elde edilen bu tatlı hamur, kısa bir süre önce pastacı Avice tarafından icat edilmiş.

Siz şehri seyre dalmış halde tatlınızın keyfini çıkarırken bir anda Sainte-Marguerite Kilisesi taraflarından gelen ani bir çan sesi ile o anın gelmiş olduğunu anlayacaksınız. Yalnızca kilise çanları değil, şehrin dört bir yanından yükselen başka çan sesleri de halkı, elinde davulu bir taraftan çalan bir taraftan feryat eden genç bir kadının sorusunu yanıtlamaya çağırarak: "Biz ne zaman ekmek yiyeceğiz?" Sayıları kısa süre içinde 7.000'i bulan ve aralarında kadın balıkçıların, esnafın ve Faubourg Saint-Antoine banliyösünden gelen seyyar satıcıların da bulunduğu eli sopalı kalabalık civar bölgelerden gelen erkeklerle beraber Paris'in belediye binası Hôtel de Ville'e doğru, burada toplanmış olan asıl kalabalığa katılmak üzere yürüyüşe geçecekler.

HÔTEL DE VILLE BİNASI ÖNÜNDE

Yolculuğumuzun bu kısmında, şehrin belediye binası Hôtel de Ville'e ev sahipliği yapan Place de Grève adındaki kent meydanında Paris halkıyla beraber sabah saat 8'de toplanacaksınız. Meydana varır varmaz göreceğiniz üzere çoğunluğu kadın olan Paris halkı, Hôtel de Ville'e doğru ilerleyerek belediye binasının kilitli kapılarını kırarak. Halk kapıları kırıp, ellerine geçirdikleri her ne belge varsa hepsini bir bir yırtıp atarken, aranızdaki bazı maceraperest yolcularımız bu aksiyon dolu sahneye katılmak isteyebilir. Fakat görüntü sizi yanıltmasın; yalnızca ayaklanma sırasında kullanılacak silah ve mühimmat arayan halk, bunun basit bir yağmalama eylemine dönüşmemesi için özel çaba sarf ediyor olacak. Her ne kadar olayların yaşandığı gün yüz adet 1.000 livre değerinde banknot kaybolmuş olsa da,

para birkaç hafta sonra yerine teslim edilecek. Yine bu baskının alelade bir yağma olayından farklı olduğunu aynı gün binada bulunan 3,5 milyon livre civarındaki paranın tek kuruşuna bile dokunulmamasından anlıyoruz. Halkın amacı binada bulunan paraları almak olmasa da bu, onların o gün oradan elleri boş çıkacağı anlamına gelmeyecek. 700 kadar tüfek ve iki top dışarı taşınırken, dışarıda bekleyen halkın geri kalanı ise belediye başkanı Jean-Sylvain Bailly'yi, Flandra Kontluğu'ndan gelen birlikleri ve kralı protesto ediyor olacaklar.

Saatler 11'i gösterdiğinde kadınlar hep bir ağızdan "A Versailles, ou à la lanterne!" diyerek protestolarında ne kadar ciddi olduklarını gösterecekler. O dönemde halk düşmanı olarak tabir edilen kişilerin kafaları gövdelelerinden ayrılmadan evvel sokak lambası direklerinde sallandırıldıklarından, bu sözün hiç de boş bir tehdit olmadığını görebilirsiniz. Böyle bir şeyin gerçekleşme ihtimaline karşı oldukça hazır bekleyen bir kişiden bahsetmek de mümkün. Mathieu Jouve Jourdan ya da daha çok bilinen adıyla Kelle Kesen Jourdan, baştan ayağa siyahlar içinde, elinde satırıyla gezen eski bir kasap. Korkutucu şöhretini ise Fransa'nın adı çıkmış sermayedarı Joseph-François de Foulon'un idamında bizzat rol almasına borçlu olacak. Bahtsız sermayedarın ölü bedeni Paris sokaklarında çırılçıplak dolaştırıldıktan sonra Kelle Kesen Jourdan tarafından kafası bedeninden ayrılmış. Bununla da yetinmeyen Paris kasabı, Foulon'un ardından maktulün dama-

Kadınlar yürüyüşte. 20 kilometre, yağmur altında ağır bir topu taşımak için gerçekten uzun bir mesafe.

* Fr: Ya Versay'a, ya direklere. (ç.n.)

dı Bertier'ye geçerek, talihsiz adamın üzerinde de satır becerilerini uygulamalı olarak göstermiş.

Böyle bir atmosferden bekleneceği üzere, kısa bir süre sonra Hôtel de Ville'in levazım subayı Abbé Lefèbvre de halk tarafından ipe gönderilmeye hazırlanacak. Kasap Jourdan tam da satırını bilemeye başlamışken Stanislas Maillard adındaki bir adam kalabalığın ortasından sağduyunun sesi gibi yükselerek, halkı galeyana gelmemeleri ve Lefèbvre'yi serbest bırakmaları konularında ikna edecek. Taşkınlığa karşı olsa da halkın yanında olduğunu yürekten hissettiren Maillard, bu sebepten kimse asılmadan Versay Sarayı'na doğru yürüyüşe geçilmesi için kalabalığın desteğini almayı başaracak.

YÜRÜYÜŞ ZAMANI

Vakit geldiğinde Maillard ile beraber bir grup trompetçi öncülüğünde yürüyüşe geçen kadınlar, bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında 20 kilometrelik yürüyüşlerine başlayacaklar. Sizin de eşlik edeceğiniz bu yürüyüşte rotanız öncelikle Sen Nehri, ardından Quai des Orfèvres Rıhtımı ve Pont Neuf Köprüsü, buradan Quai du Louvre Rıhtımı, sonrasında ise Tuileries Bahçeleri ve XV. Louis Meydanı olacak. Meydanda kısa bir süre soluklanan topluluk ardından yürüyüşüne Sen Nehri'nin kuzey kolu boyunca uzanan Champs-Élysées Caddesi üzerinden devam edecek. Palais de Chaillot binasını ve Sevr bölgesini de geçen kalabalık en sonunda Versay Sarayı'ndan bir önceki durak olan Viroflay bölgesine gelmiş olacak. Yol boyunca halkın *bon papa** diye hitap ettiği Kral XVI. Louis ile ilgili söylenen birçok halk şarkısını dinleme fırsatı da bulacaksınız. Yürüyüş bu şekilde yüksek tempoda devam ederken etrafınızdaki ne olup bittiğini anlamaya çalışan seyircilerin de kalabalığa katılmaları için sıkıştırılmalarına şahit olacaksınız. Geçtiğiniz yerlerdeki esnaf ise anında dükkânlarının kapı ve pencerelerine tahta çakarak kendilerini korumaya çalışacaklar.

VERSAY SARAYI

Yolda geçen altı saatin sonunda Versay Sarayı'nın da bulunduğu Versay bölgesine ulaşmış olacaksınız. Paris Bulvarı'na geldiğinizde ise sizleri güzel sözler ve fiırlarca şarapla karşılamaya gelmiş olan bölge yetkilileri ile karşılaşacaksınız. Fakat gerçek güzellik ise gece karası atı üzerinde, tüylü

* Fr: Büyükbaba. (ç.n.)

şapkası, kırmızı pelerini, bir yanında kılıcı, bir yanında silahıyla mağrurca alana giriş yapan Théroigne de Méricourt olacak. Bu etkileyici güzellikteki kadın, bir zamanlar saray çevresine mensup erkeklerin gözdesiyken, inandığı amaç ve gönülden istediği yaşam uğruna her şeyi bırakıp ihtilale katılmıştı. Kadın özgürlüğünün ve ihtilal ruhunun vücuda gelmiş hali olan de Méricourt, kısa süre içinde ihtilalci kadın ve erkekler arasında kutlu bir simge haline gelecek.

Böyle güçlü isimlerle desteklenen yürüyüş grubunun bir kısmı kendisini içkiye verecek olsa da, erkekler tarafından desteklenen bir bölük kadın, toplardan birini sürüklemeye devam ederek Versay Sarayı'nın tam karşısında bulunan d'Armes Meydanı'na kadar ilerleyecek. Cour Royale adı verilen kraliyet avlusunun demir parmaklıklı kapılarını sımsıkı kapatılmış bulan halk, Kraliyet Muhafızları'ndan Gare du Corps ve İsviçreli Muhafızlar olan Cent-Suisses ile karşılaşacak. Aralarında Flandra Kontluğu'ndan gelen Kara Silahşor üyelerinin de olduğu koruma alayından hiç etkilenmemişe benzeyen halk, Kral XVI. Louis, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni imzalamayı reddettiği için oldukça öfkelenerek saraya saldırarak tehdit edecek.

O sırada av için Meudon taraflarında olan XVI. Louis ise telaşla saraya geri dönerek öfkeli halkı temsil eden küçük bir grupla görüşmeyi kabul edecek. Kralın huzuruna çıkarılan grubun içinde yer alan on yedi yaşındaki Pierrette Chabry adlı çiçekçi kız bu tarihi ana tanıklık etmiş olmaktan

Théroigne de Méricourt, Fransız ressam Eugène Delacroix'nın Halka Yol Gösteren Özgürlük adlı ünlü tablosuna esin kaynağı olmuştur.

öylesine etkilenecek ki, kısa bir süre sonra bayılacak. Bizzat kral tarafından amonyak tuzu koklatılarak ayıltılmaya çalışılan genç kız ve beraberindekiler Paris'e gönderilmesi planlanan tüm arpa ve buğdayların bir an önce teslim edilmesi yönünde güvence alacaklar.

Kralın bu teklifine temkinli yaklaşan halkın tüm bu zaman zarfında saray kapılarını aşma girişimleri de yine Flandra Birliği tarafından engellenecek. Kadınların gittikçe alevlenen öfkesinden çekinen kral, bir başka girişimde bulunarak saray fırınının tamamını, içindekileri halka dağıtmak üzere boşalttıracak. Fırsatınız varken kalabalığın geri kalanı ile birlikte siz de kısmetinize düşeni alın. Ne de olsa uzun saatler boyunca burada beklerken bu lezzetli ekmeklerin vereceği enerjiye ihtiyacınız olacak. Akşam saat 6 olduğunda ise daha fazla direnemeyen Kral XVI. Louis, sonunda İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile derebeylik sistemini kaldıran Ağustos Kararnamesi'ni imzalayıp yürürlüğe koyacağını açıklayacak. Büyük bir enerji patlaması yaşandıktan sonra etrafa hâkim olan elektriği alınmış havaya kendisini bırakan halk, istediklerinin verilmesinin rahatlığıyla bir süre sakin bir halde kalacak.

HÔTEL DES MENUS PLAISIRS BİNASI

Saray kapılarının önünde beklemek yerine zamanınızı farklı yerler geçirmek isterseniz, salonlarında ülke çapında kutlamaların yapıldığı 22 Paris Bulvarı adresinde bulunan Hôtel des Menus Plaisirs binasına bir ziyarette bulunabilirsiniz. Özellikle görmenizde fayda bulunan salon ise 5 Mayıs 1789 tarihinde resmi olarak açılmış ve Sınıflar Meclisi'ne de ev sahipliği yapmış olan salon olacak. 45 metrelik boyu, 9 metrelik eni, kubbe şeklindeki çatısı, Antik Yunan tarzı sütunları, geniş zemini kaplayan yarımay şeklindeki oturma yerleri ve dönemin en güzel resimlerinin nakış gibi işlendiği tavanı ile oldukça etkileyici görünen salon, aynı zamanda Millet Meclisi toplantılarının yapıldığı yer olma özelliği de taşıyacak.

Maillard öncülüğünde girilecek olan salonda, şaşkın bakışlarıyla ne olduğunu anlamaya çalışan delegelere ilk önce sakince halkın talepleri anlatılacak. Yürüyüş sırasında yağmur ve çamurdan nasibini almış yüzlerce protestocunun kılıç kuşanmış halde salona giriş yapmasıyla birlikte bir anda işlerin rengi değişecek. Halk, kendisine yer açmak için milletvekillerini oturdukları sıralarda sıkıştırarak; hatta bir kadın meclis başkanının koltuğuna oturarak, onun yerine hükümler verecek. Mütemediyen yankı-

lanan silah sesleri tüm salonu doldururken her köşede ayrı bir olay yaşanacak. Bir yanda genç bir rahip, bir balıkçı kadının önünde eğilen ve elini öpen başpiskoposu hakaret addettiği bu durumdan kurtarmaya çalışırken, iyi niyet göstergesi olarak aynı şekilde başpiskoposun elini öpmesi gerektiği düşünülen kadının cevabı kısa ve net olacak: “Bir mahlukatın pençesini öpecek değilim.”

Diğer yanda ise meclisin geri kalanı Mirabeau ve Robespierre gibi ihtilale isimlerini yazdırmış çarpıcı karakterlerle haşır neşir olmak durumunda kalacak. Geniş cüssesi, parlak zekâsı ve mükemmel hitabet yeteneği ile Mirabeau, halkın sesini meclise taşıyan isimlerden olacak. İhtilalin öncü isimlerinden bir diğeri Robespierre ise avukat kimliği ile mecliste daha ölçülü bir tutum sergilese de, bu ince yapılı, dik duruşlu adam aslında sonraki zamanlarda Terör Dönemi'nin* mimarı olarak anılacak.

VERSAY SARAYI'NDA GECE YARISI

Saatler gece yarısına geldiğinde, size doğru gittikçe yaklaşmakta olan ayak seslerini ve bununla birlikte binlerce meşaleden oluşan ışık denizini fark edeceksiniz. Gelenler kırmızı üniformaları, mavi ceketleri, beyaz ceket yakaları ile ihtilalin simgesi olan üç renge bürünmüş Ulusal Muhafız Birliği olacak. Yarı profesyonel askerlerden oluşan bu 20.000 kişilik ordu Lafayette öncülüğünde ihtilali savunmak için kurulmuş olacak. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda bizzat görev almış bir kahraman olarak Lafayette, Fransızlar tarafından ordunun başkomutanı görevine layık görülecek. Binlerce sivil eğiten ve Ulusal Muhafız Birliği'ne kazandıran Lafayette, aslında askerlerinin bugün Versay'a doğru yürümelerine karşı çıkmış. Fakat ordu-daki birkaç subayın Lafayette'in sokak direklerine çok yakışacağını ima etmesi üzerine de orduyu ikna çabalarından vazgeçmiş.

Versay'a varır varmaz Lafayette'in ilk işi kralla bir görüşme ayarlamak olacak. Uzun bir süre sarayda kalan Lafayette, dışarı çıktığında halka Flandra Birliği'nin dağılacağını bildiren müjdeli haberi verecek. Saatlerdir saray önünde bekleyen yorgun kalabalık bu haberle birlikte biraz olsun sevinerek yorgunluğunu unutacak. Saat sabahın 3'üne doğru gelirken artık en kötüsünün arkalarında kaldığını düşünen Lafayette ise, biraz olsun dinlenebilmek umuduyla yakınlarında kalan dedesinin evine doğru yola çı-

* Terör Dönemi Fransız İhtilali'nin ardından bir seneye yakın süreyle iktidarı ele geçiren Jakoben adlı siyasi partinin yürüttüğü kanlı dönemdir. (ç.n.)

kacak. Fakat başkomutan gider gitmez saray penceresine konuşlanan bir Kara Şövalye'nin tüfeğinden çıkan kör kurşun, on yedi yaşındaki marangoz çırağı Jérôme Héritier'ye isabet ederek ölümüne sebep olacak.

YENİDEN MİLLET MECLİSİ'NDE

Gece sabaha karışırken saraydan gelen ve kralın verdiği yeni imtiyazları bildiren her bir haber kalabalık tarafından sevinç gösterileri ile karşılanacak. Fakat halk öylesine uykusuz ve yorgun düşmüş olacak ki, gelen güzel haberlerin heyecanı bile kalabalığı ayakta tutmaya yetmeyecek. Ayakta uyuklayan ya da oldukları yere kıvrılan insanların yanına siz de uzanarak biraz olsun dinlenebilirsiniz. Uykunuz ne kadar tatlı olursa olsun, bir saat sonra uyanmayı unutmayın.

VERSAY SARAYI'NA GİRİŞ

Sabaha karşı bir sebepten Kraliyet Muhafız Birlikleri'nin büyük bir bölümü Saray Bahçeleri'nin en uç köşesine gönderilecek. Böylece sarayın giriş bölümündeki Les Ministres Avlusu bir süreliğine boş kalmış olacak. Bu fırsatı gören ve uzun bekleyişlerinin sonucu olarak değerlendirmek isteyen kadınlar kapıları aşarak, sarayın en iç avlusu olan ve doğrudan kraliyet dairelerine çıkan Marbre Avlusu'na akın edecekler. Zemin katta yer alan kraliyet dairelerinin olduğu bina aynı zamanda saray mensupları ile devlet erkânının dairelerini de içinde barındıracak. Bu sebepten binanın tek bir kanadı yaklaşık bir kilometre uzunluğunda olacak.

Saatler 4.40'ı gösterdiğinde birkaç kadın sarayın içinde ilerleyerek Marie Antoinette'i bulmak için yola koyulacak. Kendisini ele geçirdiklerinde ne yapmaları gerektiğini düşünen öfkeli grup saray içindeki yolculuğuna devam ederken, kalabalığın geri kalanı ise Fransa'nın en zengin şahsiyetlerine ait dairelerin görkemiyle ne yapacağını şaşırarak, ellerine geçen halı, şamdan, altın eşyalar ve porselen bibloları alacaklar. Tüm bu hengâme içinde sarayın merdiven korkuluklarına yaslanmış, elinde kırbaç, size Kraliyet Daireleri'ni işaret eden Palais Royal'ın sahibi Duc d'Orléans'ı fark edeceksiniz. İşaret edilen yöne doğru gittiğinizdeyse korku içinde bulabildikleri koltuk ve kanepelerin altına saklanmış saray adamlarını göreceksiniz.

Kraliçe Marie Antoinette'e ait dairelere geldiğinizdeyse, girişin iki muhafız tarafından kapatıldığı gözünüze çarpacak. Tardivet ve Miomandre de Sainte-Marie adındaki bu iki muhafızdan ilki ölümcül bir hata yaparak kalabalığın üzerine ateş açmaya başlayacak. Bu esnada birini vuran Tardivet anında kalabalık tarafından yakalanacak. Tüm bu görüntülerle dikkatinizi dağıtmak yerine odağınızı asıl olması gereken yere kaydırın. Halen kraliçenin kapısını gövdesini siper ederek cesaretle koruyan Miomandre, kapıyı bir an için hafifçe aralayarak hizmetçilere seslenecek: "Kraliçeyi her ne pahasına olursa olsun koruyun, bu insanlar onun canı için gelmiş!" Bu sözleri söyler söylemez Miomandre'nin bedeni de kalabalık içinde görünmez olacak.

Halktan bir grup insan Marie Antoinette'in özel dairelerine giriş yapmayı başaracak. Ancak kraliçe, üzerinde yalnızca iç etekliği, çoktan eşi ve iki çocuğuyla beraber Oeil de Boeuf yani öküzgözü dairesine varmış olacak. Adını mimaride küçük oval pencerelere verilen isimden alan daire,

kraliyet üyelerine ev sahipliği yaparken, aynı anda kraliçenin kendi dairesi de öfkeli halk tarafından yağmalanacak.

Kalabalığın büyük bir kısmı içinde on yedi kemer ve her kemer aralığında yirmi bir ayna bulunan Aynalı Salon'u talan ederek aşacak olsalar da, bu ilerleyiş Lazare Hoche liderliğindeki Ulusal Muhafız Birliği tarafından durdurulacak. Masaları ters çevirerek salonun ortasında kendilerine barikat yapan askerler, ellerinde silahlarla kalabalığın ilerleyişine son vermeye çalışacak.

SARAY BAHÇELERİNDE

Eğer tüm bu kargaşa bünyenize fazla gelirse, bu noktada size bir mola vermenizi ve sarayın daha sakin olan bahçeler bölümüne geçmenizi tavsiye ederiz. Geometrik olarak mükemmel şekillendirilmiş çiçek tarhlarını ve çeşmeli Allée d'Apollon yolunu geçerek varabileceğiniz Büyük Kanal görüntüsüyle sizleri rahatlatacaktır. Haç şeklindeki bu gölet, yaklaşık bir buçuk kilometrelik uzunluğu ve altmış metrelik genişliğiyle parkın en önemli unsuru olmaya aday. Dış bahçelerin Bras de la Ménagerie adı verilen sağ kolu kralın vahşi hayvan koleksiyonunu gösterecek. Sol kolu, Bras de Trianon ise Grand ve Petit Trianon adlarındaki neoklasik tarzda inşa edilmiş şatolara işaret edecek. Marie Antoinette'in son moda sifonlu tuvaleti ise yine burada yer alan Petit Trianon şatosunda bulunacak.

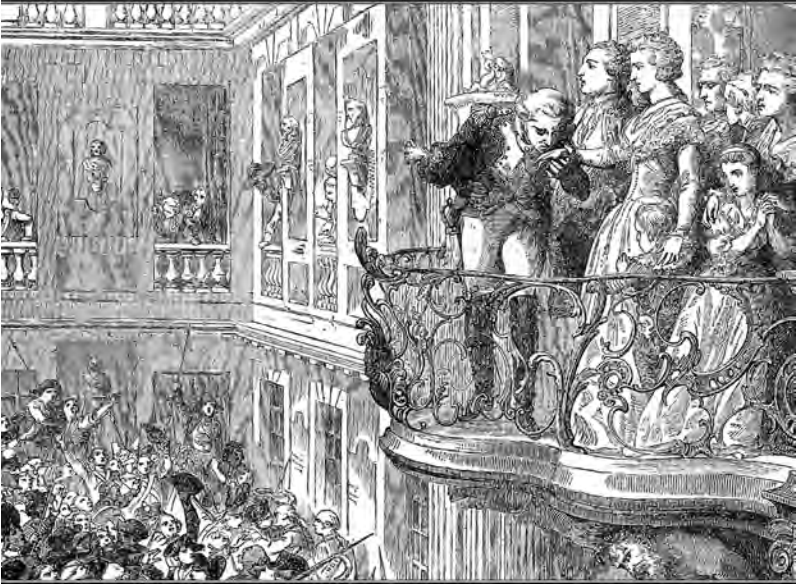
Ağaçlıklı alanda nereye giderseniz gidin her noktada dikkat çekici bir yapıyla karşılaşacağınız kesin. Bunlardan bir su altı mağarasını andıracak şekilde su perilerinden ilham alınarak deniz kabuklarıyla dekore edilmiş yapay mağara Grotte de Thétys güzelliğiyle sizi kendisine hayran bırakacak. Sarayın dışındaki koruluğun ücra köşelerinde yer alan yapılardan yuvarlak dış cephesi, otuz iki kemeri ve yirmi sekiz çeşmesi ile Bosquet des Sources; küçük şelalesi ve gösterişli amfi tiyatrosu ile Salle de Balle ve Roma'dan getirtilen antik heykelleri ile Galeri des Antiques size dış bahçelerde zevkli bir tur vaat edecek.

MEŞHUR BALKON SAHNESİ

Siz bu güzel bahçeleri gezerken, sarayın içinde bulunan halk ve kraliyet güçleri halen yenişememiş olacaklar. Dışarıda ise ellerine geçirdikleri Kara Silahşorlar ile ne yapacaklarını düşünen halka, Kelle Kesen Jourdan birkaç fikir verecek. Muhafızlardan Tardivet ve Miomandre'nin kafaları mızraklar üzerinde sergilenirken, tam da bu anda Başkomutan Lafayette beyaz atı üzerinde alana gelerek bu duruma bir son verecek.

Komutayı eline alan Lafayette, Ulusal Muhafız Birliği'ne Place d'Armes Avlusunu ve saraya giriş yolu olan Paris Bulvarı'nı kontrollerinde tutma emrini vererek kraliçe ve kralın bulunduğu Oeil de Boeuf dairesine doğru hareket edecek. Burada kraliçe ve kralı halkla görüşmeye ikna etmeye çalışan Lafayette, kraliyet üyeleri her ne kadar isteksiz olsalar da, sonunda kaçınılmaz olanı kabul ettiklerinden bu girişiminde başarılı olacak. Her ne kadar uygun bir görüşme ayarlamayı başarmış olsa da, Lafayette'in bu ikna girişimi neredeyse iki saat kadar sürecek. Bu süre zarfında dışarıda bulunan halk ise kendilerini ve yaşanan kargaşayı durdurmak isteyen Ulusal Muhafız Birliği ile karşı karşıya gelmekten endişe duyarak sessiz bir şekilde bekliyor olacak.

Saatler sabah 10'u gösterdiğinde Kral XVI. Louis, Lafayette eşliğinde

Lafayette, Kraliçe Marie Antoinette'in elini öperek olası bir suikastı önlemeye çalışıyor.

Talihsiz Tardivet ve Miomandre mızraklar üzerinde taşınırken.

de balkona çıkarak, halka Versay Sarayı'ndan ayrılıp Paris'e görevlerinin başına döneceğini bildirecek. Kralın bu açıklaması halktan oldukça alkış toplarken, bu güzel anı tatlıya bağlamak isteyen Lafayette ise Kraliyet Muhafızları'nın şapkalarına ihtilalin simgesi üç renkli armaları takarak, kraliyeti halkla buluşturmayı amaçlayacak. Lafayette'in bu hamlesi de halktan beğeni toplayacak. Ve sıra bu buluşmanın en zorlu kısmına gelecek. Halkın karşısına çıkmak isteyen Kraliçe Marie Antoinette, yanına çocuklarını

da alarak balkona çıkacak. Fakat bu görüntü üzerine halk “Pas Enfants!” diye bağırarak çocukların geri götürülmesini talep edecek.

Ne gariptir ki aynı kraliçe 27 Haziran günü çocuklarıyla beraber aynı balkona Millet Meclisi'nin kuruluşunu kutlamak için çıktığında halktan gelen içten bir sempati ve sıcaklıkla karşılanmıştı. Fakat şimdi ne gün aynıydı, ne de insanlar. Huzursuz bir bekleyiş ve sessizliğin hâkim olduğu o karar anında Lafayette, en ufak bir hatanın bile büyük bir karmaşaya yol açabileceğini öngördüğünden teatral bir edayla eğilerek kraliçenin elini öpecek. Böylece kalabalığın da onayıyla o gün çok daha farklı yerlere gidebilecek olan olaylar engellenmiş olacak.

PARİS'E DÖNÜŞ VE AYRILIŞ VAKTI

Beraberinizdeki 60.000 kişi ile birlikte öğleden sonra saat 1'de Versay Sarayı'ndan ayrılacaksınız. Kafilenin önünde ve arkasında Ulusal Muhafız Birlikleri yer alırken, ortasında ise som altından arabaları içinde Kraliçe Marie Antoinette, Kral XVI. Louis ve iki çocuğu bulunuyor olacak. Kraliyet üyelerine eşlik eden Lafayette'in arkasındaki arabaların içinde ise saray mensupları, bakanlar ve Millet Meclisi delegeleri yer alacak. Kafilenin geri kalanı ise saray ambarlarından getirtilmiş olan unun taşındığı vagon ve at arabaları arasında gidip gelerek bir nevi koruma sağlayacak.

Yürüyüş boyunca konvoya neşeli bir hava hâkim olacak. Kadınlar kılıçları havada şarkılar söyleyerek “fırıncıyı, fırıncının karısını ve çocuklarını” getirdiklerini ilan edecekler. Ulusal Muhafızlar da havaya kaldırılmış mızraklarının ucuna ekmek asıp yürüyüşlerine devam edecekler. Fakat bu yürüyüşte mızrakların ucuna asılmış tek şey ekmek olmayacak. İki talihsiz muhafız Tardivet ve Miomandre'in başları da yine mızrakların ucundaki yerlerini alacak. Sevr'den getirtilen perukları halen üzerlerinde olan bu başlar, daha sonra Palais Royal'de sergilenecek. Kafile Paris'e gelmeden önce köylerden ve şehrin eteklerinden geçerken, buralarda yaşayan bölge halkının büyük bir çoğunluğu ise evlerini kapatıp içeride kalmanın en iyisi olduğunu düşünecek. Geriye kalanlardan bazıları ne olup bittiğini izlemek için dışarıya çıkarken, bir kısmı ise çamurdan yaptıkları balçık toplarıyla kraliyet üyelerinin yolculuk ettiği arabaya nişan alacak.

Akşam saat 6 olduğunda kafile, tıklım tıklım dolmuş olan Grève Meydanı'na gelmiş olacak. Arabalarından inen kraliçe ve kral Hôtel de Vil-

* Fr: Çocuklar Olmaz. (ç.n.)

le'e giriş yaparken, kendilerini karşılamaya gelen Vali Bailly ve Paris'in altmış bölgesinden gelmiş olan temsilciler tarafından sevinçle karşılanacak. Bir kez daha balkondan halkı selamlamaya çıkan kraliyet üyeleri halktan sevinç nidaları ve alkış toplarken her yerden "Vive le Roi!" sesleri yükselcek. Söz konusu Roi yani kral ise bitap düşmüş eşi ile beraber kısa bir süre sonra Tuileries'deki yeni evlerine gitmek için yola çıkacak.

Bu andan sonra Paris'in her bir köşesi sokak kutlamalarına sahne olacak. Eğer zihnen ve bedenen henüz yorgun düşmediyseniz şafak sökene kadar sürecek olan bu kutlamalara katılabiliyorsunuz. Fakat ayrılma vakti gelmeden otelinize dönmeyi ve sıcak bir banyo eşliğinde bu turumuzda tanık olduklarınızı sindirmeyi unutmayın.

---

* Fr: Kralımız Çok Yaşa! (ç.n.)

Arşidük Franz Ferdinand Suikastı

28 HAZİRAN 1914 ✱ SARAYBOSNA

Arşidük Franz Ferdinand ile eşi Hohenberg Düşesi Sophie'nin uğradığı suikast, tarihteki büyük dönüm noktalarından biriydi. O gün edilen iki el ateş yalnızca iki insana isabet etmekle kalmamış, aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını tetikleyerek milyonlarca insanın ölümüne, üç büyük imparatorluğun çöküşüne, Doğu Avrupa ve Ortadoğu haritalarının ise tamamen değişmesine yol açmıştı. Avrupa'nın zaten eninde sonunda kendi içinde bir anlaşmazlık yaşayacağı düşüncesini bir kenara bırakırsak, bildiğimiz bir şey var ki o da eğer Habsburg Hanedanı'nın veliahtı böyle bir suikast yaşamamış olsaydı, tarih bugün olduğu halini alamayacaktı. Suikastın kendisi tesadüf ve olasılığın bir kesişmesi olarak görülse de, gerçekte yaşanması planlanan olaylar silsilesinin ilk basamağıydı.

Arşidük Ferdinand'ın ölümüne yol açan durumlar tesadüf gibi görünen gayet ince planların bir sonucu olduğundan, geçmişte yaşanmış bu olaylara müdahale etmek uzay-zaman üzerinde kalıcı değişimlere yol açabilir. Bu sebepten zaman yolcularımızın bu turumuzda oldukça dikkatli olmaları ve ne kadar müdahale etmek isterlerse istesinler, yalnızca tanık olmayı başarmaları gerekmektedir.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: HABSBURG HANEDANI VE SIRPLAR

---

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'dan zoraki olarak çıkması ile birlikte bölgede oluşan iktidar boşluğu, bağımsız devletlerin ortaya çıkmasına ve bu devletlerin kendilerine ait olduğuna inandıkları topraklar üzerinde hak iddia ederek sınırlarını genişletmek istemelerine yol açmıştı. Sınırlarını genişletme konusunda en hırslı olan ülke ise Sırbistan idi. Ülkedeki milliyetçiler Slav diasporasını da içine alan ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na kadar uzanan Büyük Sırbistan'ın hayali kuruyorlardı. Topraklarına özellikle katmak istedikleri ülke ise Bosna idi. 1878 Berlin Antlaşması ile birlikte Bosna, resmi olarak olmasa da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kontrolüne girmişti. Kısa bir süre önce bağımsızlıklarını ellerine alan Sırlar ise bu gelişmeden oldukça rahatsız olmuşlardı.

Bosna'nın 1908 yılında resmi

olarak Habsburg İmparatorluğu'na dahil edilmesi milliyetçi Sırların gözünde büyük bir meseleydi. Çoğu, bölge üzerindeki Avusturya-Macaristan denetimini kaldırmayı planlayan gizli örgütlere üye Sırp milliyetçilerin içinde fanatik olanları da mevcuttu. Bu fanatiklerden biri de henüz genç bir delikanlı olan Gavrilo Princip idi. Temmuz 1894'te Hırvatistan sınırına yakın, Obljag adındaki yoksul bir köyde doğan Princip, kanı deli akan bir genç olarak hem askeri okuldan hem de ticaret okulundan atılmıştı. 1914 yılına gelindiğinde bu genç delikanlı, belki de kendi geleceğine odaklanmasını sağlayacak eğitimden yoksun olması sebebiyle, kendini fanatik devrimci düşüncelerin ve Sırp milliyetçiliğinin içinde bulmuştu. Hayatını gözden çıkarabilecek kadar bu düşüncelere saplanan Princip, Kara El adı verilen ve Sırp askeri istihbaratı ile yakın ilişkiler

Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand.

---

içinde bulunan karanlık bir örgütle iletişime geçmişti. Örgütün yönlendirmesiyle, Prinsip ve aynı düşüncede bulunan yardımcıları Arşidük Ferdinand'a başkente yapacağı resmi ziyaret sırasında suikast düzenlemeyi planladılar.

28 Haziran Pazar günü birçok açıdan büyük bir gündü. O gün hem Arşidük Ferdinand ile eşi Düşes Sophie'nin evlilik yıldönümüydü, hem de Hristiyanlık âleminde festival olarak kutlanan Aziz Vitus'u Anma Günü'ydü. Fakat o günü anlamlı kılan bir başka neden daha vardı. 1389 yılının aynı günü, tarihte Sırlar Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nde Osmanlı ordusuna karşı savaşmış ve sonucunda ağır bir yenilgiye uğra-

mışlardı. Neticede savaş, 500 yıllık Osmanlı idaresini de beraberinde getirmişti. Fakat o günün Sırlar için anlamı bu değildi. Her ne kadar savaşta istedikleri sonucu elde edememiş olsalar da, o gün Osmanlı Padişahı Sultan I. Murad bir Sırp suikastçı tarafından hançerlenerek öldürülmüştü. Zaman içinde savaşın sonuçları unutulmuş olsa da, 28 Haziran günü yapılan suikast ve savaşın sonra ortaya çıkan Sırp milliyetçiliği her sene ülkede anma günü olarak kutlanıyordu. Sırp milliyetçiliğinin dorukta olduğu böyle bir günde Arşidük Ferdinand'ın Saraybosna'ya gelip, geçit törenine katılması arı kovanına çomak sokmak gibiydi.

GEZİ ZAMANI

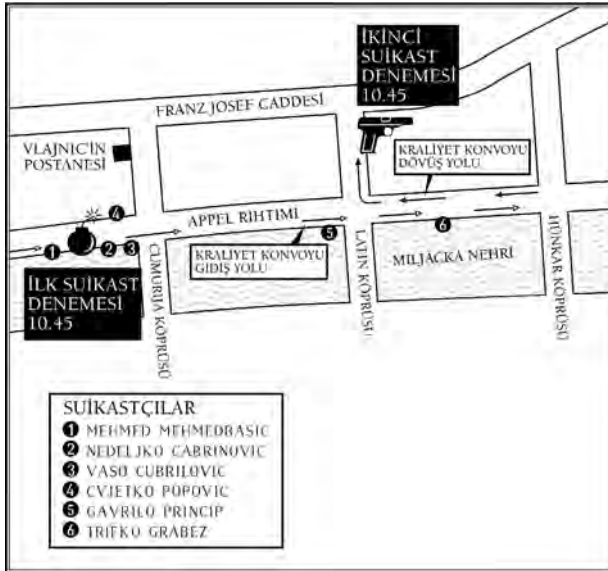
Bu gezimizdeki amacımız siz değerli zaman yolcularımızın tarihte yaşamış bu suikast olayına, kendi güvenliğinizden ödün vermeden ve tarihin akışını değiştirmeden olabildiğince yakından tanık olabilmenizi sağlamak. Bunun için en iyi yol da gizli bir görevde olduğunuzu düşünmek olacak. Amacınız olabildiğiniz kadar görünmez olmak ve gezi boyunca zamanlama konusunda elinizden geldiğince titiz davranmak olacak.

Her ne kadar Saraybosna'ya giriş yapan her ziyaretçinin en yakın polis karakoluna kayıt yaptırması gerekse de, elbette sizler için böyle bir kural söz konusu olmayacak. Tek yapmanız gereken 28 Haziran günü şehre varır varmaz kalacağınız yere yerleşmek olacak. Erkekler gardiroplarında sade bir ceket, kravat ve beyaz bir gömlek bulurken, ayrıca tarzlarını fes ya da fötr şapka ile tamamlayabilecekler. Dönemin havasına daha da girmek isteyen yolcularımız için ise takma bıyık seçeneğimiz mevcut olacaktır. Kadınlar ise dönemin şıklığını yere kadar inen uzun elbiseler, zarif eldivenler ve buna uygun şapkalar içinde yaşama fırsatına sahip olacaklar.

Olur da polis tarafından yolda durdurulacak olursanız panik yapmayın. Ne de olsa döneme uygun kıyafetler içinde yolculuk ettiğiniz zamana oldukça uyum sağlamış olacaksınız. Yalnızca rutin kontrollerden olan bu durdurma sırasında sizlere sağlanan belgeleri göstermeniz yeterli olacaktır. Ayrıca sizlere tarafımızdan, gideceğiniz gizli görev yerlerinin çizildiği bir de harita verilecektir. Pirinç kâğıdına çizilmiş olan bu haritanın en güzel tarafı, yenilebilir olduğundan gerektiği takdirde anında ortadan kaybolabilmesidir.

SABAH BULUŞMASI

Sabah saat 7.30'u gösterdiğinde artık kaldığınız yerden ayrılıp dışarı çıkmanızın vakti gelmiş olacak. 20. yüzyıl Saraybosna'sına yapacağınız bu gezide ilk durağınız Cumhuriya Caddesi'ndeki Vlainic'in Pastanesi olacak. Dışarıya adımınızı atar atmaz, şehrin kültür çeşitliliğine hayran kalacaksınız. Bir yanda camiler güzelim minareleriyle şehri kuşbakışı izlerken, diğer yanda sinagoglar tüm ihtişamıyla geçenleri selamlayacak. Sırp ve Hırvat Ortodoks kiliselerine de ev sahipliği yapan şehir, "Avrupa'nın Kudüs'ü" lakabını boşuna almadığını göstermiş olacak. Bu büyük günün şerefine Saraybosna'nın her bir köşesi, sarı-kırmızı Boşnak bayrakları ile siyah ve sarı renkler üzerine yerleştirilen kartallı Habsburg bayraklarıyla donatılmış olacak.

Saat tam 7.44 olduğunda Vlajnic'in Pastanesi'ne varmış olacaksınız. Kendiniz için pastanenin lezzetli mamullerinden peynirli börek ya da *jabukovaca* adındaki elmalı tatlılardan sipariş verebilirsiniz. Oturacağınız yeri seçerken girişi görebilecek kuytu bir yer olmasına dikkat edin çünkü birkaç dakika içerisinde gezimizdeki suikastçı karakterlerden Trifko Grabez mekâna giriş yapmış olacak. Grabez, zayıf gövdesinin üzerinde taşıdığı iri kafası, incecik bıyığı, siyah ceketi ve yakasız beyaz gömleği ile aslında dönemin insanlarından çok da farklı görünmeyecek. Beraberindeki Danilo Ilic ise çizgili kravatı ve yandan ayrılmsı kısa saçları hariç Grabez'le hemen hemen aynı görüntüyü taşıyor olacak.

Tezgâha yaklaşan ve pastanenin sahibi Djuro Vlajnic ile yardımcısı Erna Atias'la koyu bir sohbeta dalan ikiliyi Nedeljko Cabrinovic takip edecek. Kısaca Nedjo adıyla bilinen bu adam daha belirgin özelliklere sahip ve çok daha iyi bir takım elbise içinde olacak. Arkadaşlarını selamlayan Nedjo, üç dilim pasta ve bir kahve siparişi verdikten sonra, diğerleriyle beraber tam da yanınızdan geçerek en uç masalardan birine yerleşecek.

Saatler tam 8'i gösterdiğinde bu sefer kapıdan Gavril Princip girecek. Kendisine oldukça bol gelen siyah ceketi, beyaz gömleği, kısacık saçları, yayvan burnu, ince bıyığı ve en önemlisi de delici bakışlarıyla Princip'in görüntüsü hafızanızda uzun bir süre kalacak. Princip arkadaşlarına yalnızca siyanür hapları ve Nedjo'ya da bir bomba verebilecek kadar kısa bir süre kalacak. Her ne kadar olanları gözlemlemek isterseniz de bu gençlere direkt olarak bakmamanızı öneririz. Oldukça hassas sinirlere sahip olduklarından en ufak bir hareketiniz şüphelenmelerine ve planlarını değiştirmelerine sebep olacaktır. Bu yüzden mekândan ayrılmadan önce gidişlerini takiben bir on dakika daha beklemenizi tavsiye ederiz.

YERİNİZİ ALIRKEN

Pastaneden çıkar çıkmaz 100 metre kadar güneye ilerleyerek Appel Rıhtımı'ndaki Cumhuriya Köprüsü'ne gidin. Nehir kıyısı boyunca devam eden yol birazdan kraliyet konvoyunun geçeceği yer olacak. Arşidük Franz Ferdinand'a yönelik yapılan ilk suikast denemesi de bu köprü yakınlarında olacak. Köprünün hemen yanındaki sokak lambası direğine dikkat edin. Suikastçı kendisine verilen bombayı konvoya atmadan önce burada bekliyor olacak. Doğu yönüne baktığınızda, Miljacka Nehri boyunca sıralanan başka birçok köprü göreceksiniz. Bunlardan bir sonraki ise şehrin en eski

köprüsü olma özelliğini de taşıyan Latin Köprüsü olacak. Suikastçılardan Princip'in konuşlanacağı yer de burası olacak.

Eğer olaylara daha geniş bir perspektiften bakmak isterseniz cad-denin karşısına geçerek Arşidük Ferdinand'ın arabasını ve daha birçok detayı çok daha rahat görebilirsiniz. Viyana mimarisini andıran tarzda yükseltilmiş binaları, geniş yapraklı uzun ağaçları ve gölgelik yerleriyle yolun bu tarafı, nehir kenarından çok daha kalabalık olacak. Her ne kadar olayları gözlemlemek için daha uygun bir nokta olsa da, yolun bu tarafına şarapnel düşme riski daha çok olacak. Latin Köprüsü'nün yan tarafındaki yol ağzından içeri doğru girdiğinizde hemen karşınızda Appel Rıhtımı'na paralel uzanan Franz Josef Caddesi'ni bulacaksınız. Caddenin köşesinde ise uzaktan dahi seçebileceğiniz tabelası ve camekânlarını dolduran leziz mamulleriyle Moritz Schiller'in Şarküteri Dükkânı'nı göreceksiniz. İşte ikinci suikast denemesi de tam bu dükkânın karşısında gerçekleşecek.

Geziyle ilgili ön araştırmayı tamamladığınıza göre artık şehirde istediğinizi yapmak için bir saatiniz olacak. Fakat bu bir saatin sonunda, saatler tam 9.45'i gösterdiğinde konvoyun geçişini izlemek üzere yerinizi almanızı tavsiye ederiz. Programın bir hayli yoğun olduğunu göz önüne alırsak, konvoy geçişinden önce verilen zamanı yakınlardaki bir noktada değerlendirmeniz daha mantıklı olacaktır. Bu sebepten sizlere nehrin diğer kıyısında yer alan ve yeşillikler içinde oldukça huzurlu bir ortamı olan şehir parkını önereceğiz. Parkta, şehri çevreleyen 1500 metre yüksekliğindeki tepelerin nefes kesen manzarasını seyre dabileceğiniz gibi, aynı zamanda meyve ağaçlarının neşeli görüntüsüne kendinizi bırakarak keyifli anlar da yaşayabilirsiniz.

Üç suikastçı Mayıs, 1914 tarihinde Belgrad'da:
Trifko Grabez, Nedeljko Cabrinovic (Nedjo) ve Gavrilo Princip.

Eğer zamanınızı daha aktif bir şekilde değerlendirmeyi tercih ederseniz, size Franz Josef Caddesi'ne kısa bir mesafede bulunan meşhur Osmanlı çarşısını öneririz. Başçarşı ya da Boşnakça Bašçaršija adıyla bilinen yer, aynı zamanda 42 metrelik ihtişamlı minaresiyle şehrin en büyük camisi olan Gazi Hüsrev Bey Camisi'ne de ev sahipliği yapacak. Adını kendisini inşa ettiren Bosna Sancak Beyi Gazi Hüsrev Bey'den alan cami, 16. yüzyılın ortalarında yapılmış. O günden beri de şehrin tam kalbinde, halı satıcılarının, zanaatkârların, eyercilerin ve bakırcıların kismetlerini aradığı bu çarşı yerinde bir sembol haline gelmiş. Caminin yanı sıra çarşı yerinde dolaşan şalvar ve yelek giymiş fesli beyler ile rengârenk feracelere bürünmüş hanımların görüntüsü de size dönemin kültürünü anlatacak.

İLK SUİKAST DENEMESİ

Saatler 9.50'yi gösterdiğinde Cumuriya Köprüsü üzerindeki yerinizi almış olmanız gerekecek. Geçit gününün şerefine hava, birçok insanın sokağa dökülebileceği sıcaklıkta ve güneşli olacak. Dışarıdaki kalabalığın keyfi ise aynı ölçüde yüksek olacak. Her ne kadar üst düzey ziyaretçilerin ülkeye gelmelerinden ötürü sıkı güvenlik önlemlerinin alınmış olacağı düşünülse de, sizin de göreceğiniz gibi güvenlik seviyesi minimum düzeyde tutulmuş olacak. Bu sebepten sabah saat 10 olduğunda altı suikastçının altısı da kolaylıkla Appel Rıhtımı'ndaki yerlerini almış olacak. Belirli aralıklarla rıhtım yolunun tamamına yayılan suikastçılardan ilki, Mehmet Mehmedbasic olacak. Ardından Nedjo, Cumuriya Köprüsü'ne en yakın isim olarak yerini alacak. Sırada Vaso Cubrilovic ve Cvjetko Popovic, Cumuriya Caddesi'ndeki köşe başında beklemeye koyulacaklar. Bundan sonraki isim Gavrilo Princip olacak. O da Latin Köprüsü taraflarında işaret bekliyor olacak. Bunu izleyen sonuncu kişi de Hünkâr Köprüsü yakınlarında konuşlanan Trifko Grabez olacak.

Yedi arabadan oluşan kraliyet konvoyunu uzaktan ilk görüşünüz 10.08'de olacak. Konvoy 9.45'te tren istasyonundan hareket ederek, askeri kışlaya kısa bir ziyaret gerçekleştirecek. Buradan ayrılan ekip, ardından geçidin gerçekleşeceği Appel Rıhtımı'na doğru yola çıkacak. Konvoy yaklaşırken göreceğiniz ilk aracın içinde yerel polisler bulunacak. Arşidük Ferdinand'ın kendi özel güvenlik biriminin yanlışlıkla tren istasyonunda unutulması sebebiyle bugün, yerel polisler bu birimin yerine geçecek. İkinci arabada ise Saraybosna Valisi ve Emniyet Müdürü'nü göreceksiniz.

Siyah Gräf & Stift marka üstü açılır spor araba ise konvoyun üçüncü

arabası olarak Arşidük Ferdinand ve eşi Düşes Sophie'yi taşıyor olacak. Arşidük Ferdinand o gün için şayak kumaşından mavi renkli üniformasını giymeyi tercih edecek. Göğsüne iliştirdiği sıra sıra madalyalar ve beyaz eldivenleri ile kıyafetini tamamlayan Arşidük, başlık olaraksa açık yeşil tavus kuşu tüyleriyle bezeli bir şapkayı tercih edecek. Hemen yanında bulunan Düşes Sophie ise bembeyaz uzun elbisesi, kırmızı kuşağı, geniş kenarlı şapkasının üzerine yerleştirilen koyu renk tavus kuşu tüyleri, kakım kürkü, sıcak olursa diye yanına aldığı beyaz renk güneş şemsiyesi ve koyu renk yelpazeyle dönemin asilzade modasının canlı bir örneği olarak karşınıza çıkacak. Elinde tuttuğu bir demet çiçekle oldukça hoş görünen Düşes Sophie, eşi Arşidük Franz Ferdinand ile birlikte arabada Vali Oskar Potiorek'in tam karşısına gelecek şekilde oturacak. Ön koltukta ise şoför Leopold Lojka ve 1910 yılında bu arabayı satın almış olan Kont Franz von Harrach oturacak. Arşidük ve Düşes'in arabasını takip eden konvoydaki diğer dört araba ise üst düzey görevlileri ve yardımcılarını taşıyor olacak.

Saatler 10.12 olduğunda konvoy birinci suikastçının yanından geçecek fakat Mehmedbasic hareket etmekte gecikecek. Konvoy Cumhuriya Köprüsü'ne yaklaşırken, ikinci suikastçı Nedjo görev addettiği şeyi gerçekleştirmek için hazırlanacak. Pastaneden çıktıktan bu zamana kadar geçen süre zarfında Nedjo, Josef Shrei'nin fotoğraf stüdyosuna giderek burada suikastın başarılı olması halinde olur da yakalanırsa, gelecek nesillere aktarılsın diye altı adet vesikalık fotoğraf çekirmiş olacak. Eğer konvoyun yeteri kadar yakınındaysanız saat 10.15'te Nedjo'nun ceketinden bir bom-

Arşidük Ferdinand ile Düşes Sophie Saraybosna Belediye Binası'ndan çıkarken.
Suikasttan beş dakika önce.

ba çıkararak sokak lambası direğine doğru savurduğunu göreceksiniz. Fakat fitili ateşlemek için ihtiyaç duyulan on iki saniyeyi beklemek yerine Nedjo, bombayı anında Arşidük Ferdinand'ın arabasına atacak.

Arabaya atılmadan önce bomba direğe çarptığından büyük bir gürültü duyulacak. Bunun silah sesi olduğunu düşünen şoför ise arabayı birkaç milim ileri alacak ve mucizevi bir şekilde bomba Arşidük'ün üstü açılır arabasının tavanına çarpıp buradan sekerek arkadaki arabada patlayacak. Yolun üzerinde küçük çaplı bir krater oluşturan bomba, arabanın çevresindekilerin panik yaşamasına sebep olacak.

Bu sırada paniğe kapılan bir diğer kişi de Nedjo olacak. Kendisini öldürmeye çalışan genç adam, öncelikle siyanür hapını içecek. Hapın birini öldürebilecek kuvvette olmadığını anlayan Nedjo, ardından kendini Miljacka Nehri'ne atmayı deneyecek. Yazları su seviyesi oldukça azalan nehrin derinliği o gün 4,5 metreye kadar düşmüş olduğundan, kahverengi suda bir süre kalan Nedjo, ardından kıyıya çıkacak. Etrafı anında içlerinde jandarma ve detektiflerin de olduğu dört adamla çevrilen suikastçı, kolaylıkla alınarak götürülecek.

Duman dağıldığında, yolun diğer tarafında bombanın sebep olduğu panik ve kargaşa çok daha fazla ortaya çıkacak. Patlamadan en çok etkilenenler ise kafasından yaralanan vali, hafif yaralı Avusturyalı bir subay, kalabalık içinde şarapnel parçalarının isabet ettiği yedi kişi ve geçidi balkonundan izlerken kulak zarı delinen bir kadın olacak. Düşes Sophie de patlamayı omzunda hafif bir sıyrıkla atlatacak.

Bu zorunlu gecikmeden sonra tekrar yola çıkan konvoy her şeye rağmen Belediye Binası'na doğru hareket edecek. Yol boyunca konuşlanan diğer suikastçılar geçiş sırasında herhangi bir hamlede bulunmazken, halk da heyecan içinde konvoy geçişinin geri kalanını bekleyecek.

İKİNCİ SUİKAST DENEMESİ

Birinci suikast denemesinden hemen sonra, zaman kaybetmeden Schiller'in Şarküteri Dükkânı'na doğru yola çıkmanız gerekecek. Konvoyu atılan bomba haberi çoktan bölgeye ulaşmış olduğundan, dükkân müşterileri Schiller'in eşi ile beraber sokağa çıkarak yüksek sesle saldırıyı konuşacak. Eğer böyle bir ortamda biraz sakinleşmeye ihtiyacınız olursa size rajika ya da rakija adıyla bilinen erik rakısını öneririz. Bir double rakı sonrasında yeteri kadar gevşemiş olduğunuzu hissederseniz, tekrar aksiyona dönebilirsiniz. Saat 10.43'te, Gavrilo Princip'in Şarküteri Dükkânı'nın girişine 2

metre kadar uzakta beklediğini göreceksiniz. Nedjo'nun suikast girişiminin başarısız olmasının ardından soğukkanlılığını hiç bozmayan Princip, konvoyun Franz Josef Caddesi'nden geçeceğini hatırlayarak planını orada gerçekleştirmeyi deneyecek.

Bu sırada Arşidük Ferdinand ile eşi Düşes Sophie de biraz önce yaşadıkları travmatik deneyime rağmen yine de resmi görevlerini yerine getirmek üzere Belediye Binası'na gitmiş olacaklar. Ancak olayın anormalliği kendini valinin yaptığı konuşma sırasında belli edecek. Arşidük ve eşi için hazırladığı karşılama konuşmasını değiştirmeye fırsat bulamayan ve sıradan, beylik sözleri her zamanki gibi bir bir dizen vali Arşidük'ün yaşadığı büyük bir öfke patlaması nedeniyle konuşmasını kesmek zorunda kalacak. Arşidük "Bu konuşmalarınızın kime ne faydası var? Dostane bir ziyaret için Saraybosna'ya geliyorum ve şu olanlara bir bakın; birisi kalkmış bana bomba fırlatıyor!" diyerek öfkesini belirtecek.

Yaşananlar göz önüne alındığında normal karşılanabilecek bu tepki sonrasında, saat tam 10.38'de Arşidük Ferdinand ve eşi Düşes Sophie binadan ayrılmaya hazırlanacak. Her ne kadar resmi ziyaret programı iptal edilmiş ve danışmanları bir an önce bölgeden ayrılmak için Arşidük'ü ikna

Princip nişan alma noktasına doğru yürüyor. Bir ressam tarafından La Comenica del Corriere adlı İtalyan gazetesi için çizilen olay anı.

etmeye çalışmış olsa da, Franz Ferdinand yaralıların durumunu kontrol etmek için hastaneye gitmeleri konusunda diretecek.

Başka suikastçıların da olma ihtimalini düşünen danışmanlar, Franz Josef Caddesi yerine Appel Rıhtımı'ndan gidilmesini isteyecekler. Fakat kimse bu rota değişikliğinden şoförlere bahsetmediğinden, konvoyun ilk arabasının Franz Josef Caddesi'ne girmesiyle bütün konvoy bu rotayı takip etmiş olacak.

Saat tam 10.45'te Schiller kavşağına varıldığında Vali Potiorek yanlış yoldan gidildiğini fark edip şoföre dönmesi için talimat verecek. Şoför Lojka dönüş yapmak için arabayı tam da Princip'in önünde durduracak. Her şeyin nasıl da bu kadar denk geldiğine hayret eden Princip, bir anlık şaşkınlığın ardından silahını doğrultarak iki el ateş edecek. Arabanın yan tarafına isabet eden mermilerden biri Düşes Sophie'nin sağ kasığından girerek karnına saplanacak. Diğer mermi ise Arşidük Ferdinand'ın boynuna isabet ederek şah damarına ve buradan da omurgasına doğru yol alacak. Merminin bedene giriş yaptığı yerler oldukça küçük olduğundan ilk başta yaralanmaya dair bir belirti olmayacak.

Zamanın durduğu o anda çift bir saniyeliğine de olsa hareketsiz kalacak. Ardından arabaları nehir tarafına doğru harekete geçerken bedenleri sürüşün etkisiyle önce öne doğru atılacak, sonra da oldukları yerde kalacak. Geride kalan Princip ise hiçbir işe yaramadığı anlaşılan siyanür hapını içerek, ardından namluyu bu sefer de kendisine doğrultacak. Bu kadar kolay kurtulamayacağını bildiren etraftaki öfkeli halk ise anında Princip'in silahını elinden alarak, suikastçıyı orada bulunan polis ve askerlere teslim edecek.

Gözünüzün önünde vuku bulan bu sahne aynı zamanda tarihteki en önemli olaylardan biri olduğundan bu ana daha yakından tanık olmak isteyebilirsiniz. Fakat dikkatli olun: Etraftaki fotoğrafçılar olay anı sonrasını fotoğraflamak için orada olacağından, mümkün olduğunca Princip'in yakınlarında olmamaya çalışın. Hatta suç ortağı olarak karıştırılmamak adına olay mahallinden en erken zamanda ayrılmanız bu noktada büyük önem taşıyacak.

AYRILIŞ VAKTİ

Saraybosna'dan saat 11.45 sularında ayrılmış olacaksınız. Eğer turumuza grup halinde katıldıysanız, kaldığınız yere farklı yollardan ayrı ayrı dönmenizi tavsiye ederiz. Şehirden ayrılmadan önce saat 11.30'da kilise çanlarının Arşidük Ferdinand ile sevgili eşi Düşes Sophie'nin ölümünü ilan etmek üzere çaldığını işiteceksiniz. Sokaklar anında öfkeli, üzgün ve gelecekte ne beklmeleri gerektiğini bilmeyen insanların protestolarıyla dolacak. Sırbistan karşıtı sloganlar atan halk şehir merkezine inerken, siz gezinizi ve görevinizi tamamlamış olduğunuzdan çoktan şehirden ayrılmış olacaksınız.

Fakat olur da kriz halindeki şehri biraz daha gözlemlemek isterseniz sizler için de akşam 9.30'da ayrılma imkânı olacaktır. Eğer şehirde biraz daha kalmayı tercih ederseniz muhtemelen öncelikle enerji depolamanız gerekecek. Bunun için çarşı yerinde bulabileceğiniz birbirinden lezzetli tadabileceğiniz gibi, sokakta satılan *cevapi* adı verilen kebab gibi lezzetleri de deneyebilirsiniz. Pide ekmeğinin içine yerleştirilen doğranmış soğan yatağı üzerindeki şiş köfteler *cevapi*'nin neye benzediği hakkında bir fikir verebilir; fakat bu köftelerin lezzetini anlamak için kelimelerden ziyade deneyimlerinize güvenmeniz gerekecek. Vejetaryenler için sunulan ıspanak, çökelek ve beyaz peynirle hazırlanan *pita di spinaku** seçeneği de tat alıcılarınızın coşkuyla dans etmesine yol açacak. Saraybosna'da geçireceğiniz öğleden sonra boyunca tanık olacağınız protestolara siz de biraz kendinizi kaptırmış hissedebilirsiniz. Halkın öfkeli ve üzgün hallerine, tarihi bilen ve gelecekte neyin neye sebep olacağını anlayan bir birey olarak bir nebze yatıştırıcı bir etkide bulunabilirsiniz.

Akşam olduğunda yorgun ve bitkin bir halde yine enerjinizi toplama-ya ihtiyaç duyarsanız size bölgedeki restoranların sunduğu yerel lezzetleri önerebiliriz. Bunlardan Boşnak çorbaları özellikle besleyici ve doyurucu olacaktır. *Begova* diğer adıyla *Bey Çorbası* içine havuç, bamya, fasulye, patates, kereviz ve maydanozun girdiği bir çeşit tavuk çorbası; Saraybosna Çorbası ise yine benzer sebzelerin dana eti ve ekşi krema kullanılarak harmanladığı başlı başına bir yemek olarak karşınıza çıkacak. İçeceklerle değinecek olursak, bölgede üretilen biralara oldukça sert ve içimlerinin de güzel olduğunu söyleyebiliriz. Boşnak şarapları yapımında kullanılan malzemeler sebebiyle biralara göre çok daha sert olacak. Su, şeker, maya,

* Ispanaklı börek. (e.n.)

alkol ve bir miktar da romun ağzı kapalı fiçılarda iki hafta boyunca fermente edilmesiyle elde edilen şaraplar, en dayanıklıları bile yere serecek sertlikte olacak. Daha yumuşak içimli olanların başındaysa beyaz şaraplardan *Žilavka* ve kırmızı şaraplardan *Blatina* gelecek.

Şehirde bulabileceğiniz en rafine tatlar ise yüksek mevkili kişilerin uğrak yeri olan Hotel Austria'da bulunacak. Suikast sonrasında otele dışarıdan girişler yasaklanacağından bunun yerine, sahibi Sırp olan Hotel Europe'u deneyebilirsiniz. Fakat aklınızda bulunsun, bu otel suikastın ertesi günü şehirde dalga dalga yayılan gösterilerin hedeflerinden biri haline gelerek öfkeli halk tarafından yağmalanacak.

Restoran çıkışı yakınlardaki bir bara uğrama düşünceniz varsa, bunu es geçmenizi tavsiye ederiz. Sivil polis, ajan ve istihbaratçıların şüpheli görünen her kim varsa götürmeye hazır olduğu şu anlarda, bu yerlerden uzak durmanız akıllıca olacaktır. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi durumunda kendinizi yozlaşmış, rüşvete dayalı ve oldukça Bizansvari olarak tabir edebileceğimiz Habsburg adalet sisteminin kollarına teslim etmiş olursunuz.

Berlin Duvarı'nın Yıkılışı

9-11 KASIM 1989 ✱ BERLİN

“Geçen Hafta Berlin’de Yaşananlar Bastille Baskını ile yılbaşı karışımı, devrim ve kutlamanın iç içe geçtiği bir patlamaya benziyordu.” *Time* dergisinin Berlin Duvarı’nın yıkılışı hakkındaki görüşü işte böyleydi. Üç gün içinde Avrupa’nın savaş sonrası tarihi tamamen değişmiş ve sürmekte olan Soğuk Savaş’a bir son verilmişti. Özlemle geçen otuz yılın ardından bir milyondan fazla Doğu Almanya vatandaşı Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla Batı Almanya’ya akın edecek ve şehri, birleşmenin kutlandığı büyük bir sokak partisine çevireceklerdi. Sevinç, neşe ve kardeşliğin kutlandığı bu gezimizde kesinlikle siz de olmalısınız.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: SOĞUK SAVAŞ

İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminde Almanya, Müttefik Güçler (Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, Birleşik Krallık, Fransa) tarafından dört ayrı bölgeye ayrılmıştı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Soğuk Savaş sırasında ipler iyiden iyiye gerilince, batı tarafını kontrol eden Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Fransa bu bölgeleri birleştirerek Batı Almanya olarak da bilinen Almanya Federal Cumhu-

riyeti’ni kurmuşlardı. Aynı şekilde Sovyetler Birliği de kendi bölgesinde Doğu Almanya adıyla bilinen Alman Demokratik Cumhuriyeti’ni kurmuştu. Başkent Berlin de kendi içinde bölünerek Doğu Berlin ve Batı Berlin olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Kent, komünist Doğu Almanya sınırlarında yer aldığından, Batı Berlin kısmı da bu bölgede ufak bir yerleşim yeri olarak kalıyordu.

Bölünmenin gerçekleşmesini

“Ölüm Şeridi” olarak bilinen Berlin Duvarı’nın 1986 yılında, Batı Almanya tarafından görüntüsü. Batı tarafına yapılan grafiti, Thierry Noir adlı sanatçının eseri.

izleyen yıllar içinde Doğu Almanya’dan Batı Almanya’ya sürekli bir göç yaşanmıştı. Özellikle genç ve vasıflı nüfusun Batı Berlin’e göç edip bir daha da geri gelmemesinden ötürü Doğu Almanya’nın ekonomik ve politik dengesi oldukça yıpranmıştı. Göçün önüne geçmek için önlem alma ihtiyacı hisseden Doğu Almanya, 13 Ağustos 1961 günü bir gecede Berlin Duvarı’nı inşa etmişti. Komünist rejim tarafından Anti-faşist Koruma Duvarı olarak da bilinen Berlin Duvarı, yaklaşık 200 kilometre uzunluğundaydı. Batı Berlin’i çepeçevre saran duvarın etrafında mayınlar, bekçi köpekleri ve ateş ederek öldürme yetkisi olan askerler bulunuyordu. Bunu bile bile duvarı aşmaya

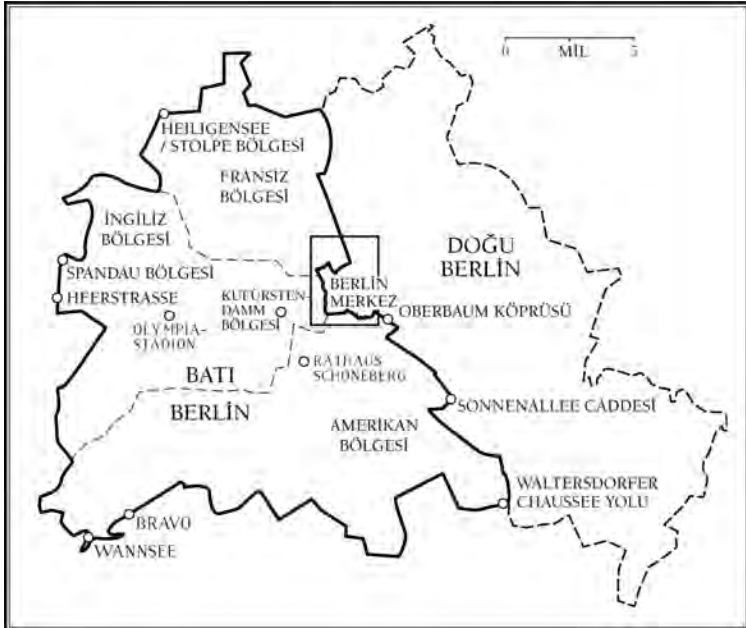
çalışan niceleri kaçış denemelerinin bedelini canlarıyla ödemişti.

Duvarın bir utanç abidesi olarak muhafaza edildiği yirmi sekiz yıl boyunca bu taş yığını ayakta tutan rejim günden güne zayıflamıştı. Yüzu aşkın kişi bu duvarı aşmaya çalışırken öldürülmüş, insanların devletlerine olan bağlılıkları zorba bir yönetim tarzıyla yıpratılmış, ekonomileri ise oldukça geride kalmıştı. Durum tam da böyleyken, Sovyetler Birliği Cumhurbaşkanı Mihail Gorbacov’un öncülüğünde alınan bir dizi reform kararı bölgeye ilaç gibi gelmişti. 1989 yılının başında *Solidarność* adıyla bilinen muhalif işçi sendikası Polonya’da hükümet kurmuştu. Macaristan’da ise Komü-

nist Parti birçok reforma imza atarak sınırlarını Avusturya'ya açmaya karar vermişti. Hükümet ayrıca bu yol üzerinden Batı Almanya'ya geçmek isteyen Doğu Almanya ve Romanya vatandaşlarını denetlemeyi de reddetmişti. Bunun üzerine yarım milyon Doğu Almanya vatandaşı bu rotayı kullanarak Batı Almanya'ya geçiş yaptı, ta ki Doğu Almanya hükümeti vatandaşlarına Macaristan'a seyahat etmelerini yasaklayana kadar. Fakat Doğu Almanya vatandaşlarının göç etme isteklerinin karşısında hiçbir şey duramıyordu. Çoğu, Prag, Varşova ve Doğu Almanya'da bulunan elçiliklere başvurarak Batı Almanya'dan sığınma talebinde bulundu. Ekim başına geldiğindeyse gizlice hareket eden trenler binlerce insanı Batı Almanya'ya taşımaya başlamıştı.

Bunun üzerine ne yapacağını şaşırان Doğu Almanya yetkilileri sınırlarını Batı Almanya'ya tamamen kapattı. Doğu Almanya vatandaşları devletlerine olan sadakatleri ile kendi istekleri arasında bir tercih yapmak zorunda kalmıştı.

Yıllar içinde maruz kaldıkları denetim ve baskı her ne kadar maneviyatlarını yıpratmış olsa da, Doğu Almanya vatandaşları içlerine dönüp gerçek isteklerini duyabilecek gücü bulabildiler. Böylece ilk protestolar Dresden kentinde başlamış oldu. Tren istasyonu çevresinde başlayan gösteriler kısa zamanda büyük ölçekli bir isyana dönüşmüştü. 4 Kasım günü Leipzig kentinde bulunan Lutheran Kilisesi ile küçük bir grup tarafından düzenlenen Pazartesi Gösterileri de gittikçe büyüyerek şehrin or-

kestra şefi Kurt Masur öncülüğünde 100.000 kişinin katıldığı devasa bir protestoya dönüşmüştü. Ciddiyet ve kararlılıklarını şehrin çevre yolunu boydan boya yürüyerek gösteren Leipzigliler, çözüm isteklerinde ne kadar ısrarlı olduklarını göstermişlerdi.

Bu protestolardan iki gün sonra Komünist Parti konuyla ilgili ne tür bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği hususunu tartışmak üzere buluştuğunda, konferansı protesto etmek üzere yarım milyondan fazla insan Doğu Berlin'e toplanmıştı. Yanlış anlaşılma, durumu yönetmedeki kabiliyetsizlik ve panik unsurları bir araya gelerek bir dizi olaya sebep olmuş ve sonunda açıklama yapma işi Doğu Almanya bakanı Günter Schabowski'ye düştü. Rejimin olaylar konusundaki tutumu ile ilgili bir

basın toplantısı yapan Schabowski'nin açıklamaları hem Doğu hem Batı Almanya televizyonlarından canlı olarak yayımlanacaktı. Schabowski, 9 Kasım günü saat 6.53'te gerçekleşen bu açıklamada yeni düzenlemelerin hemen uygulamaya konulacağını (aslında yavaş yavaş uygulamaya konulması düşünülmüştü) ve bunların içinde de Doğu-Batı Berlin geçişlerinin de yer aldığını (orijinal belgelerde böyle bir düzenleme yoktu) pat diye söyleyivermişti.

Rejimin planlarındaki gerçek düzenlemenin böyle olup olmadığının artık bir önemi yoktu. İnsanlar yalnızca bir şeyi duymuştu; kapılar artık açıktı. Böylece bunun gerçekten de böyle olup olmadığını sormadan duydukları haber üzerine anında harekete geçtiler.

GEZİ ZAMANI

Varış yeriniz 9 Kasım 1989 günü akşam saat 6'da Doğu Berlin'deki Finland Caddesi'nde, 15 numaranın koridoru olacak. Doğu Almanya yetkilileri Berlin Duvarı örüldükten sonra bu sokakta bulunan tüm evleri boşalttırmış. Geleceğiniz ev de işte bu boşaltılmış evlerden biri olacak. Bornholmer Caddesi kontrol noktasına iki yüz metre uzaklıkta bulunan evden dışarı çıktığınızda ilk sağa dönerseniz neon ışıklarla aydınlatılmış kontrol kulesini ve sınır geçişi boyunca örülmüş tel örgüleri görebilirsiniz. Üç gün sürecek yolculuğunuz boyunca hava günlük güneşlik görünse de, sıcaklıklar geceleri sıfıra kadar düşecek, şimdiden belirtelim. Kendinizi güzelce sarın, ayağınızı ısıtmamaya dikkat edin ve 11 Kasım gecesi de dönüş hazırlıklarınızı yapmak üzere Finland Caddesi 15 numaraya geri dönün.

NE YEMELİ, NEREDE KALMALI, KARŞIT KÜLTÜRDEN NE ANLAMALI?

Konaklayacağınız yer olarak sizler için Friedrich Caddesi üzerinde yer alan Hotel Metropol'de sade ve şık bir oda ayarladık. Şehrin en meşhur bulvarı Unter den Linden'in tam kuzeyinde kalan bu otel, 1977 yılında açılmış ve o günden itibaren de Doğu Almanya menşeli Interhotel oteller zincirinin en modern üyesi olarak özellikle Batılı ziyaretçilere hizmet vermeyi amaçlamış. Yalnızca değeri kolay kolay değişmeyen para birimlerini kabul eden otel, 1970'leri andıran dekorasyonu da ilginizi çekecek. Turuncu renkte plastikten sütun kornişleri ve kahverengi duvar kâğıtları sizlere biraz sıkıcı gelebilir fakat geçireceğiniz aksiyon dolu hafta sonu göz önüne alındığında, burası size huzur veren bir sığınak gibi olacaktır. Odaların tümüne baştan aşağı dinleme cihazı yerleştirildiğinden tavsiyemiz, zaman yolculuğu projemiz ya da henüz o tarihte gerçekleşmemiş olan olaylarla ilgili herhangi bir atıfta bulunmamanız yönünde. Daha maceracı bir ruha sahip zaman yolcularımız içinse ülkedeki karşıt kültürün kalbinin attığı yer olarak bilinen Prenzlauer Berg bölgesini öneririz. Lychener Caddesi 61 numara ya da Beherferliner Caddesi 7 numara size şehrin diğer yüzünü göstermek için oldukça uygun olacaktır.

Doğu Berlin'de kaldığınız süre boyunca bölge yemeklerini de tat-

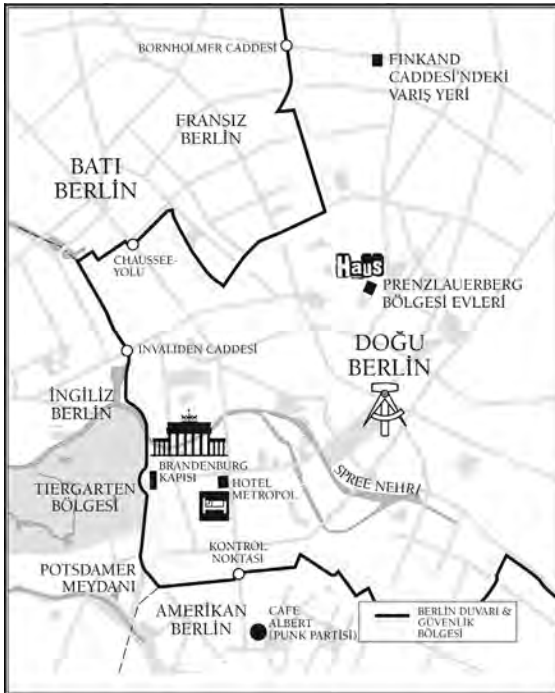
manızı tavsiye ederiz çünkü duvarın yıkılmasından sonra hiçbir şey bir daha eskisi gibi olmayacak. Sokakta satılan sosislilerin tuhaf rengi, gazlı içeceklerin esrareniz kimyasal bileşimleri ve *schnaps* adı verilen sert Alman likörlerinin tadı bile Doğu Almanya diye haykırıyor olacak. En iyisi siz fırsatınız varken ne demek istediğimizi anlamak için tüm bunları ilk elden deneyimleyin.

Biraz da Batı Berlin karşıt kültürünü deneyimlemek isterseniz, Kreuzberg bölgesindeki Heinrich-Heine Caddesi üzerindeki Pike Club'a uğrayabilirsiniz. Checkpoint Charlie adıyla bilinen kontrol noktasının güneyinde kalan bölgede yer alan mekân, 9 Kasım gecesi Die Anderen (Diğerleri) adındaki Doğu Alman punk grubunu ağırlayacak. Kulağa tuhaf gelse de, karşıt görüşleriyle bilinen punk gruplarına bile son zamanlarda bu mekânlarda çalmaları için izin verilmeye başlanmış. Pike Club'ın kapısından içeriye adım attığınızda pogo dansıyla kendilerinden geçmiş punkçılar ve oldukça çılgın bir parti ortamını göreceksiniz. Hafta sonu boyunca uğramaya değer bir diğer mekân da, 1920'lerin tarzını yansıtan Dschungel olacak. Şehirdeki en klas kokteylseverleri bir araya getiren Dschungel, David Bowie ve Iggy Pop gibi büyük sanatçılara ev sahipliği yapmasıyla da biliniyor olacak.

9 KASIM PERŞEMBE: BÖLÜNMÜŞ ŞEHİR BERLİN

Gezimize Bornholmer Caddesi sınır geçişinden başladığımız için bu bölgede biraz zaman geçirip, etraftaki yıkılmakta olan binalara bir göz atmanızı istiyoruz. Berlin Duvarı'nın inşa edilmesinden bu yana bölgeye, burada kalan işçi sınıfı çıkartılarak Doğu Almanya yönetiminden en çok şikâyet eden muhalifler getirilmiş. Bu muhaliflerin toplandığı Bornholmer Caddesi kontrol noktası çevresindeki irili ufaklı birçok barda bugün konuşulan tek bir konu olacak, o da Schabowski'nin kısa bir süre önce yaptığı basın toplantısı. Sınır kapılarının bu akşam gerçekten açılıp açılmayacağını merak eden halk, hararetli bir şekilde bu sorunun cevabını tartışmaya koyulacak.

Konuşmalar ne kadar ilginç olsa da, burada fazla oyalanmamanızı öneririz çünkü akşam saat 7.20'den itibaren halk Bornholmer Caddesi kontrol noktasının Doğu girişinde toplanmaya başlayacak. Kalabalığın içinde özellikle iki adam gözüne çarpacak. Aram Radomski ve Siggı Scheffe yılların baskı ve öfkesini bir cümleye sığdırarak sınır nöbetçilerine avazları çıktığı kadar Batı Berlin'e geçip geçemeyeceklerini soracaklar. Şaş-

Bir kişilik daha yer açın. Brandenburg Kapısı, 9 Kasım. Pankarttaki "Dikkat! Şu anda Batı Berlin'den Ayrılıyorsunuz" yazısı değiştirilerek üzerine "Wie denn?" yani "Peki, nasıl?" yazılmış.

kına dönmüş nöbetçilere destek daha kıdemli memurlardan gelecek. Halk ile görevli memurlar arasındaki tartışma devam etse de, bu noktada herhangi bir geçiş söz konusu olmayacak. Kontrol noktasındaki ofis binasının içine bakarsanız bu gece nöbetçi olan Yarbay Harald Jäger'ı görebilirsiniz. Kare yüzü ve yandan ayrılmış saçlarıyla düzgün bir memur izlenimi veren Jäger, o gün sürekli olarak amirlerini arayarak kontrol noktasının önünde gittikçe çoğalan kalabalıkla ilgili ne yapması gerektiği hususunda bilgi talep edecek.

Saat 8 olduğunda kalabalık artık birkaç yüz kişiyi bulmuş olacak. Arabalarıyla sınırdan geçmek için bekleyen birçok vatandaş da uzun kuyruklarla bu kalabalığa eşlik edecek. Yarım saat sonra bir polis arabası kalabalığın içinden ilerleyerek olay yerine intikal edecek. Elinde megafonu, önündeki insan denizine hitap eden memur, vatandaşların en yakın polis merkezine giderek çıkış vizesi temin etmelerini isteyecek. Kalabalığın büyük bir bölümü bu öneriden daha fazlasını istediklerinden bekleşimlerine devam edecek. Saatler 9'u gösterdiğinde sınır nöbetçileri tekrar ortaya çıkarak kalabalık içinde en gürültücü sayılabilecek birkaç kişiden kendilerine ofis binasına kadar eşlik etmelerini isteyecekler. Kafaları en az kontrol noktasının önü kadar karmakarışık olan Stasi yani Doğu Almanya Devlet Güvenlik Bakanlığı da kontrol noktasındaki memurlara, geçiş yapmak isteyen vatandaşların pasaportlarına mühür vurularak ülkeden temelli ihraç edilmeleri emrini verecek. Otuza yakın Doğu Almanya vatandaşı bu şekilde ülkeden çıkış yapacak fakat sizin biraz daha beklemenizi ve asıl ana tanık olmanızı öneririz. Sayıları şimdi bini bulmuş kalabalık, Bornholmer Caddesi'nin arka taraflarına dağılarak daha da yayılacak. Kalabalığın mütemadiyen söylediği "Kapıları açın!" cümlesi ofis binasına kadar yükselecek.

Saat 11.30 sularında Harald Jäger iç sesini dinleyecek ve kendi inisiyatifi kullanarak etrafındakilere kapıları açma emri verecek. Jäger'a bağlı iki memurdan Helmut Stoss ve Lutz Wasnick ise anında kapılara giderek bariyeri elleriyle itecekler. Bunu gören kalabalık da bariyerlere doğru koşarak kapıların kendiliğinden açılmasını sağlayacak. Doğu ve Batı Almanya'nın birleştiği o anda, kardeş kardeşe elini uzatarak diğer tarafa geçmesine yardım edecek, gözyaşı ve kahkaha ise birbirine karışacak. Siz de bu tarihi anda kalabalıkla beraber sevinç naraları eşliğinde geçiş yaparken, henüz ne olduğunu anlayamayan yorgun sınır nöbetçilerine tebessüm etmeyi unutmayın.

BATI'YA DOĞRU

Bornholmer Caddesi kontrol noktasından sonra Böse Köprüsü'nü de geçtiğinizde, resmi olarak Batı Berlin'e giriş yapmışsınız demektir. Eğer gece boyunca Doğu Berlin'den bu tarafa geçecek olan insan selini izlemek isterseniz, biraz daha burada zaman geçirebilirsiniz. Kaldığınız zaman boyunca Batı Berlinlilerin Doğu Berlinlileri karşılamak ve onlara yardım etmek için akın akın bu noktaya geldiklerini göreceksiniz. Bu sıcacık insanlık görüntülerine dalmak içinizi ısıtsa da, yolunuza devam edip duvar çevresindeki diğer noktalara da bakmanızı tavsiye ederiz.

Eğer bulunduğunuz yerden güneybatı yönüne doğru on beş dakika kadar yürürseniz, Invaliden Caddesi'ndeki kontrol noktasına varmış olacaksınız. Birinci kontrol noktası kadar rahat olmayan bu noktadaki görevli memurlar, Doğu Almanya vatandaşlarının geçişine izin verirken daha sıkı kurallar uygulayacaklar. Telaşlı kalabalık bir an önce diğer tarafa geçmeyi beklerken, aynı şekilde Batı Berlinliler de sabırsızlıkla diğer tarafta bekliyor olacak. Saat sabaha karşı 1 olduğunda gözünüz Sosyal Demokrat Batı Berlin Valisi Walter Momper'ı arasın. Parlak kırmızı atkısı ve elindeki megafonuyla bu adamı tanımak o kadar da güç olmayacak. Kalabalığa ve sınır muhafızlarına sakın davranma çağrısı yapacak olan Momper, bir an önce Doğu Berlinlilerin geçişine izin verilmesini isteyecek. Saatler 1.30'a geldiğinde, bekleyenler bu gece buradan kimsenin geçişine izin verilmeyeceğini anlayacaklar. Bu sebepten daha fazla burada beklemek yerine ilk sapaktan sola dönerek, Batı Berlin tarafında kalan Tiergarten Parkı'na doğru yola devam edin. Parkın içinden geçen Unter den Linden yoluna geldiğinizde tek yapmanız gereken kalabalığı takip etmek olacaktır. 350 metre kadar doğu yönüne yürüdüğünüzde Berlin Duvarı tüm azametiyle yeniden karşınıza çıkacak.

Her ne kadar şu anda bulunduğunuz yer olan Brandenburg Kapısı'nda herhangi bir kontrol noktası ya da sınır geçişi olmasa da, yine de kapının önünde büyük bir kalabalık toplanmış olacak. Brandenburg Kapısı, Doğu Berlin'den de Batı Berlin'den de giriş ya da çıkış olmayacak şekilde tasarlanmış. Bu özelliği ile iki ülkeye de ait olmadığı bilinen kapı, bu gece kendisi gibi özgür hisseden Berlinlilerin akın ettiği bir yer haline dönüşecek. Amerikan televizyonlarının görüntü almak için getirdikleri projektörlerin ortalığı bir anda aydınlatmasıyla, tüm dünya o gece kapının hemen önünde kalan Berlin Duvarı ve onu aşmaya çalışan insanların dokunaklı

görüntüsüyle duygulanacak. Akşam saat 9'dan itibaren duvara tırmanmaya çalışan insanlar Doğu Almanya sınır görevlilerinin sıkı tazyikli sularla vazgeçirilmeye çalışılacak. Tam o sırada kalabalığın elinde küçük şemsiyesiyle koca su tankerinin önüne geçen genç adama dikkat edin. Genç adamın cesareti ile yarattığı etkidir midir bilinmez, tazyikli su hortumları belli bir saatten sonra kapatılacak. Bu fırsatı değerlendirmek isteyen Doğu Berlinliler ise diğer tarafa doğru yürüyüşlerine başlayacaklar.

Gecenin final noktası Batı Berlin'deki Amerikan Bölgesi'nde yer alan ve Brandenburg Kapısı'nın güneydoğusunda kalan Checkpoint Charlie kontrol noktası olacak. Sınır geçiş noktaları arasında en iyi bilineni de olan bu kontrol noktasına, Berlin Duvarı boyunca düz devam ederek, Friedrich Caddesi üzerinden ulaşabilirsiniz. Uzaktan göreceğiniz üstü metal kulübe, Batı Berlin tarafında kalan kontrol noktasının ofis binası görevini görüyor olacak. Hemen yanında yer alan Café Adler da casusların ve askerlerin uğrak yeri olarak Soğuk Savaş boyunca hizmet veren en ünlü yerlerden biri olacak. Eğer kontrol noktasına biraz daha erken bir saatte gelerseniz, kafe işletmecisi Albrecht Rau'nun elinde köpüklü şarap ve kahve taşıdığı bir tepsile Doğu Berlin sınır görevlilerinin yanına gittiğini görebilirsiniz. Kutlayacak bir şeyleri olmaması gerektiğini düşünen sınır görevlileri bu ikramı reddetse de, Albrecht en şen haliyle gülümsemeye devam edecek. Ciddiyeti elden bırakmayan sınır görevlileri sınır kapısını kapatmak için daha sonra ek bariyer yerleştirecek olsalar da, saat 12.15 olduğunda tüm bariyerler bir bir düşerek Doğu Berlinlilerin geçiş yapmasına olanak tanıyacak.

10 KASIM CUMA: BERLİN MERKEZ

Bugün Berlin'de sokağa çıkarsanız, karşınızda evlere şenlik bir şehir bulacaksınız. Çünkü yarım milyon insanın Berlin Duvarı'nı aşmak için indiği caddeler festival yerine dönmüş olacak. Doğu Almanya vatandaşlarından çoğu yaya olarak geçiş yapmaya çalışsa da, 26.000 kadar araç bu insan kalabalığına katılarak sınırı geçmeye çalışacak. Araçların çoğu, Doğu Almanya yapımı Trabant ve Wartburg marka otomobillerden olacak. Sosyalist rejimin statü sembollerinden olan Trabant marka otomobilleri, iki zamanlı motorlarından, kendilerine has motor sesinden ve elbette boğula boğula çıkardıkları egzoz dumanından tanıyabilirsiniz. Kuyruktaki arabalardan

bazıları Doğu Almanya bayrağı taşıyor olsa da, bayrakların ortasındaki çekiç amblemi çıkartılarak Batı Almanya bayrağına benzetilmiş olacak.

Batı Almanya ile Doğu Almanya arasındaki farklılıklar yalnızca bayraklardan ibaret olmayacak. Görünüş olarak da farklılıklar gösteren iki isimli tek halktan Doğu Almanyalılar, sade gardiropoları ve ince mantoları ile ülkelerinin içinde bulunduğu ekonomik durumu yansıtıyor olacaklar. Durumu özetleyen bir başka kare ise, Batı Almanya Cumhurbaşkanı Richard von Weizsäcker'in Berlin Duvarı'nın yıkılışının ertesi günü Potsdamer Platz Meydanı'na gelerek insanlarla tokalaştığı ve ardından bulanık haki renkteki bir Wartburg otomobil ile kirli yeşil renkteki Trabant'ın yanından geçerek, siyah parlak Mercedes'ine bindiği an olacak. Siz bu tarihi anlara tanıklık ederken, Doğu ve Batı Berlinliler de günün anısına evlerine götürebilmek için bir parça beton koparmaya çalışacaklar. Duvarın en değerli bölümleri ise, batı tarafında kalan grafiti kaplı yerler olacak. Kısa bir süre sonra hediyelik eşya olarak karşınıza çıkabilecek bu beton parçalarını, Berlin Duvarı yakınlarında satılan ve üzerlerinde "Ich war dabei: November 9" yazan tişörtler izleyecek.

Her ne kadar etrafınızda birçok farklı şey oluyor gibi gelse de, aslında bugün her şeyin altında yatan tek bir duygu olacak, o da birlik duygusu. Bugün şehre gelen herkes Berlinli ve her ziyaretçi de Alman olarak kabul edilecek. Batı Avrupa'nın farklı yerlerinden kopup gelen insanlar bile aynı hoşgörü duygusuyla şehre ayak basacaklar. Bunlardan belki de en nazik olanı ise Amsterdam'dan minibüsüyle 10.000 gül getiren adam olacak. Potsdamer Platz Meydanı'na park ettiği minibüsünden çıkardığı gülleri bir bir yeni gelenlere dağıtan adam, güllerle beraber sevgi ve hoşgörü duygusunu da yaymış olacak. Metro ve otobüs şoförleri de bugün yolcularını karşılıksız olarak gidecekleri yere götürecekler. *Berliner Morgenpost* adlı yerel gazete günün şerefine ücretsiz olarak dağıtım yaparken, şehirdeki kafe ve restoranlar da bu iyilik hareketine katılıp ziyaretçilerine ikram olarak yiyecek ve içecek sunacaklar. Kontrol noktalarında ise meyve, sakız ve Batılı marka sigaralarla yüklü tırlar mallarını halka dağıtacaklar.

Doğu Almanyalılar Batı Almanya'ya ilk geçişlerinde kimlik kartlarını göstermeleri halinde hoş geldin hediyesi olarak herhangi bir postane ya da banka şubesinden 100 Alman Markı alma hakkına da sahip olacaklar. Öyle ki Batı Berlin'in en lüks alışveriş caddesi Kurfürstendamm üzerinde yer alan Berliner Bank'ın önünde sekiz buçuk kilometrelik bir kuyruk olu-

* Alm: Ben de Oradaydım: 9 Kasım. (ç.n.)

şacak. Her ne kadar Doğu Berlinliler cadde üzerindeki gösterişli dükkânlardan gözlerini almasalar da, paralarını vermeyi tercih edecekleri yerler bu mağazalar olmayacak. Banka dönüşü birçoğunun ellerinde muz, portakal ve kivi dolu paketlerle geçtiğini göreceksiniz. Daha önce ülkelerinde bu meyveleri tadamamış olan Doğu Berlinliler, bugün bu tropikal meyvelerin tadını çıkarabilecekler.

Bugün Berlin'de katılmanıza geçecek iki büyük etkinlik daha olacak. Politika tutkunları, Batı Almanya'nın önde gelen politikacılarının öğleden sonra saat 2.30'da konuşma yapacağı Rathaus Schöneberg Belediye Binası'na gidebilirler. Önceden yalnızca Schöneberg bölgesinin belediye binası olarak kullanılan bu yer, 1950'den bu yana Berlin Senatosu ve valisinin makam yeri olarak da hizmet vermeye başlamış. Kentin asıl hükümet merkezi olan Rotes Rathaus da duvarın diğer tarafında, Mitte bölgesinde kalmış. Bugün yapılacak olan konuşmanın konukları arasında Polonya'ya yapacağı resmi ziyareti yarıda kesip gelen Batı Almanya Şansölyesi Helmut Kohl, Dışişleri Bakanı Hans-Dietrich Genscher, 1964–1987 yılları arasında Batı Almanya Şansölyesi olarak görev yapan Willy Brandt ve Batı Berlin Valisi Walter Momper bulunacak. Oturum, tarihe Kohl'un şu sözleriyle geçecek: “Çok yaşa özgür vatanımız Almanya! Çok yaşa özgür Avrupa!”; “Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde bulunan herkese seslenmek istiyorum, bizler sizin yanınızdayız, biz tek bir ulusuz. Biz bir bütünüz.” Bu sözler üzerine oldukça duygulandığı anlaşılan fakat tedbiri de elden bırakmayan Willy Brandt şöyle cevap verecek: “Bugün uzun bir yolculuktan sonra geçirdiğimiz güzel bir gün, fakat bu yalnızca bir durak. Henüz yolculuğumuzun sonuna gelmedik.”

Bu güzel konuşmaları dinlemek için yapmanız gereken tek şey batıya doğru giden 2 numaralı hat üzerindeki trene binmek ve Nollendorfplatz'a geldiğinizde de 4 numaralı hat üzerinden güneye giden trenle seyahat etmek olacak.

Bugün şehirde yapılan etkinliklerden ikincisine gelince, müzik tutkunlarının oldukça hoşlanacakları bir konser için Checkpoint Charlie kontrol noktasına gitmeleri gerekecek. Viyolonsel virtüözü, büyük Rus müzisyen Mstislav Rostropovich'in vereceği bu konser, Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken hayatını kaybedenler anısına düzenlenmiş olacak. Kendisi de 1971 senesinde Sovyetler Birliği'nden ayrılan biri olarak duvarın yıkılışının şerefine doğaçlama bir konser vermek üzere bugün Paris'ten Berlin'e gelmiş olacak. Duygu selinin yaşanacağı konserin başlangıcı ise Bach'ın İkinci Viyolonsel Süiti'nin harikulade bir sunumuyla olacak.

11 KASIM CUMARTESİ: FUTBOL MAÇI

Cumartesi de aynı cuma gibi Doğu Almanyalıların sınır kapılarına akın ettikleri ve Batı Almanyalılar tarafından da içtenlikle karşılandıkları bir gün olacak. Artık önlerinde daha fazla engel görmek istemeyen halk için Glienicke Köprüsü ve Eberswalder Caddesi üzerindeki duvar bölümleri yıkılarak yeni sınır geçişleri oluşturulacak.

Öğlene doğru ise bir grup eski Batı Berlinli oldukça yıpranmış bir cipin içine doluşarak Potsdamer Platz Meydanı'na gelecek. Duvarın hemen yanına park eden grup, devasa bir zinciri önce duvarın bir bölümüne ardından da ciplerine bağlamaya çalışacak. Etraflarındaki kalabalığın “Bu duvar buradan gitmeli!” tezahüratları eşliğinde gösterisine devam eden gruba kimi zaman da “Tek toprak, tek millet!” sesleri eşlik edecek. Oldukça bohem olarak tabir edebileceğimiz bu atmosfer, yakınlarda pan flüt çalan bir grubun müziğiyle daha da yoğunlaşacak. Fakat tam da bu anda Doğu Almanya polis memurları tazyikli su tanklarıyla beraber alana gelerek, grubu bu güzel andan çekip çıkaracaklar. Batı Almanya polis memurlarının da destek kuvvet olarak araçlarıyla alana gelmeleriyle birlikte gösterinin önüne geçilmeye çalışılacak. Grup ise bu olanlardan hiç de etkilenmemiş bir halde Doğu Almanya polis memurlarına dönerek “Bu tarafa gelin! Orada açlıktan ölmek mi istiyorsunuz?” diye seslenecek.

Eğer gününüzü biraz daha eğlenceli bir şekilde geçirmek isterseniz sizin için Hertha Berlin ve Wattenscheid maçına iki biletimiz var. Saat 3'te başlayacak maç, 1936 Yaz Olimpiyatları'nın da düzenlendiği yer olan Berlin Olimpiyat Stadyumu'nda oynanacak. Berlin'de sınır kapıları açılmadan önce yalnızca 2. lig maçlarının oynandığı yer olarak bilinen stadyum, 10 Kasım sabahından itibaren Berlinlilerin bu tarihi anı kutladığı alan olarak anılacak.

1971 yılına kadar Hertha Berlin spor kulübünün maçları şehrin Wedding bölgesinde kalan Gesundbrunnen adlı eski statlarında oynanıyordu. 1961 senesinde Berlin Duvarı'nın stattan yalnızca birkaç yüz metre uzağa inşa edilmesi ve stadın da Batı Berlin'de kalmasıyla beraber kulüp, maçlarında Doğu Berlin taraftarının desteğinden yoksun kaldı. Yine de takımlarına duydukları aşkı yüreklerinde hisseden Doğu Berlinliler, yıllar yılı kendilerini her maç öncesinde Berlin Duvarı'nın kenarına giderek maçlardan gelen seslerle avutmuşlar. Bugün bu sadık taraftarlar takımlarını yeni statları olan Berlin Olimpiyat Stadyumu'nda izleyebilecekler. Aynı

Rostropovich, Bach eserlerini icra ederken. Duvardaki grafitide ne yazdığına dikkat edin: "Charlie emekli oldu." Anlaşılan grafiti sanatçıları sprey boyalarını konuşturmakta fazla gecikmemiş.

zamanda Doğu Almanya kimliklerini göstermeleri halinde 10.000 ücretsiz biletten birine kavuşabilecek olan taraftarlar, bu biletlerin tükenmesi halinde stadyumun önünden de yine bilet temin edebilecekler.

Hakem düdüğünü çalıp maçın başlangıcını haber vermeden önce stadyumdaki spiker Doğu ve Batı Berlin'de yer alan tüm bölgelerin adlarını seyircilerin tezahüratları eşliğinde tek tek sayarak, coşkulu kalabalıktan büyük alkış toplayacak. Bizce böyle bir günde maçın skoru mühim değil ama yine de merak edenler için söyleyelim. Wattenscheid maçın ilk on

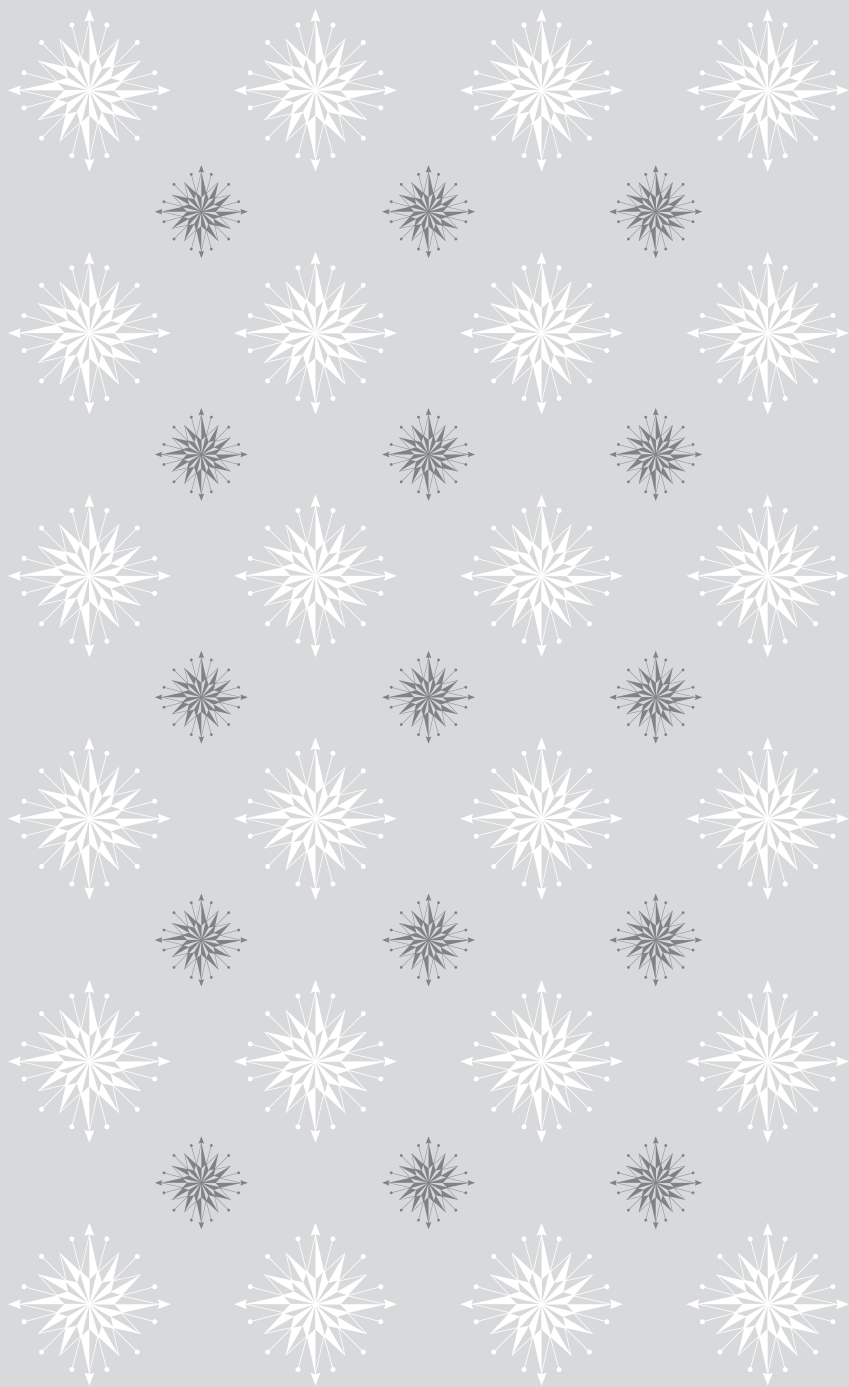
altı dakikasında oyunu önde götürürken, Hertha Berlin altmış dördüncü dakikada on dokuz yaşındaki Sven Kretschmer'in golüyle skoru eşitleyecek. Hertha Berlin bu oyunda gösterdiği performansını önündeki başka maçlara da yaydığından, sezon sonunda bir üst lige çıkarak Bundesliga'da yer almaya hak kazanacak.

Bu efsanevi maçın oynandığı Berlin Olimpiyat Stadyumu'na gelmek için yapmanız gereken tek şey Brandenburg Kapısı'nın güneyinde kalan U1 metro hattına giderek, Möckernbrücke ya da Gleisdreieck duraklarından birinde inmek olacak. Ardından batıya doğru ilerleyerek Ruhleben tarafına giden trenlerden birine binebilirsiniz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHTEN SEÇME KÜLTÜR VE SPOR OLAYLARI

235. Olimpiyat

MS 161 YILININ AĞUSTOS AYI ✱ OLYMPIA, YUNANİSTAN

Milattan önce 5. yüzyılda yaşamış olan şair Pindar, olimpiyatlar için “yarışmaların zirve noktası” demişti. Yolculuk edeceğiniz zamanda olimpiyat oyunları her ne kadar bin yaşına basmış olacak olsa da, Pindar’ın bu sözü hala geçerli olacak. Turumuzun bu antik gezisi sizlere Mora Yarımadası’nda bulunan güzel Elis şehrinin tapınaklarını gezmeyi, banyolarında yıkanmayı ve engebeli ovalarında özgürce dolaşmayı vaat ediyor. Roma İmparatorluğu’nun yakın bir zaman önce olimpiyat alanını yenilemesi sebebiyle 235. Olimpiyat, Helenistik Dönem’in bütün gösterişli yanlarını öne çıkararak, size antik çağ zamanında başka hiçbir yerde bulamayacağınız bir kalite ve konfor sunacak. Turumuzda geçireceğiniz bir hafta boyunca tapınaklara da sınırsız erişiminiz olacağından kurbanla yapılan ritüelleri gözlemleme şansınız olacağı gibi, aynı zamanda pentatlon*, dövüş müsabakaları, güreş ve savaş arabası yarışlarını da izleme fırsatınız olacak. Gezimizle ilgili belirtmek istediğimiz bir diğer husus da, yolculuk edeceğiniz zamanın âdetleri çok daha farklı olduğundan ve o çağda yalnızca erkekler olimpiyatları izlediğinden, oyunları erkek kılığında izlemeniz gerektir. Keyifli seyirler!

* Pentatlon uzun atlama, cirit atma, disk atma, koşu ve güreş alanlarındaki beş dalda yapılan yarışlara verilen addır. (ç.n.)

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: ANTİK OLİMPİYAT OYUNLARI

Kronos Dağı eteklerine kurulan Olympia tapınakları binlerce yıl boyunca kutsal ibadet ve hac yeri olarak kullanılmış. 8. yüzyıl gibi oldukça erken bir zamanda bile bu bölgede antik Helen Dönemi tanrıçalarına ibadet etmek üzere tapınaklar kurulmuş. Milattan önce 776 tarihinde ise Olympia'da ritüel oyunları adıyla yalnızca yerel halkın katıldığı oyunlar düzenlenmeye başlamış. Milattan önce 6. yüzyıla gelindiğindeyse oyunlar çok daha geniş alanda duyulmaya başlamış ve Olympia bölgesi de daha sonra "Antik Dönemin Yedi Harikası"ndan biri olarak kabul edilecek olan Zeus Heykeli'ne ve heykele ev sahipliği yapan Zeus Tapınağı'na kavuşmuş. Ülkenin spora verdiği değer ile sürekli gelişen şehir devletlerinin ünü birleşince olim-

piyat oyunları önem ve popülerlik bakımından daha da gelişmeye başlamış. Milattan önce 5. yüzyılda beş günlük bir atletizm festivali olarak düzenlenen oyunlar, Roma İmparatorluğu Yunanistan'ı fethedip festivali altı güne çıkarıncaya kadar da hemen hemen aynı kalmış.

Aslında Romalıların Yunanistan'da yaptıkları şey yalnızca altyapıyı geliştirmek ve geri kalan her şeyi de olduğu gibi bırakmak olmuş. Çok önceden olimpiyat oyunlarını izlemeye gelen misafirler Olympia'da geçirdikleri bir hafta boyunca, tuvalet ya da kullanım suyu olmadan ağustos sıcaklığında çadırlarda otururlarmış. Yunan filozof Epiktetos'un da dediği gibi "Sıcaktan yanmaz mı insan? Küçükük bir yerde sıkışıp kalmaz mı? Yıkılması zor olmaz mı?

Farkı görün! Bir sanatçının gözünden Antik Olympia'da bulunan Altis Kutsal Alanı. Zeus Tapınağı ön planda yer alıyor. Geziniz sırasında çizimin sol tarafında yer alan hayal ürünü, devasa amfiteatrı bulmakta zorlanabilirsiniz.

Terden sıırıslıklamken yine de terlemez mi insan? Kalabalıktan, gürültüden kulakları uğuldamaz mı? Ve yine de her şeye rağmen oyunları izlemek için bu güçlüklere katlanmaz mı insan?” Romalı yazar Aelianus ise tam tersi şöyle yorumluyor bu deneyimi: “Sakız Adası’nda yaşayan bir adam

bir gün kölesine çok kızmış ve demiş ki, ‘Seni zincirlemek yerine Olympia’ya yollasam yeridir.’ Adam böyle demiş çünkü kölesinin Olympia güneşi altında oyunları seyretmesinin ayak değirmeninde binbir güçlükle buğday öğütmesinden daha zor olacağını düşünmüş.”

GEZİ ZAMANI

Her ne kadar Helenizm hayranı zaman yolcularımız Roma İmparatorluğu etkisinde kalmamış, görkem ve şaşıaadan uzak eski olimpiyatları tercih etseler de, gezimiz sizleri 235. Olimpiyat’a götürmeyi amaçladığından, gösterişli Roma tarzını anlatacaktır. Romalılar olimpiyat alanına lüks konaklama yerleri, hamam ve tuvalet ekleyerek çoktan kendi kültürlerini yansıtmayı başarmışlar. Bu sene bir ilk olarak da içme suyu sistemleri alana eklenmiş. Atina’nın en zengin adamı Herodes Atticus son on yıldır Nymphaeum adı verilen anıt çeşme ve onu çalıştıracak boru tesisatını tamamlamakla uğraşmış ve ilk kez bu seneki olimpiyatlarda çeşmenin kullanıma açılması planlanmış. Bu çeşmeden gelecek kullanım suyu sayesinde kaldığınız süre boyunca konforunuz ve hijyen ihtiyacınız karşılanacaktır. Olimpiyatlara oyunlar başlamadan bir gün önce varmış olacaksınız. Varış yeriniz ise Kladeos Nehri’nin güney kıyısı yakınlarında yer alan Romalılara ait bir konaklama yeri olacak. Gezimizi tamamlayıp ayrılma vakti geldiğindeyse olimpiyatların son günü akşam saatlerinde yine aynı yerde buluşacağız.

OLİMPİYAT ALANI

Olimpiyatların düzenlendiği yerin merkezinde, tapınaklara ev sahipliği yapan, duvarlarla çevrili kutsal bir alan bulunuyor. Altis adıyla bilinen bu alan, Romalılar tarafından yenilenerek kemer ve bahçelerle zenginleştirilmiş. Oldukça huzurlu ve sakin bir yer olması gereken bu kutsal alan, önümüzdeki birkaç hafta içerisinde

her nasılsa Roma Forumu’nu* aratmayacak kadar hareketli bir hale gelecek. Roma İmparatorluğu’ndan gelen binlerce ziyaretçi o gün atletler, rahipler, şairler, yargıçlar, hakemler ve kentin ileri gelenlerinden oluşan kalabalıkla bir araya gelecek. Kentin dört bir köşesine yayılmış bu kalabalığın içinde aynı zamanda uşaklar, aşçılar, gezgin kâhinler ve seyyar satıcılar da bulunacak.

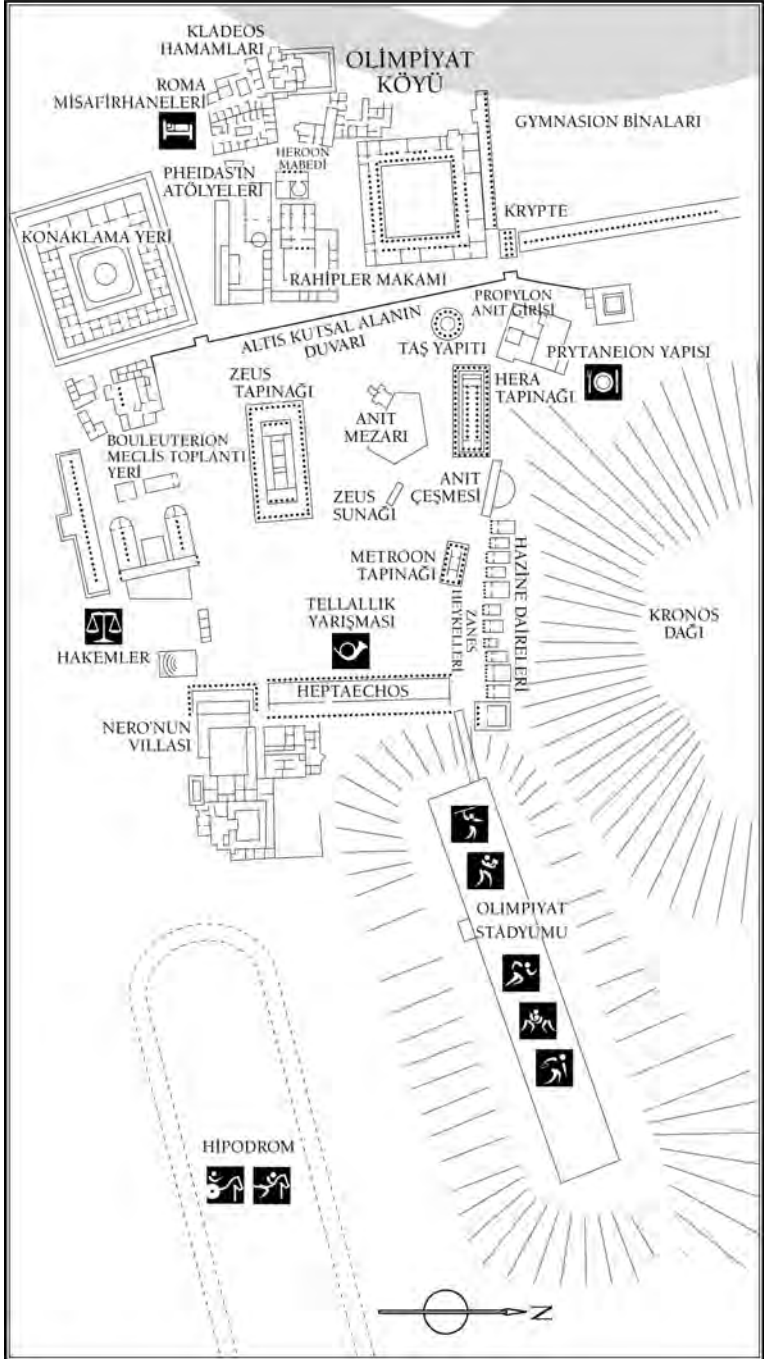
Kutsal Altis’e girişiniz alanın kuzey batısında bulunan mabet kapısından olacak. Kapıdan girdiğinizde alanın sol tarafında Olympia’nın komuta merkezi görevini gören Prytaneion makamı bulunacak. Yanında ise yuvarlak yapılı ve Philippeion adında taş bir yapı bulunacak. Milattan önce 6. yüzyılda inşa edilen Prytaneion yapısı başrahiplere ev sahipliği yapma özelliği taşıdığı kadar, kentin ölümsüzlük ateşinin yandığı yer olarak da biliniyor olacak. Olimpiyatlar sırasında kent yetkililerini ağırlayacak olan bina, bununla da kalmayıp olimpiyat birincilerini de kutsal odalarında misafir edecek. Philippeion ise yuvarlak biçimde bir anıt yapı olarak karşınıza çıkacak. İşlemeli mermer tavanı ince sütunlar üstünde yükselen taş yapı, Büyük İskender’in babası Makedonya Kralı II. Filip tarafından milattan önce 338 yılında Chaeronea Savaşı’ndaki galibiyetinin anısına yaptırılmış. Aynı zamanda Kral II. Filip’in Olympia’da düzenlenen at yarışındaki galibiyetinin de simgesi olan yapı içerisinde, kralın ailesinin bir portresi bulunacak. Fildişi ve altın renklerindeki bu portre, Kral II. Filip, babası III. Amyntas, Kral II. Filip’in eşi Olympias ve oğlu Büyük İskender’in ebedi yeri olarak gelenleri karşılayacak.

HERA TAPINAĞI

Philippeion Taş Yapıtı’na sırtınızı verdiğinizde sol tarafınızda Hera Tapınağı, sağ tarafınızda ise Pelopion Anıt Mezarı kalacaktır. Tapınağın ilerisinde ise Metroon adı verilen ufak bir mabet ve bunun arkasında da sıra halinde küçük hazine daireleri yer alacak. Pelopion Anıt Mezarı beşgen şeklindeki duvarlarla çevrili ve revaklı bir girişe sahip olacak. Görkemli girişinden adımınızı attığınızdaysa sizi etraftaki kavak ve zeytin ağaçları-

* Roma Forumu, antik Roma’da halkın siyaset, ticaret ve hukuk işlerini konuşmak ve yürütmek için toplandığı alana verilen isimdir. (ç.n.)

nın huzurlu ortamı bekliyor olacak. Etrafta adak sırasında veya defnetme töreninde kullanılmak üzere hazır bulunan küller de ilginizi çekecektir. Burada kaldığınız süre boyunca resmi ya da törene dayalı olmayan ayinlere de tanık olabilirsiniz. Bunlardan en ilgi çekici olanı et kıyartma ayini olacaktır. Yazar Pausanias'ın olimpiyat alanına yaptığı gezi sonrasında yazdığı notlardan ayinle ilgili şu bilgileri elde ediyoruz: "Bölge yetkilileri simsiyah bir koçu Pelops'un* onuruna kurban etmişlerdi ve her kim bu etten yemiştir, Zeus Tapınağı'na girişi yasaklanırdı." Eğer mitolojiyi biraz olsun test etmek isterseniz siyah koç eti yedikten sonra Zeus Tapınağı'na gitmeyi deneyebilirsiniz.

6. yüzyılda inşa edilen ve eski Yunan mimarisine özgü sütunlar ile üçgen çatıdan oluşan Hera Tapınağı, Roma İmparatorluğu etkisinde kalarak yeniden yorumlanmış. Orijinal ahşap sütunları, Roma heykelticiliğiyle yeniden şekillenerek eski ile yeni birleştirilmiş. Olimpiyatlar sırasında tapınağın ana görevi, olimpiyat birincilerine takdim edilecek zeytin dalından yapılma taçları bu alanda sergilemek olacak. Hera Tapınağı'nın hemen ilerisinde, sağ tarafta göreceğiniz devasa kül yığını Zeus Sunağı'na ait olacaktır. Altı metrelik bu kül yığını, yüzyıllardır sunağa bırakılan adaklardan arda kalan küllerin birikmesinden ötürü burada küçük bir tepe oluşturmuş.

Hera Tapınağı'nın hemen ötesinde, etrafına toplanmış kalabalığın hayranlıkla izlediği Nymphaeum Anıt Çeşmesi'ni göreceksiniz. Kısa bir süre önce açılmış olan bu çeşme, milattan sonra 160 senesinde, Herodes Atticus tarafından, yitirdiği sevgili eşi Regilla'nın anısına yaptırılmış. Çeşmenin yapıldığı yer olarak özellikle Olympia tercih edilmiş çünkü Regilla, Tanrıça Demeter'in** hizmetindeki bir rahibe olarak yine bu kentte görev almış. Burada dikdörtgen şeklindeki geniş bir havuz üzerinde mermerden yapılmış yarım kubbe göreceksiniz. Kubbe üzerinde ise işlenmiş figür ve heykeller yer alacak. Bu heykeller arasında Atticus'un ataları ve Zeus'un heykelleri de yer alacak ancak anıt çeşmenin en önemli ögesi havuzun içine yerleştirilen, mermerden yapılmış devasa boğa heykeli olacak. Fakat çeşmenin dekoratif yüzeyinden ziyade asıl bakmanız gereken bu eserin ardında yatan Roma işçiliği. Birkaç kilometre uzaklıktaki doğal su kaynağından sukemerî yardımıyla Olympia bölgesine su getirmeyi başaran mühendislik becerisi Romalılara ait. İmparatorluğun aynı derecede takdire şayan olan

* Pelops Yunan mitolojisindeki Frigya kralıdır. (ç.n.)

** Demeter Yunan mitolojisinde tarımın, bereketin, mevsimlerin ve anne sevgisinin tanrıçasıdır. (ç.n.)

bir diğer başarısı da olimpiyat alanına getirdikleri su depolama sistemi ve borular sayesinde tüm bölgeye içme ve yıkanma suyu sağlamış olmaları.

Anıt çeşmenin yakınında bulunan Metroon Tapınağı da yine eski Yunan mimarisi tarzında, sütunlar üzerinde yükselen ufak bir çatı şeklinde inşa edilmiş. Milattan önce 4. yüzyılda yapımı tamamlanan tapınak, Yunan mitolojisinde yeryüzünü simgeleyen Tanrıça Gaia'nın kızı Rhea'ya adanmış. Her ne kadar tapınağın içinde Rhea için hala ufak bir sunak bulunsa da, tapınak yıllar içinde Roma imparatorlarına tapınılan bir yer haline gelmiş. Sıra sütunlardan içeri girince görebileceğiniz heykeller arasında Augustus, Claudius ve Titus gibi önemli Roma imparatorlarının yanı sıra İmparator Nero'nun annesi Agrippina ve İmparator Domitian'ın eşi Dominitia da bulunacak.

Metroon Tapınağı'ndan Krypte Stadyumu girişine kadar giden yol üzerinde Zeus'un bronz heykellerinden bir seçme de olacak. *Zanes* adı verilen bu bronz Zeus heykellerinin masrafları, Olympia yasalarına göre oyunlarda kuralları çiğneyen ve hile yapan atletlere verilen ihtar niteliğindeki cezalarla ödenmiş. Bu cezaların ilki, milattan önce 388 yılında düzenlenen 98. Olimpiyat Oyunları'nda, Teselyalı boksör Eupolos diğer üç rakibine rüşvet verince uygulanmış. Bu hadiseden elli yıl sonra da Atinalı Kallipos dövüş müsabakaları sırasında rakiplerine rüşvet verince, altı tane Zeus heykeli yaptırmak zorunda kalmış. Milattan sonra 2. yüzyıla geldiğimizdeyse zanes heykellerinin arkasına hazine daireleri inşa ettirilmiş. İçinde ne olduğu konusu büyük merak uyandıran bu daireler, beş yüz sene kadar önce Akdeniz'de bulunan, Helen kültürüne sahip şehir devletleri tarafından yaptırılmış. Bu daireler bir zamanlar, olimpiyatlara katılan sporcuların ve oyunlarda galibiyet elde edenlerin getirdiği adak ve ikramlara ev sahipliği yapmış.

DOĞU TARAFI: ROMA İMPARATORU NERO'NUN EVİ

Altis Kutsal Alanı'nın doğu tarafının tamamı revaklarla çevrilmiş. Burada yer alan Heptaechos Yapısı, 4. yüzyılda Makedonya Kralı II. Filip tarafından, iki tekerlekli arabaların yer aldığı at yarışlarında kazandığı galibiyeti kutlamak için yaptırılmış. Heptaechos yani Yunancada "yedi yankı" anlamına gelen yapı, adını sahip olduğu olağanüstü akustikten almış. Olimpiyat Oyunları'nın vazgeçilmezi olan tellallık yarışmaları da yine akustik sebebiyle burada düzenlenecek. Tellalların görevi yarışmalar başlamadan önce tören borusuyla yarışmaları duyurmak ve olimpiyat birincilerinin

künyelerini yüksek sesle okumak olacak. Bu görevlerinin yanı sıra tellallar kendi aralarında olimpiyatlar boyunca atışarak, yeteneklerini sergilemeye çalışacaklar.

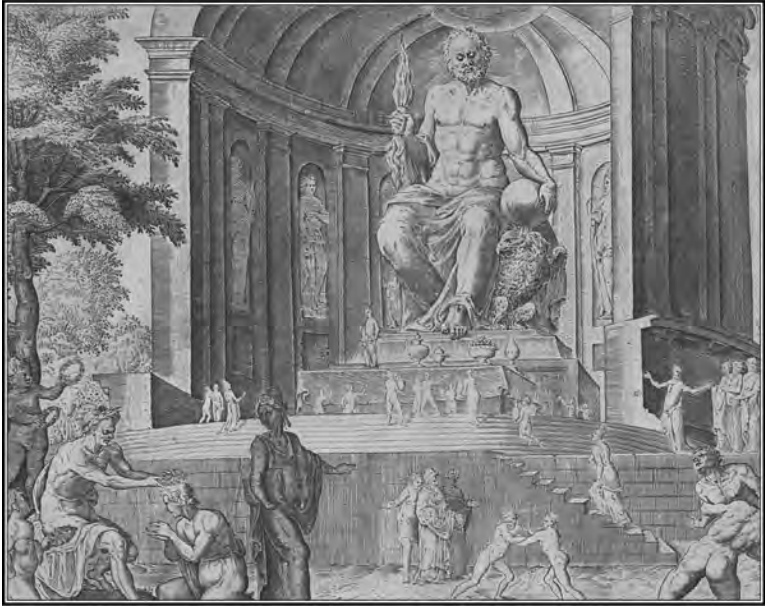
Altis Kutsal Alanı'nın güneydoğu köşesine geldiğinizde ünlü Roma İmparatoru Nero'nun villasını göreceksiniz. İmparator Nero, Helen topraklarına düzenlediği uzun yolculuk sonrasında Olympia'ya vardığında, konaklama işlerinin halledilebilmesi için olimpiyat oyunlarına asırlardır ilk kez iki yıllık bir ara verilmiş. Burada kaldığınız süre boyunca hiç şüphesiz İmparator Nero'nun kahramanlık hikâyelerinden birini siz de duyacaksınız. Milattan sonra 67 senesinde düzenlenen olimpiyatlarda on atın çektiği tekerlekli arabasının parçalanmasına rağmen nasıl da yarışa devam ettiğini ve katıldığı tüm müzik ve hitabet yarışmalarını nasıl bir bir kazandığını anlatan hikâyeler dilden dile anlatılıyor olacak. Ayrıca bu anlatılanlar arasında, Yunan mitolojisinde aile ve ocak tanrıçası olan Hestia'ya adanmış antik bir mabedi yıktırıp yerine kendi imparatorluk dairesini inşa ettirmesinin öyküsü de yer alacak. O tarihten bu yana daha da genişletilen daireye elit Roma ziyaretçilerinin konforu düşünülerek bir de hamam eklenmiş olacak.

ZEUS TAPINAĞI

Altis Kutsal Alanı'nın en büyük yapısı olan Zeus Tapınağı, aynı zamanda olimpiyatların da ruhsal merkezi. Milattan önce 5. yüzyılda yapımına başlanan tapınak, eski Yunan mimarisine özgü sütunlar kullanılarak ve üzerine de üçgen bir çatı yerleştirilerek dorik stilde inşa edilmiş. Tapınak milattan önce 430 yılında, Yunan heykeltıraş Pheidias tarafından oyulan ve Antik Dönemin Yedi Harikası'ndan biri kabul edilen Zeus Heykeli'ne ev sahipliği yapmaya başlamış. Tapınağa girmeden önce, yapının üzerinde yer alan üçgen çatının doğu ve batı cephelerinde bulunan heykellere dikkat edin. Doğru cephesinde Frigya Kralı Pelops ile Pisa Kralı Oinomaos'un Zeus gözetiminde katıldıkları mitolojik araba yarışının bir tasvirinin yer aldığını göreceksiniz. Yapının batı cephesinde ise, Apollo'nun* etrafında yapılan Lapithler ve Sentorlar** Savaşı'nın bir betimlemesi bulunacak. Tapınağın mermer çatısı üzerinde yer alan aslan başlı su olukları, sütunla-

* Apollo Yunan mitolojisinde müziğin, güneşin ve şiirin tanrısıdır. (ç.n.)

** Sentorlar Yunan mitolojisinde kısmen insan, kısmen at görünümlü varlıklardır. (ç.n.)

Zeus Heykeli, kendi aralarında eğlenen güreşçilere onaylayarak bakarken.

rın her köşesine yerleştirilen altın kazanlar ve Herkül'ün On İki Görevi'ni anlatan on iki adet kabartmalı levha da Zeus Tapınağı'nın dış cephesini oluşturan diğer detaylar olarak karşınıza çıkacak.

Zeus Tapınağı'ndan içeri girdiğinizde olimpiyat şampiyonlarına zeytin dalından yapılma taçlarının verildiği altıgen mermer levhalarla kaplı yerden geçeceksiniz. Tapınağın tam ortasına geldiğinizdeyse elbette Zeus'un on iki metrelik, som altın ve fildişinden yapılmış ihtişamlı heykeliyle karşılaşacaksınız. Tahtında oturur vaziyette, başında zeytin dallarından tacı, sağ elinde kanatlı zafer tanrıçası Nike, sol elinde ise üzerinde kartal bulunan asası olacak şekilde tasvir edilmiş. Zeus heykeli öylesine büyük olacak ki, yalnızca Tanrıça Nike figürü iki metre uzunluğunda yapılmış olacak. Fırsatınız varken Zeus Heykeli'ni uzun uzun incelemenizi tavsiye ederiz çünkü 5. yüzyıla geldiğimizde heykel dönemin Konstantinopolis şehrine götürülecek ve burada çıkan büyük bir yangın sonucunda da yok olacak.

Zeus Tapınağı'nın güneyine geldiğinizde sizleri kutsal zeytin koruluğu karşılayacak. Olimpiyat birincilerine takdim edilen taçlarda kullanılan zeytin dallarının yetiştiği yer olan koruluk, özel bir öneme sahip. Hemen yanında bulunan Bouleuterion adlı meclis toplantı yeri ise açık

hava koridoru ile yapının her iki kanadında yer alan odaları ve depoları birleştirecek. Meclis toplantı yeri, olimpiyatları düzenleyen Elean Senatosu'na ve olimpiyatlarda görev alacak Hellanodikai adlı Hakemler Birliği'ne ev sahipliği yapacağından, oldukça yoğun olacak. Yine aynı zamanda sporcuların oyunlara kaydolma işlemleri ve yarışmalarda kimin önce başlayacağını belirleyen kura çekme işlemleri de burada yapılacak. Yapının merkez salonu sporcuların olası rüşvet, hile ya da kuraldışı davranışlarıyla ilgili ithamları dinlemek üzere kullanılacak. Salonda bulunan Zeus'a ait bir heykel de elinde tuttuğu şimşekle tüm duruşma boyunca orada oturacak. Etrafınıza bakarken hile yapanları lanetleyen meşum yazıtı da gözden geçirmeyi unutmayın.

OLİMPİYAT KÖYÜ

Altis Kutsal Alanı'nın batısına yayılmış olan nehir yakınlarındaki evler Olimpiyat Köyü'nü oluşturuyor olacak. Köyün kuzeyinde, antrenman alanı olarak kullanılan Xystos ve Palaestra adlarındaki gymnasion binaları yer alacak. Alan üzerindeki eski görünümlü bina ve mabetler Olympia'nın ruhban sınıfına ve çalışanlarına ev sahipliği yapıyor olacak. Köyün güney kısmındaki yeni binalar ise Roma Misafirhaneleri ile varlıklı ziyaretçilerin faydalanması için yapılmış Kladeos Hamamları'na ait olacak. Hemen yanındaki Leonidaion Konaklama Yeri ise atletlerin kalacağı yer olarak belirlenmiş olacak.

Gymnasion binaları, yaklaşık 200 metre uzunluğunda bir avluya sahip, oldukça geniş ve dikdörtgen şeklinde bir yapı olarak tarif edilebilir. Üstü kapalı ve karşılıklı sütunların yer aldığı Xystos adlı uzun yapı Gymnasion'u iki alana ayıracak. Bu alanlardan ilki cirit ve disk atma idmanları için ayrılırken, ikincisi ise koşu antrenmanları için düşünülmüş olacak. Bu alanlardan çıkıp güney yönüne doğru baktığınızda küçük yeşil bir kapı göreceksiniz. Kapı, Palaestra adı verilen kare şeklindeki, geniş yapıya açılacak. Burası avluyu çevreleyen kumlu alan olarak da tarif edilebilir. Burada bulunan güreşçiler, boksörler, sağlıkçılar ve antrenörler bu kumlu alanı Gymasion'un en kalabalık noktası haline getirecekler. Avlunun güney tarafına doğru ilerlediğinizde ise Apodyterion adlı soyunma odasına varacaksınız. Kuzey tarafına gittiğinizdeyse sizleri Ephebion yani sporcuların antrenman sonrası dinlendikleri ve eğlendikleri yer olan kulüp odası

bekleyecek. Kulüp odasının tam karşısında da girintili çıkıntılı ve düz döşemeleriyle bowling alanı olarak kullanılan bir köşe yer alacak.

Olimpiyat Köyü'nde yer alan Theokoleon Rahipler Makamı'na geldiğimizde, burada yer alan dairelerin Olympia'nın tam zamanlı rahiplerine ayrıldığını görüyoruz. Olimpiyatlardaki her türlü ruhsal görevi icra eden bu rahipler, aynı zamanda kutlama törenlerine de başkanlık etmeleriyle biliniyorlar. Rahipler dairelerini tercümanlarla, kâhinlerle, müzisyenlerle, hayvan kurban etme töreni uzmanlarıyla ve tapınaklardaki ateşlerin her daim yanmasından sorumlu görevlilerle paylaşacak. Her ne kadar bunca akıllı ve ruhani insan bir araya gelmiş olsa da, hemen karşıda bulunan Heroon Mabedi'nin kimin için yapıldığı konusu buradaki herkes için halen gizemini koruyan bir durum olacak. Bir zamanlar hamam olarak kullanılan, daha sonra da Yunan tapınağına dönüştürülen Heroon Mabedi, şimdilerde ise içinde çobanların tanrısı Pan'a adanmış bir sunak olan Roma mabedi haline gelmiş olacak. Bu mabedi de arkanızda bırakarak Olympia'nın taş işleme sanatının merkezi olan Pheidias'ın Atölyeleri bölümüne geçeceksiniz. Kendisi 5. yüzyıl Yunan heykeltıraşı olan Pheidias, antik Helen Dönemi'nin en önemli eserlerine imza atmış olacak. Zekâ, ilham, strateji ve barış tanrıçası Athena'nın, Atina Akropolisindeki ünlü bronz heykeli ile Zeus Tapınağı'nda görmüş olduğunuz Zeus Heykeli de yine yetenekli Pheidias'ın elinden çıkmış olacak.

Roma Misafirhaneleri'ne geldiğimizde, aslında bu görkemli konuklarının yapılmasından evvel, Yunanların 3. ve 4. yüzyıllarda birkaç konaklama yeri ve hatta ilkel birkaç hamam yaptığını görüyoruz. Romalıların gelişiyile kaldırılan bu yapıların yerine, zarif mozaiklerle döşenmiş lüks konukevleri ve nehir kenarının yanında yer alan Kladeos Hamamları yapılmış. Yolculuk yaptığınız tarihte yapılışının üzerinden seksen seneden az bir süre geçmiş olacak olan Kladeos Hamamları, geniş kubbeli tavanları, renkli mozaik döşemeleri, buhar odaları, küvetleri, umumi tuvaletleri ve elbette sıcak-soğuk olimpiik havuzlarıyla döneminin en lüks mühendislik harikası olmaya aday olacak.

Her ne kadar Romalılar tarafından onarımdan geçirilse de, Leonidion Konaklama Yeri, Kladeos Hamamları'nın aksine yaşını belli edecek. Geldiğiniz tarihte en az beş yüz yaşında olacak olan bina, milattan önce 332 yılında Nakşalı Leonidas tarafından tasarlanıp yaptırılmış. Konaklama yerinin kuzeydoğusunda kalan köşeye ise binanın fikir babasının

bir heykeli yerleştirilmiş. Olympia'da yer alan diğer büyük yapılar gibi dikdörtgen şeklinde yapılan ve ortasında genişçe bir avlu bulunan Leonidaion Konaklama Yeri, önce sporcuların kalacakları yer olarak hizmet vermiş. Daha sonra Romalı yetkililer tarafından değiştirilen konaklama yeri, şaşıla Roma dokunuşundan geçerek avlusunda oldukça geniş bir süs havuzuna sahip olmuş.

OLİMPİYAT SAHASI

Zafer kemerinin altından geçip önünüzdeki yola devam ederseniz karşınızda olimpiyat stadyumunu bulacaksınız. 6. yüzyılda inşa edilen stadyumun Romalılar tarafından yapılan restorasyonundan sonra yapı, orijinalinden yaklaşık 45 metre güneye taşınmış. Kronos Dağı eteklerine kurulan stadyum, 183 metre uzunluğunda ve 36 metre genişliğinde kumdan bir arena olarak yapılandırılmış. Her tarafı çimden toprak setlerle çevrilmiş olan stadyum, 45.000 kişilik seyirciyi ağırlayabilecek kapasitede dizayn edilmiş. Buna rağmen yarışmaları izlemeye gelen birçok seyircinin yine de ayakta kalmasının üzerine Romalılar, tadilat işlerindeki ustalıklarını sergileyerek, stadyumun uzun kenarları boyunca ahşap sıralar yerleştirmiş ve olur da yağmur yarışmaları olumsuz etkilerse diye bir de taştan yağmur suyu kanalı ekletmiş.

Stadyumun güney tarafında Hellanodikai Hakemler Birliği için ayrılmış olan taş platform bulunacak. Kuzey tarafında ise Tanrıça Demeter'e adanmış mermer bir sunak yer alacak. Olimpiyat oyunlarını izleyebilen kadınlar yine, yalnızca Tanrıça Demeter hizmetindeki rahibelerden oluşacak.

Stadyumun batısına geldiğinizde karşınıza Apodyterion adındaki soyunma odaları çıkacak. Atletlerin yarışmalardan önce hazırlandıkları yer olan bu soyunma odası yarışmacıların güvenli alanı olarak da biliniyor olacak. Stadyumun hemen güneyinde kalan alan ise hipodrom için ayrılmış olacak. Stadyumun üç katı büyüklüğünde, bir kilometreye yakın uzunlukta ve 100 metre kadar genişliğinde olan hipodrom alanı, alçak setlerle çevrilmiş olacak. Hipodrom yolu ise taş bir bariyerle ortadan ikiye bölünecek. Her bir turun başlangıç ve bitiş noktasını belirlemek içinse büyük bir sütun yerleştirilmiş olacak. Hipodrom ziyaretinizde Hippodamia'nın bir heykelini göreceksiniz. Araba yarışında hile yapan Frigya Kralı Pelops'un eşi Hippodamia'nın yakınlarındaysa, hipodromlarda atları ürküten hayalet olarak bilinen Taraxippos'a adanmış yuvarlak bir sunak bu-

lacaksınız. Yazar Pausanias'a göre hipodromlarda oldukça ilginç sahneler yaşanabilir: "İşte hipodrom yolu üzerinde, atlara korku saçan Taraxippus. Yuvarlak sunağın biçimine girmiş, öyle ki tam da burada nedensizce korku sarıyor atları. Tekerlekli arabalar parçalanıyor, arabaları sürenler yaralanıyor. İşte bu yüzden yarışlardan önce Taraxippus'a adaklar sunulup, ondan merhamet dleniyor."

OLİMPİYAT OYUNLARI

Antik dönemdeki olimpiyat oyunları milattan önce 486'da beş günlük bir organizasyon olarak düşünülmüştü. Romalıların gelişiyle oyunlar altı güne yayıldı. Milattan önce 720 senesinde efsanevi koşucu Megaralı Orsippus'un yarış sırasında giysisinin düşmesi ve yarışı kazanmasıyla, çıplak olarak yarışma geleneği Yunan kültürüne girmiş oldu. Spartalı bir diğer koşucu Acanthus'un da çıplak olarak girdiği yarıştan birinci olarak çıkmasıyla, çıplaklığın sporculara hız kazandırdığı inancı iyice pekişmiş. Birçok atlet bu görüşe rağmen yine de kalçalarını örtmeyi tercih etse de, çoğu yine çıplak olarak yarışa çıkacak.

Yarışmayı kazananlara ödülleri vermek için düzenlenen törenler yarışların bitiminden hemen sonra yapılacak. Tören borusunun çalınmasının ardından tellallar yarışma birincilerini "Tüm Yunanistan'ın en iyisi" olarak tanıtacak ve kendilerine kurdeleleri verilecek. Bunu kutlamalar ve palmye yaprağı verme töreni seyredecek. Stadyumda ise şampiyonlar *periageirmos* adı verilen zafer turu yapacaklar.

BİRİNCİ GÜN: YEMİN TÖRENİ

Olimpiyatların açılış gününde en önemli etkinlik sözcük anlamı "Yunanların hakemleri" olan Hellanodikai'nin toplanması olacak. Mor renkteki giysilerinden kolayca tanıyabileceğiniz bu hakemler, olimpiyat oyunlarının yürütülmesinden sorumlu olmanın yanı sıra, aynı zamanda Zeus Tapınağı'nda yapılacak olan yemin töreninin düzenlenmesinde de görev alacaklar. Ünlü yazar Pausanias bu yemini şöyle açıklıyor: "yarışçılar, bunların yakınları ve çalıştırıcıları oyunlar sırasında hile yapmayacaklarına yemin ederken, hakemler de adil olup, rüşvet kabul etmeyeceklerine dair söz verirler." Sporcular ve hakemlerin yemin töreni sırasında bir yaban domuzunun üreme organları üzerinde oturdıkları bilgisini de olimpiyat geleneklerine meraklı zaman yolcularımız için verelim.

Öğleden sonra Heptaechos taraflarına doğru giderek Keryx adı verilen tellal yarışması ile Salpinktes adı verilen tören borazancısı yarışmasını izlemeyi unutmayın. Bunun yanı sıra bugün Gymnasion'da antrenman yapan atletleri gözlemlmek ve olimpiyat alanındaki villalarda verilen partilere katılmak için de oldukça uygun bir zaman olacak.

İKİNCİ GÜN: ARABA YARIŞLARI

Olimpiyatların ikinci günü geçit töreniyle başlayacak. Zeus Tapınağı'nda görev alan rahiplerle Hellanodikai Hakemler Birliği, Prytaneion'da buluşacak ve ebedi alevle meşalelerini yakacaklar. Ardından grup hep beraber Altis Kutsal Alanı'nı gezerek, irili ufaklı tüm sunaklara ziyarette bulunacak. Bu ziyaretler sırasında kan akıtılacak ve bu şekilde tanrılara kurbanda bulunulacak. Bu ritüel tamamlanır tamamlanmaz araba yarışlarını başlatmak üzere hipodroma geçilecek.

Araba yarışları Olympia'da varlıklı sınıfın sporu olarak biliniyor olacak. Sporcuların Roma İmparatorluğu'nun farklı yerlerinden yarışların düzenlendiği Mora Yarımadası'na kadar araba yarışlarında kullanacakları atları getirmeleri, hem maddi yönden hem de ulaşım ve zaman yönünden oldukça zor bir iş olacak. Buna rağmen bu işe kalkışanları ise bugün emeklerinin karşılığını alacakları bir yarış bekleyecek.

Olimpiyatlarda düzenlenen araba yarışları arasında en eski ve en prestijlisi olarak dört atlı araba yarışlarını gösterebiliriz. İki atın çektiği araba yarışları da oyunlar bünyesinde yer alsa da, bu yarışlar eskiden katır ya da safkan olmayan atlarla yapıldığından diğer yarışa kıyasla daha basit olarak görülecek. Yarışlarda sizin de izleyeceğiniz üzere yetişkin atlar hipodrom çevresinde on iki tur atarken, taylar ise yalnızca sekiz tur atacak. Bir yarışta kırk takıma kadar yarışçı kabul edildiğinden, onlar kalabalık arasından sıyrılıp keskin virajları dönmeye çalışırken, sizleri de heyecanlı dakikalar bekliyor olacak. Bugünkü yarışlar arasında görebileceğiniz bir diğeri de araba, eyer ve üzengi olmaksızın yalnızca at ve binicinin yeteneğini test etmeye yönelik yapılan at yarışları olacak. Her ne kadar hipodromda hünerlerini sergileyecek olanlar at ve binicisi olsa da, tüm övgüyü âdet olduğu üzere takım sponsorları alacak.

Yarışlardan önce Hippaphesis adı verilen yarış başlatma mekanizmasına dikkatinizi çekmek istiyoruz. Bu yenilikçi mekanizma sayesinde dış kulvarda yarışan atlar en önce başlatılarak bir avantaj kazanacak. Fakat iç kulvarda yarışan atların önlerinde daha kısa mesafe olması sebebiyle bu

avantaj eşitlenmiş olacak. Yarışlar başlamadan önce tüm atların önüne kalın bir halat çekilerek atların yarış başlayana kadar sabit durmaları sağlanacak. Bu halatları da yarış kulvarının tam ortasına yerleştirilen bronz bir kartal tutuyor olacak. Ortadaki kartalın tuttuğu halatın dıştaki uçlarını ise bronz yunuslar tutacak.

ÜÇÜNCÜ GÜN: PENTATLON

Bugün beş ayrı dalda yapılacak olan pentatlon yarışlarının günü olacak. Koşu yarışlarıyla başlayacak program disk, cirit atma ve uzun atlama ile devam ederek, güreşle son bulacak. Koşu yarışında sporcular son sürat koşarak birinci gelmeye çalışacaklar.

Olimpiyat tarihinde ilk olarak taştan, daha sonra bronzdan ve 235. Olimpiyat'a geldiğimizdeyse demirden yapılmış olan diskler her bir sporcunun kendisi tarafından getirilecek. Her kim en ağır diski getirir ve bununla yarışırsa, yarışmanın bir kuralı olarak diğer sporcular da bu diski kullanmak zorunda kalacaklar. Günümüz modern olimpiyat oyunlarında izlediğiniz gibi sporcuların artistik dönüşler yaparak disklerini fırlatmalarını bekliyorsanız biraz hayal kırıklığına uğrayacaksınız demektir. Bu dönemin atletleri üzerinde bulundukları ufak platformun üzerinde durarak, sabit bir noktadan atışlarını yapacaklar. Disklerin ne kadar uzağa fırlatıldıkları ise hakemlerin düşüş noktasına çıktıkları tahta çiviler sayesinde belirlenecek. Lütfen Olympia'da sporcuların fırlatma sırasında elinden kayan disklerin farklı yönlere uçmasını engelleyen herhangi bir güvenlik filesi olmadığını göz önünde bulundurun. Her biri yaklaşık iki kilo olan bu diskleri havada gördüğünüz anda güvenliğinizi için yer değiştirmenizi tavsiye ederiz.

Pentatlonun bir diğer yarışı olan cirit atmada kullanılan ciritler metal uçlu hafif tahtalar olarak dizayn edilmiş olacak. Fakat sporcuların çoğu, ciritlerinin etrafına bir de uzun, deri bir sicim sararak, düşüşe doğru yavaş yavaş açılan sicim sayesinde daha isabetli atış yapmayı hedefleyecekler. Cirit atma yarışmasının bir diğer özelliği de, sporculara yarış sırasında müziğin eşlik etmesi olacak. Yarışmaları izlerken hem sporculara hem de sizlere keyifli anlar yaşatacak olimpiyat melodilerinin tadını çıkarın. Sıradaki yarışma olan uzun atlamaya gelince, kuralların oldukça tekdüze olduğunu fark edeceksiniz. Sporcular başlangıç noktasına gelerek, ellerine aldıkları ağırlıkları kendilerine itici güç versin diye arkaya doğru

fırlatacak ve ardından en iyi sıçramalarını yapacaklar. Üst üste tekrarlayan bu atlayışlar size biraz monoton gelebilir fakat pentatlonun son yarışı olan güreşin gözlerinizi yeniden fal taşı gibi açtıracığı kesin.

Olimpiyatlarda güreş iki kategoride yapılacak. Birincisi Kato Pale adıyla bilinen kum güreşi. Bu güreş türünde, sporcular kum havuzunun içinde yuvarlanıp mücadele ederken, Orthos Pale adıyla bilinen ikinci güreş türünde ise sporcular ayakta durur halde güreşerek birbirlerini yere düşürmeye çalışacaklar. Saldırganlık konusunda oldukça uç fikirleri olan Romalılar, zaman içinde bazı güreş müsabakalarında muşta kullanımını serbest bırakmış. Her ne kadar hakemler bazı eşyaların kullanımına izin verseler de, yine de müsabakalarda kesinlikle yasak olan bazı hareketler olacak. Parmak kırmak ve göz çıkarmak da bunlardan birkaçı. Eğer sporcular pentatlon yarışmalarında ilk dört aşamayı geçebilirlerse galip ilan edileceklerinden, bu oldukça vahşi görünen son tura girmelerine neyse ki gerek kalmayacak.

Faul! Vazoda betimlenen dövüş sahnesinde, dövüşçü rakibinin gözünü çıkarmaya çalışırken, yanındaki hakem de kendisini diskalifiye etmeye hazırlanıyor.

DÖRDÜNCÜ GÜN: PELOPS TÖRENİ

Olimpiyatlarda bugün Olympia'nın anlaşılması zor fakat bir o kadar da ilginç mitolojik karakteri Pelops'un kutlama günü. Yunan mitolojisinde Frigya Kralı olarak da bilinen Pelops, daha genç yaşta babası Tantalos tarafından tanrılara kurban edilmiş ve eti de onlara yedirilmiş. Fakat bunu fark eden tanrılar Pelops'u yeniden hayata döndürmüş. Ancak Pelops'un hikâ-

yesi burada da bitmemiş. Savaş tanrısı Ares'in oğlu Oinomaos'un Hippodamia adında çok güzel bir kızı varmış. Oinomaos kızıyla evlenmek isteyenlere birçok şart koymuş ve bunlardan biri de kızını isteyen kişinin önce kendisiyle araba yarışı yapmasıymış. Pelops, Hippodamia'ya ilk görüşte âşık olmuş ve Oinomaos'un arabacısını kandırarak yarışı kendi lehine sonuçlandırmış. Arabacıyı ve onun soyundan gelenleri trajik bir son beklerken, Pelops ise 6. yüzyılda gömüldüğü Olympia'da tanrı ilan edilmiş.

İşte bugün de Olympia'nın meşhur tanrısı Pelops'u onurlandırmak adına, Hakemler Birliği ve uzak kentlerden gelen yüzlerce elçi tören için Zeus Sunağı önünde toplanmış olacaklar. Yüz sığırın kurban edilip etinin dağıtıldığı bu törende, davetliler gönüllerince yiyip içerek kutlama yapabilecekler. Siz de ete doyduğunuza karar verdiğiniz an artık stadyum tarafına doğru ilerleyerek, yalnızca belli bir yaş altındaki sporcuların katılabileceği Gençlik Olimpiyatları'nı izleyebilirsiniz.

BEŞİNCİ GÜN: KOŞU YARIŞI VE DÖVÜŞ MÜSABAKALARI

Olimpiyatlarda beşinci güne geldiğimizde bizi günün ilk aktivitesi olarak koşu yarışları bekliyor olacak. Yarışlar üç ayrı kategoride düzenlenecek. Bunlardan ilki, kelime olarak "uzun olan" anlamına gelen Dolichos yarışı. Sporcuların koşu alanında yirmi dört tur, yani yaklaşık beş kilometre kat edecekleri bu yarışta en dayanıklı olan kazanacak. Stade adı verilen ikinci kategoride yarışçılar 200 metre koşusunda yarışacaklar. Son olarak Diaulos yarışında da sporcular alanda yalnızca bir kez keskin bir dönüş yaparak 400 metre kadar koşacaklar.

Her yarışta, olimpiyatlara katılan sporcu sayısına göre yirmi iki sporcu yarışabilecek. Eğer koşu yarışlarına çok sayıda sporcu katılmışsa, ilave eleme yarışları da düzenlenecek. Yarışlara başlamadan önce, sporcular başlangıç çizgisine gelerek ayaklarını çıkış takozu görevi gören taşlara yerleştirecekler. İzlerken zamanın nasıl geçtiğini anlamayacağınız bu oldukça heyecanlı yarışlardan sonra sıra boks müsabakalarına gelecek. Günümüz dünyasında yapılan boks maçlarına kıyasla oldukça sert olan dönemin boks müsabakalarında, sporcular ellerinin dış yüzeyine çivili deri parçaları saracaklar. Boksun yanı sıra serbest dövüş müsabakaları da aynı gün düzenlenecek. Sporcuların birbirlerinin gözünü oymamaları ve birbirlerini ısırılmaları dışında başka hiçbir kural olmayan bu dövüşlerde nahoş görüntüler görmeye hazır olun. Koşu yarışları ve dövüş müsabakalarının

ardından, üzerlerinde zırhları ve miğferleri dışında hiçbir giysileri bulunmayan dövüşçülerin katıldığı Hoplitodromos yarışı yapılacak. Yarışlarda kullanılan bu aksesuarların yanı sıra Helenistik Dönem’de sporcular ayrıca baldırlarını koruyan zırh da kuşanıyorlardı fakat birçoğunu hayal kırıklığına uğratsa da, zaman içinde bu uygulamaya son verildi.

ALTINCI GÜN: ÖDÜL TÖRENİ VE KUTLAMALAR

Olimpiyatların altıncı ve sonuncu gününde, yarışların şampiyonları ödül olarak zeytin dalından yapılmış taçlarını almak üzere Zeus Tapınağı’na gelecekler. Tapınağa doğru yürürken, olimpiyat birincileri halktan gelen yoğun sevgi gösterileriyle karşılaşacak. İnsanlar olimpiyat kahramanlarına çiçek, meyve ve taze dal sunmaya çalışırken, siz de kalabalıkta tapınağa girmekte zorlanabilirsiniz. Bunun yerine, alternatif olarak açık havada kalarak olimpiyat birincileri için okunacak olimpiyat marşını dinleyebilirsiniz.

Törenin ardından Hellanodikai Hakemler Birliği şampiyonlar için Prytaneion’da özel bir ziyafet verecek. Ziyafet sonrasında ise kalabalık yavaş yavaş dağılarak, bulabildiği tekne veya atlı arabalarla evlerine dönmeye çalışacak. Olimpiyatların sadık seyircisi Lucian bakın bu eve dönüş sahnesini nasıl anlatıyor: “Olimpiyatlar sonunda tamamlanmıştı ve bu seneki olimpiyat katıldıklarım arasında en iyisiydi. Fakat o kadar çok insan aynı anda olimpiyat alanından ayrılıyordu ki, dönüş için araba bulmakta zorlandım. Böylece istemesem de bir gün daha orada kaldım.”

En iyisi siz Lucian’ın sözlerine kulak verin ve kalabalığa kalmadan bir an önce ayrılış noktanıza doğru hareket edin.

Shakespeare's Globe Tiyatrosu'nun Açılış Gecesi

11-12 HAZİRAN 1599 ✱ LONDRA

Londra'nın South Bank bölgesinde yer alan Globe Tiyatrosu, günümüz tiyatroseverlerine dünyanın en iyi oyun yazarlarından biri olan Shakespeare'in gerçek ortamının neye benzediği hakkında bir fikir verebilir. Fakat Globe Tiyatrosu'nun yüzyıllar önce gerçekten neye benzediğini yerinde görmek istiyorsanız, o halde sizi bir sonraki zaman yolculuğumuza götürüyoruz. Shakespeare'in meşhur oyunu Julius Caesar'ın sahnelendiği o ilk gecede bulunmak, Elizabeth Çağı tiyatrolarının havasını solumak ve dünyanın en çok alıntı yapılan cümlelerinden bazılarını yerinde duymak istiyorsanız bu sanatsal gezimiz tam size göre.

Her ne kadar günümüzde tiyatro oldukça saygın bir sanat türü olarak görülse de, Shakespeare'in zamanında oldukça eleştiri topluyordu. Bunun sebebi ise zenginle fakirin, soylularla sıradan halkın yan yana oturarak aynı sahneye beraberce gülmesi ve aradaki tüm sosyal sınıf farklılıklarının ortadan kalkmasıydı. Tiyatrolar insanları eğlendiren, ortak paydada buluşturan ve yaşadıkları ülkenin durumu ile ilgili olarak yorum yapan eşitlikçi kurumlardı. Bu sebepten sürekli olarak dini kesimler tarafından eleştiriliyor, idari kurumlar tarafından ise kapatılmaya çalışılıyor ve zaman zaman kapatılıyordu da. Fakat yine de insanların tiyatro sevgisi gün geçtikçe artıyor ve Shakespeare gibi dahi yazarların sayesinde bu sanat dalı

da hak ettiği yere kavuşuyordu. Christopher Marlowe ve Ben Jonson gibi çağdaşlarıyla beraber sahne sanatını en üst seviyeye taşımaya gayret eden Shakespeare, oyun yazarlarının tanıtılmasına da katkıda bulunuyordu. Tiyatro oyunları, artık şiir ve edebi yazılar gibi basılmaya başlamıştı. Her ne kadar dönemin insanları bu sanat türünün asla saygın bir konuma gelemeyeceğini düşünse de, Globe Tiyatrosu gibi kurumlar sayesinde Shakespeare'den alınan meşale gelecek kuşaklara aktarılmış ve yeni gelenlere ilham kaynağı olması için bu büyük yazarın mirası korunup kollanmıştı.

Bu otuz altı saatlik tarihi gezi boyunca sizleri Londra'da dolu dolu geçireceğiniz anlar bekliyor olacak. Gideceğiniz dönemde Avrupa'nın en büyük kenti sayılan Londra, bir zamanların gözlerinden ışık saçan taşralı çocuğu Shakespeare'i etkilediği gibi, eminiz sizleri de etkileyecek.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: GLOBE TİYATROSU'NUN DOĞUŞU

28 Aralık 1598 günü, şafak vaktinde çok sayıda asker karın içinden Shoreditch'teki tiyatro binasına doğru yürüyecek. 1576'da yapılan bina, Londra'nın en eski ve en meşhur tiyatrosuna ev sahipliği yapıyordu. 1594 yılında kurulan Henry Carey himayesindeki Chamberlain's Men adlı tiyatro grubu da yine bu binada bulunuyordu. William Shakespeare, Richard Burbage, Will Kempe, John Heminges, Augustine Phillips ve Thomas Pope gibi dönemin önemli isimlerinin de dahil olduğu grup, sık sık tiyatro binasında oyunlar sahne liyordu.

Burada yüze yakın oyun sahneleyen tiyatro grubu, son günlerde ufak bir mesele ile uğraşıyordu. Chamberlain's Men, tiyatro binasının yer aldığı arsa sahibi Giles Allen ile kontratlarını yenileme konusunda güçlük yaşamış, Blackfriars muhitinde kiralama-yı düşündükleri yeni yeri de çevrede

oturan kalburüstü kesimin tutumu sebebiyle bırakmak durumunda kalmışlardı. Alternatif olarak Southwark semtinde başka bir yer bulunmuştu bulunmasına, fakat bu yer de ezeli rakipleri Admiral's Men grubuna ait Rose Tiyatrosu'na çok yakındı. Bu yeri kiralamaları durumunda, 1598 yılının Noel gününü başlangıç alan otuz bir senelik bir kontrata imza atacaklardı. Fakat alanı kiralayacak olan şirket henüz buraya bir tiyatro binası inşa etmemişti ve işe en baştan başlamak oldukça masraflı olacaktı. İçinde bulundukları durumu değerlendiren Chamberlain's Men, sonunda gözü kara bir hamle yapmaya karar verdi.

Allen, tiyatro binasının yer aldığı arsaya sahipti belki ama üzerindeki bina da onlara aitti. Böylece binayı parçalara ayırarak yeni yerine taşıma planı yaptılar. Yılbaşı gecesi için kraliyet üyelerine bir tiyatro gösterisi sözü verildiğinden, ellerini ça-

buk tutmaları gerekiyordu. Tam da Allen'in Essex'te tatile çıktığı zaman Chamberlain's Men tiyatro grubu işe koyularak yapı ustası Peter Street da- nişmanlığında binayı sökmeye başla- dı. Aynı günün akşamında tiyatro binasının tüm çerçeveleri sökülmiş, bütün sütunları ise tek tek çıkartıla- rak nehir kenarındaki bir ardiyeye konulmuştu. Dört günlük insanüstü bir çalışmanın sonucunda görev ta- mamlanmış ve tiyatro binasının sö- külen inşaat temelleri ile beraber tüm malzemeler kayıklara yüklenmek üzere hazırlanmıştı. Allen ise tatilden dönüşte tiyatroculara dava açmasına rağmen, iki sene sonra verilen karar neticesinde davayı kaybetmişti.

1599 senesinin ilkbaharında ti- yatronun yapımına başlanılsa da, mayısın sonuna doğru aniden gelen soğuk hava ve sağanak yağışlar inşaa- t işlerini yavaşlatmıştı. Hava düzelir düzelmez, işler rayına girmiş ve inşaa- tın temelleri atılmıştı. Binanın dış duvarları bir bir yerleştiriliyor, yapı- yı güçlendirmek içinse ek destekler kullanılıyordu. Sonunda her şeyi birleştirme zamanı gelmişti. İnşaatla ilerledikçe alana camcılar, su tesi- satçıları, demirciler, çatı tamircileri, sıvacılar ve boyacılar da gelmeye baş- lamıştı. Elizabeth Çağı'nda tüm bu zanaatkârlar elbette bugün olduğun- dan biraz daha farklı çalışıyorlardı; örneğin sıvacılar sıva yaparken mal- zeme olarak kil ve saç kullanıyorlardı. Fakat sonuç gerçekten iyiydi.

Yaz gelirken, daha sonra Globe adını alacak bu yeni tiyatro da, ne- redeyse tamamlanmak üzereydi. 12 Haziran Cumartesi tarihi açılış günü olarak seçilmişti. Jülyen takvimine göre bu tarih yaz gündönümüne denk geliyordu. Ayrıca o gün gökte hem dolunay olacak, hem de Venüs ve Jüpiter gece boyu açık havada seyredilebilecekti. Tüm bunlar açılış için iyi bir tarih seçildiğine ve tiyat- ronun geleceğinin parlak olacağına işaretli. Astroloji ile fazlasıyla ilgile- nen Elizabeth Çağı insanları için bu kutlu işaretleri görmezden gelmek imkânsız olurdu.

Yeni tiyatrolarına kavuşan Chamberlain's Men grubunun şimdi tek ihtiyacı olan, yeni tiyatrolarının açılışının şerefine sahneleyebile-cekleri yepyeni bir oyundu. Kısa bir süre önce Southwark'a taşınan Shakespeare aynı sene V. Henry isimli oyununu yazmayı tamamlamış ve ardından yönünü klasiklere çevirmişti. Kısa bir süre içinde de 2.500 dizelik Julius Caesar adlı şa- heserini tamamlamıştı. Artık geriye yalnızca oyunun sansür denetiminden geçmesi kalıyordu. Açılış gece- sine çok az bir zaman kaldığından tiyatro grubu büyük bir gayretle pro- va yaparak, söyleyeceklerini ezberle- meye çalışıyordu. Zaman oldukça az olduğundan her oyuncu yalnızca kendi rolüne çalışıyor ve oyunun son halini sahneye koymak için açı- lış gününü bekliyordu.

GEZİ ZAMANI

Gezimiz 11 Haziran 1559 günü sabah saat 9.30'da Londra'nın Southwark bölgesinde başlayacak. Buradan 400 metre kadar doğuya ilerlerseniz bulunduğunuz nokta tam olarak Londra Köprüsü'ne çıkan ana yol olacak. Burası aynı zamanda ülkenin dört bir yanından gelen insanların buluştuğu ve büyük kente giriş yaptığı yer olarak da bilinecek. Geziye başlamak için bundan daha uygun bir nokta olamazdı, sizce de öyle değil mi?

NE YEMELİ NE GİYMELİ NEREDE KALMALI

Elizabeth Çağı'nda, giyilen giysiler insanların sosyal sınıflarını ve mesleklerini temsil ediyordu. Sizin için bu gezimizde giymeniz için ayarladığımız giysiler soylu sınıfına ait olmasa da, Shakespeare gibi, orta sınıfa mensup, varlıklı ve başarılı bir insan görüntüsü çizmeniz konusunda yardım edecek. Elizabeth Çağı modasına baktığınızda, bu dönemde kullanılan giysilerin oldukça çarpıcı olduğunu göreceksiniz. İspanyol tarzı kollar, kabarık Fransız modeli elbiseler ve Hollanda stili başlıklar dönemin modasını yansıtıyor olacak.

Hava ısındıkça, normalde kat kat giyinen insanların çok daha az giysiyle dışarı çıktıklarını fark edeceksiniz. Fakat kadınlar yine de dönemin modası gereği kıyafetlerinin altına birçok farklı parça giymeye devam edecekler. Elizabeth Çağı kadınlarının, evli değillerse kolları ve bacakları açıkta kalacak şekilde giyinmeleri uygun karşılanırdı. Hatta fazlaca bir göğüs dekoltesi de makbuldü. Kadınlar giysilerinin ilk katı olarak ketenden bir içlik ve üzerine de büzgülü bol

bir gömlek giyerlerdi. Bu parçaların altına ise kabarık eteklerini destekleyecek çemberli bir iç etek giyerlerdi. Tüm bu adımlar tamamlanınca da üzerlerine asıl giyecekleri elbiseleri geçirir, boyunlarını şık bir fularla süsler ve omuzlarını da tercihen bir pelerinle örterlerdi. Böyle bir kombin elbette ipek çoraplar ve yumuşak deriden tokalı ayakkabılar yakışırdı. Tüm bunlara ek olarak dönemin modasını yansıtmak isteyen hanımlar, tarzlarını peruk ve mücevherlerle tamamlıyorlardı. 16. yüzyılda çevre ve şehircilik konuları pek fazla gelişmemiş olduğundan, şehirden yükselen nahoş kokuları bastırmak için oldukça güçlü parfümler kullanılırdı. İçeriğinde ispermeçet balinasından elde edilen ambergris maddesi veya misk kedisinden elde edilen salgı maddesi bulunan bu oldukça güçlü parfümler, her türlü kokuyu bastırmaya muktediri. Elizabeth Çağı kadınları aynı zamanda gerektiğinde kullanabilmek için yanlarında içi lavanta dolu küçük keseler de taşıyorlardı.

Erkeklerin modasına gelince anlatacağımız çok da fazla bir şey kal-

mıyor. Keten bir gömlek, boynuna kadar kapalı düğmeli bir ceket, teatral bir hava yaratmak için kullanılan uzun bir pelerin, dizlikler, çoraplar ve son olarak da uzun deri çizmeler Elizabeth Çağı erkeğinin nasıl göründüğünü tanımlamak için oldukça yeterli. Tarzlarını yaratmak için çeşitli aksesuarlar da kullanan beyler, üzerinde renkli bir tüy olan fotr şapkalar ve tek bir küpe de takıyorlardı. Düğünce kesilmiş sakallar, son moda saçlar ve erkeklerin beline taktıkları hançerler de yine bu dönem oldukça revaçtaydı.

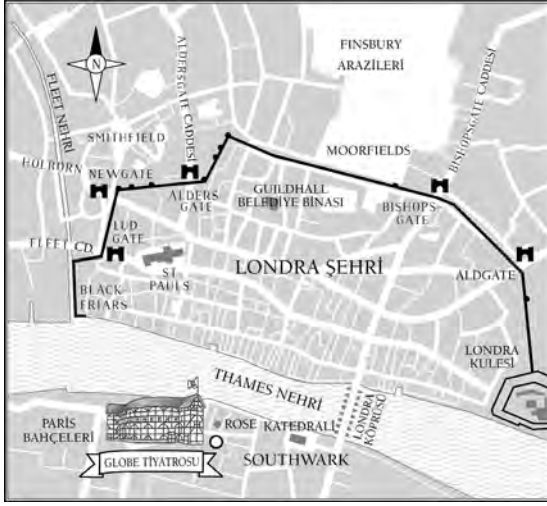
Nerede Kalmalı

Öncelikle Londra'da bulunan konukevlerinin standartlarının oldukça yüksek olduğunu belirtmeliyiz. Geniş alanı ve renkli kumaşlarla dekore edilmiş duvarlarıyla kalacağınız konukevi de bahsedilenlerden farklı olmayacaktır. Kalacağınız odada bulunan sayvanlı ve perdeli yatak ile

üzerindeki kuş tüyünden yapılmış şilte ve yastıklar, konforunuza konfor katacak. Yumuşacık yataklarına yatmadan önce erkekler uzun gömlek türü geceliklerine bürünürken, kadınlar da yere kadar inen geniş gece elbiselerini giyecekler. Odanızda ihtiyaç duyabileceğiniz mum, mumluk gibi eşyaların yanı sıra, yatağınızın hemen yanı başında bir de lazımlık bulunacak. Eğer şanslıysanız kapaklı oturak adıyla bilinen günümüz tuvaletlerinin oldukça eski bir versiyonunu da yine kullanımınıza sunulmuş halde bulabilirsiniz. Umumi tuvaletler hijyen bakımından oldukça yetersiz olacağından, odalarınızda bulunan lazımlık ya da oturakları kullanmanızı tavsiye ederiz. Eğer dışarıda olduğunuz bir vakit hızlıca ihtiyaç gidermeniz gerekirse de, Tower Caddesi çevresinde bulunan üç umumi tuvaleti kullanabilirsiniz. Bunlardan Londra Köprüsü yakınındaki her ne kadar en geniş olsa da, ziyaretçiler-

Elizabeth Çağında pipo ve bira ile meyhane kültürü.

den geriye kalanların direkt olarak Thames Nehri'ne bırakıldığını bilgimize sunalım.

Ne Yemeli

Kendilerini şaşaalı Tudor Mutfağı'na bırakmak isteyen zaman yolcularımız maalesef yolculuk tarihlerinin cuma ve cumartesi günlerine denk gelmesi sebebiyle biraz hayal kırıklığına uğrayacaklar. İnsanların daha çok balık yemeklerini teşvik etmek amacıyla bu iki gün et yemek yasaklanmış olacak. Bu sebepten kaldığınız süre boyunca balıktan yapılan her türlü yemeği görmeye hazır olun. Bolca baharat, meyve ve sebze kullanılarak hazırlanan balık ile ardından gelecek olan salata, peynir ve tatlı çeşitleri size etsiz de mükellef bir sofraya kurulabileceğini gösterecek.

Londra pazarlarından taze taze sofranıza gelecek olan sebze, meyve ve balıklar lezzetleriyle sizi şa-

şırtacak. Haftanın altı günü, sabah saat 6'dan 11'e ve öğleden sonra da 1'den 5'e kadar hizmet veren pazarlar, Londra Belediye Başkanı ve belediye meclis üyelerinin denetimine verilmiş. Belediye Başkanı, pazardaki sebze meyve fiyatlarını belirlemekle yükümlü olduğu gibi, aynı zamanda malları stoklayıp ardından yüksek fiyatla piyasaya sürmek gibi cürümler için de para cezası vermekten sorumlu. Balıklarınız Billingsgate Balık Pazarı ve Fish Caddesi'nde bulunan balıkçılardan temin edilirken, meyve ve sebzelerinizse Greenchurch Caddesi'nden, Queenshithe bölgesinden veya Londra'da yer alan 377 manavın birinden getirtilecek. Peyniriniz de yine bu bölgede yer alan ya da Bread Caddesi'nde bulunan en kaliteli peynir dükkanlarından tedarik edilecek. İster Smithfield semtindeki canlı hayvan pazarlarında olsun, ister Cheapside bölgesindeki kasap vitrin-

lerinde olsun bu hafta sonu boyunca her ne kadar yiyemeyecek olsanız da bol bol et görme şansınız olacak.

İçecekler gelince, Elizabeth Çağ'ında insanların su yerine, su gibi bira tükettiklerini sanırsınız tahmin etmişsinizdir. Şerbetçiotu, arpa ve sudan

yapılan bira, eğer içine şerbetçiotu girmezse üç günlük raf ömrüne sahip olan ale adını alıyor. Burada kaldığınız süre boyunca üç günlük raf ömrüne sahip bu bira çeşidinin ya da otuza yakın marka adı altında üretilen şarap çeşitlerinin tadına bakabilirsiniz.

11 HAZİRAN CUMA: LONDRA ŞEHİRİ

Londra şehrini ilk kez ziyaret edenler için, insan ve hayvan trafiğiyle tıkanmış Londra Köprüsü'nün görüntüsü, şehirle ilgili oldukça net bir izlenim verecektir. Köprü üzerinden şehre giriş yaptığınızda sizleri ilk olarak iki değirmen, bir asma köprü, köprü'nün üzerinde idam edilmiş on altı insana ait başın asılı olduğu kule ve artık kullanılmayan bir şapel karşılayacak.

Şehrin simgesi haline gelen bu yapıların arasına serpiştirilen dört katlı malikânelerse bölgede kalan varlıklı ailelere ait olacak. Bu malikânelerden en büyük ve en gösterişli olanı Hollanda'da önceden hazırlanıp Londra'da kurulmuş. Küçük kuleleri, altın kaplama sütunları, oymalı duvarları ve Thames Nehri'ne bakan balkonlarıyla bu yapı, malikâne olmanın da ötesinde muhteşem bir Rönesans şatosu olarak karşınıza çıkacak. Şatonun kuzey tarafına geldiğinizdeyse oldukça geniş bir kemerin altında yer alan etkileyici bir su çarkı göreceksiniz. Bu yapıyı arkanızda bırakırken artık şehre açılan Aldgate Kapısı'na da yaklaşmış olacaksınız.

Karşınızda duran şehir, kenar mahalle evlerinden, malikânelere kadar her türlü konuta ev sahipliği yapan büyük bir yerleşim yeri olarak sizlere kapılarını açacak. Kıvrıla kıvrıla giden yolları, evleri olduğu kadar insanları da birbirlerine bağlayan dar sokakları, resmi binalarının hemen yanında yer alan kiliseleri ve pazar yerleriyle Londra şehri, sizlere bambaşka bir dünya sunacak.

Şehrin kimisi taşlarla döşenmiş, kimisi çakıllarla kaplanmış, kimisi ise düz toprakla şekillendirilmiş kaldırımlarında yürürken herkesin ne kadar da genç göründüğünü fark edeceksiniz. Çoğu yirmi yaşın altında olan şehir nüfusu, yalnızca bu özelliğiyle ilginizi çekmeyecek. Konuşmalarıyla da dikkatinizi çekecek olan insanlar, birbirlerine *efendi* diye hitap edecekler. Eğer birisi size bir domuz kadar güzel olduğunuzu söylerse lütfen bu iltifatına karşılık kendisine teşekkür etmeyi unutmayın, çünkü Elizabeth Çağ'ında bu deyim birisine alımlı olduğunu söylemek için kullanılırdı. Fa-

kat olur da kaba birisine denk gelir ve Thames Nehri'nde bir damla bile etmeyeceğiniz söylenirse bu hakareti de geldiği yere bırakabilirsiniz.

Londra'daki turunuz sırasında, şehre yeni gelen ziyaretçilerle arkadaş olup, ardından bu kişileri dolandırmak isteyen, centilmen görünümlü insanlara dikkat edin. Erkek yolcularımız da benzer vaatlerle kendilerine yaklaşan ve ardından paraları alıp kaçmak isteyen çekici görünümlü kadınlara dikkat etmeliler. Yine turist rehberi kılığına girip, para karşılığında sizi şehirde oradan oraya sürükleyecek fırsatçıların da önünü kesmeniz sizin yararınıza olur.

Sokaklarda dolaşırken taze meyve ve turta satan insanları, sokak gösterisi yapan sanatçıları ve şiir okuyanları göreceksiniz. Tüm bu insanlara ait sesler kulağınıza şehrin nabız atışı gibi gelecek; hızlı ve bir o kadar da ritmik. Çevrenize baktığınızda başka hayatları ve başka insanları da fark edeceksiniz. Kilise tarafından dilenmeleri uygun görülen ve belli saatlerde belli bölgelerde beklemelerine izin verilen insanlar da kalabalığın içinde olacaklar. Biraz daha ilerlediğinizde at arabalarının arkasında teşhir edilen hafif suçlar işlemiş insanların yanından geçeceksiniz. Yalnızca at arabalarının arkasında değil, aynı zamanda atın üzerine elleri bağlanmış vaziyette ters oturtulan bu insanlar ile bir ya da iki kulağını birden kaybetmiş eski mahkûmlar, Elizabeth Çağı'nın âdetlerine hayretle bakmanıza sebep olacak.

BISHOPSGATE'TE ÖĞLE YEMEĞİ

Yolculuk edeceğiniz çağın geleneklerine göre, günün en doyurucu yemeği öğle vakitlerinde yeniyor olacak. Akşam yemeğiymişçesine yiyeceğiniz öğle yemeğini Bishopsgate çevresinde bulunan The Bull veya The Green Dragon restoranlarında yiyebilirsiniz. Bu mekânlarda, yemekten önce ellerinizi yıkamanız isteneceği gibi yıkadıktan sonra da kurulamanız için temiz bir havlu temin edilecektir. Menü abartılı yemeklerden oluşmasa da, kendi içinde oldukça kaliteli olacaktır. Kırmızı şarap sosuyla hazırlanan yılan balığı ya da şarapla lezzetlendirilen ızgara balık çeşitleri, balık tercih etmeyenlerin bile iştahını kabartmayı başaracaktır. Taze ot, sirke ve birayla çeşnilendirilen sosta ağır ağır pişirilen somon parçaları da yine yeniliklere açık olan zaman yolcularımız için oldukça ilginç bir seçim olacaktır. Yemeğin yanında gelecek olan peynir çeşitlerinin arasında yeşil renkli taze peynir, çedar peyniri ve otlu peynir bulabilirsiniz. Yemeğin sonunda gelecek olan tatlıınız ise taptaze çileklerden yapılmış tarçınlı ve zencefil-

li, lezzetli mi lezzetli bir turta olacak. Çilek tercih etmeyenler içinse aynı turtanın vişneli versiyonu servis edilecek. Eğer turta havanızda değilseniz krema, tarçın ve gül suyundan yapılan oldukça hafif trifle tatlısını da deneyebilirsiniz.

İçecek olarak yemeğinizin yanında Mart Birası adındaki birayı alabilirsiniz. Eğer şarap tercih ediyor fakat şekerli olanlarından uzak duruyorsanız, o halde İspanya'dan getirtilen ve oldukça popüler olan şeker ilaveli sek şarapları es geçmeniz gerekecek. Ayrıca tatlı Girit şarabı, misket üzümünden yapılan Fransız şarapları ve Balkanlardan gelen Rumney şarabı da yine tatlı şaraplar olarak bu dönemde oldukça fazla tüketiliyor olacak. Eğer tercih ettiğiniz yoğun tatta olan kırmızı şaraplarsa Burgonya şarabı ile Bordo şarabını tavsiye ederiz. Beyaz şaraplardansa Fransa'nın La Rochelle bölgesinden getirtilen ya da Almanya'nın Rhineland yöresinde yapılan şarapları öneririz. Yemekten sonra ise âdet olduğu üzere, siz de bir kadeh Flaman brendisi alabilirsiniz.

ÖĞLEDEN SONRA AKTİVİTELERİ VE LONDRA KULESİ

Yemeğinizi tamamladıktan sonra gücünüz yerine gelmiş bir şekilde isterseniz kendinizi şehrin renkli sokaklarına yeniden bırakabilirsiniz. Ya da farklı bir şeyler denemek isterseniz Holborn bölgesinde bulunan Ely Place yolu üzerindeki bir okulda eskrim dersleri alabilirsiniz. Başlangıç seviyesindekiler meç adındaki ince kılıç, sopa ve kafes kabızlı kılıçla antrenman yapacaklar. Eskrim eğitmeniniz ise İngiltere'deki Savunma Organizasyonu'nun bir üyesi olacak. Eğer hobiniz daha ziyade atış idmanlarıysa o halde gitmeniz gereken yer Bishopsgate'in doğusunda bulunan Topçu Meydanı olacak. Dört tarafı tuğla duvarlarla çevrili alanın sonunda, birçok noktaya yerleştirilmiş hedef tahtaları bulunacak. Eğer zamanınızı okçuluk gibi bir aktiviteyle değerlendirmek isterseniz, o halde üzerinde etrafa yayılmış halde 200 hedef tahtası bulunan Finsbury Arazileri'ne doğru yola çıkmalısınız.

Eğer tarihin dehşetengiz yanlarına merakınız varsa, Londra Kulesi'ne yapacağınız bir yolculuk tam da size göre olabilir. Kulede bulunan zindanlar ve işkence odaları maalesef yalnızca göstermelik olarak değil, gerçekten kullanılan yerler olarak karşınıza çıkacak. Kuleden içeri girdiğinizde ilk olarak göreceğiniz şey mahkûmlar için yapılmış altı metrelik zifiri ka-

ranlık bir çukur olacak. Ardından, gererek işkence yapmaya yarayan mekanizmayı ve hemen sonrasında da içindekilerin ayağa kalkamayacağı kadar alçak olan mağarayı göreceksiniz. Bir diğer ortaçağ işkence aleti olan ve Leşçinin Kızı adıyla bilinen mekanizma da yine kurbanı, iki büküm olmuş vücudunun etrafına geçirilen demir bir kasnakla sıkıştırarak işkence etmek için icat edilmiş.

AKŞAM GEZİNTİSİ

Akşam olduğunda, kalacağınız yer olan St. Paul Katedrali yanındaki Bell Misafirhanesi'ne geleceksiniz. Misafirhane, 1087 yılında Normandiyalılar tarafından inşa edilmiş ve bina o tarihten bu yana orijinal haliyle korunmuş. Yorucu geçen günün ardından, misafirhanede saat 6 civarında oldukça hafif bir akşam yemeği servis edilecek. Yemek sırasında size eşlik edecek keman ve gayda sesleri ile neşeli halk şarkıları, yemeğinizin çok daha keyifli geçmesini sağlayacak. İlerleyen saatlerde oldukça duman altı olacak yemek salonundan rahatsız olursanız, siz de piponuzla topluluğa katılabilir ya da bir sonraki aktivite için bowling salonuna geçebilirsiniz. Yalnızca bowling değil aynı zamanda satranç ve kart oyunlarının da oynandığı bu salonda her zevke göre bir oyun bulmak mümkün olacak. Tavsiyemiz eğer kılıcına davranan birine karşı kendinizi savunmak zorunda kalmak istemiyorsanız, bu tür oyunlara pek yaklaşmamanız yönünde; çünkü para ve onurun mevzu bahis olduğu her tartışma kolayca büyüüp düellolara sebep olabilir.

Akşam vaktinizi nasıl değerlendirirseniz değerlendirin, saat 9'da başlayan sokağa çıkma yasağından önce kalacağınız yere geri dönün. Kilise çanlarının çalmasıyla başlayacak olan yasak boyunca, nöbetçiler sokaklarda gezerek tüm meyhane ve dükkânların kapatılmış, insanların da evlerine girmiş olduğundan emin olacaklar.

12 HAZİRAN CUMARTESİ: SOUTHWARK

Şehir kapıları şafak söktüğünde tekrar açılacak ve insanlar yeniden sokakları dolduracaklar. Uyanmanızın hemen ardından servis edilecek kahvaltıda, bir şişe bira ile her biri çıktığı fırının damgasını taşıyan ve üzerinde Londra Valisi tarafından belirlenen fiyat ve gramaj yazan bir somun tereyağlı beyaz ya da esmer ekmek yer alacak. Kahvaltıdan sonra Southwark'a gitmek için kullanacağınız kayığa binmeden önce Blackfriars'ta geçirebi-

leceğiniz birkaç saatiniz olacak. Bu zamanı St. Paul Katedrali'ni gezmek için değerlendirebilirsiniz. Katedral her ne kadar güzelliğiyle bilinse de, İngiliz Reformasyonu* sonrası yapılan tahribat sebebiyle şimdilerde oldukça acıklı bir durumda olacak. İkonaları ve heykelleri parçalanan, altın süslemeleri kopartılan katedral, tüm bu olanlara rağmen yine de tüm haşmetiyle ayakta durmaya devam edecek. Gotik kiliselerin mimari güzelliğini taşıyan yapı, eğer kendinizi yeterince enerjik hissediyorsanız, sizi üç yüz basamaklı merdiveninden çıkarak, buradan Londra'nın hiçbir yerde bulamayacağınız manzarasını izlemeye davet edecek.

St. Paul Katedrali'nde yapabilecekleriniz arasında ayrıca binanın dışında yer alan kitapçılarda bulabileceğiniz Yunanca, Latince, İtalyanca, Fransızca ve İngilizce dillerindeki eski kitaplara göz atmak bulunuyor. Bu kadim kitaplar arasında bulacağınız Foxe'un *Şehitler Kitabı* (1563) dönemin en çok satanları arasında yer alacak. Oldukça rağbet gören diğer yayınlar arasında almanaklar, İtalyan şiirleri ve Shakespeare gibi yazarların yazdığı oyunlar da bulunacak. Bu cevher değerindeki kitapları yine uzay-zaman dengesini bozmamak adına satın alamayacağınızı üzülerek bildiriyoruz. Kitaplardan gözlerinizi almayı başarırsanız, sırada Protestanlık öğretilerine aşırı bağlı bir grup vaizin, insanlara günahlardan ve cehennem azabından bahsettiği, önünde Aziz Paul Haçı bulunan nutuk alanına gelebilirsiniz.

Vaazın ardından Blackfriars'a geçerek buradan küçük bir kayıkla Thames Nehri'ni aşacaksınız. İçleri zevklice döşenen bu kayıkların üzerine, yolcuları yağmurdan ve güneşten korumak için geniş bir de gölgelik çekilmiş olacak. Kayığın başındaki kürekçilerin, iki yıllık bir çıraklık sürecinden sonra, Sekiz Denetçi adındaki müfettişler tarafından mesleki ehliyetleri onaylanarak kayıklarda yolcu taşımalarına izin verilecek. Sizi Thames Nehri'nin karşısına taşıyacak bu sandal yolculuğu yalnızca bir peniye mâl olacak.

Nehirde yapacağınız yolculuk sırasında küçük kayıkların dışında, devasa mavnalar, yolcu gemileri ve yüklerini bırakmak için Londra Köprüsü yakınlarındaki gümrük binasının önünde bekleyen kargo gemilerini göreceksiniz. Tüm bu makine kalabalığının arasında kuğuların zarafetle süzülmesini, balıkların da nehrin gri sularında kıvrılarak yüzdüğünü görmek eminiz sizleri mutlu edecektir.

* İngiliz Reformasyonu 16. yüzyılda İngiltere Kilisesinin Katolik Roma Kilisesinden ayrılması ile sonuçlanan olaylar serisidir. (ç.n.)

GLOBE TİYATROSU DOLAYLARINDA GEZİ

Southwark’a geldiğinizde bölgenin nehir yatağından başlayarak bir buçuk kilometre kadar güneye uzandığını göreceksiniz. Bölgedeki bakımsız yapılar, daracık sokakların etrafında sağlıklı sollu yükseltilerek hali hazırda sıkışık görünen muhiti daha da boğucu hale getirmiş olacak. Kayıkçılara, zanaatkârlara ve yabancılara ev sahipliği yapan bu sokaklar, sabıkalılara ve hayat kadınlarına da kucak açmış. Southwark bölgesinde yer alan üç yüz kadar hanın çoğu aynı zamanda genelev olarak da hizmet vermeye başlamış. Bunlardan en çok bilineni ise Cardinal’s Hat adındaki han olarak karşımıza çıkıyor.

Yeterince çevre gezisi yaptığınıza kanaat getirdiyseniz, artık öğle yemeğiniz için Globe Tiyatrosu’nun hemen yakınında bulunan Horseshoe Yolu üzerindeki Elephant Tavernası’na geçebilirsiniz. Lütfen Southwark’ta ne için bulunduğunuzu unutmayın ve yemekle ilgili beklentilerinizi de düşük tutun. Yemeğin hemen ardından saat 3’te başlayacak olan tiyatro oyununu izleyebilmek için gösteriden en az bir saat önce mekâna varmanız gerekecektir. “Küre” anlamına gelen Globe Tiyatrosu, gerçekten de adına yakışır bir şekilde 30 metre çapındaki bir küre olarak inşa edilmiş. Tiyatro izlemeye gelen misafirleri, binanın en tepesinde dalgalanan bayrak ile bina girişinin hemen üzerinde yer alan *Totus mundus agit histrionem* (Dünya bir sahnedir) yazısı karşılıyor. Gösteri saati yaklaştıkça, 3.300 kişilik izleyici kapasitesine sahip binanın önünde büyük bir kalabalığın oluştuğunu göreceksiniz. İçinde atları üzerinde bekleyen birkaç soylunun da olduğu kalabalıkta, hukuk öğrencileri, ticaret adamları, çıraklar ve işçiler yan yana oyunun başlamasını bekliyor olacak.

Sabırsızlık içinde bekleyen kalabalığı hokkabaz ve akrobatlar eğlendirirken, sokak satıcıları da portakal, elma, kuruyemiş, zencefilli çörek ve birayla acıkmış olan tiyatroseverlere hizmet verecek. Torbası üç peniden satılacak tütün mamulleri de yine oyun başlamadan stoklarını doldurmak isteyen tiryakiler için satışa sunulacak. Böyle büyük bir kalabalığı bulunca harekete geçmek isteyen kapkaççılara karşı da tedbirinizi almanızı tavsiye ederiz.

Tiyatro kapısında bekleyen görevliye ücretini uzatıp da tiyatro salonundan içeri adım attığınızda altın kaplama dekorlar, heykeller, gösterişli halılar, ağır kumaşlar ve klasik motiflerden oluşan zengin süslemelere hayran kalacaksınız. Buradan sağa ya da sola dönerek on beş metre genişli-

ğindeki sahne ve tahta sıralardan oluşan üç salondan birine gireceksiniz. Salonda sizinle beraber oyunu izleyecek 1.000'e yakın seyirci olacağından, sahneyi görebilecek iyi bir yer seçmek için biraz erken gelmeniz gerekecektir. Eğer konfor sizin için bir şey ifade etmiyorsa, yalnızca bir peni vererek üzeri kıl, ufak çakıl taşları ve fındık kabuklarıyla kaplanmış alanda 2.000 kadar kişiyle beraber ayakta durarak oyunu izleyebilirsiniz.

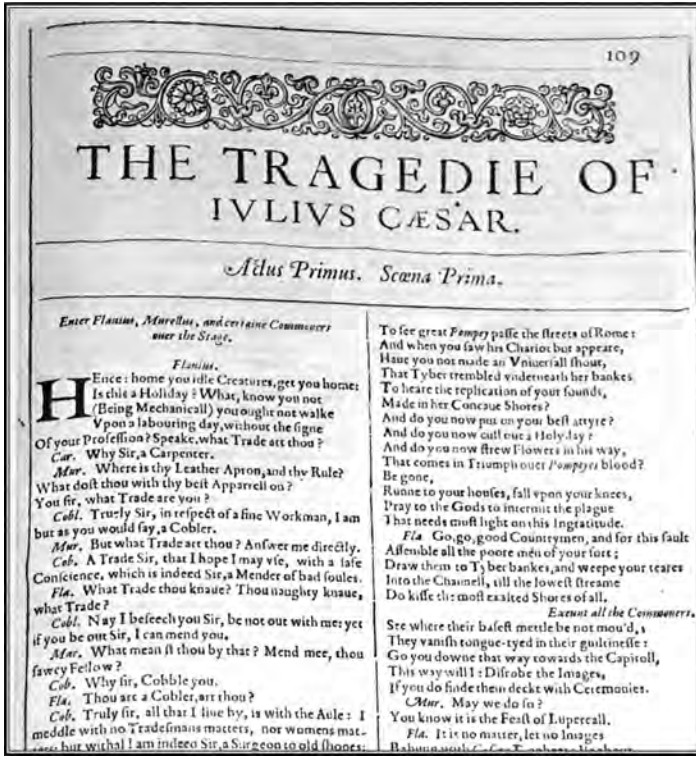
Üstü açık tiyatro binasındaki salonlarda, seyirciler kızgın haziran güneşiyle imtihan olurken, sahne tamamen gölgede kalacak. Sahneyi yakından incelediğinizde, aslında her şeyin ne kadar da fonksiyonel bir şekilde tasarlandığını fark edeceksiniz. Sahnenin her iki tarafında da birer giriş ve çıkış yeri bulunacak. Bunların arasında kalan perde arkasındaki alan ise oyuna daha sonra girecek oyuncular için düşünülmüş. Örneğin ölüm döşeginde olan bir karakter yatağında yatar halde bu perdeli alanda sahnesini bekliyor olabilir.

Sahne altındaki alanda saklanan masa, sandalye gibi birkaç dekorun dışında sahne tamamen boş olacak. Sahnede bir de kapak biçiminde bir kapı bulunsun da bugün buna ihtiyaç olmayacak. Sahnenin hemen üzerindeki balkon yarım düzine kadar müzisyenin trompet, davul, boru, ut ve flütleriyle beraber bekledikleri yer olacak. Sahne ışıklandırması, mum ve meşaleler yardımıyla yapılacak. Dört nala koşan at sesi, kuş sesi ve zil sesi gibi ses efektleri ise sahne arkasında bulunan ve bir muhasebeci, bir asistan, bir marangoz ve bir sahne görevlisinden oluşan dev kadro tarafından yapılacak.

Gösteri boyunca seyirci oyunla iç içe geçmiş olacak. Homurdanma sesleri seyircinin memnun olmadığı anlamına gelirken, en heyecanlı sahnelerde ayağa fırlayıp tezahüratta bulunmaları da elbette iyi bir işaret olarak algılanacak. Her ne kadar fazlasıyla gürültücü olsalar da, seyirciler yine de oyunu dikkatle izleyecekler. Hatta bazıları yanlarında parşömen getirerek oyunda geçen önemli cümleleri not edecek.

GÖSTERİ BAŞLASIN

Toplamda on yedi sahneden oluşan Julius Caesar oyunu, seyircide sürekli akan bir zaman algısı yaratmak için iki saat boyunca hiç ara vermeden sahnelenecek. Tiyatro grubunda yer alan erkek oyuncuların altı tanesi kadın rollerini canlandıracak. Bugünkü oyunun baş aktörü tiyatro sanatına doğal oyunculuğu getiren, alanında öncü Richard Burbage olacak.

Julius Caesar oyununun yayımlanmamış ilk sayfası.

Dönemin abartılı oyunculuğunu alaşağı eden Burbage, tiyatroya bambaşka bir soluk getirecek. Oyun replikleri oldukça abartılı ve sesli bir şekilde söyleniyordu. Bunun sebebi sözlerin kalabalığın gürültüsünde kaybolmamasını sağlamaktı. Yine aşırı kullanılan mimikler de seyircilerin vermek istenen duyguyu daha rahat görebilmelerini sağlamak içindi. Aktörler farklı duygu ve düşünceleri seyirciye aktarabilmek için elleriyle gösterdikleri elli dokuz farklı jest kullanıyorlardı. Her ne kadar oyuncular doğaçlama yapma konusunda oldukça yetenekli olsalar da, bugün için yalnızca metne bağlı kalacaklar. Tiyatro bu oyuncular için öylesine büyük bir tutku haline gelmiş olacak ki, aktörün kostümü artık onun şekli, sahnede ki yeri ise onun evi olacak.

Julius Caesar oyunu boyunca tiyatrocular Antik Roma'nın karakteristik giysileri olan toga, tunik ve pelerinlere bürünecekler. Savaş sahneleri içinse zırhlarını kuşanacaklar. Oyun başladığında seyircileri bekleyen birçok önemli sahne olacak. İlk sahnede halk, Sezar'ın ülkeyi tek başına

yönetmek istemesiyle ilgili yerici yorumlar yaparken, ikinci sahnede ise müzisyenlerin tiz müziğiyle ana karakterler giriş yapacaklar. Üçüncü sahnede hava kararırken, senaryo da suikastçıların oyuna girmesiyle daha da hareketlenecek. Uğursuz bir gök gürültüsü eşliğinde, suikastçılar Sezar'ı öldürme planları için son hazırlıklarını yapacaklar. Bu sırada oldukça iyi iş çıkaran ses efekti ekibi de gök gürültüsü efekti yaratmak için metal tabakalar, yıldırım için küçük havai fişekler, rüzgâr için dönen tekerlekle çalışan bir mekanizma ve yağmur içinse tenekenin üzerine düşen damlaları kullanacaklar.

Bir sonraki sahnede Sezar kendisini bekleyen olası sonu düşünürken, gök gürültüsü ve fırtına daha da şiddetlenecek. Sekizinci sahnede ise her bir suikastçı elindeki hançeri Sezar'ın bedenine saplayarak sahneyi kan gölüne çevirecek. Sezar'ı oynayan oyuncunun bedenine yerleştirilen torbalardan her bir hançer darbesiyle koyun kanı fışkıracak ve sahneyi kırmızıya boyayacak. Son vuruşu yapan Brütüs'e inanamayan gözlerle bakan Sezar, asırlar boyunca hatırlanacak şu üç kelimeyi söyleyecek: "Et tu, Brute?"*

Bu öldürücü darbenin ardından bir sonraki sahnede Brütüs ve Marcus Antonius, Sezar'ın cenazesinde konuşma yapacaklar. Marcus Antonius'un "Dostlar, Romalılar, yurttaşlar, dinleyin. Ben Sezar'ı gömmeye geldim, övmeye değil," cümleleriyle başlayan ve tarihteki en etkili konuşmalardan biri olarak kabul edilen tiradı sonrasında Roma halkı suikastçılara düşman kesilerek, sorumluları bulmak için şehri didik didik arayacaklar. Onuncu sahnede öfkeli halk, şair Cinna'yı suikastçılarla karıştırarak, ölümüne sebep olacak.

Bu sahnenin ardından oyunda son perdelere gidilecek. Suikastçılar Brütüs ve Cassius, ordularıyla beraber Filippi şehrine gelerek, Marcus Antonius ve Octavius'a karşı çarpışmak için hazırlanacaklar. On ikinci sahnede, savaştan bir gece öncesinde, Sezar'ın hayaleti Brütüs'ün çadırına gelerek, kendisine kan donduran şu cümleyi söyleyecek: "Filippi'de görüşürüz demeye geldim." Bu sahne sırasında konuşmaya doğüstü bir hava vermek için sahne görevlileri farklı boyutlardaki renkli şişelerin arkasından ışık vererek, bu ışığı oyunculara yansıtacak.

Son dört sahnede savaşın çetin yüzü gösterilerek, sahne yeniden koyun kanına bulanacak. Her şeyin bittiğini anlayan suikastçılardan önce

* Lat: Sen de mi, Brütüs? (ç.n.)

Cassius arkasından Brütüs intihar edecek ve Roma İmparatorluğu Marcus Antonius ile Octavius'un eline geçecek.

Bu oldukça etkileyici sahnenin hemen ardından bir sonraki gösterinin tarihi bildirilecek ve oyuncular sahnede diz çökerek Kraliçe I. Elizabeth için dua edecekler. Eğer halen bu dramatik oyunun etkisinden çıkmadıysanız, bütün oyuncuların bir araya gelerek sevinçle dans etmeleri ve sizleri eve neşe içinde yollamaları keyfinizi biraz olsun yerine getirecektir.

GÖSTERİ SONRASI

Gösteri sonrasında Globe Tiyatrosu'nun hemen yakınında bulunan Paris Bahçeleri'nde yürüyüş yapmak tiyatroseverler tarafından bir gelenek haline getirilmiş. Bir şeyler içip bowling ve kart oyunlarını izleyebileceğiniz bu yerde biraz zaman geçirdikten sonra, ayı kızdırma gösterilerinin yapıldığı alana geçebilirsiniz. Oldukça farklı bir eğlence anlayışına sahip olan Elizabeth Çağı'nda hayvanların kullanıldığı vahşi gösterilere müsamaha gösteriliyordu. George Stone, Harry Hunks ya da Harry Tame gibi isimler takılan ayılar öncelikle bir direğe bağlanıyor, ardından üzerlerine iri çoban köpekleri salınıyordu. Bir peniye ayakta, iki peniye ise oturarak izlenen bu vahşi gösteri hayvanlar yorulana dek saatlerce sürüyordu.

AYRILIŞ VAKTİ

Havanın kararmasıyla sokaklar şehrin yabancıları için oldukça tekinsiz hale geleceğinden Southwark'ı arkanızda bırakmanın zamanı da gelmiş olacak. Çiftlikleri, ormanlık alanları ve bataklık arazileri geçerek sonunda turumuzu tamamlayacağımız ayrılış noktasına varacaksınız.

Bebop Müziğinin Doğuşu

15-16 ŞUBAT 1942 ✱ HARLEM, NEW YORK

Caz müziği İkinci Dünya Savaşı sırasında oldukça derin bir evrimden geçerek dünyaya yepyeni bir akımı, bebop müziğini kazandırdı. Bu oldukça hızlı ve aynı zamanda isyankâr tınılara sahip müzik türü, yalnızca cazı etkilemekle kalmamış, Afro-Amerikan müziğini, kültürünü, edebiyatını, sanatını, mizahını, Avrupa sinemasını ve modayı dahi şekillendirmeyi başarmıştı. Edebiyat alanında Beat Kuşağı* ve bu kuşağın öncüsü olarak bilinen Jack Kerouac yine bu dönemde ortaya çıkmıştı. Sanat alanında soyut dışavurumculuk; mizah alanında Lenny Bruce ve Mort Sahl gibi sanatçıların öncülüğünde gelişen modern stand up gösterileri; sinema alanında Fransız Yeni Dalgası** ve moda alanında da Mod alt kültürü*** bebop müziğini şekillendiren aynı kavramlar sayesinde gelişmişti.

Kırk sekiz saat sürecek olan bu gezimizde efsanevi mekânlarda sabahlara kadar eğlenme fırsatı bulacak ve New York'un hiç bitmeyen gece hayatını yakından tanıyacaksınız. Ayrıca dünyanın en iyi dans salonların-

* Beat Kuşağı 1950 ve 1960'lı yıllarda New York'ta bir araya gelen bir grup Amerikan şair ve yazardan oluşmuştur. Bu kuşağın yazarları sisteme ve geleneklere aykırı bir tutum izliyor, cinsellikte, edebiyatta ve müzikte özgürlüğü savunuyorlardı. (ç.n.)

** Fransız Yeni Dalgası 1950 ve 1960'lı yıllarda ortaya çıkan ve klasik film formunu reddeden bir akım olarak bilinir. (ç.n.)

*** Modernist sözcüğünün kısaltması olan Mod alt kültürü 1960'larda İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu alt kültüre ait gençler modern caz dinler ve çoğu zaman terzi elinden çıkmadıkça şık kıyafetler giyerdi. (ç.n.)

dan kabul edilen Savoy Balo Salonu'nda orkestra eşliğinde dans ederken, swing döneminin ilahları olarak görülen eski orkestralarla, cazı yeniden yorumlayan birçok yeni orkestrayı da aynı sahnede izleme şansı yakalayacaksınız. Eski ve yeninin birleşerek bebop müziğini oluşturmalarına tanık olacağınız bu gezimizde, köklü caz orkestraları da, yenilikçi ve dinamik gruplar da en güzel performanslarıyla sizleri bekliyor olacak.

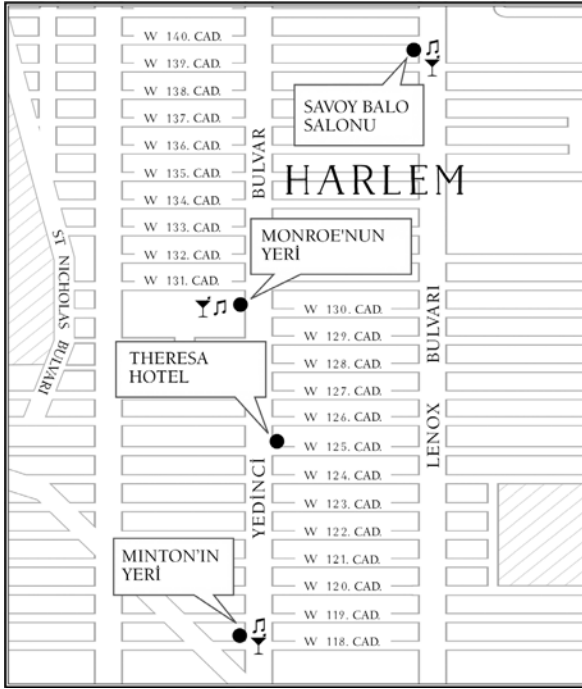
GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: BEBOP DEVRİMİ

Amerikan Müzisyenler Federasyonu tarafından tüm sendika üyeleri telif hakları sebebiyle grev yapmaya çağılmıştı. 31 Temmuz 1942'den 1944 yılının Kasım ayına kadar süren grev boyunca müzisyenler ister stüdyoda, ister radyo ya da canlı yayında olsun hiçbir plak şirketi için müzik yapamayacaklardı. Bu kadar uzun süren müziksiz bir dönemin ardından Charlie Parker ve Dizzy Gillespie gibi sanatçılar İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda yeniden piyasaya giriş yaptıklarında, yaptıkları müzik sanki yepyeni ve bambaşka bir akımın gibi algılanmıştı. Böylece caz dünyasında yenilikçiler ve gelenekçiler olmak üzere bir anda iki farklı grup ortaya çıkmış ve bu karmaşada bebop akımının doğuşu tam olarak fark edilememişti. Her ne kadar daha sonra yenilikçiler ve gelenekçiler olarak ayrılacak olsalar da, caz müzisyenleri bir zamanlar aynı sahnede çıkıyorlardı. Cazın kalbinin attığı yer olarak da bilinen Harlem'in üç önemli mekânında bir zamanlar yan yana müzik yapan bu sanatçıları dinleyebilecek ve bebopun doğuşuna tanık olacaksınız.

Savoy Balo Salonu

1926'da açılan salon, 596 Lenox Bulvarı, 140. Caddede bir diğer adıyla "Mutlu Ayakların Yeri" olarak hizmet veriyordu. Savoy, yalnızca New York'un değil, bütün dünyanın en önde gelen caz mekânı olarak görülüyordu. Salonda düzenlenen dans organizasyonları yalnızca New York'u değil, bütün ülkeyi, hatta Avrupa'yı bile kasıp kavuruyordu. Moe Gale ve Harlemlı iş adamı Charles Buchanan tarafından işletilen mekân için yılda yarım milyon dolar harcansa da, giriş ücretleriyle bu rakam telafi ediliyordu. Salonda aynı zamanda "Caz Turnuvaları" da düzenleniyordu. Bu turnuvalarda ev sahibi caz orkestrası, kent dışından gelen diğer caz orkestralarına karşı yarışıyordu.

1930'lu yılların büyük bir bölümünde Savoy, Chick Webb Orkestrası ile şenlenmişti. Orkestranın davulcusu ve aynı zamanda gruba adını veren kişi olan Chick Webb müzik alanında tek kelimeyle bir dehaydı. "Stompin' at the Savoy" adlı dönemin popüler şarkısına da hayat veren Webb, 1939 yılında yalnızca 30 yaşındayken ciddi bir omurga

deformasyonu sebebiyle dünyaya gözlerini yummuştu. Orkestrasında yer alan genç Ella Fitzgerald ise 1937 senesinde Benny Goodman'ı ve bir sene sonra da Count Basie'yi geçerek caz dünyasında yıldızını parlatmayı başarmıştı.

Gezi sırasında göreceğiniz orkestra ise Savoy'un kendi bünyesinde çalan Lucky Millender Orkestrası olacak. Cazın hard swing türünde çalacak olan orkestra, müziğinde biraz da R&B tınılarına yer verecek.

Minton'ın Yeri

7. Bulvar yakınlarındaki West 118. Caddede bulunan Hotel Cecil, birinci katında, New York caz dünyasının merkezi olarak kabul edilen

Minton'ın Yeri'ne ev sahipliği yapıyordu. Mekânın sahibi aynı zamanda eski bir tenor saksafoncu da olan Henry Minton'dı. Minton, Amerikan Müzisyenler Federasyonu'nun ilk Afro-Amerikalı delegesiydi. Daha önce Rhythm Club adlı mekânın işletmeciliğini de yapan Minton, burada Louis Armstrong ve Fats Waller gibi yıldızları ağırlama şansına sahip olmuştu. Müzik akımları hızla değişirken, Minton'ın Yeri de önce kapanmış, 1940 senesinde de kapılarını caz tutkunları için bir kez daha açmıştı. Mekânı işletmesi için bu kez eski bir müzisyen olan Teddy Hill işe alınmıştı.

Hill'in işletmeciliği sırasında mekânda yapılan ilk değişikliklerden

biri de genç yeteneklerle dolu bir caz orkestrası ayarlamak olmuştı. Orkestranın şefliğini “Klook-Mop” takma adıyla da bilinen Kenny Clarke üstlenmişti. Bu sıra dışı davulcunun bas davul ve trompeti caz standartlarına göre oldukça alışılmadık bir şekilde çalması birçoklarını şaşırtıyordu. Sürekli ritim tutmak yerine grubun solocusuyla doğaçlama bir şekilde çalan Clarke, aslında bu hareketiyle cazda bebop akımının doğuşunu haber veriyordu. Clarke’ın ardından orkestraya dahil olan Thelonious Monk da piyanoda kendine has bir tarz yaratmış büyük bir müzik dehasıydı. “Round Midnight” ve “Ruby My Dear” gibi unutulmaz parçalara imza atan Monk, daha sonra en ünlü bebop piyanistlerinden biri olarak anılacaktı.

Swing müziği ile özdeşleştirilen Benny Goodman, Count Basie, Coleman Hawkins ve Lester “Prez” Young gibi isimleri Minton’ın Yeri’ne çeken kişi ise orkestranın gitaristi

Charlie Christian’dan başkası değildi. Oldukça genç yaşta rüşünü ispat eden Christian, Count Basie’nin ufak caz orkestrasında çekirdekten yetişmişti. Christian’ın piyano çalış tarzı rock’n’roll müziğini andırıyordu ve ne ilginçtir ki hayatı da “hızlı yaşa genç öl” felsefesindeki gibi oldukça genç bir yaşta son bulmuştu. 1941 senesinde verem teşhisi konan Christian, kısa bir süre sonra da hayata gözlerini yummuştu.

Monroe’nun Yeri

198 West, 134. Cadde’de bulunan ve Korsan Yuvası adıyla da bilinen mekân, caz severlerin geç saatlerde buluştukları, mahzeni andıran bir bodrum katıydı. Mekân, büyük bir caz tutkunu olduğu bilinen Clark Monroe’ya, vefat eden Barron Wilkins’den kalmıştı. Yıllar sonra burası, Minton’ın Yeri ile beraber bebop cazının gelişip ilerlediği iki caz kulübünden biri olarak bilinecekti.

GEZİ ZAMANI

Müzik dolu bu gezimize başlangıcınız 1942 senesinin 15 Şubat günü saat 15.45’te olacak. Varış yeriniz ise tam olarak 7. Bulvar ile 125. Cadde’nin kesiştiği köşe olacak. Pazar günü için en güzel giysilerini giyip gelmiş olan Harlemliler, gezinizde sizi karşılayan ilk kişiler olacaklar. Gezi boyunca Harlem’in en geniş bulvarı olan 7. Bulvar civarında kalacaksınız. 23 mahalleyi kapsayan bulvar, genişliği sebebiyle Siyah Broadway ya da Büyük Siyah Yol adlarıyla anılıyor olacak. Burada kaldığınız süre boyunca ziyaret edeceğiniz yerler ya 7. Bulvar’da olacak ya da yürüme mesafesinde bulunan Lenox Bulvarı’nda yer alacak. 7. Bulvar’a paralel uzanan Lenox Bulva-

rı da 21 mahalleyi kapsayan alanıyla en az 7. Bulvar kadar bilinen bir yer olacak. Öyle ki Harlem Rönesansı'nın en önemli şairlerinden kabul edilen Langston Hughes bu bulvar için "Harlem'in Ruhı" diyecek ve "Efsanevi Caddede Gece Yarısı" adlı şiirini yazarken yine bu bulvardan ilham alacak.

Amerikan toplumunu derinden etkileyen ırk ayrımcılığına maruz kalmamak ve geziniz boyunca gitmeniz gereken yerlere özgürce gidebilmek için Fransız bir aristokrat kılığına gireceksiniz. Nazi Avrupa'sından kaçan bir entelektüel olarak New York'a gelmeden önce tüm kıtayı dolaşmış olacaksınız. İngilizceniz akıcı olmasa da ne istediğinizi anlatabilecek düzeyde olacak. En büyük özelliğiniz ise caz müziği tutkunu olmanız.

Siyah İnci lakabıyla bilinen eşsiz güzellikteki Josephine Baker, 1920'lerde sesi ve dansçılığıyla Paris'i kasıp kavurduğundan beri caz müziğinin iflah olmaz bir hayranısınız. Caz müzisyenlerine büyük saygı duyan Fransa halkı, bu sanatçılara kapılarını açmakla kalmamış, aynı zamanda cazın gelişmesi için gerekli olan özgür ortamı da sağlamıştı. Bu sebepten Fransa'dan geldiğinizi duyar duymaz, caz müziğinin oradaki durumunu bilen caz çevreleri sizleri büyük bir dostlukla karşılayacak. Avrupalı bir aristokrat olunuz da New York'un elit caz ortamlarına girmenizi oldukça kolaylaştıracak.

15 ŞUBAT PAZAR

Gezideki varış yeriniz Harlem'in en lüks ve gösterişli oteli olan Hotel Theresa olacak. Gotik tarzda inşa edilen bu yüksek, beyaz binanın sahibi ise elbette gösteri ve iş dünyasındaki büyük isimlere yakınlığıyla bilinen Walter Scott olacak. Asansörde Duke Ellington gibi caz dünyasının büyük yıldızlarıyla karşılaşabileceğiniz gibi, otelin daimi müşterilerinden Nat King Cole, Jimmie Lunceford ve The Ink Spots üyeleri gibi unutulmaz sanatçıları da haftalık 8 dolar verip kalacağınız bu otelde görebilirsiniz.

Otele doğru geldiğinizde kapının girişine park edilmiş birçok limuzin göreceksiniz. İçlerinden çıkan çoğu Chicago ya da Detroitli misafir ise dönemin statü sembolü olan golf takımlarını da yanlarında getirmiş olacak. Motosiklet kıyafetleri içinde o zamanki elit kesimin modasını yansıtan bu misafirler, limuzinlerinden iner inmez çift kanatlı kapılardan geçerek lobiye adım atacaklar. Onlarla beraber siz de yeşil ve bej renklerdeki çiçek desenli duvar kâğıtlarıyla kaplı lobiden ilerleyerek resepsiyona geleceksiniz. Sizi karşılayan kişi ise ince yapılı, kumral saçlı ve nazik gülüşlü

Eloise Scott olacak. Onun hemen arkasında ise otelin telefon trafiğinden sorumlu santral memuru Bayan Mattye Jean yer alacak.

Resepsiyonda kaydınızı tamamladıktan sonra gecesine iki dolar ödeyeceğiniz odanıza geçmek için birinci kata çıkacaksınız. Odanızı bulmak için siyah çizgili beyaz fayanslarla dekore edilmiş koridor boyunca ilerlerken, kesif bir koku alacaksınız. Kokunun kaynağı ise Mary Jane ya da yalnızca *çay* adıyla da bilinen kenevir ve tütün karışımı sigaralar olacak. Caz dünyasında oldukça önemli bir yeri olan bu bitki, öylesine büyük bir şöhret elde etmiş olacak ki sonunda keneviri anlatan şarkılar kendilerine has bir alt tür yaratmış olacak. Eğer burnunuz otelde böyle bir koku almadıysa, Minton'ın ya da Monroe'nun Yeri'nde kenevir bulutlarını görebilirsiniz. Olur da bu dumanın kaynağı siz olmak isterseniz, tavsiyemiz kendi başınıza bir maceraya atılmamanız yönünde. Kulüplerin dışında ya da arka çıkışlarında birçok kişi bu sigaraları içeceğinden, bunları aramak yerine bu noktalarda durabilir ve birinin size eşlik edip etmeyeceğinizi sormasını bekleyebilirsiniz.

Koridoru aşp odanıza geldiğinizde çift kişilik lüks yatağınızın hemen yanında *Cab Calloway'in Kataloğu: Cazcının Sözlüğü* kitabının bir kopyasını bulacaksınız. "Minnie the Moocher" adlı şarkısıyla gönüllere taht kuran ünlü caz solisti ve orkestra şefi Cab Calloway, oluşturduğu bu sözlükte caz dünyasında kullanılan 200 argo kelimeyi bir araya getirmiş. Sözlüğün sayfalarını karıştırırken gezi boyunca işinize yarayacak birçok yeni sözcük de öğrenmiş olacaksınız. Örneğin birisinin saçlarının uçması, büyük heyecan duyması anlamına gelirken; erken siyah, akşam anlamını taşıyacak. Yine güzel bir akşam yemeği sözü, güzel bir kadın için kullanılırken; vinci bırak gitsin sözüyle de birisine dilediği gibi konuşabileceği söylenecek.

Gezimizin ilk gecesinde erkekler şık smokinlerine bürünüp papyonlarıyla tarzlarını tamamlarken kadınlar da pullu gece kıyafetleri ve beyaz eldivenleri içinde arzıendam edecekler. Gün içinde de kadınlar sade günlük bir kıyafet tercih ederken, erkekler de koyu lacivert bir takım elbise giyecekler. Caz gösterisinin olduğu akşamsa erkekler geniş yakalı ve vatkalı ceketler ile ince çizgili, oldukça bol kumaş pantolonlar içinde sokağa çıkarlarken, kadınlar da canlı renklere bluzlar ve kalem etekle şıklıklarını yansıtacaklar. Gezimizin düzenlendiği tarih Şubat ayı olduğundan New York'un soğuk havasından korunmak için erkekler dizlerine kadar inen bir palto ve kadınlar yere kadar uzanan vizon kürklerine sarınacaklar (elbette suni).

Akşamüstü saat tam 4.30'da radyonuzu açarsanız, yerel istasyondan

Charlie Parker (en sağda) namı diğer “Kuş” uçuşa geçiyor. Jay McShann Orkestrası Savoy’da çalarken.

yükselen caz nağmelerini dinleyebilirsiniz. Savoy Balo Salonu’nda çıkan ön grupların performansından on beş dakikalık canlı yayın yapacak olan radyo, sizlere muhteşem bir müzik şöleni sunacak. Radyonun bu Pazar günü tanıtacağı grup ise Jay McShann Orkestrası olacak. Cazın hard swing türüne yönelen grubun alto saksafon yorumcusu ise “Kuş” lakabıyla bilinen henüz yirmi bir yaşındaki Charlie Parker olacak. New York’a ikinci kez gelen Parker, şehri ilk ziyaretinde kendisine ufak bir hayran kitlesi oluşturmuş olsa da, iyi bir iş teklifi alamadığından ziyareti boyunca bir arkadaşında kalmış ve kulüplerde bulaşık yıkamıştı. Bugüne kadar keşfedilmemiş bir cevher olarak kalan Parker, Pazar günkü radyo yayınından sonra tüm dikkatleri üzerinde toplayacak.

Toplamda beş parça çalacak olan Jay McShann Orkestrası’nda, Parker “Cherokee” şarkısında solo performans göstererek en çetrefil notaları bile ahenkle çıkarabildiğini gösterecek. Parker doğaçlama yaptığı parça boyunca akort dizilerinin yerini değiştirip, tam zamanında en tutkulu notalarla tekrar müziğe girerek dinleyenleri şaşkına çevirecek. Bu sırada kulaklarını radyodan alamayan New Yorklu caz tutkunlukları, Parker’ın hayran oldukları performansını yerinde izleyebilmek için akın akın Savoy’a gelecekler. Mekânın önünde uzun kuyruklar oluşturarak bu müthiş yeteneği dinlemek için bekleyenlerden biri de siz olacaksınız.

SAVOY'DA DANS

Hazır olduğunuzda otelden çıkıp birkaç blok ötedeki Savoy Balo Salonu'na gelebilirsiniz. Salonun girişinde çoktan uzun kuyrukların oluşmuş olduğunu göreceksiniz. Mekâna eğer akşam saat 8'den önce giriş yapabilirsiniz 60 sent, 8'den sonra giriş yaparsanız 85 sent ödemeniz gerekecek. Uzun bir bekleyişin sonunda Savoy'dan içeri girdiğinizde karşınıza dans salonundan çok sarayı andıran bir mekânın görüntüsü çıkacak. Başınızın üzerinde sallanan kristal avizelerin ışıkla dansı sizleri büyülerken, döne döne yükselen mermer merdivenler de sizleri bambaşka bir dünyaya götürmeye hazırlanacak. Konforunuz için düşünülmüş ayrıntılardan biri de paltonuzu vereceğiniz vestiyer odası ile boydan boya aynalarla kaplanmış bekleme odaları olacak. Merdivenlerden yukarı çıktığınızda 4.000 kişilik ve 929 metrekarelik dans salonuna gireceksiniz. Bu büyük alan ikiye ayrılmış olacak. Bir tarafı dans etmekten yorulan ayaklarınızı dinlendireceğiniz ve mekânda servis edilen ucuz biradan yudumlayacağınız oturma alanı için ayrılırken, diğer tarafı ise tamamen dans pistine ayrılmış olacak. Salonu dolduran kalabalık arasında her yaş ve kesimden insanı görebileceğiniz gibi, Clark Gable ve Greta Garbo gibi dönemin en ünlü yıldızlarıyla da yine burada karşılaşabilirsiniz.

Kalabalıktan ayrı olarak etrafta smokinleri içinde dolaşan on kadar oldukça iri ve yapılı adam mekânın korumaları olarak görev yapacaklar. Gecesi 100 dolardan çalışan bu korumalar, bir zamanların eski boksörleri ve basketbol oyuncuları olarak bu gece aktör Jack La Rue için çalışacaklar. Huzursuzluk çıkaranları oldukça sakın fakat kati bir biçimde uzaklaştıran bu profesyonel adamlar, gece boyunca eğlencenin devam etmesini sağlayacak. Fakat o gece mekânda çalışanlar yalnızca bu korumalar olmayacak. *Café Au Lait Kızları* adı verilen, çoğu zengin siyahi mahallesi Sugar Hill'den gelmiş Savoy garsonları da yine o gece oldukça yoğun bir şekilde çalışıyor olacaklar. Herkesin iyi zaman geçirmesini sağlamaya çalışan bu garsonlar, sizinle arkadaşlık etmeyecek olsalar da, 25 sentlik biletlerden almanız halinde gece boyunca dans partneriniz olarak size refakat edeceklerdir.

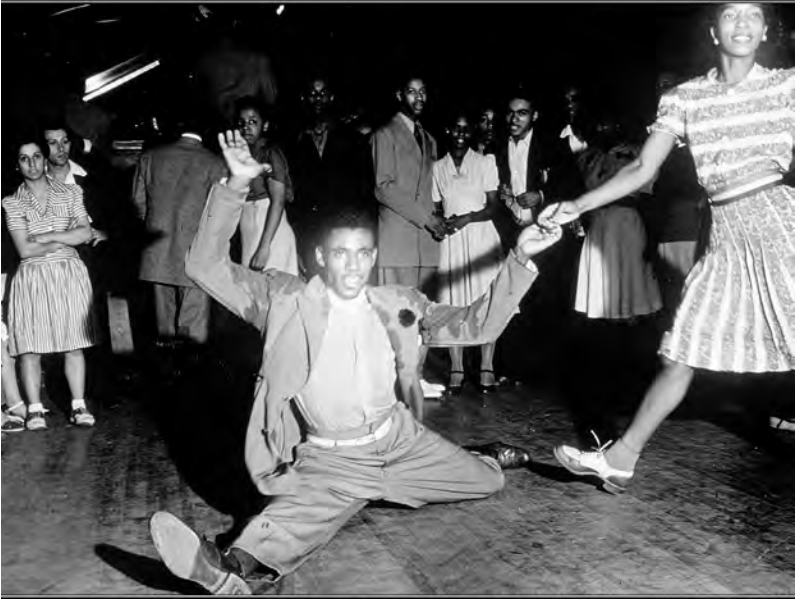
O gece uzun uzadıya incelemeniz gereken bir diğer şey de akşaağaçtan yapılma, renkli ışıklarla dekore edilmiş ve fazlasıyla cilalı dans pisti olacak. 75 metre uzunluğunda ve 15 metre genişliğindeki pistin asıl dans alanı, binlerce insanın *Swing Dansı*, *Suzie-Q*, *Kalça Dansı*, *Deve Yürüyüşü*,

Yılan Dansı ve *Uçan Charleston* gibi tam da burada icat edilen dansları yapmasına sahne olacak. Pistin bu bölümü seyircileri danslarıyla etkilemek isteyen Afrika kökenli genç Amerikalılarla dolu olacak. Bölgede kenevir satıcılığı yapan Malcolm Little namı diğer *Detroitli Kızıl* veya daha sonra aldığı ismiyle Malcolm X*, Savoy'un devamlı bir müşterisi olarak bakın dans eden insanların görüntüsünü nasıl betimliyor: "Siyah kızlar ipek ve satenler içinde, saçları farklı modellerde yapılmış halde; erkeklerse fiyakalı takımları içinde oldukça şık görünüyorlar." Eğer kadınların ve erkeklerin çılgınca dans ettiği bu pist sizin için fazla hareketliyse, sizlere *Tango* ve *Foxtrot* gibi klasik danslar için ayrılmış olan alanı tavsiye ederiz. Bu bölümün en iyi dansçısı *Şeyh* lakabıyla bilinen bir adam olacak.

Mekânın en tutkulu dansçıları hünerlerini sergilemek için orkestranın durduğu yerin sağındaki Kedi Köşesi adlı 10 metrekarelik dar bir alana toplanarak iki kişi arasında karşılıklı düzenlenen dans yarışmalarını kazanmaya çalışacaklar. Seyircilerin tezahüratlarıyla desteklediği bu iki yarışmacıdan kimin kazanacağı üzerine bahisler de yapılacak. Bu oldukça heyecanlı yarışmanın kazananı Savoy bünyesindeki 400 Club adlı dans grubuna katılarak, orkestrayla birlikte sabah saatlerinde prova yapmaya hak kazanacak. Dinamizm ve dansa sergilenen yenilikçi hareketlerin gelecek vaat eden dansçıları diğerlerinden ayıracağı bu yarışmaya, dans anlamında gerçekten profesyonel değilseniz şimdilik katılmanızı tavsiye ederiz.

400 Club adlı grubun yanı sıra, Savoy Lindy Hop adındaki grup da Kedi Köşesi'nde en havalı dans figürlerini sergileyecek. Adını 1927 yılında Atlas Okyanusu'nu uçakla tek başına geçen ilk pilot olan Charles Lindbergh'den alan *Lindy Hop* dansı, Savoy'da eski bir boksör olan Herbert "Mac" White liderliğindeki profesyonel dansçılar tarafından icra ediliyor olacak. 1938'den beri bu işi yapan White, sürekli olarak yeni yetenekler keşfedip, bu yetenekleri *Hellzapoppin'* (1941) gibi filmlerde çıkarmaya uğraşacak. White, kuzguni siyah saçlarının arasında uzanan bir yol beyaz saçıyla topluluk içinde de oldukça dikkat çekecek. Oldukça orijinal bir dans tekniği olan Frankie "Et Kafa" Manning, baş döndürücü hızıyla bilinen "Çılgın Bacak" Al Minns ve enerjisi hiç tükenmeyen, sayısız dans yarışmasının şampiyonu Norma Miller, White'in gözde dansçıları olarak gruptaki yerlerini alacaklar.

* Malcolm X, Afrika kökenli Amerikalı Müslüman insan hakları savunucusudur. (ç.n.)

Lindy Hop Dansçıları Kedi Köşesi'nde yeteneklerini sergilerken.

Savoy'da eğlenceyi yüksek tempoda tutan bir başka unsur da sahnedeki yükselen muhteşem müzikler olacak. Gecede ilk olarak Jay McShann Orkestrası sahneye çıkacak. Orkestranın durduğu yerin hemen yanında bulunan ve kalın kemik çerçeveli gözlükleri, beresi, keşisakalı ve elindeki trompet kılıfıyla anında tanıyacağınız Dizzy Gillespie ile gizemli müzisyen Thelonious Monk, Charlie Parker'ı sahnede canlı olarak izleyebilmek için birçok caz müzisyeniyle beraber toplanmış olacaklar. Jay McShann Orkestrası'nda çalan Charlie Parker, namı diğer Kuş, o gün uçuşa eski bir takım elbise içinde ve siyah güneş gözlükleriyle çıkacak. "Clap Hands Here Comes Charlie" ve "Cherokee" parçalarında gösterdiği solo performansı ile orkestrayı göklere çıkaran Kuş, ayrıca saksafon çalarken gösterdiği hızdan ötürü parmaklarının alev almasına engel olamayacak.

Jay McShann Orkestrası'nın ardından Savoy'un kendi bünyesinde yer alan Lucky Millinder Orkestrası sahne alacak. Piyanoda Clyde Hart, orkestraya tutkulu notalarıyla eşlik ederken, birkaç hafta içinde Cab Calloway Orkestrası'ndan kovulan Dizzy de bu Lucky Millinder'a katılmış olacak. Her ne kadar Lucky Millinder Orkestrası kendi içinde oldukça iyi bir grup olsa da, orkestraların birbiriyle yarıştığı Orkestralar Savaşı başlar başlamaz Jay McShann Orkestrası'nın açık ara önde olduğu anlaşılacak.

GECE DEVAM EDİYOR

Savoy'da geçirdiğiniz eğlenceli saatlerin ardından müzik eşliğinde bir şeyler yemek isterseniz, sizlere Apollo Tiyatrosu'nun hemen yanında yer alan, 7. Bulvar'la 125. Caddesi'nin köşesindeki Braddock's Bar & Grill adlı yeri öneriyoruz. "İki ye bir öde" kampanyası bulunan mekân, sizlere tadı damagınızda kalacak biftekler sunarken, aynı zamanda kulaklarınızın pasını silecek müzisyenleri de yine sahnesinde ağırlayacak. Bir sonraki durağınız ise Lenox Meydanı'ndaki 132. Cadde ile 437. Cadde'nin kesiştiği noktada bulunan Club Baron adlı lüks mekân olacak. Sahnede, Larry Steele gece boyunca sizlere keyifli dakikalar yaşatmayı vaat ederken, daha sonra mikrofonu eline alan yetenekli birçok komedyen de sizi güldürmeyi başaracak. İlerleyen saatlerde sahne alan Ethel Waters ise kadife sesiyle sizleri büyüleyecek. Eğer aradığınız biraz daha salaş bir mekân ise, 7. Bulvar'da bulunan 139. Cadde ile 140. Cadde'nin birleştiği noktada konuşlanmış Dan Walli Chili House adlı yeri öneririz. Doğaçlama tarzda yapılan caz müziğine yer veren mekân, rahat bir ortamda müziğin tadını çıkarmak isteyenler için oldukça ideal olacak.

Eğer bu saydığımız mekânlar beğenilerinize hitap etmiyorsa, sizi otele geri dönüp eğlenceye kaldığınız yerden devam etmeye davet ediyoruz. Öncelikle otelin restoranında güzel bir yemek yiyebilir ve daha sonra da gece yarısı saat 2'ye kadar açık olan bara

uğrayabilirsiniz. Bar şefi John Thomas idaresindeki yedi barmenin hepsi de erkek olup, uzun beyaz tunikler içinde müşterilere hizmet edecek. Geniş içki kataloğundan herhangi birini seçebileceğiniz gibi, kadehi 75 sentten satılan viskiyi de deneyebilirsiniz. Gecenin geç saatlerinde içkilerini yudumlamayı tercih edenler arasında kumarcılar ve iş gezisi için şehre gelenlerin yanı sıra, çarpıcı güzellikte olan birçok bayana da rastlayacaksınız. İçlerinde, karşılıklı bir beklentiyle erkeklere yaklaşanlar olacağı gibi, zengin bir eş ya da Avrupalı bir asilzade bulma hayaliyle gelmiş olanlar da olacak. Eğer etrafı gözlemlemekten henüz yorulmadıysanız, lobi tarafına geçip şanslıysanız belki Lucky Millinder Orkestrası üyelerinden birini görebilirsiniz.

Caz müziğine adanmış bir başka otel de Savoy'un hemen köşesinde yer alan Woodside Hotel olacak. Otel müşterilerinin çoğu, otelin sahibi Love B. Woods gibi suçla yatkın kesimden oluşacak. Harlem'in birçok bölgesinde ucuz pansiyon işleten Woods, otelinde kadın tüccarlarını, kumarcıları ve üçkâğıtçıları ağırlayacak. Fakat bu topluluğun içinde bir de cazcı kesimi bulunacak. Caz orkestrası şefi Count Basie'nin New York'taki yuvası olarak bilinen otel, bugün aynı zamanda Jay McShann Orkestrası üyelerine de ev sahipliği yapacak. Bu özel müzisyenleri hep birlikte çalarken görmek istiyorsanız, bir an önce otelin zemin katındaki restorana geçin.

VIP PAKETİ: STORK CLUB

Küçük bir ekstra ücret ödeyerek gezinize 3 East, 53. Cadde adresinde bulunan New York'un en seçkin ve en özel gece kulübü, Stork Club'da devam edebilirsiniz. 1929 yılında açılan mekân, eski bir içki kaçakçısı olan Sherman Billingsley işletmeciliğinde şov dünyasının en iyilerini ağırlıyor olacak. İçlerinde Charlie Chaplin, Bing Crosby, Frank Sinatra, Ernest Hemingway ve Joe Louis gibi önemli isimlerin

de olduğu Stork Club müdavimleri, bu gece buraya akın etmiş olacaklar. Devlet başkanları ve çeşitli ülkelerden gelen kraliyet ailesi üyelerini de ekleyecek olursak, doğu yakasında bulunan elit kesimin tamamının burada toplandığını söyleyebiliriz. Bu özel kulübe gidişiniz kapınızın önünden sizi alacak olan bir limuzin aracılığıyla olacak. Gece saat 11'den sabaha karşı 4'e kadar açık kalan kulüp, dışarıdan bakıldığında gözlerinize oldukça sıradan görünecek. Şaşırtıcı uzak sade kapısı ve kapının üzerinde yer alan gösterişsiz tentesiyle daha önce kulübe gelmemiş olanlar için, Stork Club alelade bir mekân olarak gözükebilir. Fakat dikkatli gözler, tüm bu sadeliğin içinde kulüp girişine konulan zincirlerin on dört ayar altın kaplama olduğunu fark edecektir. Altın zincirlere hiç takılmadan kolayca geçerek, silindir şapkalı kapı görevlisi eşliğinde Stork Club'a giriş yapacaksınız. Mekândan içeri adım attığınızda en iyi hal ve tavrınızı takının çünkü kapı görevlisi Sherman en ufak bir yanlışta müşterileri kapı dışarı etmekten çekinmeyecektir. Öyle ki Humphrey Bogart gibi ülkeye mal olmuş ünlü aktörler bile Sherman'ın elinden kurtulamayacak.

Stork Club, misafirlerinin farklı tercihlerine hitap edecek şekilde birçok değişik seçenek sunacak. Tropikal temalı kokteyl salonu, orkestra ve dans pistinin de bulunduğu camdan ana yemek odası, daha kapalı gruplar için dizayn edilmiş küçük oda, eşli olarak gelmeyenler için düşünülmüş yalnızlar odası ve daha önceden planlanmış organizasyonlar için ayrılan etkinlik odasıyla kulüp, müşterilerinin her ihtiyacını karşılamayı hedeflemiş. Kulübü gezerken geçen zaman zarfında oldukça acıkmış olacağınızdan, muhtemelen hemen yemek odasına geçmek isteyeceksinizdir. Burada dünya mutfaklarından özenle seçilmiş ve Amerikan tarzıyla yeniden yorumlanmış lezzetlerden *Tournedos Baltimore* (soğan, mantar, buharda pişirilmiş

domates ve dana böbreği ile servis edilen fileto biftek); *Köylü Güveci*, *New York usulü Güvercin Kızartma* ve *Florida usulü Ördek Gerdan* ile yemek sonrasında gelecek Fransız peynirini ve zengin tatlıları deneyebilirsiniz.

Her ne kadar yemekle beraber bir kadeh şarap almak istesenez de, hakkınızı kulüp kokteyllerinden yana kullanmanızı tavsiye ederiz. New York'taki gelmiş geçmiş en iyi kokteylleri hazırlayan barmen Julius Cor-sani, sizlere kendi buluşu olan Özel Julius adlı kokteyli takdim edecek. İçinde Cointreau portakal likörü, Jamaika romu ve bir parça da misket limonu bulunan bu içki, yeniliğe açık olanlar için daha yerinde bir tercih olacak. Mekanın kendisiyle özdeşleştirilen içkisi Serinletici Stork Club ise karışımındaki cin, portakal suyu, şeker ve elbette karlama halindeki buzla adının hakkını verecek. Bu özel kokteyllerin yanı sıra deneyebileceğiniz diğer farklı seçenekler arasında, Gloria Swanson Şampanya Kokteyli (sek şampanya, konyak ve limon kabuğu karışımı); Büyük İskender Kokteyli (vodka, çikolata likörü, kahve likörü ve taze krem şanti karışımı); Pamuk Prenses Kokteyli (Southern Comfort likörü, votka ve portakal suyu karışımı) ve Milyoner Kokteyli (yaban eriği cini, kayısı brendisi, Jamaika romu ve nar şurubu karışımı) yer alacak.

Saatler on iki vurduğundaysa kokteyl tadımından çok daha eğlenceli bir aktivite sizleri bekliyor olacak. Her pazar yapılması bir gelenek haline gelen eğlencede, yalnızca kadınlar ana yemek salonunda toplanarak, tavandan aşağı bırakılacak olan balonları yakalamaya çalışacak. İçlerinde çekiliş bileti bulunan balonlardan kimi yalnızca bir bileklik kazandırırken, kimiye kendisini yakalayan talihliye lüks bir otomobil kazandıracak. En az üç balona da 100 dolarlık banknotlar yerleştirilmiş olacak. Bu çekilişin ardından artık Stork Club'a veda ederek, kapınızın önüne gelen limuzinle otelinize geri döneceksiniz.

16 ŞUBAT PAZARTESİ

Bir gece öncesinde oldukça geç saatlere kadar dışarıda kaldığınız için pazartesi sabahı yataкта kalmak isteyebilirsiniz. Fakat yorgunluğa rağmen yine de kısa gezinize biraz daha deneyim sığdırmak isterseniz Manhattan'ın simgeleri haline gelen Times Meydanı, S. Bulvar ve Central Park sizleri bekliyor olacak. Güne geç başlamış olacağınızdan, direkt öğle yemeğine geçerek Rockefeller Center binasının 65. katında yer alan Rainbow Restaurant'ta muhteşem lezzetleri tadabilirsiniz. Fransız mutfağına ağırlık

veren restoran, üstün kalitede hazırlanan menüleriyle, hoş bir manzara eşliğinde keyifli dakikalar geçirmenizi sağlayacak. Eğer Amerikan yemeklerini tercih ederseniz, yine restoranın ızgara çeşitlerini ve açık büfesini deneyebilirsiniz.

Midenizde hâlâ yer kaldıysa, sizin için önereceğimiz bir başka yer de Chicken Shack olacak. Kızarmış tavuk ve birbirinden leziz waffle çeşitlerini bulabileceğiniz bu restoranda, aynı zamanda Teddy Wilson gibi ünlü müzisyenlerin piyano başında prova yaptıklarına da şahit olabilirsiniz.

Ruhunuzu ve midenizi doyurduktan sonra sıra 7. Bulvar'da gezme-ye gelecek. Caddelerde devrim hakkında vaaz veren radikal insanları göreceğiniz gibi, gerçekten Tanrı'nın kelamını insanlara aktarmak isteyen insanlarla da karşılaşacaksınız. Bunun yanı sıra kendi hallerinde günlük işlerle koşuşturan insanlar da caddelerin olmazsa olmaz bir parçası olarak renkli görüntüler çizecekler. 7. Bulvar'da ilginizi çekebilecek en önemli iki yer ise Dr. Willis Huggins'in sahibi olduğu Blyden Kitabevi ile Lewis H. Michaux'nun sahibi olduğu Milli Kitabevi olacak. Her iki kitabevi de kataloglarında Afro-Amerikan tarihi, edebiyatı ve politikasıyla ilgili eşsiz örneklerle yer vererek topluma hizmet ediyor olacak.

MINTON'IN YERİNDE ÜNLÜLER GECESİ

Şehir gezintinizin ardından otelinize dönerek caz dolu bir akşam için yeniden hazırlanacaksınız. Üstünüzü değiştirdikten sonra Cecil Hotel'e gelerek, otelin önündeki parlament mavisi tentenin altından binaya giriş yapacaksınız. Merdivenlerden yukarı çıkarak varacağınız birinci kat, aynı zamanda Minton'ın Yeri'ne de ev sahipliği yapıyor olacak. Mekândan içeri girdiğinizde hemen solunuzda uzun bir barın yer aldığını göreceksiniz. Bar taburelerinde oturanlar arasında siyaset dünyasından önemli isimler, metelişsiz dansçılar, gangster olmaya özenenler ve bir de oturarak da olsa caz etkinliklerine katılıp itibarlarını korumaya çalışan cazcılar olacak. Barmen Herman Pritchard, birayı bardağı 25 sentten servis ederken, güzel içimli bir viskiyi ise kadehi 35 sentten müşterilerine sunacak. Mekânın sağında ise paltonuzu ve silindir şapkanızı almak için hazır bekleyen bir vestiyer görevlisi bulunacak. Biraz daha ileri gidip döner kapıdan geçtiğinizdeyse müzik salonuna gireceksiniz. Sol tarafta daracık bir orkestra sahnesi ve sahnenin önünde de en az onun kadar ufak bir dans pisti yer alacak. Barı geçtikten sonra bir başka kapıdan ilerleyerek mutfığa adım atacaksınız.

Thelonious Monk, Howard McGhee, Roy Eldridge ve Teddy Hill Minton'ın önünde beklerken.

Etrafta, bembeyaz örtülerle kaplanmış ve üzerine de güzel bir vazoda taze çiçekler konulmuş şık yemek masaları olacak. Masalardan birine oturun ve Minton'ın Yeri'nde hazırlanan enfes ev yemeklerinin tadını çıkarın. Kızarmış tavuk, domuz budu, kaburga kızartması, yulaf lapası, bürülce ve dışı çıtır, içi yumuşak ekmeklerle gerçek Amerikan lezzetlerini deneyimleyeceksiniz.

Minton'ın mutfağı bugün çok özel davetlileri ağırlayacak. Apollo Tiyatrosu'nun idarecisi Bobby Schiffman, tiyatrosu pazartesi günleri kapalı olduğundan bugün burayı Ünlüler Gecesi etkinliği için ayırtmış olacak. Minton'ın Yeri de, mekânda daha önce çalmış orkestralara açık davetiye göndererek yine bugün ücretsiz içki ve atıştırma haklarından faydalanmalarını sağlayacak. Schiffman'ın Ünlüler Gecesi etkinliği ile Minton'ın açık davetiyesi birleşince caz orkestralarının bu gece buraya akın etmesi kesinleşmiş olacak. Tahmin edildiği üzere akşam saat 10'dan itibaren mekân misafirlerle çoktan dolup taşmış olacak. Bugün sahnede göreceğiniz isimler arasında orkestra şefi Kenny Clarke, on dokuz yaşındaki piyanist Bud Powell, ilk birkaç parçada oturup sonrasında canlanan Thelonious Monk ve içi içine sığmayan tenor saksafoncu Don Byas yer alacak. Bu isimleri Charlie Parker, Dizzy Gillespie, Billie Holiday, Coleman Hawkins, Hot

Lips Page, Ben Webster, Lester Young ve daha birçokları takip edecek. Hatta bir noktadan sonra sahnede on beş kadar müzisyen hep beraber caz yapmaya başlayacak. Bu oldukça kalabalık ortamın, dar alanda kalma korkusu olanlara göre olmadığı kesin. Müzikte henüz kendini tanıyamamış ve kim olduğunun farkına varamamış müzisyenler için bu sahnenin şimdilik doğru yer olmadığı kesin. Yüksek tempoları ve enstrümanları alışılmadık bir biçimde çalmaları sebebiyle herhangi bir çaylağın kolay kolay uyum sağlayamayacağı grup, misafirlere gerçek bebop müziğinin ne olduğunu gösterecek.

Her ne kadar ortam oldukça rahat olsa da, Lester Young ile Ben Webster caz savaşına girer girmez sahnede adeta titanların savaşını seyredeceksiniz. Fakat tüm bu düello atmosferine rağmen, etrafa yine de birlik hissi hâkim olacak. Cazcılar “Body and Soul”, “I Got Rhythm”, “How High The Moon”, “April in Paris” ve “Get Happy” gibi parçaların mükemmel yorumlarıyla hem müzisyen arkadaşlarını, hem de dinleyenleri büyülerken, Dizzy de bu geceyi şöyle tanımlayacak: “Pazartesi geceleri bizde adeta bir balo havasında geçerdi.”

MONROE’NUN YERİ’NDE CAZ GÖSTERİSİ

Dilerseniz Minton’ın Yeri’nde mekânın kapandığı saat olan sabaha karşı 4’e kadar bekleyebileceğiniz gibi, saat 2 sularında Charlie Parker ve Dizzy Gillespie gibi genç müzisyenlerle beraber Minton’ın Yeri’ne gidebilirsiniz. Bodrum katında yer alan kulüp, basit bir bar, küçük bir mutfak ve oldukça dar bir sahneden oluşuyor olacak. Mekânın kendine has karanlık atmosferi de aslında sahibi Clarke Monroe’nun dolandırıcı kişiliğini yansıtacak. Civardaki tüm uyuşturucu satıcılarını tanıyan Monroe, boş zamanlarında ise mücevherlerden kürklere, gümüşlerden saatlere birçok çalıntı malın alım satımı ile uğraşıyor olacak. Mütemediyen her gece kulübe uğrayan Monroe, bir taraftan yeni yetenekleri keşfetmeye çalışırken, diğer taraftan da yeni iş anlaşmaları bağlamaya çalışacak. Geldiğiniz gece de 1.80’lik boyu, açık kahve teni, çekici gülümsemesi, havalı takım elbisesi, parlak rugan ayakkabıları ve oldukça yakışıklı yüzüyle Monroe’yu tanımanız hiç de zor olmayacak.

Dışarıdan bakıldığında fazlasıyla köhne görünen bu mekânı bir anda büyümlü bir yere dönüştüren tek şey müzik olacak. Minton’ın Yeri’ndeki setlerini tamamlayan Parker ve ekibi Monroe’nun kendi bünyesinde

deki caz orkestrasına katılarak, grubu göklere çıkartacak. Piyanoda Al Tinney, trompette Russ “Pörtlek Gözlü” Gillon, tenor saksafonda Victor Coulson, bas viyolada Ebenezer Paul ve davulda Max Roach sahnede saatlerce doğaçlama caz yaparak müziği bambaşka bir yere taşıyacaktı. Ritmi ve harmoniyi erişebileceği en yüksek noktaya çıkaran orkestra, o gece bebop müziğini yaratarak, cazın gelecekteki halini şimdiden seyircilere anlatacak.

Her saniyesi cazla dolu muhteşem bir gecenin ardından Monroe’nun Yeri sabah 7’de kapılarını kapatacak. Kulüpten çıkar çıkmaz, taze sabah havasını içinize çekin ve güzel bir kahvaltı etmek üzere Harlem’deki Latinlerin kaldığı bölge olan 161. Cadde üzerindeki Simon Joub’s Restaurant adlı yere gidin. Restoranda anında çakı gibi hissetmenize yol açacak sert bir kahve eşliğinde Küba’ya özgü, içlerinde guava, krem peynir, ananas, hindistancevizi ya da domates soslu biftek, kuru üzüm, yeşil zeytin bulunan tatlı ve tuzlu hamur işlerini deneyebileceğiniz gibi, aynı zamanda Konga davulundan gelen neşeli ritimlere de kulak verebilirsiniz.

AYRILIŞ VAKTİ

Simon Joub’s Restaurant’ta güzel müzikler eşliğinde kahvaltınızı ettikten sonra, ayrılış yerinize doğru hareket etmek üzere otelinize geri dönebilirsiniz.

The Beatles'ın Hamburg'a Gelişi

1960–1962 ✱ HAMBURG, ALMANYA

Her sene dünyanın çeşitli yerlerinden gelen yaklaşık yarım milyon insan, ki birçoğu Muhteşem Dörtlü'nün zamanına bile yetişememişti, Abbey Road Stüdyolarının bulunduğu semte akın ederek The Beatles grubunun 1969 senesinde çıkardığı albüme kapak olan meşhur yaya geçidinde poz verecek. Fakat The Beatles, The Beatles olmadan önce onlarla beraber zaman geçirmenin ne kadar da eğlenceli olacağını bir düşünün. Gezimiz sizleri Muhteşem Dörtlü'nün Hamburg'daki herhangi bir gençlik grubundan profesyonel bir müzik grubuna dönüşüm yolculuğunu izlemeye davet ediyor. Yolculuğun sonunda dünyayı kasıp kavuran The Beatles çılgınlığının zirvesine oturan grup, yıllar boyunca sürüp gidecek bir şöhret ve servetin sahibi olacak. Grubun kariyerinde nasıl bir ilerleme kaydettiğini daha iyi görebilmeniz için sizi 1960, 1961 ve 1962 yıllarında olmak üzere üç ayrı tarihe götüreceğiz. Üç ayrı mekânda düzenlenen üç ayrı organizasyona katılarak The Beatles'ın tarihin en önemli müzik gruplarından biri haline gelmesine tanık olacaksınız.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: ST. PAULI BÖLGESİ

The Beatles grubunun yaşam tarzını tam olarak anlayabilmeniz için Hamburg'a yapacağınız ziyaretler sırasında cebinizdeki para miktarından, sırtınızdaki cekete, taşıdığınız saatten, gittiğiniz mekânlara kadar tüm ayrıntılar Muhteşem Dörtlü'nün alışkanlıklarına göre düzenlenecek. Böylece grup üyelerinin katettikleri yolu çok daha iyi anlayabileceksiniz.

Gezi boyunca zamanınızın çoğunu St. Pauli Bölgesi'nde geçireceksiniz. Zor şartlarda çalışan işçilerin kaldığı rihtım taraflarındaki bu bölge, aynı zamanda kentin genelev muhiti olarak da biliniyor olacak. Yolculuk edeceğiniz zamanda ise St. Pauli turistler için bir cazibe mer-

kezi haline gelmiş olacak. Her ne kadar Hamburg'un yerlileri St. Pauli denince akla gelen suç olaylarından ötürü bu bölgeye gelmeyi pek tercih etmeseler de, turistler bu muhite daha farklı gözlerle bakıyor olacaklar. St. Pauli'nin barları, striptiz kulüpleri ve genelevleri Hamburg'un yeraltı dünyasını mknatis gibi bölgeye çekmiş. Buna, yakınlardaki rihtıma demir atmış ve karada kaldıkları süre boyunca kendilerini eğlendirmek isteyen denizciler de eklenecek olursa, bölgede kavgâ ve gürültünün eksik olmadığını söyleyebiliriz. İşte böylesine çetin bir ortamda The Beatles efsanevi bir grup haline gelecek.

BİRİNCİ GEZİ

8 Ağustos 1960, Pazartesi günü Kaiserkeller Club'ın sahibi ve eski bir sirk göstericisi olan Bruno Koschmider, Indra Club adlı yeni mekânının açılışı için Londra'da yana yakıla beş kişilik bir müzik grubu bulmaya çalışacak. The Beatles'ın menajeri Allan Williams tam da bu sırada devreye girerek, kendi grubunu çıkarması için Bruno'yu ikna edecek. Böylece açılış için bir müzik grubu bulunmuş ve The Beatles grubu da 17 Ağustos'tan 16 Ekim'e kadar pazartesi hariç haftanın her günü kulüpte sahne almak üzere Bruno ile anlaşmış olacak.

Daha önce hiç yurtdışına çıkmamış olduklarından grup üyelerinden John, Paul, George, Stuart Sutcliffe (Stu) ve üç ay içinde gruba dahil edilen on dördüncü baterist olan Pete Best menajerleri William ile birlikte Austin J4 marka bir minibüsün içinde otuz altı saat süren bir kara yolculuğuna çıkacaklar. Liverpool'dan yola çıkarak öncelikle hiç görmedikleri başkente, yani Londra'ya uğrayacak, ardından Harwich'e gelerek buradan feribotla Hollanda'ya geçecekler. Hollanda'dan devam ettikleri uzun yolculukları Almanya'da son bulacak. 17 Ağustos Çarşamba günü gece yarısı vardıkları Hamburg'da o gün ilk kez Indra Club'ta sahneye çıkacaklar.

26 AĞUSTOS CUMA 1960

The Beatles'ın ilk kez sahne aldığı günden dokuz gün sonra akşam saat 5'te, kendinizi Bambi Sineması'nın karartılmış salonunda yer alan koltuklardan birinde bulacaksınız. Erotik filmlerin gösterildiği bu sinemada akşamüstü seansı bir saat sonra başlayacak. Birkaç metre ötenizdeyse The Beatles grubu sinemanın arka tarafına kurulmuş odalarında uykudan yeni kalkmış halde kendilerine gelmeye çalışacak.

Her ne kadar bir sonraki film seansına kalmak gibi dürtü hissetseniz de, tavsiyemiz hava hâlâ aydınlıkken bir an önce gideceğiniz yere gitmeniz yönünde. Fakat Bambi Sineması'ndan ayrılmadan önce tuvaletlerin olduğu yere bir göz atın. Grup üyeleri sahneye çıkmadan önce burada tıraş olup hazırlanacaklarından, The Beatles üyelerini yakından görmek için bu ilk fırsatınız olabilir. Sinemadan çıkıp caddeye ayak bastığınızda kendinizi Indra Club'ın tam önünde bulacaksınız. Große Freiheit Caddesi 64 numarada bulunan kulüp, kırmızı ön cephesi, gitar ve saksafon maketleriyle

The Beatles üyeleri deri ceketleri içinde Astrid Kirchherr'e poz verirken.
Soldan sağa: Pete Best, George Harrison, John Lennon, Paul McCartney ve Stu Sutcliffe.

süslenmiş giriş kapısı ve Hindistan'ı çağrıştıran filli tabelası ile oldukça ilgi çekici olacak.

Erkek zaman yolcularımız kulübe The Beatles grup üyeleriyle aynı tarzda giyinmiş olarak gelecekler. Erkekler alna düşen bir perçem, güneş gözlükleri, eflatun bir ceket, siyah bir gömlek, bilekte biten dar kesim bir pantolon ve parlak deri ayakkabılarla tarzlarını oluştururken, kadınlar da krem rengi ya da puantiyeli kısa bir elbise, soket çoraplar ve düz ayakkabılarla The Beatles tarzını yakalayacaklar. Yolcularımızın her biri, The Beatles üyelerinin günlük kazancı olan 30 Alman Markı kadar para alacak. Bir işçinin aldığı maaşa kıyasla oldukça az olan bu rakam, The Beatles grubu gibi sizin de tutumlu davranmanızı gerektirecek. Grubun kalacak yeri olmadığından, The Beatles üyeleri bu gece sabahlamak durumunda kalacak. Elbette siz de grup üyeleriyle beraber günün ilk ışıklarına kadar bekleyeceksiniz.

The Beatles grubu Hamburg'da kaldığı süre boyunca zamanının çoğunu Große Freiheit Caddesi çevresinde geçireceğinden, siz de grupla birlikte aynı yerleri geyeceksiniz. Etrafınıza baktığınızda, hâlâ savaşın etkilerini taşıyan eski ve yüksek binalar ile alçak ve salaş yeni binaları göreceksiniz. Bar, striptiz kulübü ve fast-food dükkânı olarak kullanılan bu yıkık dökük binalar, iri kıyım adamlar ve bikinili kadınlarla dolu olacak.

Sahte bir Eyfel Kulesi ile ortam iyice renklendirilirken, tüm bu manzara sanki bir Vahşi Batı kasabasından çıkmış gibi duracak. Große Freiheit Caddesi'nin arnavutkaldırımı şeklinde döşenmiş yolundan yukarı doğru yürüdüğünüzde Studio X adlı striptiz kulübünün hemen yanı başında, The Beatles üyelerinin Hamburg'da kalacakları yer olan Kaiserkeller Club adlı mekânı göreceksiniz.

Große Freiheit Caddesi'nin sonuna geldiğinizde sola dönün ve Reeperbahn Caddesi'ne doğru ilerleyin. Her ne kadar içerik olarak aynı olsa da Reeperbahn Caddesi, Große Freiheit'a göre gözünüze bir parça daha kozmopolit ve gösterişli görünecek. Yine de gözleriniz sizi yanıltmasın, ambalajı farklı olsa da, ilk caddede ne gördüyseniz burada da aynı zor koşullar mevcut olacak. St. Pauli Bölgesi'nin tekin olmayan yüzünü biraz daha yakından görmek isteyenler Reeperbahn Caddesi'nden David Caddesi'ne doğru gidebilirler. Bu caddeden rıhtıma doğru ilerleyip denizcilerin çetin dünyasına tanık olabileceğiniz gibi, üçüncü sapaktan sağa dönerek Herbert Caddesi'ne girebilir ve bu karanlık yolda giderken pencerelerinin pervazlarından sarkmış hayat kadınlarının geçenleri çekmek için söyleyecekleri sözlere kulak verebilirsiniz.

THE BEATLES SAHNEDE

Eğer yeterince keşif gezisi yaptıysanız, akşam saat 8'de Indra Club'a gidebilirsiniz. Mekân oldukça dar bir alandan oluşacak. Alanın gerisinde, rengi solmuş kırmızı bir perde önüne kurulmuş küçük bir sahne ve birkaç da masa bulunacak. Kulübün müşterileri arasında denizciler, bölge sakinleri ve Große Freiheit Caddesi'ne akşam vaktinde gelmeyi göze almış genç müzikseverler yer alacak. Mekânda çalışan garsonlar eski Nazi adamları olduklarından, en küçük bir anlaşmazlıkta kavga çıkarmaya meyilli olacaklar. George Harrison'a göre "Tüm garsonların elinde göz yaşartıcı gaz püskürten tabanca, cop ve demir muşta var." İçkilere gelecek olursak, en ekonomik tercih şişe bira olacaktır. Fazlasıyla pahalı *schnaps* likörü ya da şampanya yerine geçen içkilerden ise uzak durmanızda fayda var.

The Beatles grubu bu gece birer saat olmak üzere 8.30–9.30, 10–11, 11.30–12.30 ve 1–2 saatleri arasında dört kez sahneye çıkacak. Bu uzun saatleri doldurmak için grup üyeleri, sevdikleri sanatçıların en popüler parçalarını da yorumlamaya başlayacak. Carl Perkins, Elvis Presley ve Gene Vincent grubun seçtiği sanatçılar arasında yer alırken, "Summert-

me”, “Somewhere Over the Rainbow” ve “Moonglow” adlı parçalar da bu gece dinleyecekleriniz arasında olacak. The Shadow’s grubunun “Apache” şarkısı ve Ray Charles’ın “What’d I Say” adlı parçasının on beş dakikalık versiyonu da yine gecenin unutulmazlarından olacak.

Grup üyelerinin sevdikleri sanatçıların parçalarını yeniden yorumlayışı dikkatli kulaklara özensiz gelecek. Paul’ün ritim gitarda yeterince akıcı olmaması, Stu’nun basgitar çalmaya yeni başlaması, Pete’in bas davulda ancak ritim tutturabilecek seviyede olması gibi ayrıntılara bir de masalardan gelen sınırsız içki ikramı eklenince, grubun işi iyice zorlaşacak. Hatta bir ara Pete’in ritim tutturabilmesi için grup üyelerinin tamamı ayaklarını sertçe yere vurarak arkadaşlarının ritmi duymasına yardım edecek. Pete de buna karşılık daha büyük bir güçle davuluna vurarak ses seviyesini inanılmaz noktalara taşıyacak. Öyle ki kulübün bulunduğu binanın üst katında oturan yaşlı bir kadın mekânın sahibi Wilhelm Limpensal’a şikâyetle bulunacak. Bu ufak kusurlara rağmen dinleyenler kendilerini grubun enerjisine ve üyelerin karizmalarına kaptırmaktan alıkoyamayacak. Fakat müşterileri en çok şaşırtan The Beatles’ın punk gruplarını andıran tavrı olacak. Sahnede tüküren ve kalabalığa küfür etmekten çekinmeyen grup, en çok da Hitler konusunda seyirciye sataşacak.

Saatler 9.45 olduğunda ise sahneden bir duyuru yapılacaktır. Yasalara göre akşam saat 10’dan sonra on sekiz yaş altı hiçbir genç kulüplerde olmayacağından, çalışanlar tek tek masaları gezerek kimlik kontrolü yapacaklar. Bu esnada grup üyelerinden George’un yalnızca on yedi yaşında olmasını ise kimse umursamayacak.

SAHNE SONRASI

Indra Club sabaha karşı saat 3’te kapılarını kapatacağından, Reeperbahn Caddesi’ne geçerek Beer-Shop, Mambo, Wagabond ve Chug adındaki diğer kulüplere göz atabilirsiniz. Ya da siz en iyisi gezinin bu kısmını es geçin, çünkü bu tür yerlerde hesabınıza eklenen “ek masraflar” o kadar fazla olacak ki, tabanlara kuvvet kaçırmaktan başka çareniz kalmayacak.

Geceye tek parça halinde ve daha sakin bir şekilde devam etmek isterseniz, Große Freiheit Caddesi 15 numarada bulunan Harold’s Café’ye gidebilirsiniz. The Beatles’ın da gösteri sonrası gitmeyi en çok sevdiği mekânlardan olan kafe, misafirlerine hamburger, patates kızartması, soslu ve şişe bira gibi ucuz seçenekler sunacak. Tercihinizi yaptıktan sonra

etraftaki ahşap masalardan birine geçin ve grup üyelerinin her zamanki kahvaltılarını sipariş etmelerine tanık olun. Mısır gevreği ve süten oluşan kahvaltıları her ne kadar maddi açıdan içinde bulundukları duruma ışık tutar nitelikte olsa da, tercihleri grubun zor zamanlarda bile ince bir zevke sahip olduğunu gösterecek.

John Lennon 1960 senesinde Hamburg'da. Lennon'ın Rock'n'Roll albümüne kapak olan bu fotoğraftaki kapı, sizin de gezideki ayrılış nokتانız olacak.

AYRILIŞ VAKTİ

Sabah saat 8 olduğunda, The Beatles grubu Bambi Sineması'ndaki yataklarını toplayıp Hamburg'dan ayrılmaya hazır olacak. Siz de grupla beraber şehri terk etmek üzere yola çıkacaksınız. Große Freiheit Caddesi'nde bir süre ilerledikten sonra, Paul-Roosen Caddesi'ne geçeceksiniz. Buradan Wohlwill Caddesi'ne girerek, ikinci saptan sola döneceksiniz. Birkaç metre yürüdükten sonra önünüze çıkan dar yoldan içeri girerek, etrafında büyük apartmanların olduğu bir alana çıkacaksınız. Birkaç hafta sonra John Lennon'ın önünde fotoğraf çektireceği ve 1975 senesinde çıkaracağı Rock'n'Roll albümüne de kapak olacak olan kapı, aynı zamanda sizin de yolculuğunuzu noktaladığınız yer olacak.

İKİNCİ GEZİ

The Beatles'ın Indra Club'ta çıkmak üzere yaptığı anlaşma grubun gösterileri sırasında çıkan yüksek sesteki ötürü 4 Ekim 1960'da vaktinden önce bitecek. Mekanın sahibi ile olan kontratları ise halen devam ettiğinden, Bruno Koschmider grup üyelerini Indra Club yerine sahibi olduğu bir diğer kulüp olan Kaiserkeller Club'ta çıkartacak. Fakat tam da bu noktada işler sarpa saracak. The Beatles'ın Bruno ile halihazırda limoni olan ilişkileri iyiden iyiye bir anlaşmazlığa dönüşecek. Yetkililerin gerçek yaşını öğrenmeleriyle, George sınır dışı edilecek. Bruno ise grubun geri kalanını sahneye zarar vermeleri sebebiyle tutuklatacaktır. Tarihler 10 Aralık 1960'ı gösterdiğindeyse John, Paul ve Pete de arkadaşları George gibi sınır dışı edilecek.

Grubun Hamburg'daki en büyük kazançları burada edindikleri dostluklar olacak. Özellikle Hamburglu iki genç olan sanat okulu mezunu Klaus Voormann ile modacılık ve fotoğrafçılık mezunu Astrid Kirchherr'in dostluğu The Beatles üyelerini derinden etkileyecek. Grup üyeleri yirmi iki yaşına geldiklerinde biraz daha olgunlaşmış olduklarından, artık dünyaya daha farklı gözlerle bakacaklar. The Beatles'ın basgitarcısı Stu, Astrid'e sırlıklam âşık olarak, 28 Kasım günü nişanlanacak. Hamburg'da kalmaya karar veren Stu, daha önce yarım bıraktığı sanat okuluna da yine burada devam edecek.

Kaiserkeller Club'taki fiyaskoya rağmen, Hamburg'da iyi bir izlenim bırakan The Beatles grubu, Top Ten Club adlı başka bir mekânda sahne alması için yeniden davet edilecek. 28 Mart 1961 günü bu kez Liverpool Lime Street Tren İstasyonu'ndan yola çıkan John ve George, 30 Mart Perşembe günü sabaha karşı saat 3.16'da Hamburg Tren İstasyonu'nda Stu ve Astrid tarafından karşılanacak. İki gün sonra gruba, daha rahat bir şekilde yolculuk ederek şehre varan Paul ve Pete de katılacak ve The Beatles 1 Nisan Cumartesi günü Top Ten Club'ta açılış yapacak. George'un da aktardığı gibi, grubun Hamburg'u bu seferki ziyareti en mütevazı tabirle "muhteşem" olacak.

15 NİSAN 1961 CUMARTESİ

15 Nisan Cumartesi günü akşamüstü saat 5'te, cebinizde 35 Alman Markı gibi geçen seferden biraz daha fazla sayılabilecek bir parayla, Wohlwill Caddesi'ne varacaksınız. Erkek zaman yolcularımız The Beatles'ın en son Hamburg stillerine uyabilmek için siyah deri ceket, siyah kadifeden gömlek, siyah deri pantolon ve kovboy çizmeleri giyecekler. Kadınlar ise siyah deri ceket, siyah renk boğazlı kazak, siyah deri etek, siyah külotlu çorap ve siyah botlar giyecekler. Tüm bu giysilerin modelleri şehrin merkezinde bulunan Hamburger Ledermoden adlı bir mağazadan temin edilecek. Grup üyeleri yeni stilleri için bu mağazadan ilham alacak ve aynı kıyafetleri mağaza fiyatının çok altında bir rakama, St. Pauli Bölgesi'ndeki bir terziye diktirecekler.

Her ne kadar işler biraz daha düzelmiş olsa da, bu gelişinizde de kalacak bir yeriniz olmayacak. Bu sebepten grup üyeleri gibi siz de yine döşeme üzerinde yatmak durumunda kalacaksınız. Gösteri öncesinde yemek yemeyi unutmayın, çünkü sahnede içeceğiniz şeyler aç karnına midenizi bozabilir. Hazırlıklarınızı tamamladığınızda, Große Freiheit Caddesi'nin biraz uzağında yer alan Schmuck Caddesi 9 numaraya geçebilirsiniz. Burada bulacağınız Chug-Ru isimli ucuz Çin restoranı, neşeli ortamı ve enfes krepleriyle The Beatles'ın uğramayı en çok sevdiği yerlerden biri olarak karşınıza çıkacak. Lezzetli krepleri denedikten sonra, Reeperbahn Caddesi 136 numaraya giderek, grubun sahne alacağı Top Ten Club'a geçebilirsiniz.

THE BEATLES SAHNEDE

Akşam saat tam 7.30'da eski bir binada yer alan ve girişinde büyük mavi bir tabela bulunan Top Ten Club'a geleceksiniz. Kulüp, büyük bir salon, duvarın kenarına kurulmuş yüksekçe bir sahne, sahenin tam önünde yer alan nispeten geniş bir dans pisti ve pistin sağında bulunan bir bardan oluşacak.

Etrafınıza baktığınızda, otuz altı yaşındaki eski bir amatör boks şampiyonu olan mekân sahibi Horst Fascher'ı göreceksiniz. St. Pauli'deki bir sokak kavgası sırasında adam öldürmekten dokuz ay hapis yatan Fascher, kendisi gibi boksör olan iki erkek kardeşe sahip. Fascher'ın iki küçük kardeşi Uwe ve Manfred'in bugünkü görevi ise, grup üyelerini kendilerine

The Beatles Top Ten Club sahnesinde Tony Sheridan'dan (en sağda) aldığı ilhamla çıtayı yükseltiyor.

yöneltilebilecek aşırı ilgiden korumak olacak. Top Ten Club'ın müşteri kitlesi, Indra Club'tan farklı olarak daha fazla rock dinleyicisini içinde barındıracak. Mekân sahibi Horst, Top Ten Club'a gelen müzikseverlere kaliteli müzik sunabilmek için, işletmecisi Peter Eckhorn'a son teknoloji ses sistemi ve The Beatles'ın kullanmayı özellikle sevdiği Binson marka eko aygıtı aldıracak.

Grup, kulüpte akşam 8'den, sabah 4'e kadar, her saat başı on beş dakikalık aralarla çalacak. Paul'ün büyük bir memnuniyetle ritim gitar çalmayı bırakıp, piyanonun başına geçmesiyle The Beatles, kendini çok daha iyi bir konumda bulacak. Her ne kadar Pete'in ritim tutmayı öğrenebilmesi için grup üyelerinin halen ayaklarını yere vurarak ritmi belirlemeleri gerekse de, The Beatles son gördüğünüzden beri oldukça yol kat etmiş olacak. Stu Hamburg Sanat Okulu'na yazıldığından, arkadaşlarına sahne- de çoğu zaman eşlik edemese de, Paul açığı kapatmak için zaman zaman onun yerine basgitar çalacak. Indra Club'ta seslendirdiklerine benzer şarkılar seçen The Beatles, bu sefer çok daha uyumlu ve deneyimli bir şekilde karşınıza çıkacak.

Bu gelişmenin bir sebebi de gruba sahnede Martin marka elektro akustik gitarıyla eşlik eden Tony Sheridan olacak. Oldukça yetenekli bir sanatçı olmasına rağmen gösterdiği istikrarsızlık sebebiyle kariyeri İngiltere’de sekteye uğrayan Sheridan, çalışmalarına Hamburg’un hemen bütün kulüplerinde The Beatles gibi misafir gruplara eşlik ederek devam ediyor olacak. Grup üyeleri Sheridan’ı görür görmez o kadar çok sevecekler ki, Hamburg’da gerçekleşen ilk stüdyo kayıtlarını da onunla yapacaklar. Fakat Sheridan, yeteneği ve deneyimiyle bambaşka bir boyutta olduğundan, The Beatles grubu da mecburen onun seviyesine yetişebilmek için daha fazla çalışmak zorunda kalacak.

Grubun performansını etkileyen bir diğer unsur da sahnede aldıkları uyarıcı ilaçlar olacak. Kulüpte bulunan herkes gibi, grup üyeleri de hemen her gece bu ilaçları kullanıyor olacak. Özellikle tercih ettikleri ise, 1954 yılında Almanya’da satışına başlanan ve iştah kesici olarak kullanılan ilaç olacak. Reçete karşılığında herhangi bir eczaneden temin edilebilen bu ilaç, gruba, her gece saatlerce sahnede kalması için gereken adrenalini sağlayacak. Fakat gruba insanüstü bir güç bahşeden ilaç, aynı zamanda grup üyelerinin çaldığı her notada, gösterdikleri her davranışta da kendisini belli edecek.

Eğer bu ilaçların kulüpte nasıl temin edildiğini merak ediyorsanız, alt kattaki erkekler tuvaletine giderek burada çalışan altmış iki yaşındaki Rosie Hoffmann’ı görebilirsiniz. Tuvaletlerin bulunduğu yerin hemen yanına yerleştirilen küçük bir masada oturan Rosie, masasının üzerinde iki kavanoz bulunduracak. Bunlardan ilki bahşiş kavanozu olarak kullanılırken, ikincisi ise görünüşte beyaz nane şekerine benzeyen haplarla dolu olacak. Müşterilerinden hap başına 50 fenik talep eden Rosie, The Beatles üyeleri tarafından özellikle sevilcek. Her ne kadar John hariç grup üyelerinin geri kalanı gece boyunca bir ya da iki hap kullanacak olsa da, John aynı gece toplamda bir avuç dolusu kadar ilaç yutmuş olacak.

Saatler gece yarısı 1’i gösterdiğinde kulübün kapısından içeriye iyi giyimli bir grup gangster girecek. Sahnenin tam karşısındaki masalara kurulan gangsterler, mekânda kaldıkları süre zarfında grubu masalarından gönderdikleri ikramlara boğacaklar. The Beatles’ın aynı zamanda en fanatik hayranları da olan bu adamlar, “Der Pati von St. Pauli” lakabıyla bilinen Hamburg yeraltı dünyasının patronu Wilfried Schulz öncülüğünde

* Alm: St. Pauli’nin Vaftiz Babası. (ç.n.)

hareket edecekler. Fazlasıyla kaslı vücuduyla öne çıkan ve adam yaralama suçundan on beş kez hüküm giyen Walter Sprenger de yine gangster grubu içinde öne çıkan isimlerden olacak. İyisi mi siz siz olun içkinizin yanlış kişilerin üzerine dökülmesine izin vermeyin. Fakat dışarıdan oldukça sert görünen bu adamlar, müzik çalmaya başlayınca öylesine kendilerinden geçecekler ki, istek parça yaptıktan sonra hızlarını alamayıp kendilerini sahneye atacaklar.

SAHNE SONRASI

Sabaha karşı saat 4'te bir başka muhteşem The Beatles gösterisini izlemiş olmanın tatlı yorgunluğuyla kendinizi Reeperbahn Caddesi'ne bırakacaksınız. Große Freiheit Caddesi 29 numarada bulunan Gretel & Alfon's Bar bir sonraki durağınız olacak. Alçak tavanları, gemici dekorları, sıcacık şöminesi ile mekân sizlere eski İngiliz meyhanelerini hatırlatacak. Beyaz renge boyanmış dış cephesi, küçük pencereleri, pencere pervazlarından sarkan çiçek saksıları ve mütevazı tabelası da bu etkiyi iyice arttıracak. The Beatles üyeleri ne zaman buraya gelseler, kendilerini evlerinde hissettiklerinden barın anlayışlı sahibi Horst Janowiak da gençlerin Große Freiheit Caddesi 66 numaradaki apartmanında kalmasına izin verecek. Hazır buradayken siz de mekânın neşeli ve sıcak ortamının keyfini çıkarın.

AYRILIŞ VAKTI

Pazar günü sabah saat 9'da, The Beatles grubu Birleşik Krallık denizcileri için hizmet veren tesise gelmek üzere Johannisbollwerk 20 numaranın kapısını çalacak. St. Pauli Bölgesi'ndeki Hafen Caddesi'nden yalnızca birkaç dakika uzaklıkta yer alan ve hemen bitişiğinde Gustav Adolf Kilisesi bulunan tesis, Birleşik Krallık denizcilerinin Hamburg'da hoş vakit geçirebileceği yegâne yer olarak hizmet verecek. Tesis, akşamları yalnızca erkek denizcilerin katılabildiği ve kişi başına 4 Alman Markı gibi bir ücret alındığı etkinlikler düzenlediği gibi, aynı zamanda her sabah ücretsiz olarak İngiliz usulü kahvaltı hizmeti de sunacak. Tesiste sunulan İngiliz yemekleri, İngiliz gazeteleri ve İngiliz çayı sizin de fark edeceğiniz gibi aslında grubu buraya çeken asıl neden olacak. Siz de The Beatles'ın bu tesisi neden bu kadar çok sevdiğini anlamak istiyorsanız, yakınınızdaki masalardan birine oturun ve ciğer, domuz pastırması, sosis, yumurta, pişmiş domates,

mantar ve kızarmış ekmekten doluşan İngiliz kahvaltısının tadını çıkarın. Oldukça yoğun geçen gecenin ardından, bu kahvaltı sizi kendinize getiren şey olacak.

Doyurucu kahvaltınızın sonuna geldiğinizde tesisten ayrılarak sağındaki demiryolu köprüsüne doğru ilerleyin. Köprünün altındaki tünel aynı zamanda gezinizi tamamladığınız nokta olacak.

ÜÇÜNCÜ GEZİ

The Beatles grubu üyeleri, 24 Ocak 1962 günü Brian Epstein ile menajerlik için anlaşarak, kariyerlerini bambaşka bir seviyeye de taşımış olacaktı. Brian Epstein'ın grubun menajerliğine soyunmasının hemen ardından The Beatles, BBC Radyosu'nda ilk kez şarkı söyleyecek. Bu arada Liverpool'daki Cavern Club'ta da düzenli olarak sahne almaya başlayan grup, St. Pauli Bölgesi'nde işlettiği kulüplerden bir servet kazanan Manfred Weissleder tarafından yeniden Hamburg'a davet edilecek. Weissleder, restore ettirdiği eski bir sinemayı rock temalı yepyeni bir kulübe dönüştürdüğünden, büyük açılış için St. Pauli Bölgesi'nde artık ün yapmış The Beatles grubundan daha iyi bir seçenek düşünememişti. Aynı şekilde Top Ten Club'ın işletmecisi Peter Eckhorn da grubun yeniden mekânında sahne almasını isteyecekti. Sonunda Weissleder sağladığı koşullar ve sunduğu cazip teklifle, Eckhorn'u ekarte ederek, The Beatles grubu ile kulübünde çıkması için anlaştı.

13 Nisan'dan başlayarak Hamburg'da iki hafta boyunca kalacak olan grup, bu kez hak ettiği cömert ödemeyi aldığından, şehre havayoluyla gelecekti. Fakat tam da Hamburg Havaalanı'na iniş yaptıkları gün aldıkları haberle yıkıldılar. Stu 10 Nisan'da geçirdiği beyin anevrizması sebebiyle hayatını kaybetmişti. Bu ani ölüm haberiyle sarsılan grup üyelerinin Star Club deneyimi şimdi ruhsal bir sınava dönüşmüştü. Grupta, arkadaşlarının ölümünden en çok etkilenen kişi olan John, öfkesini ve kederini çılgın davranışlarla dışa vurma yoluna gidecekti. Bir akşam temizlikçi kadın kıyafetiyle sahneye çıkarken, bir başka akşamsa yarı beline kadar soyunmuş ve boynuna bir klozet kapağı geçirmiş halde kendini ifade edecekti.

Bu kâbus gibi dönemi bir şekilde atlatan grup, İngiltere'ye geri döndüğünde kariyer basamaklarında da hızla tırmanışa geçecekti.

16 Ağustos günü grubun bas davulunun ardındaki isim olan Pete so-

nunda Brian Epstein'in öncülüğünde gruptan çıkarılacak. Yerine ise efsanevi müzisyen Ringo Starr geçecek. Daha önce The Beatles grubuyla 1960 senesinde, Kaiserkeller Club'taki gösterisi sırasında yolu kesişen Ringo, o dönemde Rory Storm and the Hurricanes grubu ile çalışıyordu. Fakat o tarihten bu yana The Beatles grubu ile gerek Hamburg'da gerek Liverpool'da birçok kez karşılaşmış ve sonunda da aynı grupta çalmaya başlamışlardı. Tamamlanan grup, böylece 4 Eylül'de albüm yapımcısı George Martin'le beraber EMI müzik şirketinden çıkardıkları ilk albümlerini piyasaya sunmuş oldu. 22 Eylül tarihinde ise ilk kez televizyona çıkacaklardı. 5 Ekim'e geldiğimizde de "Love Me Do" parçaları listelere 27. basamaktan giriş yapacaktı. Fakat grubun Almanya serüveni halen tamamlanmamışa benziyordu. John'un da doğru bir şekilde gözlemlediği gibi grup için "Hamburg sahnelerini artık gerisinde bıraktı," denilebilirdi. Fakat buna rağmen Epstein, grubun 1 Kasım'dan 15 Kasım'a kadar Star Club'ta yeniden sahne alması için anlaşma yaptı.

11 KASIM 1962 PAZAR

Geziye bu kez Große Freiheit Caddesi'ne yürüme mesafesinde bulunan, Detlev-Bremer Caddesi üzerindeki üç katlı eski bir bina olan Hotel Germania'nın lobisinde başlayacaksınız. Odanız siz gelmeden önce çoktan ayırılmış ve parası da ödenmiş olacak. The Beatles grubu üyeleri de Weissleder'in sponsorluğunda aynı şekilde burada kalacaklar.

Grubun artan ünüyle beraber, gezi boyunca harcayabileceğiniz paranın miktarı da artmış olacak. Son gezinizde harcayabildiğiniz miktarın iki katından daha fazla para alacaksınız. Artık cebinizde 73 Alman Markı ve üzerinizdeyse yepyeni giysiler olacak. Erkek zaman yolcularımız koyu mavi tiftik kumaştan üretilen takım elbise ve beyaz bir gömlek giyerken, son dokunuşu da ince kesim bir kravatla yapacaklar. Rock çizgisinin oldukça dışında olan bu giysi seçimi The Beatles'ın menajeri tarafından, grup üyelerini pop müzik dinleyen kesime de tanıtmak için yapılmış olacak. Kadın zaman yolcularımız ise yine aynı tarzı takip ederek, uzun boynulu ve kolsuz siyah bir elbise ile bilekte biten çizmeler giyecekler. Mevsim kış olduğundan erkekler için dizkapağına kadar inen lacivert renkte yünlü paltolar ve kadınlar için de koyu gri renkte su geçirmez paltolar ayrıca temin edilecek.

Artık oldukça şık giyinmiş bir halde otelinizden ayrılarak Simon-von-Utrecht Caddesi'nin güneyinden Große Freiheit Caddesi'ne

çıkacaksınız. Star Club, 39 numarada, caddedeki erotik sinemanın hemen yanında yer alacak. Üzerinde, mekânda daha önce sahne almış büyük grupların adının yazdığı neon bir tabela bulunan girişi çok uzaklardan bile fark edebileceksiniz.

THE BEATLES SAHNEDE

Star Club'a girer girmez mekânın büyüklüğü karşısında hayrete düşeceksiniz. Daha önce ziyaret ettiğiniz kulüplere kıyasla oldukça geniş sayılabilecek bir alana sahip olan bu yer, 2.000 kişilik misafir kapasitesi ve devasa dans pistiyle gelenleri hiç bitmeyen bir eğlenceye davet edecek. Sahnenin arkasına yerleştirilen şehir silueti ise salona daha şık bir hava verecek. Bugün kulübe gelenler arasında çoğunlukla rock dinleyicileri bulunacak. Mekân bugünün şerefine özellikle dolup taşacağından, akşam saat 10'a kadar oturacak bir yer bulamayabilirsiniz. Saat 10 olduktan ve kulüpteki 18 yaş altı herkes dışarı çıkarıldıktan sonra, salon biraz daha rahatlamış olacak.

Bu gelişinizde cebinizde fazlasıyla para bulunacağından, sipariş verirken endişe etmenize de gerek kalmayacak. Etrafınıza bakınırken, Bettina Derlien adındaki bar sorumlusu bayana özellikle dikkat edin. Dolgun Betty adıyla da bilinen bu balıketli, şahane kıvrımlara sahip güzel bayan, John'a onu ilk gördüğü andan beri abayı yakmış olacak. Betty'nin ilgisine kayıtsız kalmayan John da gece boyunca bu hoş bayana aynı şekilde karşılık verecek.

The Beatles bu gece ikişer kez olmak üzere iki saatlik setlerle sahneye çıkacak. Tony Sheridan, Roy Young, Davy Jones ve bir diğer Liverpool kökenli grup olan King Size Taylor and His Dominoes ile aynı sahneyi paylaşacak olan grup, Ringo'nun gelişiyle geçirdikleri muhteşem değişimi bu gece hayranlarına fütursuzca sergileyecek. Sahneye güçlü, kontrollü elinde tutan ve ne yaptığının farkında olan bir grup olarak çıkan The Beatles, "Twist and Shout", "Be-Bop-A-Lula" ve "Roll Over Beethoven" gibi parçalarla kalabalığı coşturacak. Ardından en popüler Amerikan pop şarkılarının yer aldığı Great American Songbook'tan seçtikleri "Red Sails Over the Sunset" ve "Falling in Love Again" gibi şarkılarla tempoyu bir kat daha artıracaklar. Fats Waller'ın "Your Feet's Too Big" adlı parçaya getirdiği yorumu yeniden seslendiren grup üyeleri, bu performanslarıyla seyircilerin beğenisi kazanacaklar.

Fakat gecenin en dikkat çekici anı halihazırda bir efsane haline gelmiş

Ringo en sonunda gruba dahil oluyor. Muhteşem Dörtlü 1962 senesinde Star Club'ı coştururken.

olan Little Richard'ın sahneye çıktığı an olacak. 1932 yılında doğmuş olan bu renkli ve fazlasıyla yetenekli kişilik, kilise müziği, blues ve R&B türlerinde müzik yapmaya yönelmiş. “Tutti Frutti”, “Long Tall Sally”, “Lucille” ve “Good Golly Miss Molly” gibi hit parçaların şarkı sözlerini de yazan Richard, şu sıralar kariyerini kilise için bırakıp bırakmamak konusunda bir tereddüt yaşıyor olacak. Fakat Little Richard'ın içinde yaşadığı bu kararsızlık bugünkü performansına hiç de tesir etmemiş olacak. Gösterisine siyah bir smokin, beyaz bir gömlek ve bir papyonla başlayan sanatçı, piyanosunun başında yalnızca içine giydiği mayosuyla kalıncaya kadar soyunarak izleyicilere mekâna uygun görsel bir şov da sunmayı amaçlayacak.

Her gece The Beatles üyeleri gözleri şaşkınlıktan açılmış halde Little Richard'ı seyrederek, gösteri dünyasının ustasından bizzat sahneye ilgili bir şeyler öğrenmeye çalışacak. Sahnenin haricinde de Little Richard, grup üyelerine ruhsal konularda yol göstermeye çalışacak. The Beatles'ın bu gezisinde elde ettiği bir kazanç da Sounds Inc. müzik grubunun klavye arkasındaki genç dehası Billy Preston ile kurulan dostluk olacak. Öyle ki yıllar sonra grup üyelerinin 30 Ocak 1969 tarihinde, Apple şirketinin çatısında verdikleri son konser sırasında Preston, “Get Back” adlı parçaya klavyesiyle katkıda bulunacak.

AYRILIŞ VAKTİ

Star Club'taki gösterinin ardından, Große Freiheit Caddesi ile Reeperbahn Caddesi'nin kesiştiği kavşakta yer alan Café Möller'e gelebilirsiniz. Sarı renkli, tek katlı binanın içindeki beyaz şapkalı bir şef ve elinde dondurma külahı ile bekleyen garson figürleri Amerikan restoranlarını çağrıştırarak. Eğer caddeden geçenleri izlemek isterseniz, dışarı konulmuş masalardan birine oturabilirsiniz. Ya da kış soğuşundan korunmak isterseniz hemen içeri geçip, The Beatles'ın kahvaltısı siparişinden verebilirsiniz. Geçen yıllar içinde kahvaltısı alışkanlıkları da değişen grubun şimdiki seçimi jambonlu yumurtadan yana olacak. Kahvaltınızın ardından Möller'in birbirinden lezzetli keklerini de denemenizi önemle tavsiye ederiz.

Yemeğinizi bitirir bitirmez, saat 8.30'da Hotel Germania'ya geçin ve gezinizi tamamlamadan önce geçireceğiniz iki saat boyunca lüks yatağınızın keyfini çıkarın.

Muhammed Ali ve Ormanda Dövüş

29-30 EKİM 1974 * KİNŞASA, ZAİRE

Spor müsabakaları anlatılırken her zaman bir parça mübalağa yapılır. Fakat Muhammed Ali'nin boks maçını tarif ederken yapılacak her türlü mübalağa yetersiz kalacaktır. Bunun nedenini anlatmadan önce, gelin hep birlikte müsabakanın gerçekleştirildiği yere, Afrika'ya gidelim. Ormanda Dövüş adıyla da bilinen müsabaka, Afrika'nın göbeğinde, halen ortaçağ alışkanlıklarının sürdürüldüğü bir hapishanenin üzerinde gerçekleşmişti. Hapishanenin tarihinde, bir keresinde rastgele seçilmiş 50 mahkûmu diğer mahkûmların gözünü korkutabilmek için idam ettirmek de vardı. Dünyanın gözü bu olaydan sonra bu ülkeye çevrilmişti. Elbette müsabakanın yapıldığı zaman da çok önemliydi. Her yerde siyahilerin bilinçlenme hareketi baş gösteriyordu. Müsabakanın düzenlendiği tarihte Kinşasa uydu teknolojisi ile yeni tanışmış ve böylece maç canlı olarak aktararak, bir saatliğine de olsa tüm dünyanın ilgi odağı olmayı başarmıştı.

Müsabakanın ana karakterlerine gelecek olursak, etkinliğin tanıtımını eski bir mafya üyesi üstlenmişti. Sponsorluk koltuğunda ise kural tanımayan bir diktatör vardı. Maçın yıldızları ise elbette Muhammed Ali ve George Foreman'dı. Kimilerine göre gelmiş geçmiş en karizmatik iki adam olan Ali ve Foreman, aynı zamanda tehlikenin vücuda gelmiş hal-leriydi de.

Son olarak bir de maçın kendisi vardı elbette. Müsabaka, bir boks

Mobutu, Zaire halkına Foreman ve Ali'yi tanıtırken.

maçından ziyade, Golyat' ile Davud'un yaptığı efsanevi düelloyu andırıyordu. Azgın bir boğa ile yenilmez bir matadorun savaşına benzeyen maçta, işler bu kez matadorun aleyhine sonuçlanacaktı. Ringin bir tarafında yenilmezliğiyle nam salmış George Foreman, diğer tarafındaysa o akşam efsane haline gelen Muhammed Ali olacaktı.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: BOKS MAÇINA HAZIRLIK

Bu tarihi organizasyonu düzenleyen kişi amaca giden her yolun mubah olduğuna benzer bir görüş savunan Machiavelli'yi bile mezarında ters döndürecek kadar kurnaz bir adamdı. Don King ismindeki Ohiolu bu adam, zamanında yasadışı kumar işleriyle ilgilenmişti. Kendisine borcu olan bir adamı ölesiye dövdüğü için dört sene boyunca hapisanede kalmış ve bu süre içinde de doğru yolu bulmuştu. Belki bulduğu yol dolar

işaretleriyle döşeli bir yoldu, fakat yine de King'in bir hayali vardı. Her ne kadar Martin Luther King'in hayali kadar ulvi olmasa da, Don King'in hayali de kendi içinde önemliydi. King, boks dünyasına atılacaktı.

1971 yılında hapisaneden çıkan King, çıkar çıkmaz Muhammed Ali ile görüşmüş ve büyük boksörü bir hastane yararına, Cleveland'da yapılacak olan boks gösterisine katılmaya ikna etmişti. Bu gösteriden üç

* Golyat milattan önce 11. yüzyılda yaşadığına inanılan ve kutsal kitaplarda bahsi geçen savaşçı devdir. İsrail Krallığı'nın gelecekteki hükümdarı Davud ile yaptığı düelloya bilinir. (ç.n.)

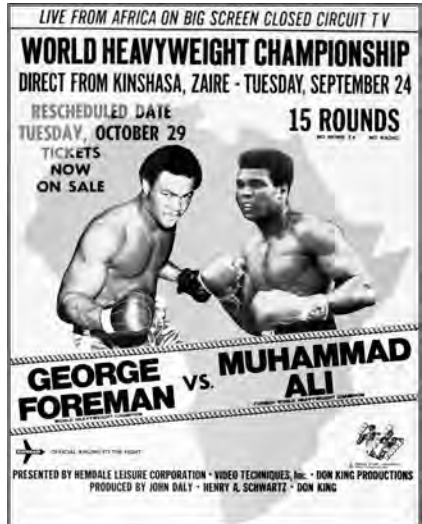
sene sonra, King kararını vermişti. Tarihin gelmiş geçmiş en büyük boks maçını organize edecekti. Bunun için ilk iş olarak Ali ve Foreman'ı 5 milyon dolar gibi eşi benzeri görülmemiş bir rakam teklif ederek, beraber yapacakları bir boks maçı için ikna etti. Gösterinin ana karakterleri bulunmuştu, şimdi sırada söz konusu parayı bulmak vardı.

King gökte aradığını Zaire'de buldu. Orta Afrika'nın engin topraklara sahip ülkesi Zaire Cumhuriyeti'nin devlet başkanı Joseph-Désiré Mobutu ya da tam adıyla Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga 1972 senesinde bu iş için gönüllü olmuştu. Mobutu'nun tam adı "dayanıklılığı ve yıkılmaz zafer azmi sayesinde savaştan savaşa koşan ve öldüğünde yerinde alevler bırakan mutlak güce sahip yüce savaşçı" anlamına geliyordu. En azından politik alanda rakipleri Mobutu'nun bu tarif edilen savaşçı yönünü görmüştü.

Zaire'nin sahip olduğu paha biçilmez doğal kaynaklarını kullanarak hatırı sayılır bir miktarda servet elde eden Mobutu, kimilerine göre dünyanın en zengin üçüncü, kimilerine göre ise yedinci kişisiydi. Halk ise yıllık ortalama 70 dolar civarındaki geliriyle dünyanın en fakirleri arasında yer alıyordu. Yıllar içinde servetine servet katmış olan Mobutu için böyle bir maçı finanse etmek oldukça kolay bir işti. Organizatör King'in de ifade ettiği gibi böylesine bir fırsat Mobutu'nun tanıtımına da yarayacaktı. Fakat Mobutu kurnaz bir

adamdı. Eğer müsabakayı izlemeye bizzat giderse, Ali gibi karizmatik bir kişiliğin yanında kendisinin gölgede kalacağını biliyordu. Bu yüzden maçı sarayının konforlu ortamında, televizyondan izlemeye karar verdi. Müsabakadan sonraki yıllarda ise King, her yeni dünya boks şampiyonunun yanında gülerken poz vermeyi adet edindiğinden, boks müsabakaları sonrasında unvan kemerini teslim etmek etkinliğin nasıl bir parçasıysa, aynı şekilde King ile poz vermek de öyle olmuştu.

Lütfen dikkat: Boks müsabakası ilk olarak 25 Eylül'de yapılmak üzere planlanmıştı. Fakat antrenmanlar sırasında Foreman'ın gözüne yakın bir yerde kesik oluşması sebebiyle organizasyon beş gün sonrasına ertelendi. Boks maçı ile Zaire 74 Müzik Festivali'ni aynı tarihe denk getirme planı ise böylece suya düşmüştü. Maçla aynı tarihte olamasa da, ondan önce 22-24 Eylül tarihleri arasında

20 Mayıs Stadi'nda gerçekleşen festivali James Brown, B.B. King, Bill Withers ve The Spinners gibi isimler taçlandırmıştı. Miriam Makeba,

Tabu Ley Rochereau ve TPOK Jazz da Afrikalı sanatçılar olarak festivale katılan isimler arasındaydı.

GEZİ ZAMANI

Varış yeriniz ve zamanınız 29 Ekim 1974 gününün sabahı Kinşasa'nın l'Indépendance Meydanı'nda yer alan Merkez Tren İstasyonu olacak. Belçikalı sömürgeciler ülkeyi terk ettiklerinden beri on beş sene geçmiş. Bu süre zarfında ülke de bir değişim geçirmiş. İlk olarak başkent Leopoldville'in adı Kinşasa olarak değiştirilmiş. Bir süreliğine de olsa ülkede hâkim olan istikrar ortamında, Kinşasa yemyeşil ve gelişmiş bir yer haline gelmiş. Kentin sömürge döneminden kalma meydanları yeni yapılan oteller ve çok katlı binalarla donatılarak, Kinşasa'ya modern bir görünüm kazandırılmış. İşte ziyaret ettiğiniz zamanda karşınızda oldukça modern bir kent bulacağınızdan, varış yerinizden sizi gideceğiniz yere kadar bırakacak bir taksi bulmakta hiç zorluk çekmeyeceksiniz.

NE YEMELİ, NEREDE KALMALI

Kinşasa'da hava oldukça sıcak ve nemli olacak. Gün içinde 32 derecede seyreden hava sıcaklığı, gece de 26 derecenin altına düşmeyecek. Maçın düzenlendiği akşam izleyicileri dolunaylı bir gökyüzü ve açık bir hava bekliyor olacak. Fakat müsabaka biter bitmez dehşetli bir yağmur fırtınasının başlayacağı bilgisini de verelim.

Zaire'nin para birimi yine zaire olacak. Yolculuk ettiğiniz zamanda bir zaire, bir doların iki katı kadar edecek. Ziyaretçilerin dolarlarını bozdururken karaborsada daha yüksek teklif almaları

da mümkün olacak. Fakat ülkeden ayrılırken ziyaretçiler paralarını nerede bozdurduklarına dair bir belge göstermek zorunda olduklarından, sizin gibi ülkeye zaman makinesiyle gelip gitmeyecek olan herkes karaborsa seçeneğini şimdiden bir kenara bırakmalı. Bu efsanevi maça tanıklık edebilmek için, seyirciler kişi başı 5 zaire (10 dolar) verecekler. Ancak Kinşasa'nın yerlileri bir şekilde çok daha ucuz bir rakama içeri girmeyi başaracaklar.

Müsabakanın yapılacağı gece eğer yatağa sabah saat 7'de girebilirseniz, kendinizi şanslı sayın. Sabaha

karşı saat 4'te başlayacak olan maç, sizi her ne kadar uykusuz bırakacak olsa da, sizin için ayarladığımız lüks otellerde tüm yorgunluğunuzu atacaksınız. Foreman ve ekibinin kaldığı Batetela Bulvarı'nda yer alan InterContinental Hotel ya da Rep du Tchad Bulvarı'nda bulunan Hotel Membling ziyaretiniz sırasında kalabileceğiniz lüks otel seçenekleri olarak listemizde yer alıyor. Hotel Membling, Belçika'ya ait Sabena Hava yolları şirketi tarafından kısa bir süre önce tadilatı geçirmiş. Yine Sabena Hava yolları'na ait bir başka yer olarak da, Sabena Konukevi'ni önerebiliriz. Havaalanına yakın bir konumda bulunan konukevi, yöreye özgü evlerde kalmak isteyenler için ideal olacaktır.

Kinşasa'nın restoranlarından bahsedecek olursak, ilk olarak Banque Centrale du Congo banka binasının hemen karşısındaki Pergola Restaurant'tan başlamamız gerekir. Yüksek kalitede farklı lezzetler tatmak isteyenlerin adresi olacak bu restoran, kalitesiyle orantılı olarak yüksek fiyatlara sahip olsa da, sizleri oldukça memnun edecektir. Yine aynı fiyat aralığındaki menülerle misafirlerine hizmet eden bir diğer restoran ise, Kinşasa'da bulunan golf sahasının hemen karşısındaki Cercle Royale Belge olacak. Son olarak ise Lusaka Bulvarı 61 numarada 1950'li yıllardan beri müdavimlerini ağırlayan Le Colibri isimli restoran listemizde bulunuyor. Fransız temalı bu restoranın spesiyalitesi ise Le Toast Cannibale, yani tartar soslu biftek olacak.

GÜZEL ŞEHİR KİNŞASA

Efsanevi bir boks maçına ev sahipliği yapmasının dışında, Kinşasa ziyaretçilerine şehirde kaldıkları süre boyunca yapabilecekleri birçok aktivite sunacak. Alışveriş ihtiyacınız için 30 Haziran Bulvarı adresindeki Art Deco tarzında inşa edilmiş ve önceden araba satış yeri olarak kullanılan pazar yerine gidebilirsiniz. Eğer istediğiniz Afrika el sanatlarını yansıtan hediye eşyalarsa, aradığınızı Marché des Voleurs pazarında bulabilirsiniz. Buradaki çeşit çeşit biblolar, malakit taşından yapılma eşyalar, fildişinden aksesuarlar ve Kasai Bölgesi'nden getirtilen el yapımı halılar sizleri kendilerine hayran bıraksa da unutmayın; uzay-zaman sürekliliğini korumak için burada gördüğünüz her şeyi yine burada bırakmanız gerekecek.

Şehirdeki müzik ve sanat aktivitelerine katılmak isterseniz sizler için birçok seçenek bulunuyor. Zaire'nin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Kasa-Vubu Yolu üzerinde kurulan tiyatro ilginizi çekebilir. Fakat Kinşasa'nın en iyi olduğu alanların müzik, dans ve gece hayatı olduğunu şimdiden belirtelim. Hatta Kinşasa'ya yolculuk ettiğiniz zaman şehrin müzik alanındaki altın çağı olarak da bilinecek. Şehrin önde gelen barlarına uğradığınızda Zaïko Langa Langa, Frères Soki & L'Orchestre Bella Bella, Empire Bakuba ve Franco & L'Orchestre TPOK Jazz isimlerini izlemeyi unutmayın. Bu isimlerden biriyle büyük olasılıkla karşılaşacağınız kulüplerden biri kötü şöhreti ile bilinen La Bodega, diğeri de şehrin simgesi haline gelen La Perruche Bleu olacak. Binza Ozone muhitinin tepesinde kurulu olan Hotel Okapi'nin kulübü de harika dans pistiyle biliniyor olsa da, kulübün müşterileri yerli halk yerine genellikle yabancılardan oluşuyor olacak.

Kinşasa'nın yüksek sosyetesini yakından görmek isterseniz, gitmeniz gereken yer devlet başkanının sarayı olan Palais de Marbles'nin tam karşısında yer alan La Devinière adlı restoran olacak. Şık duvarlarının ardındaki enfes bahçesi, leziz Fransız yemekleri ve hükümet görevlileri ile Lübnanlı iş adamlarından oluşan seçkin misafir kitlesi ile restoran, Kinşasa'nın bambaşka bir yüzünü sizlere gösterecek.

MAÇ ZAMANI

Ali ile Foreman arasında yapılacak olan efsanevi boks maçı yerel saatle sabaha karşı saat 4'te, Ndolo Havalimanı'na yaklaşık bir kilometre uzaklıkta bulunan Quartier Matonge bölgesindeki 20 Mayıs Stadı'nda gerçekleşecek. Amerikan televizyonlarının saatine uydurabilmek için seçilen tuhaf saate rağmen, müsabakaya katılım yoğun olacak. Yerel halktan o gün 60.000 kişi maçı izlemeye gelirken, üst düzey kişilerin katılımı ise oldukça düşük olacak. Maçın yapılacağı ring, futbol sahasının tam ortasına yerleştirilmiş olacak. Ringin şeref tribünün üstü ise kapatılmış olacak. Artık alameti farikası haline gelen leopar derisinden şapkasıyla poz vermiş olan Mobutu'nun devasa bir posterı de kalelerden birine asılmış olacak. Kınşasa halkının çoğu, maça saatler kala çoktan alana varmış olacak. Akşam saat 10 ile 11'den itibaren stadı doldurmaya başlayan halka katıldığınız takdirde, başka hiçbir yerde bulamayacağınız kabile dansı gösterilerini de izleme şansına sahip olacaksınız demektir.

Maç başlamadan önce ring kenarındaki koltuklarda kimlerin oturduğuna bir bakarsanız, burada Mobutu'nun ekibi ile birkaç Amerikalı ünlüyü görebilirsiniz. Aralarında spor alanında eski ağır sıklet boks şampiyonu Joe Frazier ve edebiyat alanında da Norman Mailer, George Plimpton ve Hunter S. Thompson'ın olduğu ünlüler, ringin hemen yanında yerlerini alacaklar. Zaman yolcularımız ise kendileri için ayrılmış olan Mobutu posterinin hemen karşısındaki alana geçecekler.

GEORGE FOREMAN

George Foreman'ın 1974 senesinde olduğu kişi ile gelecekte olacağı kişi arasında dağlar kadar fark vardı. Bir zamanların yüreklere korku salan boksörü, gelecekte, kendi markasıyla yaptığı elektrikli ızgara satışlarından zengin olmuş tatlı mı tatlı bir adama dönüşecekti. Fakat yolculuk yaptığınız zamanda, henüz böyle bir şeyin gerçekleşmesi için yüzyıllar geçmesi gerektiğini düşünebilirdiniz. Her şeyden önce Foreman, Zaire halkı ile en başından küçük bir anlaşmazlık yaşamıştı. Alman kurdu cinsi köpeği ile geldiği ülkede, Zaire halkı bu köpeği koloni döneminden kalma Belçikalı polis köpekleri ile ilişkilendirdiğinden, tepki göstermişti.

Bir diğer mesele ise Foreman'ın, rakibi Ali'yi destekleyen neredeyse bütün Zaire halkıyla kavga edebilecek olmasıydı. Ali kelimeleri kullanma

Foreman antrenman yaparken. Güçlü boksör, Ali'ye bu kum torbasına yaptıklarını yapmayı planlıyor.

konusunda ne kadar rahatsa, Foreman ise bir o kadar temkinliydi. O konuşmak yerine, enerjisini daha da tekinsiz görünmeye harcıyordu. Houston, Teksas'ta yetişmiş olan Foreman, kendi tabiriyle gençliğinde tam bir serseriydi. O zamanlar, gece olduğunda asla karşılaşmak istemeyeceğiniz türden biri olan Foreman, boksla tanıştıktan sonra bir şekilde hayatını yoluna koyabilmişti. 1968 senesinde olimpiyatlarda altın madalya elde ederek boks dünyasına hızlı bir giriş yapan Foreman, o günden sonra yaptığı kırk müsabakanın otuz yedisi nakavt olacak şekilde tamamını kazanmıştı. Foreman'ın son olarak mağlup ettiği iki sporcu ise Ali'yi daha önce yenmiş olan Joe Frazier ve Ken Norton'dı. Foreman bu iki boksörü de ilk iki rauntta mağlubiyete uğratmış, Frazier'ı da maç sırasında ringde altı kez yere sermişti.

Foreman aynı zamanda tarihteki en güçlü yumrukların sahibi olarak da biliniyordu. Antrenmanlarında kullandığı ve üzerinde sert yumruklarının izi kalan kum torbası da bunun bir kanıtıydı. Eğer olur da Ali, Foreman'ın kendisini ringde köşeye sıkıştırmasına izin verirse, kum torbasının başına gelenler Ali'nin başına gelecekti. Foreman'ın yumrukları olduğu kadar, yumruklarken yüzünün aldığı şekil de korkutucuydu. Eski bir hafif ağır sıklet boks şampiyonu olan Archie Moore, Foreman'ın yardımcı

antrenörlüğünü üstlenmişti. Moore, eğer Ali kendisini savunmazsa, Foreman'ın ciddi ciddi rakibini öldürebileceğini düşünüyordu.

Antrenmanda yaralanması sebebiyle müsabakanın ertelendiği o günlerde Foreman, Kinşasa'nın merkezindeki InterContinental Hotel'e kapanmıştı. Antrenmanlarına hız kesmeden devam eden güçlü boksör, ekibiyle birlikte her gün Kongo Nehri kıyısında yaklaşık on kilometre koşuyordu.

MUHAMMED ALİ

Muhammed Ali'yi anlatmaya kelimeler yeter mi? Biz yine de deneyeceğiz. 1942 senesinde Kentucky'de Cassius Marcellus Clay adıyla doğan Ali, yaptığı seçimler ve başarılarıyla hayatı boyunca ilgi çeken bir kişilik olmuştu. Özellikle 1960'lı yıllarda hem Amerika Birleşik Devletleri'nde, hem de dünyada oldukça konuşulan bir isim haline gelen Ali, namı diğer "Louisville Lip" kendi deyimiyle "dünyayı yerinden oynattı" dediği bir galibiyete imza atarak, ilk kez yirmi iki yaşında Sonny Liston ile yaptığı müsabaka sonrasında Dünya Ağır sıklet Boks Şampiyonu unvanını elde etmişti. O tarihten sonra da dünya, Ali'nin başarılarıyla yankılanmaya devam etti.

Şampiyonluk unvanını elde ettikten kısa bir süre sonra Ali Müslüman olmaya karar verdi. Ardından Malcolm X'in üyesi olduğu İslam Ümmeti hareketine katılarak ismini değiştirdi. Toplumun geleneklerine uymayan ve kimliğinden övünç duyan biri olarak Ali, bu harekete katılmasıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük çoğunluğunu oluşturan beyaz ırkı kendisine yabancılaştırmıştı. Aradan geçen üç yıl ve dokuz muhteşem unvanın ardından, Ali'nin davranışlarından rahatsızlık duyanlar, rahatsızlıklarını fiiliyata geçirme fırsatı bulmuşlardı. Ali "Hiçbir Vietnamlı savaşçı beni zenci diye aşağılamadı," diyerek Vietnam'da savaşan Amerika Birleşik Devletleri Ordusu'na katılmayı reddetmişti. Bunun üzerine boksörlük lisansı iptal edilmiş ve üç buçuk yıl boyunca boks ringinin yanına dahi yaklaşması yasaklanmıştı. Ali'nin yasaklı olduğu o yıllar, eğer devam edebilseydi sporcunun boks kariyerinde en verimli olabileceği yıllar olacaktı aynı zamanda. O günlerin şartlarında, Ali'yi ülkesinin uğruna savaştığı şey için aynı hevesi göstermemesi sebebiyle birçokları affedilemez buldu belki. Fakat bugüne baktığımızda, tarih bizlere Ali'nin savaş karşıtı tutumunun, savaşın ne olduğunu bilen bugünün insanları tarafından ne kadar da doğru bulunduğunu gösteriyor.

Gelin biraz da ünlü boksörün meşhur boks stiline bir bakalım. Şaolin Manastırı'nda yetişmiş bir hafıfsıklet boksör kadar hızlı ve demirden yumruklar atabilecek bir ağırsıklet boksör kadar güçlü olan Ali, saniyede altı yumruk atabilme kapasitesi ve stiliyle diğer tüm boksörlerden sıyrılıyor. Boksta doğru bilinen kuralları yerle bir eden Ali, alışılmışın dışında olarak tüm müsabakalarda kollarını yüzünü koruyacak şekilde yukarıda birleştirmek yerine, kafasını ve gövdesini tamamen açıkta bırakacak şekilde aşağıda tutuyor. Hemen her daim rakiplerinin kafasını hedef alan Ali, kendisinin kafasına gelebilecek darbeleri de boksta alışlageldiği üzere kollarıyla bloke etmek yerine eğilerek savuruyor. Küçük bir çocukken reflekslerinin gelişmesi için abisinden kendisine rastgele taş atmasını isteyen Ali, o zamanlardan gelişen reflekslerini işte böyle durumlar için kullanıyor.

Aslında Ali yalnızca ringde değil, ringin dışında da diğer boksörlerden farklı davranıyor. Kendi tanıtımını kendisi yapan Ali, rakiplerini alaya alan dizeler yazıp kimi hangi rauntta yere sereceğine dair tahminlerde bulunarak, boks maçından önce ve maç sırasında rakiplerinin soğukkanlılığını etkilemeyi amaçlıyor. Kendi söylemlerinden de anlaşılacağı üzere, alçakgönüllülük Ali'nin en iyi olduğu alanlardan birisi değil. Son on yıldır kendisini "en büyük boksör" olarak lanse eden Ali, özgüvenini yine kendi sözlerinden alıyor. Her ne kadar Ali'nin bu tarz konuşmaları birçokları tarafından eğlenceli bulunsun da, Ali'nin bu sözlerinin karşılığını almasını bekleyenler de mevcut.

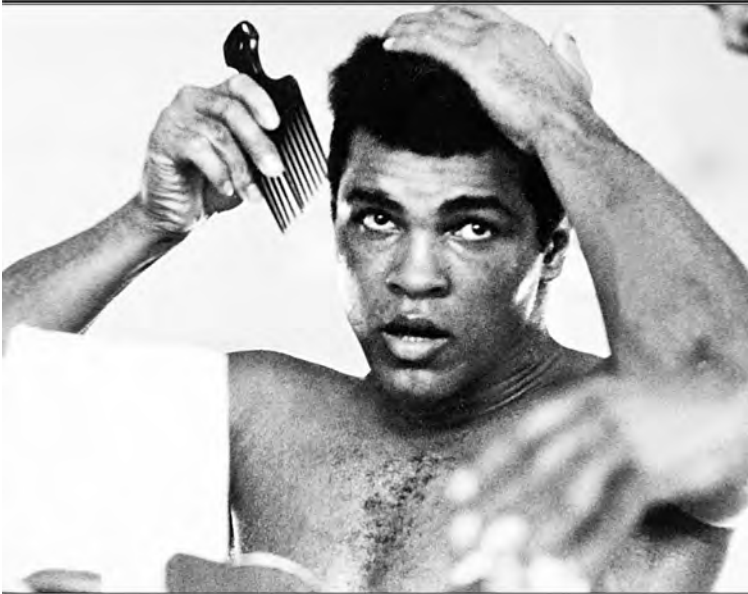
Ali'nin ringlere geri döndüğü 1970 senesinden bu yana performansı değişken olarak değerlendiriliyor. Ringlerden birkaç yıl uzak kalmış olması ve fiziksel olarak yaşının biraz daha ilerlemiş olması faktörleri de birleşince, ortaya her ne kadar halen arı gibi soksa da, eskisi kadar kelebmişçesine uçamayan bir Ali çıkarıyor. Ali halen eskiden olduğu gibi "en büyük boksör" olduğunu söylüyor; peki gerçekte bunu tüm dünyaya gösterebilecek mi? İşte Ormanda Dövüş maçının tarih açısından önemli olmasının sebebi tam olarak burada yatıyor. Gelmiş geçmiş tüm zamanların en büyük boksörü ilan edilen fakat sonra kariyeri bir süreliğine sekteye uğrayan Muhammed Ali, bu maçla ya yeniden doğuşunu ya da farklı bir konumda boks hayatına devam edişini gösterecek. Mobutu'nun saraylarından birinin yakınlarında, şehrin doğu yakasındaki Nsele semtinde bir villaya yerleşen Ali, müsabakadan önce bol bol antrenman yapacak. Her iki sporcunun gittiği spor salonu da yine burada yer alacak.

BİR KÖŞEDE ALİ, DİĞER KÖŞEDE FOREMAN

İki boksörün de fiziksel yapısı, şöhretlerine ve çevrelerine yaydıkları enerjiye göre farklı farklı algılanacak. Her iki sporcu da 1.90'lık boylarıyla hemen hemen aynı uzunlukta olsa da, Ali'nin kanat açıklığı biraz daha geniş olacak. Ağırılık olarak ise Foreman, Ali'den 1,6 kilogram daha ağır olacak.

Maçın kendisiyle ilgili tahminlere geldiğimizdeyse, bahislerin çoğunun Ali'nin maçı 3-1'lik bir sonuçla kazanacağı üzerine yapıldığını belirtmek isteriz. Elbette siz değerli zaman yolcularımız maçın sonucunu bildiğinizden, bununla ilgili herhangi bir bahis yapmak yerine yalnızca anın tadını çıkaracaksınız.

	Muhammed Ali	George Foreman
Yaş	32	25
Galibiyet	44	40
Nakavt	31	37
Mağlubiyet	2	0
Boyu	1.90 cm	1.90 cm
Kilosu	98,2 kg	99,8kg
Kanat Açıklığı	2 m	1.99 cm

"Ayna ayna söyle bana, var mı benden daha güzeli bu dünyada?" Ali boks maçına hazırlanırken.

MÜSABAKADAN ÖNCE

Müسابakaya başlamadan önce, Afrika esintileri taşıyan giysisi içinde ve Amerikan bayrağı eşliğinde ekibiyle soyunma odasından ilk çıkan Muhammed Ali olacak. Ekibin ön saflarında yer alan bıyıklı adam ise Ali'nin küçük kardeşi Rahman olacak. Gruptaki diğer önemli isimler arasında Ali'nin antrenörü Angelo Dundee, doktoru Ferdie Pacheco ve arkasında Ali'nin ismi yazılı ipekten bir ceket giyen boksörün en yakın arkadaşı Drew "Bundini" Brown yer alacak. Foreman ise Ali'nin aksine hiç acele etmeden ringe çıkacak. Ali'yi tamı tamına yedi dakika bekleten Foreman, kırmızı boks kıyafeti içinde soyunma odasından çıktığında seyircilerden gelen tepkiyle karşılaşacak. Ali ise bu gecikme karşısında hiç de rahatsız olmuşa benzemeyecek. O sırada kalabalıktan gelen "Ali boma ye!" (Bitir işini Ali!) tezahüratlarını yönlendirmekle meşgul olan Ali, kalabalığı daha da coşturacak. Foreman ise menajeri Dick Sadler ve antrenörü Archie Moore'dan oluşan ekibiyle hiç tepki vermeden yerine geçecek.

Kalabalığın hep bir ağızdan Zaire milli marşını söylemesiyle başlayan tören, uzun bir ara verildikten sonra boksörlere ringde eldivenlerinin giydirilmesiyle devam edecek. Eldivenler geçirilmeden önce sporcuların elleri soyunma odasındaki görevliler eşliğinde sarılmış olacak. Sonunda hakem Zack Clayton iki boksörü de ringin ortasına çağırarak. Foreman delici bakışlarıyla Ali'yi süzerken, Ali ise bu bakışın gücünü sürekli olarak konuşarak dağıtmaya çalışacak. Tam olarak ne konuşulduğunu duyamasanız da, Ali'nin dudaklarının arasından mütemadiyen görülen beyaz dişliği size konuşmanın hiç bitmediği izlenimini verecek. İki boksör de maç başlamadan önce ringdeki köşelerine giderek son hazırlıklarını yapacaklar.

Ali köşesine dans ederek gidecek ve ardından dua etmek için dansına bir süreliğine ara verecek. Foreman ise o esnada iki eliyle ring halatlarını tutarak omuzlarını esnetmekle meşgul olacak. Ring direklerinden gelen tehditkâr seslerle Foreman karşıya tek bir mesaj verecek: "Bu ringin sahibi benim."

BİRİNCİ RAUNT

Ali maça başlar başlamaz 1960'ların ortasında yaptığı gibi uçarcasına rakibine yüklenecek. İlk yumruğu atan Ali, her zaman olduğu gibi stiline bağlı kalarak rakibinin kafasını hedef alacak.

Kısa bir süre sonra izleyenler, Ali'nin iki riskli taktikten birincisini izlediğini fark edecekler. Normalde sol ayağı önde olacak şekilde dövüşen Ali, şimdi sağ eli önde olacak şekilde dövüşecek. Bu da rakibine ulaşmak için daha da uzanması anlamına gelecek. Uzanmaya çalışırken üst üste yumruk atamayacak olan Ali, böylece rakibine kendini toparlaması için zaman kazandırmış olacak. Fazlasıyla riskli görülen bu taktik, Ali'nin inanılmaz hızı sayesinde işe yarayacak. Ali'nin sol tarafına ağırlık vererek dövüşeceğini düşünen Foreman ise gafil avlanacak.

Bir ara Ali'nin Foreman'ı çekerek kulağına bir şeyler fısıldadığına şahit olacaksınız. Ali bunu maç boyunca tekrarlayacak. Fakat o her ne söylerse söylesin, Foreman dikkatini dağıtmadan dövüşmeye devam edecek. Ali'yi ringin açık alanından çekip, köşeye sıkıştırmaya çalışan Foreman, bunu ne zaman başarsa sert kroşelerini Ali'nin üzerine yağdıracak. Maçı izleyenler gibi siz de bu sırada nefeslerinizi tutarak Ali'nin iyi olmasını umacaksınız. Fakat gövdesine ardı ardına indirilen yumruklara rağmen Ali, bu en zor anında bile Foreman'ın kafasına birkaç yumruk isabet ettirmekten geri kalmayacak.

İKİNCİ RAUNT

Oldukça hızlı ve çılgın geçen birinci raundun ardından, ikinci rauntta tempo biraz yavaşlayacak. Ali şimdi ikinci riskli taktiğini uygulayacak. Ringin kenarına kadar giden boksör, Foreman'ı buraya çağırarak, kendi isteğiyle vücudunun yumruklanmasına izin verecek. Sözle dökülmeyen anlaşma gereği, Foreman Ali'nin kafasına vurmayacak. Gelen tüm yumrukları dikkatli bir şekilde izleyen ve vücuduna inmesine izin veren Ali, elleriyle kafasını koruyarak, arada bu tarafa da isabet edebilecek her türlü darbeyi savuracak.

Ali'nin ring kenarındaki halatlara yaslanıp, Foreman'ı kendisine vurması için teşvik etmesi, Foreman'ın yalnızca vurmaya odaklanmasını sağlayacak. Böylece Ali de istediği zaman, Foreman'ın savunmasız kalan başına darbeler indirerek, rakibinin sarsılmasına neden olacak. İkinci raundun

bitmesine on saniye kala Ali alaycı bir şekilde başını iki yana sallayarak, Foreman'ın yumrukları sanki onu hiç etkilememiş gibi davranacak.

Ringde bunlar olurken, ringin dışında da Joe Frazier ile Jim Brown arasında devam eden sözlü tartışmaya kulak verin. Ring halatlarına yaslanıp, kendisini kum torbası gibi yumrukladmaya devam ederse Ali'nin sonunun geleceğini düşünen Frazier, futbol yıldızı Jim Brown tarafından en sert darbeleri indirenin aslında Ali olduğuna ikna edilmeye çalışılacak.

ÜÇÜNCÜ RAUNT

Bu rauntta Ali inanılmaz bir çeviklik göstererek, ardı arkası kesilmeyen yumruklarını rakibine savuracak. Foreman da aynı şekilde Ali'ye cevap verecek. Rauntta geçen ilk iki dakikanın ardından Foreman atağa geçerek Ali'nin çenesine maç boyunca göreceğimiz en güçlü yumruğu indirecek. Raundun bitişini haber veren zil çaldıktan sonra Ali Foreman'a delici bakışlarla bakarak şu mesajı verecek: "Beni yıldırıamazsın."

DÖRDÜNCÜ RAUNT

Ali'nin ring halatlarına yaslanıp rakibine kendini yumrukladığı ve ona kontrolün onda olduğu izlenimini verdiği dâhiyane taktiği dördüncü rauntta bir kez daha karşınıza çıkacak. Foreman'ın en başından beri hedefi zaten Ali'yi ringin ortasından alıp, köşeye çekmek olduğundan, Ali'nin kendi isteğiyle ona bu fırsatı vermesi Foreman için beklenmedik bir lütuf olacak. Rakibinin planlarını gerçekleştirmesine izin veren Ali, böylece Foreman kendisine yumruk atmakla meşgul olurken o da tüm enerjisini kendi atacağı planlı yumruklara verecek. Foreman'dan gelen yumruklar, Ali ring halatlarından destek aldığı için, tam güçle Ali'yi etkilemeyecek. Boksla ilgili doğru bilinen kuralları yerle bir eden Ali, rakibine çalışıyormuş gibi davransa da, maç boyunca Foreman'a "Elinden gelenin hepsi bu mu?" diyerek sataşmaktan geri kalmayacak.

BEŞİNCİ RAUNT

Müسابakanın en efsanevi raundu kabul edilen beşinci rauntta, Ali 30. ve 120. saniyeler arasında ring halatlarının üzerinde kalmaya devam ederken, Foreman ise kalan tüm gücüyle yumruklarını çalıştırmaya devam edecek. Fakat Norman Mailer'ın da o gün gözlemlediği gibi,

Ali kendisine yöneltilen yumruklar karşısında sanki ring halatına değil de “gemi halatına tutunup sağa sola sallanan bir adamın sakinliği ile” hareket ediyor ve yumruklarını istediği zaman Foreman’a indiriyordu. Foreman aslında Ali’nin canını acıtmıyor, yalnızca kendisini yoruyordu. Bunun fark edilmesi üzerine gevşemiş ring halatlarının sıkılaştırılması için beşinci raunt ile altıncı raunt arasında girişimde bulunuldu. Bu şekilde Ali’nin arkaya yaslanıp destek almasının önüne geçilmeye çalışılacaktı. Fakat tam da bu sırada Ali’nin antrenörü Angelo Dundee’nin ring teknisyenlerine bağırarak, onlardan karışmamalarını istedi.

ALTINCI RAUNT

Temposu oldukça düşük olan bu rauntta Ali, rakibinin kalan gücünü hesaplamaya çalışacak. İkinci dakikanın sonlarına doğruysa boksör, Foreman’a birkaç sol kroşe atacak fakat Foreman karşılık veremeyecek kadar yorgun olacak.

YEDİNCİ RAUNT

Müsabakanın en sakin raundu, yedinci raunt olacak. Foreman’ın düşünmeden yalnızca ileri doğru gitmeye çalışması boksöre uyur-gezermiş havası katarken, Ali ise sabırla zamanın ilerlemesini bekleyecek.

Ali nakavt vuruşunu yaparken. Seyirciler arasında kargaşa kopmadan hemen önce.

SEKİZİNCİ RAUNT

Ali bu raundu kendi isteğine göre yönlendirerek, istediği zaman vuruş yapıp, puan toplayacak. 25 saniye sonra Foreman Ali'yi nakavt edebilecek kuvvetli bir yumruk savuracak, fakat vuruşun hedefi ıskalaması ve vuruş yaparken kendisinin de savrulması sebebiyle ringin dışına düşmekten son anda kurtulacak. Raundun ortalarına doğru gelindiğinde, Ali ringin karşı köşesine giderek Foreman'ın artık yeterince etkili olmayan yumruklarının gövdesine inmesine izin verecek. Sekizinci raundun bitmesine 15 saniye kala Foreman, attığı bir yumruğun hedefi tutturamaması sebebiyle ring halatlarının üzerine doğru düşecek. Ali bir anda neler olduğunun farkına vararak, bu sefer halatlara yaslanmış kişi olan Foreman'a ardı arkası kesilmeyen güçlü yumruklar savuracak. En sonunda Ali, Foreman'ın tam da yüzüne attığı bir yumrukla boksörü boylu boyunca ringe serecek. Salonu dolduran binlerce kişi kulakları sağır eden bir gürültü koparırken, maç yorumcusu David Frost ise heyecandan tizleşmiş sesiyle bu efsanevi müsabakayı noktalayan şu cümleyi söyleyecek: "Bu gördüğünüz, boks tarihinde şimdiye kadar gerçekleşmiş en çokulu sahne."

MÜSABAKA SONRASI VE AYRILIŞ VAKTİ

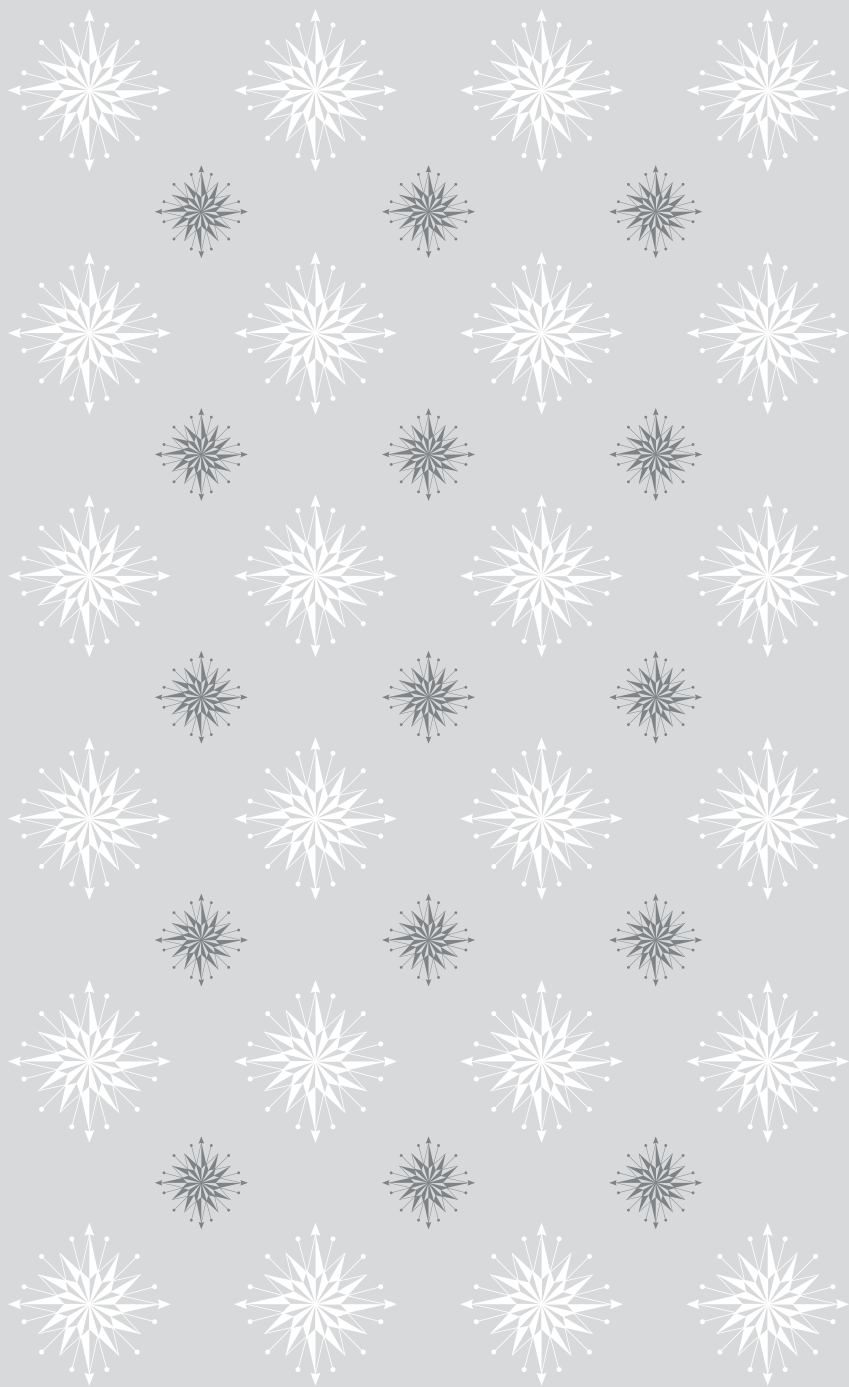
Galibiyetinin hemen ardından Ali, kısa bir süreliğine de olsa yere yığılacak. Fakat sevinçle Ali'nin etrafını saran ekibi ve hayranları sebebiyle Ali'nin bu anını göremeyeceksiniz. Maçın organizatörü Don King de süzülür gibi ilerleyerek Ali'nin yanına gelenler arasında olacak. Fırsatı değerlendirmek isteyen birkaç Zaire polisi de kendisini ringe atacak.

Bugün ve bunu izleyen ertesi gün boyunca Kinşasa'nın her bir noktasında büyük kutlamalar düzenlenecek. Siz de bu kutlamalara katılmaktan çekinmeyin; ancak bu gece Merkez Tren İstasyonu'ndan ayrılacağınızı da unutmayın.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EFSENEVİ GEZİLER

Marco Polo ile Shangdu Gezisi

TEMMUZ 1275-ŞUBAT 1276 ✱ ÇİN

Marco Polo için dünya tarihinin gelmiş geçmiş en ünlü gezgini dersek yalan söylemiş olmayız sanırız. Bu öyle bir gezgin ki ismi bile asırlar sonra insanlara ilham verecek ve yolcu gemilerinden, kıyafetlere kadar her şeye marka olacak. Peki, böylesine büyük bir gezgin sizce ününü nasıl kazanmış olabilir? Marco Polo'nun gezileri korkunç ya da meşakkatli geziler değildi. Bu ünlü gezgin Uzak Doğu'ya ilk ayak basan Avrupalı da değildi. Marco Polo'ya ününü bahşeden durum, ünlü gezginin Moğol yönetimindeki Çin'de on yedi sene boyunca kalması ve bu süre zarfında da bizzat Kubilay Han'ın efsanevi Shangdu kentindeki sarayında konuk olmasından ileri geliyordu.

Gezimiz, Polo'nun Kubilay Han'ın yanında kaldığı ilk altı ay üzerinde yoğunlaşacak. Bu süre zarfında sizler de Kubilay Han'ın yazlık başkenti olan Shangdu'da kalacaksınız. Polo'nun huzurlu bir cennete benzettığı bu kent, asırlar boyunca ününe ün katacağından, Coleridge* gibi büyük şairlere de ilham kaynağı olacak. Her ne kadar günümüzde Shangdu'dan geriye hiçbir şey kalmasa da, yolculuk edeceğiniz zamanda şehir tüm ihtişamıyla karşınızda duruyor olacak.

Gezimizde Marco Polo ile Kubilay Han'a Shangdu'dan, Hanbalık ya da Dadu olarak da bilinen yeni başkentlerine gitme yolunda eşlik edecek-

* Samuel Taylor Coleridge, 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında yaşamış İngiliz şair, eleştirmen ve filozoftu. *Kubla Khan* gibi eserlerin yazarı olmakla beraber, Romantizm hareketinin kurucuları arasındaydı. *Kubla Khan* isimli eserinde Kubilay Han'ın Shangdu'daki sarayını cennet gibi bir yer olarak betimlemesinin de afyonun etkisiyle olduğuna inanılıyordu. (ç.n.)

siniz. Dedesi Cengiz Han tarafından harabeye çevrilen kenti yeniden inşa ettiren Kubilay Han, Hanbalık'ı artık yeni başkentleri olarak kullanmak istiyordu. I-Ching'e^{*} danıştıktan sonra başkentin ismine karar veren Kubilay Han, daha sonra yeniden kurulan bu şehre bir dizi görkemli saray ve park da yaptırmıştı.

Kubilay Han tarihin en geniş kara imparatorluğunun hâkimi olarak, başkentinin de yine imparatorluğunun tam ortasında olmasını seçmişti. Rus, Pers İmparatorluğu, Orta Asya ve Çin topraklarının tamamını kaplayan bu imparatorlukta, birden fazla dili rahatlıkla konuşan insanların çokluğuna şaşıracaksınız. Hepsi de akın akın yeni başkente gelen bu insanlar, şehre çokkültürlülük özelliği kazandıracaklar. Gezimiz sırasında, saray halkının yanında kaldığınız sürece birçok ritüele de tanık olacaksınız. Ayrıca yolculuk edeceğiniz zamana denk gelen İmparator Kubilay Han'ın doğum günü ile Moğol yılbaşı gibi iki büyük kutlama da yine gezinizi renklendirecek olaylardan olacak. Bu iki önemli günün şerefine düzenlenecek olan kutlamalar, hem sembolik açıdan hem de kültürel açıdan büyük önem taşıyacak.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: KUBİLAY HAN VE POLO AİLESİ

Rakiplerini saf dışı bırakan Kubilay Han, 1260 yılında Moğol İmparatorluğu'nun Büyük Kağan'ı ilan edilmişti. İmparatorluğu her ne kadar Moğol topraklarının batı alanlarını kapsasa da, Kubilay Han hükümdarlığı boyunca daha çok Çin ve buna komşu ülkelerle ilgilenmişti. İlk olarak topraklarına Tibet, Kore ve Yunnan'ı katan Büyük Kağan, daha sonra odak noktasını Çin'e çevirerek dedesi Cengiz Han'ın başlattığı işi tamamlamaya karar vermişti. Cengiz Han sağken, Çin'in Jin Hanedanı tarafından yönetilen kuzey bölgesini ele geçirebilmişti. Fakat nüfus açısın-

dan yoğun olan zengin güney kesimleri ise halen Song Hanedanlığı'nın yönetimindeydi. Çin'in tamamını almak isteyen Kubilay Han, yüzlerce gemi, binlerce asker ve daha önce hiç görülmemiş silahlarla güney bölgesine sefer düzenlemiş ve sonunda bu topraklar da Moğol İmparatorluğu'na katılmıştı.

Kubilay Han'ın ünü ise İpek Yolu boyunca dillere destan olmuş, kervanlar tarafından kulaktan kulağa aktarılan hikâyeler sayesinde Avrupa'ya kadar gelmişti. Marco Polo'nun kâşif ruhlu babası Niccolo ve amcası Maffeo ise bu sırada ticaret yapmak

* Değişimler Kitabı olarak da bilinen I-Ching, Çin kültürünün temel eserlerinden kabul edilen en eski klasik metindir. Bir bilgelik kitabı olduğundan, insanlar bir işe kalkışmadan önce bu kitaba danışır ve buradaki bilgelik yazılarını kendi durumlarına göre yorumlardı. (ç.n.)

ümidiyle dolaştıkları Kafkaslar'dan ayrılarak, Çin'e doğru gitmeye karar vermişlerdi.

Şans bu ya, Kubilay Han da aynı anda Çin'de Hristiyanlığı yaymak için birilerini arıyordu. Annesi Hristiyanlığın Nasturi mezhebine mensup olduğundan, Kubilay Han Taoizm, Budizm ve İslam'ın yanı sıra Hristiyanlığa da özel bir ilgi duyuyordu. Kubilay Han zeki bir adam olduğundan, bir dini diğerinden üstün tutarsa belaya da davetiye çıkarmış olacağını anlamıştı. Üstün tuttuğu dinin mensupları hükümdardan aldıkları güçle kendi başlarına hareket etmeye kalkabilir, aşağı gördüğü dinlerin mensupları ise öfkelenerek Kubilay Han'a komplo düzenleyebilirlerdi. Hristiyanlık hariç diğer tüm dinler imparatorlukta varlığını sürdürdüğünden, Hristiyanlık dinini de diğerlerine eşit gördüğünü göstermek için Kubilay Han bu dini yayacak birilerine ihtiyaç duyuyordu.

Bu sebepten Venedikli gezginler Kubilay Han'ın topraklarına geldiklerinde oldukça sıcak bir şekilde karşılandılar. Hükümdar tarafından oldukça iyi bir şekilde ağırlanan gezginler, kısa bir süre sonra Kubilay Han'ın verdiği görevi yerine getirebilmek için ülkelerine geri döndüler. Olabilecek en kısa zamanda Papa tarafından seçilen 100 görevli ile Hristiyanlık dininde kutsal sayılan birkaç emanet getirmeleri istenen gezginler, iki senenin ardından hazırlıklarını tamamlayarak tekrar yola düştüler.

Tatar gysileri içinde Marco Polo.

Fakat bu kez yanlarında o zamanlar henüz on beş yaşında bir genç olan Marco da vardı. 1271 senesinin Eylül ayında yola çıkan kabile, ellerinde Papa'nın emaneti bir mektupla yıllar sürecektir bir yolculuğa adım attılar. Kudüs'te dinlenmek için ara verdiklerindeyse Hz. İsa'nın kabri olduğu rivayet edilen yerden kimsenin haberi olmadan bir parça kutsal yağ alarak, bunu da götürecekleri diğer kutsal emanetlerin yanına koydular.

Kafilenin Çin'e varması tamı tamına üç sene sürdü. Yolculukları Papa'nın politikaları sebebiyle en başında biraz gecikmiş, sonrasında saldırıya uğrayan yerlilerden korunmak için düz yollar yerine amansız çöller ve karla kaplı dağlardan gitmeleri sebebiyle bir hayli uzamıştı. Fakat 1275 yılında nihayet Kubilay Han'ın topraklarına vardıklarında, kabile de sonunda rahatla kavuşmuştu. Venedikli gezginlerin topraklarına geldiğini haber alır almaz Kubilay Han, kabileye eşlik etmeleri

için bir Moğol birliği göndermişti. Böylece yolculuklarının geri kalanında huzurlu bir şekilde ilerleyen gez-

ginler, 1275 yılının yaz ayında Kubilay Han'ın sarayına varabilmişti.

GEZİ ZAMANI

Gezimize başlangıcınız Niccolo ve Marco Polo ile ilk kez karşılaşacağınız bir dinlenme yeri olacak. Kubilay Han'ın toprakları boyunca uzanan birçok dinlenme yerinden biri olan bu yer, kafilelerin hem haber alma noktaları hem de enerji depolama durakları olarak hizmet veriyor olacak.

Sizin ekibe katılacağınız dinlenme yeri ise Shangdu'ya birkaç günlük yol mesafesinde olan Xuanha olacak. Dağların arasında, güzel bir havzaya kurulmuş bu yer, kafilenin erzak ikmal yapacağı nokta olacak. Ayrıca kafiye yolculuk boyunca eşlik edecek olan Moğol birlik de burada bekliyor olacak. Kafileyeye yeni katıldığınızdan, size birkaç angarya iş verilmesine hazırlıklı olun. Yine de zaman geçtikçe, Marco Polo ile beraber Kubilay Han'ın sarayına girme şerefine erişebileceksiniz.

Ayrıca istediğiniz takdirde ister Shangdu'da, ister Hanbalık'ta imparatorluğu çekip çeviren binlerce kişilik çalışan ordusuna da katılabileceksiniz. Aşçı, sanatkar, hizmetçi, soytarı, tarihçi, tercüman, gökbilimci, doktor, kütüphaneci, tapınak bekçisi, müzisyen ya da mimar olabilir, tüm bu rolleri özgürce deneyerek, her birinin özelliklerini tek tek yaşayıp keşfedebilirsiniz.

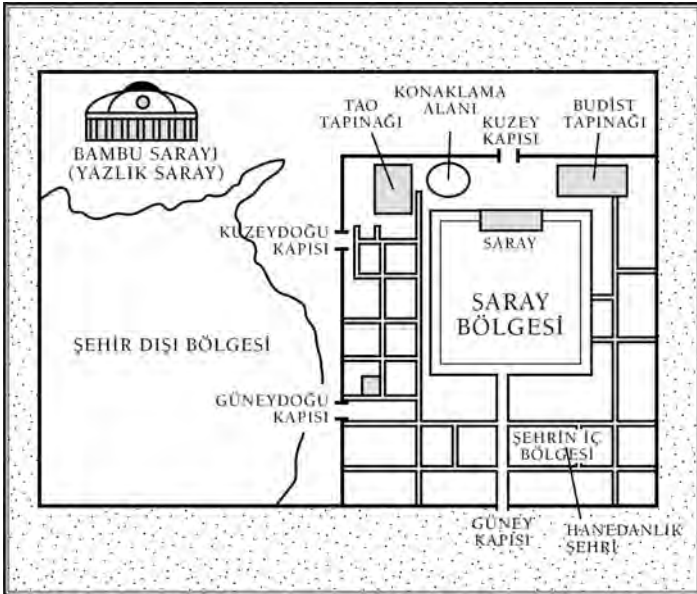
Yolculuk edeceğiniz zamanda kullanılan giysilere gelecek olursak, ilk olarak bu dönemde kullanılan materyalin oldukça otantik olduğunu belirtmeliyiz. Yaz için pijamaya benzer bir giysi giyerken, kışınsa koyun derisinden üstlere ve kürklere sarınacaksınız. Ayaklarınız kalın botlarla sıcak kalırken, başınız ise her yerde görebileceğiniz kürklü Moğol şapkalarıyla bölgenin soğuşundan korunacak. Gezi boyunca harcamanız için ayrıca yeterli miktarda paranız da olacak. Kâğıt paralara meraklı olan Kubilay Han, Çin'de birkaç yüz yıldır kullanılan bu paralara üç yenisini daha ekletmiş. İkisi gümüşlerle bezeli, biri ise ipekten yapılma olan bu kâğıt paralar, üretim aşamalarında da oldukça ilginç bir işleminden geçiyor. Dut ağacının iç kabuğunun ezilmesi ve daha sonra tahta kalıplara konularak şekillendirilmesinden oluşan bu kâğıt paralar, Kubilay Han'ın imparatorluğunda gittiğiniz her yerde geçerli olacak.

SHANGDU ŞEHİRİ

Efsanevi şehir Shangdu'ya *obo* adı verilen kutsal dikitler ve tapınaklarla bezeli tepeleri aşarak ulaşacaksınız. Bu sırada yanınızdan geçmekte olan vasıta trafiğine dikkat edin. Çoğu öküz ya da Tibet sığırları tarafından çekilen yük arabaları, farklı farklı patikalardan giderek sonunda büyük şehre çıkan yol üzerinde buluşacak. Her gün neredeyse 500 yük arabası Shangdu'nun 120.000 sakinini doyurmak için bu yolu kat edecek.

Fakat siz şehre, bu patikalar yerine Kubilay Han'ın koleksiyonundaki en değerli hayvanlar olan binlerce beyaz safkan atın yürüdüğü Kral Yolu'ndan varacaksınız. Kral Yolu üzerinde göreceğiniz hayvanlar arasında salgı bezlerinden elde edilen misk maddesi parfüm yapımında kullanılan misk geyiğini de göreceksiniz. Şehre girdiğinizde karşınıza ilk olarak şehrin dışına kurulmuş kerpiç evler çıkacak. Bölge sakinleri arasında tüccarlar ve iştah kabartan ürünlerini sıra sıra tezgâhlarda sergileyen satıcılar olacak.

Bu bölgeyi geçtikten sonra şehrin içine doğru ilerleyerek gerçek Shangdu'ya adım atacaksınız. Şehrin kurulduğu alan, Kubilay Han'ın önde gelen şehir planlamacısı Liu Bingzhong ile Altın Nilüfer İstişare Heyeti üyeleri tarafından seçilmiş olacak. Eskiden Ejderha Sırtı olarak bilinen yöre de adını burada yaşadığına inanılan bir ejderhadan almış.

Shangdu'nun yapısına baktığımızda, şehrin toplamda hepsi kare şeklinde olan üç bölgeden oluştuğunu görüyoruz. Shangdu'nun en dışında, yaklaşık sekizer metre yüksekliğinde şehir duvarları bulunuyor. Şehrin dış duvarlarını kaplayan kale burçları ve kuleler ise bir buçuk kilometreden fazla bir alana yayılmış olarak karşınıza çıkacak. Şehir duvarlarını aştığınızda gözünüze üzerlerine düşen ışık huzmeleriyle parıl parıl parlayan mavi, yeşil ve kırmızı renkli çatılar çarpacak. Şehirden içeri girip de meydana ürünlerini satmaya çalışan satıcıların ve orada bulunan ahalinin arasına karıştığınızda, nereye bakacağınızı şaşıracaksınız. Fakat siz her ne kadar şaşırmış olsanız da, bastığınız yere iyi bakın. Çünkü her an toprağın içine kazdığı hendeği kendisine ev, üzerine koyduğu otu da çatı yapmış yoksul bir insanın meskenine düşebilirsiniz.

Etrafa ve en önemlisi de önünüze bakarak şehrin iç kısımlarına doğru bu şekilde ilerlerken, karşınıza çıkacak olan Batı Kapısı Pazarı'na bir göz atmayı unutmayın. Pazar yerinde yapılan ticaret çoğunlukla at, koyun ve inek gibi hayvanların alınıp satılmasından ibaret olacak. Uğramanızda fayda olan bir başka yer ise Kuzey Bahçesi adı verilen bir tür hayvanat bahçesi olacak. Puma, kaplan, kartal ve diğer birçok egzotik hayvanın yer aldığı bahçe, şehrin eğlence noktalarından biri olarak sizleri ağırlayacak.

Fakat sizin asıl odak noktanız ise şehrin surlarla çevrili bölgesi olacak. Buraya Saltanat Kapısı olarak da bilinen Güney Kapısı'ndan giriş yapacaksınız. Şehrin iç bölgesinin etrafını çevreleyen hendekten geçerek, sağlı sollu evlerle döşenmiş yolda yarım kilometre kadar yürüyeceksiniz. Ardından sizi bir kapı daha karşılayacak. Bu kapıdan girişinizle beraber Kubilay Han'ın ailesi ve görevlileri için inşa edilen, daha küçük ölçekli sarayları göreceksiniz. Bu ufak sarayların yanı sıra şehrin bu kısmında tapınaklar ve devlet binalarıyla da karşılaşacaksınız.

Nihayet önünüze çıkan bir başka hendeğin ardından şehrin en içte kalan ve en önemli bölgesine adım atacaksınız. Ana sarayın bulunduğu bu yerde aynı zamanda görkemli renkleriyle etrafı süsleyen birçok çadır köşk de bulunacak. Her köşk kendine özel bir de isme sahip olacak. Berraklık, Kutluluk, Bilgelik, İyilik, İtır ve Cennet Hâkimi adlı çadır köşkler kendilerine has şekilleriyle de ilginizi çekecek. Etrafınızdaki çadır köşkları yeteri kadar inceledikten sonra derin bir nefes alın ve saraya girmeye hazır olun. 106 metre yüksekliğindeki iki katlı saray, Kubilay Han'ın adına yaraşır bir ihtişama sahip olacak. Sarayın dış cephesinde kullanılan beyaz tuğlalar, Kubilay Han tarafından özel olarak getirtilmiş.

Bilinen dünya üzerindeki çoğu yerin hâkimi olan Kubilay Han, ziyaretçilerini bekletmeyi âdet edindiğinden, siz de saraya kabul edilmeden önce biraz bekletileceksiniz. Ziyaretçilerin saray içini dolaşırken giymeleri için özel olarak hazırlanmış beyaz deriden pabuçları ayağınıza geçirdikten sonra da görevliler tarafından içeri alınacaksınız. 120'den fazla odayı içinde barındıran saray binasında dolaşırken âdeta bir labirentte olduğunuz hissine kapılacaksınız. Kubilay Han'ın huzuruna kabul edileceğiniz odaya gelmeden önce sarayın ana avlusunu ve Ulu Huzur adındaki dinlenme yerini geçeceksiniz. Şair Zhou Boqi burada inşa edilmiş olan yapıyı şöyle betimleyecek: "Mertek üstüne mertek konulmuş, çıkılmış kat kat mavi semalara; yedi görkemli sütun üzerine asılmış altın renkli bir manzara."

Bu güzel yeri de arkanızda bırakarak Niccolo ve Marco Polo'yu hükümdarın odasına kadar takip edeceksiniz. Odanın kapısından içeri girdiğinizde karşınıza kısa ve gürbüz bir adam olan Kubilay Han çıkacak. Vücudunda gut hastalığının emarelerini taşıyan Kubilay Han, hayatının sonraki dönemlerinde de bu hastalıktan mustarip olacak. Buluşma gününüzde altın sırmalarla bezenmiş ihtişamlı bir kaftan giymiş olan hükümdar, siyah gözleri ve delici bakışlarıyla her hareketinizi en ince ayrıntısına kadar inceleyecek.

Papa görevlilerini yanlarında getirmemiş olmaktan duydukları endişe sebebiyle Kubilay Han'ın karşısında diz çöken Niccolo ve Marco Polo ile beraber siz de diz çökeceksiniz. Fakat endişelenmeyin. Kubilay Han baba ve oğlu gördüğüne o kadar çok sevinmiş olacak ki, bu tür konular önemsiz kalacak. Siz de elbette Niccolo ve Marco Polo ile beraber gelen saygıdeğer bir konuk ve bir dost olarak aynı muameleyi göreceksiniz.

SHANGDU ŞEHRİNDE GÜNLÜK HAYAT

Kubilay Han'ın zamanına yaptığınız bu gezimizde *yurt* adı verilen çadırlarda kalacaksınız. Doğu Kapısı'nın yakınlarındaki konaklama alanına kurulan bu çadırlar, tüccarlar ve önemli kimseler tarafından kullanılıyor olacak. Sizin kullanacağınız yurt, ahşap kafes işi ve keçe kaplamalı olacak. Çadırın içi de yine keçe ve vahşi hayvan figürleri ile dekore edilmiş olacak. Ayrıca ateş, su, toprak, metal ve ağaç

elementlerini yansıtan semboller ile zincirleme çekiç ya da alkhan kee adı verilen geometrik şekiller de Moğol çadırlarını süsleyen diğer ayrıntılar olarak gözünüze çarpacak.

Moğolların yaşadıkları göçebe hayat göz önüne alınırsa, ihtiyaç gidermek için gerekli olan düzenlemelerin oldukça ilkel kaldığına şaşırılmamak gerekir. Toprağa açılan basit bir delik tuvalet işlevi görecektir; fakat işin iyi

tarafı işlem tamamlandığında hemen yanınızda tuvalet kâğıdı bulabilmeniz olacak. Çinliler 600 yıldır tuvalet kâğıdı kullandığından, Moğollar da bu alışkanlığı edinmiş olacaklar. Yaygın olan bir inanışa göre açık tuvalet delikleri hayaletler tarafından mesken tutuluyor. Bu istenmeyen misafirleri göndermek için Cennetin Hâkimi adıyla bilinen Çin'in en büyük tanrısının, tuvalet tanrısı Mor Kız aracılığıyla tuvaletleri kutsadığına inanılıyor. Efsaneye göre bir zamanlar bir kadın, kocasının ikinci karısını o kadar çok kıskanmış ki, sonunda bu kadını derin bir tuvalet deliğine iterek öldürmüştü. Cennetin Hâkimi ise bu zavallı ruha öylesine acımış ki, tuvalet deliğine düşürülen bu kadını kutsayarak ölümsüz yapmış.

Tuvalet konularını bir kenara bırakacak olursak, çadırınızda geçireceğiniz zaman boyunca Moğol tarzında, doğayla iç içe yaşam biçiminin fazlasıyla keyfini çıkaracağınızı söyleyebiliriz. Günler uzun, hava da sıcak olacağından, gündüzleri çadırınızda oturup, akşamları da yıldızlarla donatılmış gökyüzünün altında yemek yemek eminiz sizler için bambaşka bir deneyim olacaktır.

Yeme İçme

Her ne kadar Shangdu'daki nüfusun çoğunluğunu Çinliler oluştursa da, Kubilay Han hayatın her alanında Moğol kültürünün baskın olmasına özen göstermiş. Şehirdeki yeme içme kültürü de yine aynı şekilde birebir Moğol kültüründen etkilen-

miş. Shangdu halkının beslenme düzenlerinde kımızın büyük bir yeri var. Moğolcada *airag* adıyla da bilinen hafif alkollü bu içecek, kısırak sütünden yapılıyor. Gideceğiniz her yerde kımız ikram edileceğinden, bu içeceğin tadına bir an önce alışmanız sizin de yararınıza olur. Kısırak sütünün kaynatılıp çökeleğimsi bir kıvam elde edilmesiyle oluşan *orom* ve bu karışımdan elde edilen *byaslag* peyniri yine gezi boyunca deneyeyeceğiniz ilginç tatlardan olacak.

Moğol mutfağının diğer tatlarına gelecek olursak, ilk olarak *buuz* adı verilen buharda ya da suda pişirilen Moğol mantısından bahsetmemiz gerekir. Sıcak taşlarda pişirilen kuzu eti de tadı damağınızda kalacak lezzetler arasında yerini alacak. Çorbalar da yine göçebe Moğol toplumunda oldukça önemli bir yere sahip. Otuz kadar kuzu kemiğinin bir kazanda haşlanıp, suyuna çorba yapılmasıyla elde edilen *Borbi Çorbası* farklı tadıyla sizlere gerçek Moğol kültürünü tanıttacak.

Kubilay Han'ın imparatorluğu farklı kıtalara yayıldığından, Moğol yemeklerinin dışında diğer kültürlerden yemekler de bulmak mümkün olacak. Rus topraklarından gelen ve içinde kuzu bacağı, kakule, nohut, kuş iğdesi, kuzu kaburgası, Çin lahanası ve ısırganotu bulunan Kuş İğdesi Çorbası rafine lezzetiyle sizi başka bir diyara götürecektir.

Deneyebileceğiniz bir başka lezzet de ince kıyılmış kuzu eti, kuyruk yağı, mandalina kabuğu, zencefil,

tuz ve bilumum baharat çeşitleri kullanılarak hazırlanan “Kuyruk Yağlı Yugba” yemeği olacak. Bu yemeklerin yanı sıra yine kuzu eti, yumurta, zencefil, kuzu bağırsağı ve mantarla birlikte hazırlanarak servis edilen erişte yemekleri de gezi boyunca karşılaşabileceğiniz yemekler arasında olacak.

Sizlerin de anlayacağı üzere Moğol topraklarında vejetaryenlik fazlasıyla zor olacak. Yine de etsiz erişte yemekleri veya kuru üzüm ya da lorla tatlandırılan pirinç yemekleri kurta-ricınız olabilir. Veganlar için naçizane tavsiyemizse, bu gezipde en iyisi evlerinde kalmaları olacak.

AV GELENEĞİ

Shangdu’da kaldığınız süre boyunca, Kubilay Han’ın şehrin kuzeybatısında kalan özel parkında dolaşma şansınız olacak. Park üzerinde yer alan süs çeşmeleri, ırmaklar, özenle biçilmiş çimler ve kuytu ağaçlıklar her ne kadar cenneti andırsa da, bu alan aslında Moğol kültürünün vazgeçilmez bir parçası olan av geleneğinin sürdürülebilmesi için oluşturulmuş olacak. Kubilay Han’ın parkına yalnızca avda kullanılmak üzere birçok ge-yik, yabani tavşan ve kuş yerleştirilmiş. Avlanma işi göçebe toplumlarda âdet olduğu üzere at sırtında, ok ve yayla yapılacak. Bu fazlasıyla güç bir iş olduğundan, daha önceden binicilik eğitimi almamış olanlar fazlasıyla zorlanacaklar.

Kubilay Han akdoğanla avlanırken –15. yüzyılda yazılan Livre des Merveilles du Monde adlı kitaptan bir minyatür resim.

Av hayvanlarının yanı sıra, avcılara eşlik etmeleri için çoban köpeği, tazi ve av köpeği cinslerinde köpekler de yine Kubilay Han tarafından par-ka getirilmiş olacak. Fakat burada göreceğiniz hayvanlardan en ihtişamlısı akdoğan olarak karşınıza çıkacak. Çoğunlukla Kore ve Mançurya'da yetiştirilen bu yarı artık bölge kuşu, genellikle beyaz üzerine siyah benekli ya da yalnızca beyaz renkli olarak biliniyor olacak. Devasa kanat genişliği olan akdoğanlar, kanatlarıyla bir geyiği kolayca alt ederek sizleri hayrete düşürecek. Sizleri şaşkınlığa uğratacak bir diğer sahne de Kubilay Han'ın çitalarını serbest bıraktığı an olacak. Avcılarının peşinde son sürat koşan bu çevik hayvanlar, gerçek bir avcının aslında nasıl olduğunu izleyenlere gösterecek.

Avlanmayı bir kenara bırakacak olursak, parkta görmeniz gereken bir diğer unsur da Kubilay Han'ın Bambu Sarayı olacak. Bu hanlara layık çadır saray, aynı zamanda Kubilay Han'ın resmi görüşmelerini yaptığı yer olacak. Çadır saray boydan boya postlarla kaplanmış olacak; ancak halı olarak kullanılan bu hayvan postları inanılmaz büyük boyutta olduğundan, hazırlanma işlemi sırasında da yine oldukça büyük bir işçilik gerekecek. Hem bir yeri kaplayacak kadar büyük, hem de bir yerden bir yere taşınabilecek kadar hafif olması gereken bu halılar, yapım aşamasında gösterilen ustalıklı sizlerin takdirini kazanacak. İki yüz ipek urganla tutturulan çadır, her biri altın ejderha şeklinde olan sütunların üzerine kurulmuş olacak. Muhteşem büyüklüğüne rağmen, Kubilay Han'ın çadır sarayı sanki havada süzülüyormuş gibi gözükcek. Bir masal kitabından ya da kulaktan kulağa anlatılage-len bir efsaneden fırlamış gibi duran bu görüntü, Kubilay Han'ın gezisi ile ilgili unutamayacağınız sahnelerden biri olarak hafızanıza kazınacak.

İBADET ALIŞKANLIKLARI

Shangdu şehri, birçok Budist ve Tao tapınağına ev sahipliği yapmasıyla biliniyor olacak. Bu tapınaklardan en büyüğünde ise birkaç yüz rahip halka hizmet verecek. Tapınakların tümü günümüzde de kullanılan pago-da stilinde inşa edilmiş olacak. Kat kat çatıları, canlı renkleri ve ejderha motifleri olan bu tapınakların içini ise altın tanrı heykelleri süsleyecek. Tapınakları yeteri kadar inceledikten sonra istediğiniz birine girebilir ve sürekli yanan tütsü kokusu eşliğinde binlerce yıldır değişmeden kalmayı başarmış dini törenlere katılabilirsiniz.

Kubilay Han her ne kadar herhangi bir dini diğerinden üstün tutma

eğiliminde olmasa da, Budizm dinindeki Savaş Tanrısı Mahakala'yı kendi sinin koruyucu azizi olarak seçmiş. Kapkara yüzü, ateş saçan gözleri, çılgın sarı saçları ve kafasına süs olarak taktığı kafataslarıyla tam bir savaşı görünümündeki bu tanrı, Kubilay Han'ın gözdesi olarak yerini almış. Fakat Mahakala'yı gözdesi yapması, Kubilay Han'ın kendi köklerini unuttuğu anlamına gelmiyor. Shangdu'da halen en çok Moğol kültüründen gelen ibadet şekillerinin uygulandığını göreceksiniz.

Dairesel bir zaman kavramına dayanan Moğol dininde, her şey Tanrı'nın bir parçası olarak kabul ediliyor. Bazı hayvanlar totem işlevi görürken, Moğol halkının ataları olduğuna inanılan mavi kurt ve kırmızı geyik ise Moğol kültüründe özel bir yere sahip olmalarıyla biliniyor. İnanişeye göre evrene, Gök Tanrı *Tengri* hükmediyor. Göğün yedi katından en yüksek katının mavi cennet olduğuna inanılıyor. Gök Tanrı *Tengri*'nin erkek olan 99 Gök Ruhundan 55'inin beyaz renkte ve iyi, 44'ünün ise siyah renkte ve kötü olduğuna inanılıyor. *Tengri*'nin kadın olan 77 ilahesi (*natigai*) ise Toprak Ana tarafından idare ediliyor.

Shangdu'da bulunan en büyük tapınağa giderek, burada şamanların ritüellerini izleyebilirsiniz. Psişik güçlere (*hii*) sahip olduğu düşünülen bu şamanların, yaşayanların dünyasıyla ölülerinki arasında yolculuk yapabildiklerine inanılıyor. Şamanların ayrıca Koruyucu Ruhlar ve Ata Ruhları ile de iletişime geçtiklerine inanılıyor. Tapınaktaki ritüelde kam davuluyla (*tuur*) tuttuğu ritim eşliğinde bazı gizemli sözler mırıldanacak olan şaman, bu sırada bir muska (*dalbuur*) ve dışı metal bir de ayna (*toil*) taşıyor olacak. Bu eşyalar şamanın psişik bir saldırıdan korunmasına yardımcı olurken aynı zamanda evrenin tüm enerjisini de içine doldurmasına yardımcı olacak. Ritüel deneyimini daha da yoğun olarak yaşamak için sizlere alkol ve tütün de teklif edilecek. Ardıç tütsüsü ise içinize çekmeniz halinde halüsinasyon görmeye yol açacak. Tavsiyemiz kendinizi akışa bırakmanız ve eğer her şey uygun olacak şekilde denk gelirse, uzay ve zamanda bu kez ruhunuzla yolculuk yapmaya açık olmanız.

SHANGDU'DAN AYRILIŞ

Shangdu'yu ziyaretiniz, geleneksel olarak yazın bittiği gün sayılan 28 Ağustos'ta son bulacak. Aynı gün Hanbalık'a gitmek için yola çıkacak olan Kubilay Han, büyük bir törenle uğurlanacak. Tanrıları onurlandırmak için beyaz kısağından sağılan sütü yere saçan hükümdara, din adamları eşlik edecek.

Yalnızca kendilerine ayrılan kısarak sütünü içen din adamları, daha sonra Büyük Mavi Gök olarak da bilinen Tengri'ye şükranlarını sunacaklar.

Bu ritüelin ardından, Kubilay Han ve yüzlerce görevlisi ile beraber Hanbalık'a doğru yola çıkacaksınız. Hedefiniz günde 20 kilometre yol aşarak, yaklaşık üç haftada şehre varmak olacak. Yolda giderken tek görevi Kubilay Han'ı yılda bir kere misafir etmek olan bir dizi kasabadan da geçeceksiniz. Bu duraklardan ilki Hangzhou olurken, bunu Liang Tai ve ardından da Chagan Nor izleyecek. Beyaz Göl olarak da bilinen Chagan Nor kasabası, kuğuları, keklikleri, sülünleri ve turnalarıyla meşhur bir yer olarak bilinecek. Bu kasabaları da geçtikten sonra kafilenin karşısına Zhongdu, Zhangbei, Zhangjiaku, Xuanhu, Tumu ve Karabalsagun çıkacak.

Buradan 50 kilometre kadar ilerlediğinizde ise dağların arasında kalmış olan geniş düzlüğe, yani Hanbalık şehrine varacaksınız. Günümüzde Pekin şehrinin olduğu yere kurulan Hanbalık şehrine, Kubilay Han'ın geliş şerefine görevliler tarafından iyice düzleştirilip güzelleştirilen yol üzerinden ulaşacaksınız.

HANBALIK ŞEHİRİ

Kubilay Han'ın kafilesi ile birlikte yaptığınız yolculuğun sonunda Hanbalık şehrine varacaksınız. Eskiden Dadu olarak bilinen şehrin ismi, Kubilay Han zamanında Hanbalık olarak değiştirilmiş. Gelecekte Çin'in başkenti Pekin olacak bu şehir, kalabalık nüfusu, birbirine bitişik evleri, tarıma elverişli arazileri ve şehrin yabancıları için kurulmuş hanlarıyla şimdiden büyük bir başkent olma yolunda ilerlediğini gösterecek. Şehre adınızı atar atmaz kalın bir sis tabakasının içinden geçeceksiniz. Duman, halkın ölülerini yakmak için yığıldığı odunlardan çıkacak; fakat Kubilay Han yakın bir zamanda ölülerin şehir içinde yakılmasını yasaklayacağından bu görüntüler de tarihe karışacak. Şehirde farklı olarak tanımlayabileceğiniz bir diğer unsur da burada hayat kadınlarının çokluğu olacak. Kubilay Han yeni başkentinde bu işi de yasaklayacak.

ŞEHİRİN ETEKLERİ

Hanbalık'ın etekleri, Çinlilerin, Moğolların, Arapların, Türklerin ve Hintlilerin yan yana yaşadığı bir yer olma özelliğiyle sizlere çokkültürlülüğün resmini çizecek. Burada her kültürden insanla tanışacak; bölgeye ipek, baharat, inci ve daha birçok değerli mücevher getiren tüccarlarla iş yapacak;

sokak cambazlarıyla eğlenecek ve her köşede satılan lezzetli sokak tatlarından deneyeceksiniz. Şehrin bu dış bölgelerinde deneyeceğiniz tatlar çoğunlukla Çin mutfağını yansıtıyor olacak. Özellikle Çin'in kuzey bölgeleri ile Çin sınırları içerisinde yer alan bir devlet olan Lu'da kullanılan pişirme tekniklerine göre hazırlanan yemekler, günümüzde evlere sipariş edilen Çin yemeklerinden çok da farklı olmayacak. Yine benzer malzemeler, benzer sos ve baharatlarla birleşerek günümüzde alışık olduğumuz benzer tatları yaratacak. Elbette lezzetli yemeklerin yanı sıra, sizlere sürekli olarak çay da ikram edilecek.

Hanbalık'ın eteklerine kurulmuş sayısız handa ise pirinç şarabı ya da bira gibi içecekleri deneme şansınız olacak. Bir taraftan içeceğinizi yudumlarken, bir taraftan da handa kalan yolcularla beraber *mahjong* isimli masa oyununu oynayabilirsiniz. Bu esnada, etraftaki birçok masada da kart oyunları oynandığını göreceksiniz. Çin'de kart oyunları 9. yüzyılın başından beri bilindiğinden, birçok yerde yaygın olarak oynanıyor olacak. En popüler olanı ise pokere oldukça benzeyen bir oyun çeşidi olacak. Eğer kart oyunları ilginizi hiç çekmiyorsa, sizlere Çin dominosunu öneririz. Üzerinde semboller olan *gwat pai* isimli domino taşları ve bir de zarla oynanan bu oyun hoş vakit geçirmenizi sağlarken, Çin satrancı da beyin jimnastiği yapmanıza yardım edecek. Han ziyaretiniz boyunca deneyebileceğiniz oyunlar arasında tavlada bulunacak. Ancak tavlanın bu zamanda büyük bahislerle oynandığı bilgisini de sizlere verelim.

ŞEHİR MERKEZİ

Hanbalık şehri de Shangdu gibi, şehir planlamacısı Liu Bingzhong'un imzasını taşıyan bir yer olarak karşınıza çıkacak. Bingzhong'un şehri planlamasına, Orta Asya kökenli bir mimar olan Ikhtiyar al-Din da katkıda bulunmuş. Şehrin en dış bölgesi yüksek duvarlarla çevrelenmiş. Şehrin daha iç bölgesinde ise saraya yaklaşıldığının habercisi olan bir duvar daha yükseltilmiş. Üçüncü duvar ise sarayı muhafaza etmek için yerleştirilmiş.

Kafileniz, şehrin kireç badanalı ana duvarına ulaştığında, buradan güneye doğru yönelecek. Siz de toplulukla beraber yaklaşık altı kilometrelik bir yürüyüşün ardından, İmparator Kapısı olarak da bilinen şehrin güney kapısına varacaksınız. Kapı, sizleri büklük büküm yolları, yüksek kaldırımları ve düzgün kanalizasyon sistemiyle büyük Hanedanlık Şehri'ne çıkaracak.

ŞEHRİN KONAKLAMA ALANI

Hanbalık'ın Hanedanlık Şehri olarak da bilinen iç bölgesine vardığınızda, Shangdu'dakine benzer yurt tarzında çadırların yerleştirilmiş olduğu bir konaklama alanına rastlayacaksınız. Büyük çadırlar önemli konuklar için ayrılırken, daha küçük çadırlar ise devlet görevlileri ve zanaatkarlar tarafından kullanılacak. Kafilenin silahlarını koymak için de kullanılabileceği bu çadırlarda kalabileceğiniz gibi, önümüzdeki aylarda oldukça etkili olacak soğuk havalardan korunmak için Niccolo ve Marco Polo ile beraber konforlu konaklarda da misafir olabilirsiniz. Kubilay Han'ın baba oğula kanı bir hayli kaynadığından, bu iki insanı burada kaldıkları süre boyunca her daim yakınında isteyecek. Ayrıca Niccolo ve Marco

Polo'nun tavsiyelerine de çok değer veren hükümdar, bu iki önemli konuyu imparatorluğunun merkezinde isteyecek. Konforlu bir konakta kalmanın yanı sıra, tuvalet konusunda da çok daha iyi imkânlarla sahip olacaksınız. Kuytu bir köşede bulunan ahşap bir yapı içindeki taş oturak ve altındaki delik tuvalet işlevi görürken, kol dayama yeri ise konfor ögesi olarak karşınıza çıkacak. Taş oturakın altındaki delik akan su üzerinde yer aldığından, sifon çekme tasası da olmayacak. İşleminizi tamamladığınızda hemen yanınızda bulacağınız yüksek kalitede imal edilmiş yumuşak ve parfümlü tuvalet kâğıdı ise sanırsınız sizler için dünyalara bedel olacaktır.

SARAYIN ÖZEL BÖLÜMÜ

Niccolo ve Marco Polo ile beraber saraya birçok kez girip çıkacaksınız. Saraya girmek için öncelikle, üç kemerli mermer köprü üzerinden geçerek sarayın çevresine kazılmış hendeği aşmanız gerekecek. Köprüyü geçtikten sonra üç kule kapısına varacaksınız. Bu üç büyük kule kapısı da sizi saraya ve Kubilay Han'ın özel bahçelerine çıkaran beş geçide sahip olacak. Bu geçitlerden birini kullanarak saraya ulaşacaksınız.

Kubilay Han'ın saray bünyesindeki topraklar üzerinde kalan yerlerden en çok önem verdiği Yeşim Adası adıyla bilinen, göl üzerindeki yemyeşil küçük bir ada olacak. Cengiz Han zamanında kendi haline bırakılan bu küçük ada, Kubilay Han zamanında bir hayli yenilenmiş. Adayı karaya bağlayan köprü yeniden inşa edilmiş; üzerinde yer alan ve içinde nadir bitkilerin yer aldığı bahçenin peyzajı yeniden yapılmış ve son olarak da adanın üzerine Altın Çiy, Yeşim Kuşağı, Davetkâr Mutluluk, Ebedi Uyum adında küçük tapınaklar inşa edilmiş. Adanın en tepesinde yer alan ana tapınak ise,

pagoda stilinde inşa edilmiş beyaz bir yapı olarak ziyaretçilerini ağırlamaya devam etmiş. Siz de bu olağanüstü güzellikteki tapınağın bir ziyaretçisi olarak burada kendinizle baş başa, huzur dolu zamanlar geçirebilirsiniz.

Ada ziyaretinizin ardından sıra, Kubilay Han tarafından inşa ettirilen yeni sarayı gezmeye gelecek. Yalnızca tek kat olarak dizayn edilen saray, mermer terasları, merdivenleri ve vernikli ahşap oymaları ile döneminin tarzını yansıtacak. Ayrıca saray, birçok ejderha, vahşi hayvan heykeli ve ünlü savaşçıların heykeline de ev sahipliği yapacak. Saray toplamda yedi büyük oda, onlarca küçük oda, hazine odaları, çalışma odaları ve Kubilay Han'ın dört eşi ve sayısız cariyesi için ayrılan birçok daireden oluşacak. Sarayın içinde nereye giderseniz gidin kılıç kuşanmış adamlarla karşılaşacaksınız. Bunlar, Kubilay Han'ın en seçkin savaşçılarından oluşan özel korumaları olacak.

Bu büyük sarayın içinde bir de küçük bir saray göreceksiniz. İşte burası Kubilay Han'ın bulunduğu yer olacak. Altın ve yeşim taşı kakmalı, gösterişli saltanat tahtında oturan hükümdar, tüm ihtişamıyla huzurundakileri gözlemliyor olacak. Tahtın hemen yanında ise dört ton ağırlığında devasa bir küp göreceksiniz. Küpün içinde iki ton kadar şarap bulunacak. Belki de gezinizin hiçbir noktasında Kubilay Han'ın ihtişamından şu an etkilendiğiniz kadar etkilenemeyeceksiniz. Saltanat tahtında misafirlerinin ağırlanmasını izleyen Kubilay Han, gücünü ve haşmetini öylesine büyük bir doğallıkla kullanacak ki, siz de bu büyük hükümdardan yayılan güven duygusuna kapılmaktan kendinizi alamayacaksınız.

TİYATRO ZİYARETİ

Kubilay Han'ın isteği doğrultusunda Çin kültürü Hanbalık'ta oldukça öne çıkarılmış. Özellikle tiyatro sanatına büyük önem verilmiş. Büyük sahnelerde gösterilen oyunlardan, taşınabilir sahnelerde sergilenen oyunlara kadar Hanbalık'ta her türlü tiyatroya yer verilmiş. İzleyeceğiniz üzere gösterilerde klasik tiyatro öğelerinin yanı sıra, müzik, şiir, şarkı, pantomim, dans ve akrobasi olacak. Ayrıca gösterilerde verilen aralarda yapılan komiklikler, aynı şakayı tekrar tekrar yaparak seyirciyi güldürmeler ve izleyenleri de gösterinin bir parçası yapmayı amaçlayan hareketler de yine bu gösterilerde yer alacak.

Klasik olarak dört sahneden oluşan tiyatro oyunlarında çoğu zaman iyi bilinen aşk hikâyeleri ve efsaneler tekrar işlenerek sahnelenecek. Güçlü bir

kadın başrol oyuncusu (*tan*) eşliğinde aktarılabacak olan senaryoda, özgünlük fazla rağbet edilen bir özellik olmayacak. Burada amaç, seyircinin halihazırda bildiği hikâye ve karakterleri sahnede izleyerek keyif alması olacak. Her oyunda istisnasız bir komik karakter (*ch'ou*), bir komik ama kötü karakter (*chou*) bir de kötü kadın karakter (*ch'atan*) olacak. Her oyunda aynı olan bir diğer unsur da oyuncuların mimikleri olacak. Mimikler birbiri ardına eklenerek, jestlerle beraber bir durumu anlatmak için kullanılacak. Mesele âşık olan oyuncu önce öksürük krizine girecek ardından inanamayarak gözlerini ovuşturacak.

Sahnede sergilenen her şeyi bir araya getirerek oyuna süreklilik katacak olan unsur ise müzik olacak. Müzik kulağınıza ilk başta ahenksiz ve uyumsuz gelse de, sabırlı olun. Oyun ilerledikçe müzisyenlerin *bayin* adı verilen sekiz tonu çıkarmak için telli, tahtadan yapılmış nefesli ve vurmali çalgıları nasıl bir hünerle çaldıklarına hayret edeceksiniz. Telli çalgılardan zither, arp ve ut; üflemeli çalgılardan bambudan yapılmış flüt ve deniz kabuğu (*hailou*); vurmali çalgılardan da taştan yapılmış çan, metal ziller, davul (*bo*), gong çalgısı (*lou*) ve hayvan derisi gerilmiş davul gösteri boyunca dinleyeceğiniz enstrümanlar arasında olacak. Hepsi birer virtüöz olan müzisyenler tarafından tutkuyla çalınan bu çalgılar, dinleyenlere gösteri boyunca keyifli anlar yaşatacak.

KUTLAMA ZAMANI

Gezimiz, yılın iki önemli kutlamasının yapıldığı tarihe denk geldiği için çok şanslısınız. Birinci kutlama, 23 Eylül'de doğan Kubilay Han'ın doğum günü sebebiyle yapılacak. 6.000 kişi kapasiteli Büyük İhtişam Salonu'nda yapılacak olan kutlamaya, elbette siz de katılacaksınız. Halkla beraber salonun zemininde oturarak izleyeceğiniz bu kutlamaya Kubilay Han altın sırmalı kaftanı içinde katılırken, soylular da yine benzer kıyafetlerle gelecekler.

Salona girerken lütfen ayağınızın eşiğe değmemesine özen gösterin. Çünkü Moğol inancına göre çadıra girerken ayağın kazara eşiğe değmesi uğursuzluk sayılıyor; bile bile eşiğe basmak ise ev sahibine hakaret olarak algılanıyor. Eğer salona girerken olur da eşiğe basarsanız, kapıdaki görevliler tarafından sopayla kovalanmaya hazırlıklı olun. Böyle bir durumda tek hafifletici sebep, düzgün yürüyemeyecek kadar sarhoş olmanız olacaktır.

Katılacağınız ikinci büyük kutlama da Şubat ayının başında yapılacak olan Beyaz Şölen olacak. Moğolların yeni yıl kutlaması olarak da bilinen bu kutlama, yılın bitişiyile beraber sizin de eve dönüş vaktinizin geldiğini bildi-

Kutlamalar sırasında Kubilay Han'ın en sevdiği eşi ve özel danışmanı olan Chabi'yle karşılaşacaksınız. Moğol kökenli Chabi, Niccolo ve Marco Polo'nun yeniden saraya gelmelerinde de oldukça etkili olmuş.

recek. Kutlamalar salonda bulunan herkesin alınlarını yere dört defa değdirmesi ve ardından kısa bir ilahi ve dua okunmasıyla başlayacak. Ardından Kubilay Han, bilgeliği ve ılımlı oluşuyla bilinen sevgili eşi Chabi ile beraber uzun masanın başındaki yerini alacak. Oğulları ve eşleri de, Kubilay Han'ın ayak mesafesinde bulunan daha alçak bir platforma oturacaklar. Kutlama salonunun tam ortasında büyük bir büfe yer alacak. Büfenin üzerinde ise oldukça geniş, altından bir şarap kâsesi olacak. Görevliler bu kâseden şarap alarak, yine altın sürahilere dolduracaklar. Şaraptan ilk olarak içme onuru elbette Kubilay Han'a verilecek. Hükümdar kadehinden bir yudum aldıktan sonra da salondaki herkes aynı şekilde kadehlerini dudaklarına götürecektir. Yemek yerken de aynı gelenek uygulanacak. Bu kutlamalarda çoğunlukla Shangdu'dan hatırlayacağınız *buzz* adındaki mantı servis edilecek. Kubilay Han'a servis yapan görevlilerin ağız ve burunlarının ipek ve altın tüllerle örtülü olduğunu göreceksiniz. Bu önlem, görevlilerin nefesleri hükümdara sunulan yemeğe değmesin diye alınmış olacak.

Kutlama boyunca salondaki misafirler çalınan Moğol müzikleriyle eğlenecekler. Çin geleneğine bağlı kalarak müzisyenler yine yaylı, telli ya da vurmali çalgıları çalacaklar. Geleneksel Moğol müziğinde yaygın olarak kullanılan enstrümanlar, at başı şeklinde bir sapı olan iki telli çalgı (*morin khuur*), uzun saplı banjo benzeri üç telli bir çalgı (*shanz*), flüt (*tsuur*), obua (*ever buree*) ve zurna benzeri pirinç ağızlıklı metal bir çalgı olan (*bishguur*) olacak. Vurmali çalgılardan ise küçük ziller (*damar*) ve bendir (*tuur*) bugün sesini duyacağınız enstrümanlar arasında yer alacak. Kutlamada icra edilen müzikte kullanılan en şaşırtıcı unsur ise gırtlaktan şarkı söyleme sanatı (*hoomii*) olacak. Hem tiz hem pes ses çıkarabilen sanatçılar transa sokan melodileriyle sizleri bambaşka bir dünyaya götürecektir. Kendinizi bu melodilere bıraktığınızda ruhunuzun içten içe harekete geçtiğini ve duygularınızın canlandığını hissedeceksiniz.

Ziyafetin ardından sıra akrobat, hokkabaz ve sihirbaz gösterilerine gelecek. Gece hızlı ilerlese de, siz yine de enerjinizi bir anda harcamayın çünkü eğlence bir sonraki güne kadar devam edecek.

AYRILIŞ VAKTİ

Gezi yoldaşlarınız Niccolo ve Marco Polo kutlamayla geçen uzun bir gecenin ardından yataklarında huzur içinde uyurken, siz yavaşça yerinizden kalkıp Yeşim Adası'na doğru yola koyulun. Burada bulunan Ebedi Uyum adlı tapınak gezimizdeki ayrılış noktanız olacak.

Kaptan Cook'un İlk Destansı Yolculuğu

26 AĞUSTOS 1768–12 TEMMUZ 1771

Kaptan James Cook Pasifik Okyanusu'nu toplamda üç kez aşarak destansı yolculuklara imza atmıştı. Biz sizlere bu destansı yolculuklardan ilkinin ve belki de en çok bilinenini sunmaktan gurur duyuyoruz. Yeni Zelanda'nın sahil şeridinin ilk kez detaylı bir şekilde haritalandırıldığı ve Avusturalya'nın da ilk kez "keşfedildiği" bu yolculukta, sizler de Kaptan Cook'un mürettebatının bir parçası olarak keşfe çıkacaksınız. Yolculuk boyunca fiziksel ve ruhsal gücünüzün birçok kez sınava tabi tutulduğunu hissedeceksiniz. Sevinçleriniz de üzüntüleriniz de olacak, fakat sonunda bu çaba gerektiren yolculuğun mükâfatını da alacaksınız. El değmemiş doğa ve ayak basılmamış sahiller sizleri beklerken, vahşi doğa da görülmemiş cevherlerini sizlere sunacak. Yolculuk boyunca denizin dizginlenemeyen kudretiyle baş başa kalacak, sakın zamanlarda da Pasifik Okyanusu'nda günbatımını seyredeceksiniz.

Yolculuğunuza Plymouth, İngiltere'den başlayacak ve ardından Atlas Okyanusu'na geçeceksiniz. Yol üzerinde Madeira ve Rio de Janeiro'da demir atacak, Horn Burnu'nun etrafındaki tehlikeli geçitlerde ilerleyerek Pasifik Okyanusu'na ulaşacak, misafirperver yerlilerin kaldığı cennet gibi bir ada olan Tahiti'de birkaç ay geçirecek, sonrasında tam tersi pek de misafirperver olmayan yerlilerin yaşadığı Yeni Zelanda'ya gidecek, burada Kuzey Adası ve Güney Adası'nın etrafından gemiyle dolaşacak ve en sonunda da Avustralya'ya varacaksınız. Aynı zamanda Avustralya'da Büyük Set Resifi'nde yakından göreceksiniz ve Aborijinlerle temas kuracaksınız. Bu yeni

keşfettiğiniz kıtada Britanya İmparatorluğu adına hak iddia ettikten sonra da, oldukça zorlu geçecek olan eve dönüş yolculuğunuza başlayacaksınız.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: KEŞİF GEZİSİ

Kaptan Cook Pasifik Okyanusu'na kadar giden ilk Avrupalı değildi. Cook, ilk gemi yolculuğuna çıktığı dönemde Avrupalı coğrafyacılar arasında Terra Australis Incognita* adında yeni bir kıtanın bulunmayı beklediğine dair genel bir görüş vardı. Bu haber elbette dünyanın en güçlü deniz donanmasına sahip ülkesi Britanya'nın dışında, imparatorluklarının sınırlarını genişletmek isteyen Fransa, Hollanda, İspanya ve Portekiz gibi diğer imparatorlukları da ilgilendiriyordu.

Fakat Britanya çok fazla kuşku çekmeden şayet varsa bu toprakları bünyesine katabilmenin bir yolunu bulmuştu. Bilimsel veri toplama amacıyla bir keşif gezisi organize edilecekti. Böylece 1768 yılında Royal Society adındaki bilim topluluğu Kral III. George'a ricada bulunarak, ondan Venüs Geçisi'ni gözlemlemek amacıyla Pasifik Okyanusu'na yapılacak olan geziyi finanse etmesini istedi. Bu nadir gök olayı eğer doğru gözlemlenirse, Güneş ile Venüs arasındaki uzaklık hesaplanabilirdi.

Güneş ile diğer gezegenler arasındaki uzaklığı da hesap edilebileceği bu gezide, Kraliyet astronomu asistanı Charles Green yıldızların haritasını çıkarma işiyle görevlendi-

rilmişti. Gezinin bilimselliğini daha da artırmak amacıyla ayrıca bir grup bitkibilimci de ekibe dahil edilmişti. Bu bitkibilimciler, oldukça zengin bir adam olan ve hayatını İsveçli biyolog Carl Linnaeus'un bitki ve hayvan türlerinin sınıflandırılması için kullandığı sisteme adanmış olan Joseph Banks önderliğinde geziye katılacaklardı. Banks, öğrencisi Daniel Solander ile Fin bir doğabilimci olan Herman Spöring'i asistanları olarak atamıştı. Bu bilim insanları gezinin sonunda toplamda 110'u yeni cins ve 1300'ü ise yeni tür olan 30.000 bitki örneği toplayacaktı. Ekibe ayrıca gezi boyunca gördüklerini resmetmeleri için Sydney Parkinson ve Alexander Buchan adında iki sanatçı da davet edilmişti.

Gezinin kaptanı olarak seçilen James Cook ise Yorkshire doğumlu, çiftçi kökenli, kırk yaşında mütevazı bir adamdı. Göreve getirilmesindeki en önemli etken haritacılık konusundaki başarılarıydı. Cook, 1756-1763 yılları arasında yaşanmış olan Yedi Yıl Savaşı sırasında, Newfoundland Adası'nda bulunan Saint Lawrence Körfezi'nin haritasının çıkarılmasına yardım etmişti.

Yolculuk için Royal Society topluluğu tarafından seçilen gemi ise

* Lat: Güney'deki Bilinmeyen Toprak Parçası. (ç.n.)

Endeavour' adında, 333 ton ağırlığında ve kömürle çalışan bir gemiydi. 30 metre uzunluğunda, 9 metre genişliğinde olan gemi, düz pruvası ve kare şeklindeki arka kısmı ile oldukça sağlamdı. Yolculuktan önce geminin gövde kısmı kalafatlanmış ve geminin alt kısmına depolama alanı olarak kullanılmak üzere üçüncü bir güverte yapılmıştı. Gemi aynı zamanda bir büyük sandala, birçok küçük sandala, on adet iki kilogramlık topa, on iki adet de kendi etrafında dönebilen bombardıman silahına sahipti.

Gemi mürettebatı on dört subay, on iki kraliyet deniz piyadesi, ikisi Banks'e bağlı Afrika kökenli çalışan olmak üzere sekiz hizmetkâr ve Britanya'nın tüm bölgelerinden gelen

altmış denizciden oluşuyordu. Geminin mürettebatına ayrıca avlanmada kullanmak üzere bir adet tazı, gemideki fareleri imha etmesi için üç adet kedi, bir adet de maskot görevi gören keçi alınmıştı. Mavi sulara açılmadan önce âdet olduğu üzere kararından vazgeçen herkesin bir adım öne çıkması istenecekti. Mürettebattan on sekiz kişi bir adım öne çıkacaktı. Ekipten çıkan bu on sekiz kişinin yerine hemen birilerini bulma görevi ise Haciz Ekibi'ne düşecekti. Etrafta buldukları insanların hizmetlerini bir bakıma haczedip bu ekip, bu kişileri Britanya İmparatorluğu adına bir süre gemide çalıştıracaktı. On sekiz kişinin açığı bu şekilde kapatılmaya çalışılırken, siz de tam da bu sırada oyuna dahil olacaksınız.

GEZİ ZAMANI

18 Ağustos 1768 günü Turnchapel, Plymouth'a varacaksınız. Varış yeriniz tam olarak Harbournmouth'un hemen yakınlarındaki arnavutkaldırımlı dar ve karanlık sokak olacak. Bar ve genelevlerle kaynayan bu bölge, Haciz Ekibi için oldukça uygun bir yer olacak. Tersanenin yanındaki Boringdon Arms adlı bara girin ve birilerinin size yaklaşmasını bekleyin. Kısa bir süre sonra on iki kişiden oluşan Haciz Ekibi yanınıza yaklaşacak. Amirleri size iki seçenek sunacak. Ya cebirle ya da kendi isteğinizle sizden mürettebat katılmanız istenecek. Zaten bu iş için gönüllü olduğunuzdan, siz ikinci seçeneği tercih edeceksiniz. Gönüllüler peşin olarak ödeme almanın yanı sıra, daha iyi muamele de görecekler.

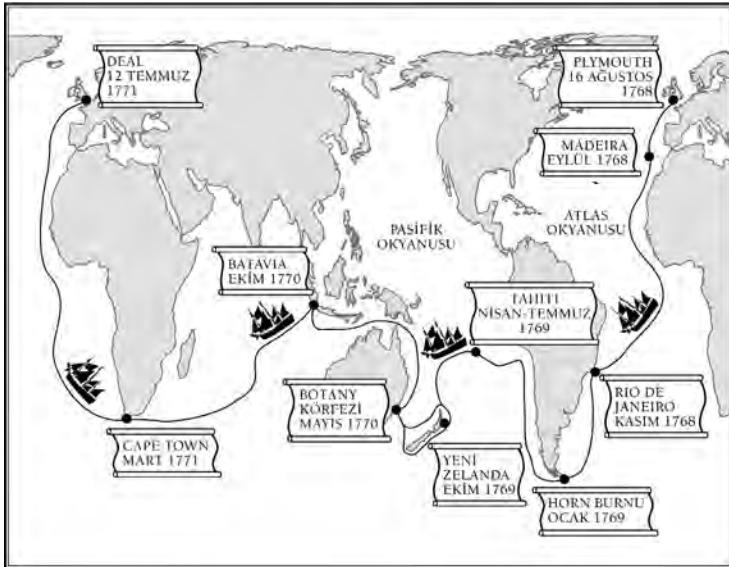
Yolculuk boyunca mürettebat arkadaşlarınızla beraber olacağınızdan, şimdiden onların yaşam tarzına alışmanızı tavsiye ederiz. Kaptan Cook ve diğer soylu beyefendiler ile gemi mürettebatı arasında gözle görülür bir uçurum olacağından, gemideki soylu sınıf ile pek fazla içli dışlı olmaya-

* En: Çaba. (ç.n.)

caksınız. Elbette gemideki konularla alakalı olarak soylu sınıfla az da olsa bir iletişim kuracaksınız, fakat bu gezimizde büründüğünüz rol sebebiyle sizin yeriniz mürettebatın yanı olacaksınız. Mürettebatla beraber göreviniz Kaptan Cook'u dünyanın bir ucundan diğer ucuna taşımak olacaktır. Unutmayın siz olmadan gemi çok uzağa gidemez.

Gemicilikle ilgili bilgileriniz, denizcilikle ilgili terimleri biliyor olmanız ve daha önce gemi yolculuğu yapmış olmanız elbette bu gezide size avantaj sağlayacaktır. Eğer denizcilikle ilgili deneyiminiz varsa, usta gemici unvanını elde edeceksiniz demektir. Fakat daha önce hiç deneyimi olmamış bir denizci adayı olmanız da pek önemli olmayacaktır. Bu durumda unvanınız karacı olacaktır o kadar. Karacı olursanız ve eğer denizcilerin yapabileceği işlere özellikle uygun bir fiziğiniz de yoksa, sizden yelkenleri indirmek için gemi direğine çıkmak gibi zor işleri yapmanız beklenmeyecektir. Bu tür tehlikeli ve insanın başını döndüren görevler üst yelkenci adı verilen mürettebatın en genç ve en atik denizcileri tarafından yapılacaktır.

Siz ise güvertede çalışarak yelken halatlarını taşıyacaksınız. Çalışırken kullanabilmeniz için arka cebinizde katlı olarak saklayacağınız bir de bıçak olacaktır. Fakat esas göreviniz nöbet tutmak olacaktır. Geminin sizin sorumluluğunuzda olan belli bir tarafında sekiz saat boyunca nöbet tutacaksınız. Normalde üst üste üç gece bu şekilde nöbet tutulurken, Kaptan Cook'un anlayışı sayesinde sizler yalnızca iki gece nöbette olacaksınız.

GEMİDE HAYAT

Ne Giymeli:

Gemide giyeceğiniz kıyafet pratikliğe yönelik olacak. Uzun kollu, kısa manşetli pamuk ya da ketenden yapılmış bir gömlek, üzerine geçireceğiniz tek sıra düğmeli bir yelek, altına giyeceğiniz dizlere kadar inen bir pantolon ve soğuk olursa giymeniz için düşünülmüş yün bir ceket mürettebatın ve sizlerin giyeceği kıyafetler olacak. Üzerine geçireceğiniz şapka ise denizcilerin olmazsa olmazı elbette. Uçları yüzünüze yağmur gelmesini engellemek için dışa doğru kıvrık olan üç köşeli bir şapka ya da yün örgüden yapılma kahverengi bir bere takabilirsiniz. Ayaklarınızda ise üzerinde pirinçten bir toka olan siyah deri ayakkabılar olacak. Fakat güvertede çoğunlukla yalınayak dolaşacağınız için bunun pek bir önemi olmayacak. Eğer isterseniz son olarak tarzınızı siyah bir bandana ya da renkli bir atkıyla tamamlayabilirsiniz.

Ne Yemeli:

Bu uzun yolculukta ruhsal ve fiziksel sağlığınız çoğunlukla gemide çıkan yemeklere bağlı olacak. Kaptan Cook'un talimatı üzerine gemide çıkan yemekler, C vitamini eksikliğinden ortaya çıkan ve ölümcül olabilen iskorbüt hastalığını engelleyecek şekilde düzenlenecek.

James Lind tarafından yapılan ve sonuçları 1753 yılında İskorbüt'ün Tedavisi başlığıyla yayımlanan araştırmaya göre bir beslenme düzeni

oluşturan Cook, gemiye kurutulmuş sebzelerden yapılan 45 kilogram bulyon halinde çorba, şeker, hint irmiği, havuç marmeladı, öğütülmüş orkide kökleri, sirke, hardal, malt, soğan, konsantre limon suyu, yeşillik ve üç buçuk ton lahana turşusu yüklenmesi talimatını verecek. Bunların yanı sıra Endeavour gemisine ayrıca 6.000 parça domuz eti, 4.000 parça dana eti, dokuz ton ekmek, beş ton un, bir ton kuru üzüm, peynir, tuz, bezelye, yağ ve yulaf ezmesi ile on yedi koyun, dört domuz ve yirmi dört kümes hayvanı da yüklenecek.

Kahvaltı için 45 dakikanız, öğle yemeği için ise bir buçuk saat aranız olacak. Toplamda günlük olarak 4.500 kalori harcayacaksınız. Haftada iki kilogram dana eti, bir kilogram domuz eti, bir buçuk kilogram yulaf ezmesi, 170 gram tereyağı ve 340 gram peynir tüketeceksiniz. Pazartesi, çarşamba ve cuma günleri et yerine bezelye püresi ve soğan servisi edilecek. Peksimet ise her ne kadar çoğu zaman böceklenmiş olsa da her yemeğin yanında verilecek.

Yolculuk boyunca, karaya çıktığınız her zaman temiz su ve yiyecek bulma şansınız olacak. Demir attığınız adalarda bulacağınız hindistan cevizi, yer elması, muz, tatlı patates, elma, şeker kamışı ve plantain cinsi muz tadacaklarınızdan yalnızca birkaçı. Balık ve kabuklu deniz ürünleri de her karaya çıktığınızda deneyebileceğiniz arasında bulunuyor. İsti-

ridye ve ıstakozları Yeni Zelanda'nın kayalık koylarında; iğneli vatoz ve deniz kaplumbağalarını ise Avustralya açıklarında bulabilirsiniz.

Tabağınızda bulabileceğiniz bir diğer şey ise deniz kuşlarından albatros olacak. Her ne kadar mürettebat bu kuşların ölen denizcilerin ruhunu taşıdığına inansa da, bu bitkibilimci Joseph Bank'in gemi üzerinde dolaşan bir albatrosu avlamasına engel olmayacak. Kısa süre içinde derisi yüzülüp, yahnisi yapılan kuş sonrasında da servis edilecek.

Ne İçmeli:

Yemekten sonra mürettebatın başlıca dayanağı alkol olacak. Bu sebepten gemiye 250 fıçı bira, 44 fıçı brendi ve 17 fıçı da rom yüklenmiş olacak. Günde her bir denizci toplamda yaklaşık olarak 4 litre bira ya da yarım litre suyla karıştırılmış rom içecek. Bazen de denizciler birayla başka şeyleri karıştırarak *flip* olarak bilinen kokteylden yapacaklar. Beklendiği üzere gemideki sarhoşluk oranı da bir hayli fazla olacak. Yolculuk boyunca gemide çıkan kargaşanın çoğunun sebebi yine alkol olacak. Mürettebattan bir kişi bir buçuk litre rom içtikten sonra ölürken, dört kişi de rom çalmaları sebebiyle kırbaçlanacak.

Eğer içki içmeyi tercih etmeyenlerdenseniz, bunun sebebini anlatabilmenin en iyi yolu Protestanlık mezhebinde olduğu gibi dini gerekçeler göstermek olacaktır.

İçkinin yanı sıra, denizciler boş zamanlarını şarkı söyleyerek ya da bi-

lek güreşinden hamamböceği yarışına kadar her konuda bahis oynayarak geçirecekler. Dini vecibelerini yerine getirmek isteyenler ise her pazar düzenlenen ayine katılabilecekler.

Nerede Kalmalı:

Sizin kalacağınız yer gemi güvertesinin alt kısmı olacak. Burada asılı bulunan hamaklar yalnızca 35 santimetre genişliğinde olduğundan, sizinle yanınızda uyuyan arkadaşınız arasında neredeyse hiç aralık olmayacak. Tavan ise bir buçuk metreden alçak olduğundan, boyu 1.80 metreden uzun olan ya da kapalı yerde kalma korkusu olan herkes burada bir hayli güçlük çekecek.

Çok sıkışık olan bu yerden kalkıp da tualete gitmek de kendi içinde bir macera olacak. Geminin baş kısmından aşağı doğru diklemesine uzanan, içi boş dikdörtgen şeklindeki uzunca bir kalas tuvalet işi görmüş olacak. Mahremiyet ve özel alan gibi kaygılarınız, geminin ön tarafından kayıp denize düşmenin yanında o kadar da önemli olmayacağından, yapmanız gereken tek şey işinizi görürken dikkat etmek. Hele ki tuvaletin yer aldığı geminin ön kısmının azgın sularda batıp çıktığı fırtınalı günlerde, belki de geminin bu kısmına hiç uğramak istemeyeceksiniz.

Hijyen konusuna gelecek olursak, buz gibi suyla doldurulmuş büyük bir leğen içinde düzenli olarak yıkanacağınızı belirtmemiz gerekir. Çamaşırlarınız da aynı şekilde bu leğenin içinde küllük hayvansal yağların

karişımından elde edilen arapsabunu kıvamındaki bir sabunla yıkanacak. Ayrıca haşağınızın ve yorganınızın da belirli aralıklarla yıkanması gerekecek. Yıkama işlemleri tamamlandıktan sonra tek yapmanız gereken her şeyi güverteye asıp güneşin altında esen rüzgâra karşı kurutmaya bırakmak olacak.

Gemide Disiplin:

Haftada bir kez güvertede toplanarak Kraliyet Donanması'nın Ceza Hukuku'nun sizlere okunmasını dinleyeceksiniz. İlk kez 1652 senesinde kaleme alınan kitap, 1757 senesinde yenilenerek son halini almış. Kitabın 36 bölümü, gemideki disiplin ve cezalandırma sistemiyle ilgili konulara ayrılmış. Bir tarafta ölüm cezası gerektiren suçlar listelenirken, diğer tarafta da "... bu nitelik ve derecedeki suç, cezaı hak eder" şeklinde daha hafif suçlar için belirlenmiş cezalar sıralanacak. Ölüm cezası gerektirmeyen durumlarda genellikle dokuz kamçılı kırbaçla kamçılanma cezası verilecek. "Kaptanın Kızı" adı verilen bu kırbaç, her birinin ucunda bir düğüm olan mumlanmış dokuz kamçının bir araya gelerek tek bir kırbaç oluşturmasından meydana gelecek. Yaklaşık bir metrelik bu kırbaç, suç işleyen kişinin çıplak sırtıyla en fazla on iki defa buluşabilecek. Her buluşmada da kırbaç, ceza alan kişinin sırtında derin yaralar açacak. Bu işlemin ardından, kamçılanan kişinin sırtında açılan yaralara enfeksiyon kapmasını önlemek amacıyla tuz sürülecek.

Neyse ki Ceza Hukuku'nda yer alan maddelerin çoğu, geminizde uygulanmayacak. Fakat yine de dikkat etmeniz gereken birkaç madde olacak. Madde 2'de yer alan "kutsal şeylere saygısızlık, küfür etme, orta yerde dışkılama, sarhoşluk, pislik ve diğer kabul edilemez davranışlar"; Madde 23'ün yasakladığı mürettebatla kavgaya etmek ya da bilerek birini öfkelen-dirmek gibi davranışlar ve Madde 27'nin men ettiği nöbet sırasında uyuklama ya da işten kaytarma gibi davranışlar gemide suç teşkil eden hareketler arasında bulunacak. Ceza Hukuku'nda suistimal edilmeye en çok açık olanı Madde 36 olacak. Buna göre "...burada belirtilmemiş olan, geri kalan her ceza" kaptan tarafından belirlenebilir ve buna göre bir ceza verilebilir. Gemi kaptanına kayıtsız şartsız yetki veren bu madde, neyse ki Kaptan Cook tarafından kullanılmayacak. Oldukça nadir olarak kamçı yolunu seçen kaptan, mürettebatına insanca davranmaktan yana olacak. Bu elbette Kaptan Cook'un saf bir insan olduğu anlamına da gelmeyecek. Disiplinin gerekliliğinin oldukça farkında olan kaptan, davranışlarını da buna göre şekillendirecek. Aynı şeyleri yemekten her ne kadar usanmış olsanız da, siz siz olun sızlanmayın. Çünkü Madde 21'e göre mürettebatın "erzakin kötü oluşu" ile ilgili şikâyet etmesi yasak ve Kaptan Cook da bu kurala uyulması konusunda oldukça ciddi. Öyle ki mürettebattan iki kişi yemele-ri gereken dana etini yemedikleri için on iki kırbaç cezasına çarptırılacak.

Her ne kadar bu tür disiplin cezalarıyla işiniz olmasa da, yine de güvertede herkesin önünde trampet sesi eşliğinde gerçekleştirilecek olan bu cezayı izlemek durumunda kalacaksınız.

Ölümler:

Yolculuğunuzla ilgili önüne geçilemeyen ve üzüntü veren bir durum da gemideki ölümler olacak. Bunlardan ilki Plymouth'tan ayrıldıktan iki hafta sonra mürette-

battan bir denizcinin şamandıra halatı ve çapayla beraber denize düşmesiyle yaşanacak. Bundan altı ay sonra da kazara ya da bile-rek bir denizci kaybolacak. Tahiti'ye varışınızda ise sanatçı Alex Buchan bağirsak rahatsızlığı sebebiyle hayata gözlerini yumacak. Bu talihsiz ölümlerin yasını atlatabilmeniz, gezi boyunca karşılaştığınız başka ölümlerle başa çıkmanıza da yardımcı olacak.

ATLAS OKYANUSU'NU AŞARKEN

26 AĞUSTOS-13 KASIM 1768

Plymouth'tan yola çıkışınızın ardından Eylül ayının tamamını fırtına ve yağmurlarla geçireceksiniz. Bu fırtınalardan birinde gemideki küçük kayıklardan biri ve yine güvertedeki birçok kümes hayvanı denize düşecek. Fakat tarihler 13 Eylül'ü gösterdiğinde kaptan Madeira Adaları'nın başkenti Funchal'da kısa süreli dinlenme emri verecek ve böylece herkes derin bir nefes alacak.

Gemi yeniden kalafatlanıp boyanırken, siz de karaya çıkma fırsatı bulacaksınız. Funchal yoğun bir liman şehri olduğundan, demir atan misafirlerini eğlendirebilecek bar ve benzeri yerleri bünyesinde barındıracak. Fakat şehri gezecek ve eğlence seçeneklerini yakından inceleyecek çok fazla vaktiniz olmayacak çünkü gününüzün tamamını gemiye erzak yüklemek için harcayacaksınız. Gemide insan başına 9 kilogram soğan ile 122 kilogram dana eti, canlı bir tosun, 4.540 litre bira, 6.000 litre sert içki ve 11.400 litre şarap bu durakta Endeavour'a yüklenmiş olacak.

26 Ekim Çarşamba günü ekvatora ulaşarak ilk kez "çizgiyi geçeceksiniz." Daha önce ekvator çizgisini hiç geçmemiş olan denizciler gelenek olduğu üzere üç kez okyanusa batırılıp çıkarılacaklar. Bunun için önce biri bacaklarınızın arasına, biri ellerinizin arasına, biri de başınızın üzerine üç tahta parçası yerleştirilecek. Ardından bu tahtalara ip geçirilecek ve geminin seren ucuna çıkan bir denizci sizi çekebildiği kadar yukarı çekecek.

Yeteri kadar yukarı çıktığınızdaysa bir anda denize bırakılacak ve sonra tekrar yukarı çekileceksiniz. Bu işlem toplamda üç kez tekrarlanacak. Bu ritüele katılma zorunluluğunuz olmayacak, fakat oyunda yer almazsanız dört gün boyunca alkolden mahrum bırakılacaksınız.

13 Kasım Pazar günü Rio de Janeiro'ya vardığınızda, bu güzel ülkenin sizlere sunacağı lezzetleri bir an önce tatmak için yerinizde duramayacaksınız. Fakat Brezilya'nın Genel Valisi Dom Antonio Rolim de Moura gelişinizden hiç de etkilenmemiş olacak. Endeavour gemisinin bilimsel araştırma yapma bahanesini pek de yaratıcı bulmayan de Moura, gemiden Kaptan Cook dahil kimsenin karaya çıkmasına izin vermeyecek. Yalnızca su ve yiyecek alınmasına izin verilirken, gemi mürettebatından on iki kişi dayanamayarak karaya çıkacak. Anında tutuklanan denizciler kaçakçılık ithamıyla bir gün boyunca oldukça kötü şartlardaki bir hapisshanede kalmak zorunda kalacaklar. Denizciler, duvarlara zincirlenmiş başka tutukluların da olduğu bu hücreden ancak Kaptan Cook'un Genel Vali'ye sert bir mektup yazmasının ardından çıkabilecekler.

PASİFİK OKYANUSU'NA DOĞRU

2 ARALIK 1768–12 NİSAN 1769

Latin Amerika'nın en güney ucu olarak da bilinen Horn Burnu'na doğru 482 kilometre kadar ilerlediğinizde, hava sıcaklığının ani bir şekilde düşüş gösterdiğine şahit olacaksınız. Kaptan Cook hemen mürettebata kışlık giysileri çıkarmaları talimatını verecek. Ateş Toprakları adı verilen adalar topluluğuna varış zamanınız yeni yıla denk gelecek. 11 Ocak 1769 tarihine denk gelen bu zamanda birçok yerlinin arı kovanı şeklindeki evlerinin ahşap pencerelerini fok kürkü ve çalı çırpıyla izole ettiklerini göreceksiniz. Oldukça misafirperver olan bu yerliler, yolculuğunuzun en zorlu anı olan Horn Burnu'nun etrafında dolaşma görevinden önce biraz olsun soluklanmanıza ve dinlenmenize yardım edecekler.

Bu kısa molanın ardından yeniden yola çıkacaksınız. Önce fırtına dalgalarının boğazın en dar yerinde gemileri harap ettiği Le Maire Boğazı'nı aşmanız gerekir. Endeavour gemisi diğer tarafa geçmeyi başarmadan önce üç kez boğazı aşmayı deneyecek ve her denemede de koca gemi ince bir dal parçasıymış gibi dalgalar tarafından geri püskürtülecek.

Birkaç gün sonra Bahía Buen Suceso Koyu'na demir atarak yeniden karaya çıkacaksınız. Burada kendilerine özgü siyah ve kırmızı boyalarla

vücutlarını boyamış olan yerlilerle tanışacaksınız. Geminin bitkibilimcileri ise numune toplamak üzere karanın iç bölgelerine doğru gidecekler. 21 Ocak'ta buradan da ayrılarak, önünüzde uçsuz bucaksız ufuk çizgisinden başka hiçbir şey göremediğiniz uzun bir yolculuğa çıkacaksınız. Zaman çok yavaş ilerleyecek. Günler haftalara, haftalar aylara dönüşürken, sıcaklayan hava ve deniz canlılarının gösterileriyle bir nebze de olsa avunacaksınız. Mürettebattan, 1767 senesinde Tahiti'ye giden HMS Dolphin adlı firkateynde olanların bu güzel yer ve misafirperver insanlar ile ilgili anlattığı hikâyeler bir sonraki durağı ipe çekmenize yol açacak.

TAHİTİ

13 NİSAN-14 TEMMUZ 1769

Aylarca süren yolculuğun ardından sonunda ilk olarak koca okyanusun ortasında küçük bir kara parçası olan Lagoon Adası'nı göreceksiniz. Bunun gibi birkaç adayı da arkanızda bıraktıktan sonra palmye ağaçları, ayak basılmamış kumsalları ve sizleri karşılamak için yirmi metrelik kanolarıyla geminize kadar gelecek olan sıcakkanlı yerlileriyle Tahiti'nin kuzeyinde kalan Matavia Koyu'na gelmiş olacaksınız. Yerliler sıcak bir gülüşün yanı sıra yanlarında boncuk ve kıyafetlerle takas yapmak için yiyecek de getirmiş olacaklar. Tahitililer hesap yaparken ondalık bir sistem kullanıyor olacaktırlar. Ayrıca 1'den 20'ye kadar her sayı için bir işaretleri olduğundan, bu da onların 20.000'e kadar sayabilmelerini sağlayacak. Tahitililer ayrıca ay takvimini kullanan ve yıldızların konumlarına göre hesaplama yapabilmek için astronomiden yararlanan bir halk olarak da ilginizi çekecek.

TAHİTİ'DE HAYAT

Tahiti'de sosyal sınıflar *ari'i* (lider), *tahu'a* (rahipler), *ra'atiri* (soylu azınlık) ve *manahune* (halk) olmak üzere dörde ayrılıyor. Tanıştığınız hemen herkes iç içe ve aynı sınıftanmış gibi durduğundan, ilk başta sınıf farklılıklarını ayırt edemeyebilirsiniz. Yine de *marae* adı verilen mezarlıklarında bu farkı görmek mümkün olacak. Çoğu yalnızca bir yığın taşın üst üste

konulmasından meydana gelirken, bazı mezarlar da mercandan basamakları ve ahşap direkli sunaklarıyla görkemli bir anıt olarak karşınıza çıkacak. Bu anıt mezarların en büyüğü ise geniş basamaklı, piramit şeklindeki bir yapı olarak Opooreonoo'da bulunacak. Tahiti'deki efsaneye göre dünya bir zamanlar yedi başlı devlere ev sahipliği yapıyordu. İnsanlardan

çok önce dünyada yaşamaya başlayan *mauwe* adındaki bu ada tanrıları, aynı zamanda insanüstü güçlere de sahipti. Bu inanışlarının yanı sıra halkın giyinme şekli de bildiklerinizden farklı olacak.

Gündelik hayatlarında çok fazla giysi giymeyen Tahitililer, bu giysileri de ağaç kabuğundan yapıyor. Şerit şerit soyulan kabuklar önce macunla karıştırılıyor. Ardından yoğrularak uzun şeritler haline getiriliyor. Karışım, daha sonra da üzerine enlemesine ağaç kabukları yerleştirilerek boyamaya veriliyor. Kırmızı, kahverengi ve sarı renklerde boyanan bu el yapımı doğal giysiler, bu işlemin ardından giyilmeye hazır oluyor. Tahitililer *tataus* yani dövme konusunda bir hayli bilgili bir halk. Kurum ve kemik kullanarak deriye işlenen kabile sembollerinden siz de gezi hatırası olarak bir tane yaptırabilirsiniz. Yemek konusuna gelecek olursak, Tahitililerin çok zengin bir mutfığa sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Adada bulunan egzotik sebze ve meyveler, yabani domuzlar ve Tahiti'ye özgü Köpek Kızartması burada görebileceklerinizin arasında yalnızca birkaçı. Her ne kadar köpek eti yemenin düşüncesi bile kulağınıza korkunç bir fikirmiş gibi gelse de, Kaptan Cook bu işi yapacak ve sonucunu ise günlüğüne yazdığı en tatlı et olarak kaydedecek. Bu yemeğin yapılışı da Tahiti usulü olacak. Diğer hayvanlar gibi öncelikle tüylerinden arındırılan köpek,

ardından iç organları temizlenerek yıkanacak. Bu esnada toprağın içine otuz santimetre derinliğinde bir çukur kazılarak burada ateş yakılacak. Alevler yeteri kadar yükseldiğinde, odunların üzerine taşlar yerleştirilecek ve bunların kızması beklenecek. Taşlar dokunulamayacak kadar sıcak olduğunda, ateş söndürülecek. Taşların üzerineyse büyük ve yeşil yapraklar yerleştirilecek. Köpek ve iç organları taşların üzerine yatırılacak ve ardından üzerine bir kat daha yaparak konulacak ve bu şekilde pişmeye bırakılacak.

Yemek yerken kadınların ve erkeklerin bir arada oturmadığını fark edeceksiniz. Tahiti geleneklerine göre bu durum (*tapu*) yasaklanmış. Ayrıca eğer yemek sırasında alkol tüketmek isterseniz, kendi içkinizi getirmeniz gerekecek çünkü Tahitililer hindistancevizi sütü ve su dışında başka hiçbir içecek içmeyecekler.

Yemek sonrasında içi oyulmuş ve üzerine de köpek balığı derisi geçirilmiş bir davulla yerlilerin müzik yapışına şahit olacaksınız. Müzikte davulun yanı sıra, aynı zamanda dört delikli ve yaklaşık kırk santimetre uzunluğundaki bir de bambu flüt kullanılacak. Çalan kişi flütü burnuna dayayarak, buradan çıkardığı nefesle flütü çalacak. Müzik eşliğinde yapılan danslar kadınların yaptıkları ve erkeklerin yaptıkları olmak üzere ikiye ayrılacak. Kadınların yaptıkları danslarda genellikle ergenlik çağına girme aşamasında olan kızlar yer

Tahitili kadınlar timorodee dansı yaparken. Dans kıyafetindeki elma detayına dikkat.

alacak. *Timorodee* dansı sırasında kadınlar karşı karşıya geçip iki grup oluşturarak birbirlerine elma atacaklar. Erkeklerin yaptıkları danslar ise genellikle savaş ve dövüş pozlarını içerecek. Güreş adada oldukça popüler olduğundan erkekler danslarında da güreşe benzer hareketlere yer verecekler.

Tahiti’de kaldığınız süre boyunca mülkiyet kavramı sizler için büyük bir anlaşmazlık konusu olacak. “Benim olan her ne varsa senindir,” gibi bir düşünce yapısına sahip olan Tahitililer her şeyi paylaştıklarından, özel mülk ya da hırsızlık gibi durumlar bu insanlar için gereksiz ve anlamsız birer kavram olmaktan öteye gidemeyecek. Tahitililer taş devri kültürüne sahip olduklarından, metalden ya da camdan yapılan her türlü obje de ilgilerini çekecek. Adaya gelişinizden bir gün sonra gemideki iki soyludan

biri küçük dürbününü kaybederken, diğeri de enfiye kutusunu yerlilere kaptırmış olacak. Bu andan sonra da hemen hemen her gün bir şeyler kaybolacak. Genel olarak yerlilerin aldığı her şey, herhangi bir tatsızlık olmadan mürettebat tarafından geri alınacak. Fakat Tahitili bir yerli, bir denizcinin elinden tüfeğini almaya çalışınca “hırsız” olduğu yerde vurulacak. Son olarak 14 Ocak’ta demir bir tırmık kaybolunca, Kaptan Cook ne yapacağını bilmez bir halde tırmık geri gelene kadar yerlilerin koydaki tüm kanolarına el koyacak.

Denizciler ve Tahitili kadınlar arasında da geminin demirden çivileri için bazı takaslar yapılacak. Bunun önüne geçebilmek için Kaptan Cook denizcilere beş yeni kural getirecek. Bunlardan biri denizcilerin yerlilere karşı her zaman arkadaş canlısı olmalarını emrederken, dördü de yiyecek

için olması dışında denizcilere demir takası yapmamalarını emredecek. Kaptan Cook, bu konuda ne kadar ciddi olduğunu göstermek için gemiden demir çivi kaçırarak bir denizciyi güvertede kamçılatacak.

Tahitili kadınlar ilişkiler konusunda oldukça özgür bir anlayışa sahip olduklarından çoğu zaman takas için olmasa da denizcilerle yakınlaşacaklar. Tahiti'nin yerlileri ise

bu duruma ne içerleyecek, ne kıskançlık duyacak, ne de sahiplenme duygusuyla öfkelenecekler. Tahitili kadınların eşleri ve babaları paylaşımcı bir toplumda yetiştiklerinden bu durumu hiç yadırgamayacaklar. Hal böyleyken mürettebatın çoğu, yerli kadınlarla yakın ilişkiler içine girecekler. Bazıları sıradan ilişkiler olurken, bazıları ise ciddi gönül meselesi haline gelecek.

VENÜS GEÇİŞİ

Tahiti'de her ne kadar görece daha birçok güzellik olsa da, buraya asıl geliş amacınızın Venüs Geçiş'i'ni gözlemlemek olduğunu hatırlamanız gerekecek. Kaptan Cook pirinçten açılı ölçme aleti, patenti yeni alınmış ufki pusula, yüksek kalitede bir sekstant ve parabolik aynalı iki gregoryen teleskobu gibi gözlemde kullanılacak araçların yerleştirilebilmesi için bir karargâh kurulması talimatını verecek. Karargâh kurma görevi adaya varır varmaz başlayacak. Siz de karargâhın etrafına kazıklardan oluşan bir çit çekmekten sorumlu olacaksınız. Çitin dört köşesine de kendi etrafında hareket edebilen toprak yerleştirilecek. Çitlerin ardına ise devasa çadırlar kurulacak. Güvenliği artırmak adına denizciler gemideki iki toprak karargâhın hemen yanındaki ormanlık alana nişan alarak burada talim yapacaklar.

Açılı ölçme aleti 1 Mayıs'ta gözlem yerine kurulurken, ertesi gün yerinden kaybolacak. Öfkeden küplere binen Cook, alet geri getirilene kadar bütün büyük Tahiti kanolarını alıkoyacak. Neyse ki açılı ölçme aleti aynı günün akşamı sağlam bir şekilde yerine yerleştirilecek. Geçişin gerçekleşeceği 3 Haziran günü gözlem yapmak için tüm şartlar mükemmel bir şekilde sağlanmış görünse de, gün içerisinde hava bulutlanacak. Kaptan Cook "gezegenin çevresindeki koyu bir gölge ya da atmosfer" ile ilgili şikâyet edecek. Sonuç olarak alınan üç ölçüm de birbirine uymadığından herhangi kesin bir bilgi edinilemeyecek.

9 Temmuz günü yanınızda biraz İngilizce bilen genç Tahiti yerlisi, Tupia ile beraber tekrar yola çıkacaksınız. Fakat yolculuğunuz Tahitili kız arkadaşlarını arkalarında bırakamayan Clement Webb ve Sam Gibson isimli iki denizci sebebiyle rötar yapacak. Adaya bir arama ekibi gönde-

rilirken, yerlilerin işbirliği yaptıklarından emin olmak için de kabile şefleri rehin alınacak. Yirmi dört saat içinde bulunan iki denizcinin tekrar gemiye getirilmesiyle, Endeavour yolculuğunun bir sonraki bölümüne başlayacak.

YENİ ZELANDA

EYLÜL 1769-1 NİSAN 1770

Yeni Zelanda'ya giderken, yolda Sosyete Adaları'na uğrayacaksınız. Ada yerlileri gelişinizin şerefine otuz yedi kilogramlık bir yaban domuzu kurban edecek. Bu kısa ziyaretin ardından yolunuza devam edeceksiniz. Eylül ayı şiddetli fırtınaları, soğuk havaları ve gittikçe artan bir kaygı halini de beraberinde getirecek. Denizciler eğer görebilirlerse, karaya bir kez daha ne zaman göreceklerini sorgulayacaklar. Kaptan Cook, Hollandalı kâşif Abel Tasman'ın 1642 yılında Yeni Zelanda'yı haritalamış olması sebebiyle yakınlarda bir kara parçası olduğunu biliyor olacak. Fakat Tasman, Yeni Zelanda'nın yalnızca Kuzey Adası'nın bir haritasını çıkarmıştı. Sizse koca ülkeyi köşe bucak gezerek her bir ayrıntısını inceleme şansına sahip olacaksınız.

Sonunda 8 Ekim günü karşınıza beyaz kayalıklar, kumluk koylar, ağaçlık tepeler, akarsu vadileri ve iki heybetli dağın görüntüsü çıkacak. Fakat karaya yaklaştıkça karşınıza çıkan bir görüntü daha olacak. Yüzle-

Savaş kanoları. Maoriler çok da sıcak bir karşılama töreni hazırlamışa benzemiyorlar.

rinde savaş boyası olan dövme Maoriler sahildeki kulübelerini arkalarında bırakarak, kanolarına doğru hareket edecekler. On beş metre uzunluğunda ve bir buçuk metre genişliğindeki savaş kanoları, her biri mızraklı yüz adamla Endeavour'a doğru geliyor olacak. Bunu gören mürettebat gemiden Maorilerin üzerine ateş açarak bir kişinin ölümüne sebep olacak. Bu olayın ardından gemi mürettebatının tüm karaya çıkma arayışları sonuçsuz kalacak. Nefrit taşından yapılma, keskin uçlu *patoo patoo* adındaki silahlarıyla topraklarını korumaya çalışan Maoriler, mürettebatın geçişine izin vermeyecekler. Her ne kadar Tupia, Maorilerle anlaşmaya çalışsa ve onlara çeşitli hediyeler sunsa da, sonuç olarak daha çok ateş edilecek ve bir Maori savaşçısı daha hayatını kaybedecek. Gemi mürettebatı, ikinci kez karaya çıkmaya çalıştığında da benzer bir sonuç elde edecek. Fakat bu kez dört Maori yerlisi hayatını kaybedecek. Kaptan Cook yaşadıkları tüm bu zorluğa ithafen, bölgeyi "Sefillik Körfezi" olarak adlandıracak.

Maorilerle gemi mürettebatının bundan sonraki karşılaşmaları da en hafif tabirle hasmane olacak. Duruma fazlasıyla yakışan bir isme sahip olan Adam Kaçıran Burnu'nda Tupia'nın yardımcısı Tayeto, Maoriler tarafından kaçırılacak. Fidyeye olarak mürettebatın kullandığı silahlardan isteyen yerliler, ancak mühimmatı aldıktan sonra Tayeto'yu serbest bırakacaklar. Mürettebat, Adalar Körfezi'ne çıkmak isteyip de karşı kuvvetle karşılaşınca, iki yüz kadar savaşçıyı dağıtmak için gemiden yayılım ateşi açacak.

Fakat Endeavour gemisi, Tolaga Körfezi'ne yanaştığında işler biraz değişecek. Buradaki Maoriler gemidekileri sıcak karşılayarak, yedi gün boyunca topraklarında kalmalarına izin verecekler. Böylece siz de Maori kültürünü yakından tanıma şansına sahip olacaksınız. Bu özel halkla ilgili fark edeceğiniz ilk şey, Maorilerin harika birer balıkçı oldukları olacak. İnce dallardan yaptıkları ağlar ve trol ağlarıyla istakoz yakalayabilen Maoriler, doğanın kendilerine bahsettiği bu materyalleri başka alanlarda da kullanıyor olacaklar. Giysilerini *barkeke* adındaki kenevir bitkisine benzer bir bitkinin liflerinden yapan yerliler, evlerini de ince dallar ve kuru otlardan yapacaklar. Her evin kendisine ait ve dışarıda yer alan bir tuvaletinin olduğunu duymak eminiz bu noktada sizleri çok mutlu edecektir. Boş zamanlarını ağaçtan oydukları flütleri çalarak ve devasa deniz kabuklarından çıkardıkları seslerle müzik yaparak geçiren Maoriler, danslarında da özgünlüklerini sergileyecekler. Kadınlar başlarına taktıkları siyah tüylerle

dans ederken, erkeklerse eğer ragbi hayranıysanız Yeni Zelanda takımının maçlardan önce yaptığı danstan hatırlayacağınız üzere *haka* adı verilen savaş danslarını yapacaklar.

9 Kasım gününe geldiğimizde, Güney Adası'na gitmeden önce Mer-kür Geçişi'ni başarı bir şekilde gözlemlemiş olacaksınız. Yolculuğunuza devam etmeden önce Queen Charlotte Sound yakınlarında bulunan Golden Bay Körfezi'nin bereketli sularında biraz balık avlayacak, bol bol taze su depolayacak ve 1 Nisan günü de Avustralya'ya doğru yelken açacaksınız.

AVUSTRALYA (YENİ HOLLANDA)

19 NİSAN-22 AĞUSTOS 1770

19 Nisan günü, gözcünün “kara göründü” sesiyle tarihte yepyeni bir sayfa açılacak. Kaptan Cook'un Terra Australia Incognita adını verdiği bu kara parçası, bugün Avustralya olarak bildiğimiz kıtadan başkası olmayacak. Avustralya karasını görür görmez, demir atacak bir yer bulma telaşına giren Kaptan Cook, uygun bir yer bulmadan önce birçok noktadan geçerek, geçtiği yerlere yeni adlar verecek. Bu yerlerden Upright Burnu, Pigeon House, St. George Burnu, Long Nose ve Red Point'i geçen Cook, sonun-da Botany Körfezi'nde demir atmaya karar verecek.

29 Nisan günü koya girdiğinizde, hayatınızda ilk kez Avustralya kıtasının yerlileri olan Aborijinleri de görmüş olacaksınız. Kıyıdaki yan yana dizilmiş kulübelerinden çıkan bir genç bir de yaşlı bir Aborijin gemiye doğru gelmeye çalışacak. Her iki tarafın da birbirini anlamaması ve şüphe duyması sebebiyle anında mızraklar çekilip, silahlar ateşlenecek. Bir Aborijin hafif yaralanırken, kıyıdaki tüm kulübeler de boşaltılmış olacak. Bu talihsiz karşılaşmaya rağmen Aborijinlerle yeniden temas kurulacak ve bu kez her iki taraf da barışçıl olduğunu göstermeye çalışacak. Aborijinlere daha yakından bakma şansı bulduğunuzda, tüm erkeklerin sakallı, yüzleri ve vücutlarının ise beyaz boyayla boyalı olduğunu göreceksiniz. Burunlarına geçirdikleri kemikten süsleriyle dolaşan bu insanlar, çoğunlukla ucunda dört adet ok bulunan bir metrelik tahta sopa ve bumerang taşıyor olacaklar. Kaptan Cook ve adamları bumerangın nasıl kullanıldığını bil-mediklerinden, bu aletin işlevini çözmek için uzun bir zaman uğraşacak. Kadınlara gelince, deniz kabuğundan yapılmış kolye ve bileklikler dışında üzerlerinde pek fazla bir şey olmadığını göreceksiniz. Yerli kadınlarla ilgi-

li dikkat çeken bir diğer özellik de gemi mürettebatından uzak durmaları olacak.

Botany Körfezi, gemideki bitkibilimciler için tam bir cennet olacak. Buradaki vahşi doğa gemidekilerin bugüne kadar gördüklerinin tamamen dışında bir yer olarak ziyaretçilerini büyüleyecek. Kangurular, dingolar, büyük yarasalar, kertenkeleler, yılanlar, devasa tırtıllar, kocaman kelebekler, yeşil karıncalar, akrepler ve tropik papağanlar göreceğiniz egzotik hayvanlar arasında yalnızca birkaçı olacak.

Botany Körfezi'ni de arkanızda bırakarak, güzel ve tehlikeli Büyük Set Resifi'ne gitmeden önce Jackson Limanı (Sidney Limanı), Point Danger, Moreton Burnu ve Capricorn Burnu'ndan geçeceksiniz. 11 Haziran günü Büyük Set Resifi'ne geldiğinizi jilet gibi keskin mercanların geminizde açtığı delikten anlayacaksınız. Gemiye kurtarmanın tek yolunun daha

sığ sulara gitmek ya da karaya çıkmak olduğunu bilen Kaptan Cook, o an için iki seçenek de mümkün olmadığından gemideki fazla yükü hafifletme yoluna gidecek. Öncelikle gemiye ağırlık veren demir ve çürümüş malzemeler boşaltılırken, ardından gemideki dört top hariç diğer hepsi denize atılacak.

Fakat bir sonraki gün, Endeavour gemisi daha da fazla su almış olacağından, mürettebattaki hemen herkes suyu boşaltma işine girecek. Bir

makinenin birbiriyle uyum içinde işleyen çarkları gibi hareket eden ekip, herkesin el birliğiyle yardıma koşması sayesinde gemiyi biraz olsun hafifletmeyi başaracak. Kaptan Cook “hiçbir adam daha önce, şimdi olduğu kadar iyi bir iş çıkarmamıştı” diyerek bu güzel başarıyı övecek.

Ancak Endeavour gemisi karadan halen 38 kilometre kadar uzakta olduğundan ve gemi her an daha da battığından bir an önce önlem alınması gerekecek. Beklenen hareket, gemi mürettebatından Johathan Monkhouse’dan gelecek. Üstüğü ve yünü birbirine geçirerek yelken kumaşına diken Monkhouse, daha sonra bu malzemeyle gemi omurgasında oluşan deliği tıkamaya çalışacak. Bu şekilde bir süre daha suda gitmeye devam eden gemi, 17 Temmuz gününün sabahı sahile yanaşmış olacak.

İki hafta sürecek tamir boyunca, mercan resifine çarpmanın etkisiyle açılan delik kapatılacak, geminin alt taraflarına yapışan kabuklu deniz canlıları temizlenecek ve yırtılan yelkenler onarılacak. Gemiye bir an önce tamir etmek için siz de gönüllü olarak çalışacaksınız fakat yine de karada dinlenmek için yeterli vaktiniz olacak.

Birlik içinde çalışmanın sonucu olarak 5 Ağustos günü Endeavour gemisi yeniden yelken açacak. Fakat bu kez Büyük Set Resifi’nin olduğu bölgede milim milim ilerleyeceksiniz. Resifin olağanüstü renkleri her ne kadar baştan çıkarıcı olsa da, mürettebat bu güzel görüntünün altında yatan tehlikenin farkında olacak. Ters esen rüzgâr bir ara gemiyi resife doğru

Endeavour gemisi Avustralya’nın doğu kıyılarında onarımdan geçerken.

itecek ve gemidekiler sonlarının geldiğini düşünecekler. Siz de bu sırada dua etmeye başlayan mürettebata içten dileklerinize katılabılırsınız. Neyse ki rüzgâr daha sonra yönünü değiştirecek ve sizi bekleyen muhtemel felaketten kıl payı kurtaracak.

Bu şekilde tüm doğu kıyılarını dolaşan Endeavour gemisi, 22 Ağustos günü Cape York Yarımadası'na ulaşacak. Kaptan Cook bu bölgeye Yeni Güney Galler ismini verecek ve ardından bölgedeki Possession Adası'na demir atacak. Gemideki birkaç kişiyle beraber adaya çıkan Cook, karadan üç silah atışı, buna cevaben gemiden üç top atışı ve sizlerin de üç kez yaptığı tezahürat eşliğinde ufak bir merasimle İngiliz bayrağını bu topraklara dikecek.

EVE DÖNÜŞ YOLCULUĞU

23 AĞUSTOS 1770–12 TEMMUZ 1771

Gövdesi gemi kurtları nedeniyle delik deşik olmuş, pompaları aşınmış ve güvertesi halen su alır vaziyetteki Endeavour, deniz üzerinde yalpalaya yalpalaya giderek Hollanda Doğu Hint Adaları, Timor, Cava Adası ve Suva Adası'ndan geçecek. Sonunda Batavia Limanı'na demir atan gemi, birkaç Hollanda gemisi ve bir de İngiliz ticaret gemisinin yanındaki yerini alacak.

Hollanda sömürgesi olan Hollanda Doğu Hint Adaları ve bu ülkenin başkenti Batavia çokkültürlü nüfusa sahip bir yer olarak karşınıza çıkacak. 20.000'i şehrin çevresinde, 100.000'i ise şehrin dış bölgelerinde yaşayan halk, Avrupa, Polinezya ve Çin kökenli insanlardan oluşacak. Batavia'da bir süre önce deprem olduğundan temiz su kaynaklarının yolu tıkanmış olacak. Bu da şehir kanallarının durgun suya dönüşmesine ve milyonlarca sivrisineğe ev sahipliği yapmasına neden olacak. İnsan dışkısı ve hayvan ölülerinin de bırakıldığı kanallar, çevreye nahoş kokular yayacak. Fakat çevreye yayılan tek şey bu olmayacak. Sıtma ve dizanterinin de kol gezdiği bu yerde, mürettebatın tamamına yakını hasta olacak. (Bu durumu önlemek için, karaya çıkar çıkmaz şirketimiz tarafından sizlere Hollandalı tüccar kılığında bir temsilci gönderilecektir. Ayaküstü havadan sudan konuşurken, ilk fırsatta temsilcimiz sıtma ve dizanteri karşıtı ilaçları sizlere verecektir.) Gemiye tamir ettirmek için geçen süre boyunca, mürettebatan yedi kişi sıtmaya yenik düşecek. Kırk kadarı ise çalışamayacak kadar güçsüz hale gelecek. Tahitili rehber Tupia ise bu hastalığa ilk yenilenlerden olacak.

Temiz su temin etmek için Prens Adası'na yapılan kısa ziyaretin ardından yeniden yola çıktığınızda bu kez de dizanteri mürettebatı kırıp dökcek. Birkaç ay içinde içlerinde iki İskandinavyalı bitkibilimci, bir sanatçı ve bir astronomun da olduğu otuz iki kişi daha yaşamını kaybedecek.

Fakat Ümit Burnu'nun ufukta gözükmesiyle umutlar yeniden yeşerecek. Böylece 15 Mart 1771 günü Cape Town'a varacaksınız. Cennet gibi bir doğaya sahip olan şehir, sömürge stilinde inşa edilmiş beyaz evleri, üzüm bağları, bostanları, sebze bahçeleri ve şehrin arka planında tüm heybetiyle duran Table Mountain adındaki dağı ile size son birkaç ayın stresini unutturacak. Şehrin tablodan fırlamışa benzeyen sokaklarında uzun yürüyüşler yapacak, bölgedeki hayvanat bahçesinde ise devekuşları, antiloplar ve zebra ları ziyaret edeceksiniz. Mürettebatının yüzünü güldürmek isteyen ve bu yüzden de koca bir sığır satın alan Kaptan Cook sayesinde de ziyafet yapacaksınız.

Kendinizi biraz toparladıktan sonra, kalan mürettebatla beraber yolculuğunuzun son kısmını gerçekleştirmek üzere işe koyulacaksınız. Atlas Okyanusu'nu geçerken sizlere ticaret gemileri eşlik edecek ve 15 Mayıs günü de Güneş tutulmasına şahit olacaksınız. 7 Temmuz günü Biskay Körfezi'ni arkanızda bıraktığınızda artık yolculuğunuzun sonuna geldiğinizi anlayacaksınız. 10 Temmuz gününe geldiğinizde İngiltere kıyıları ufukta görünüyor olacak. 12 Temmuz günü ise Beachy Head'e ulaşmış ve aynı günün öğleden sonrasında da Deal Limanı'na demir atmış olacaksınız.

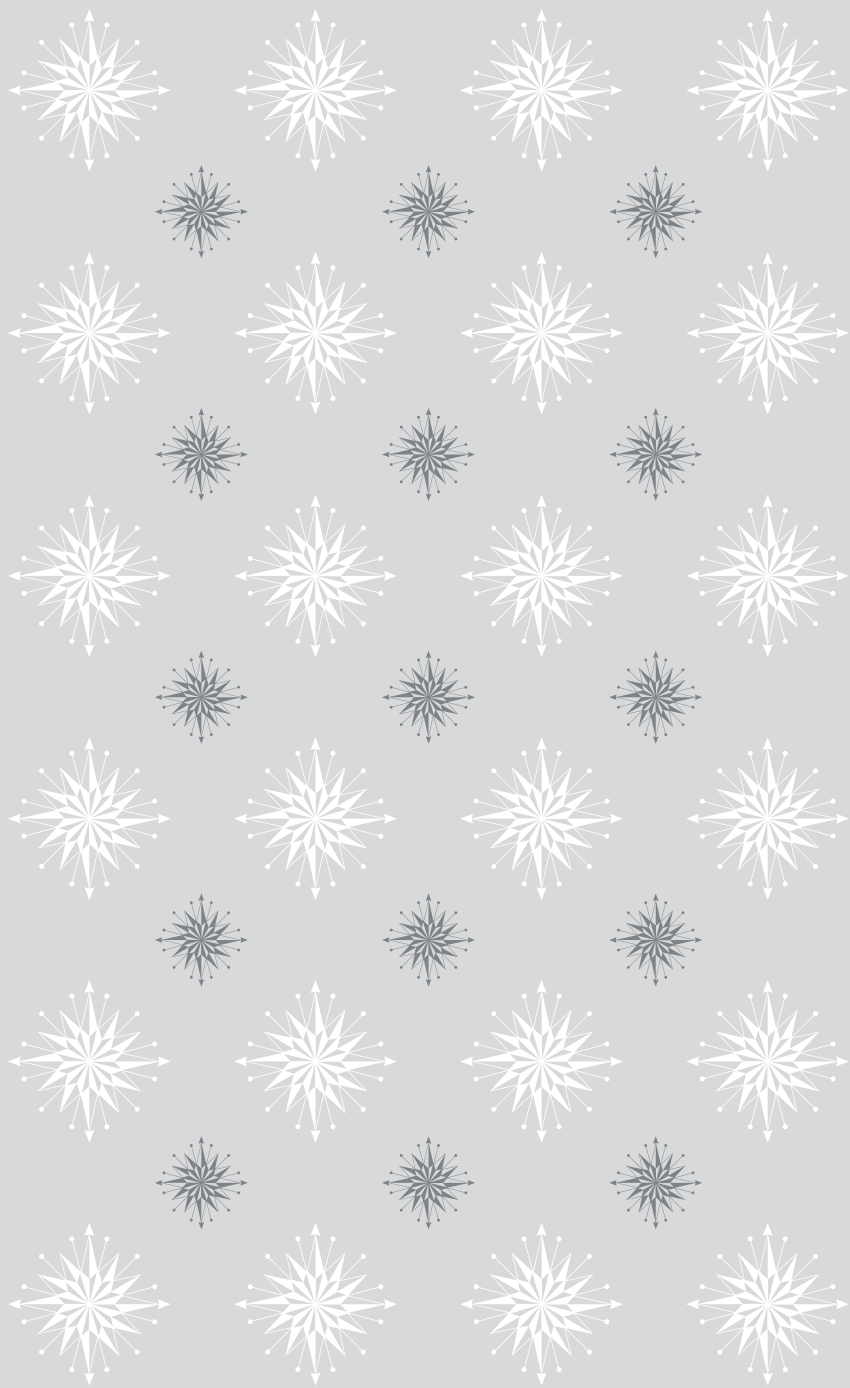
AYRILIŞ VAKTİ

Endeavour gemisi İngiltere'ye vardığında coşkulu bir törenle karşılanacak. Fakat coşku kısa sürede kargaşaya dönüşeceğinden, bu ortamda fazla kalmamanızı öneririz. Deal küçük fakat hareketli bir liman şehri olarak sizleri ağırlayacak. İçkinin su gibi aktığı ve kavgalarıyla meşhur bir yer olarak burası aynı zamanda Haciz Ekibi'nin de en sevdiği yerlerden biri olacak. Bu sebepten sokaklarda amaçsızca dolaşırken Haciz Ekibi tarafından dünyanın öbür ucuna gidecek olan bir başka gemiye bindirilmek üzere alıkonulmamaya çalışın. Bunun için usul usul Dover Yolu'na doğru seğirtin ve buradan güneye doğru üç kilometre kadar giderek Upper Walmer adlı köye ulaşın. Artık güvenli bölgeye geldiğinize göre Royal Standard Hanı'na girip başarınızı kutlayabilirsiniz. Buradan da ayrılış noktanız olan Old St. Mary's Kilisesi'ne geçerek bir sonraki maceranıza hazırlanabilirsiniz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TEHLİKELİ GEZİLER

Vezüv Yanardağı'nın Patlaması

MS 79 SENESİ 23-25 AĞUSTOS ✱ POMPEİ

Vezüv Yanardağı patlaması tarihte görülen en büyük ya da en yıkıcı patlama değildi. Fakat yine de patlamanın ardından geriye kalan görüntüler bu olayın hafızalarda farklı bir yere sahip olmasına sebep oldu. Her sene binlerce insan Pompei ve Herkulaneum'u ziyaret ederek zamanda donmuş gibi görünen figürlerden antik Roma hayatını anlamaya çalışıyor. Figürlere bakarak bir tahmin yürütmek yerine, bizzat o döneme giderek tarihe tanıklık edebileceğinizi bildirmekten gurur duyuyoruz. Oldukça tehlikeli olarak tabir edeceğimiz bu gezimiz, sizlere antik Roma döneminin iki kozmopolit ve hareketli kentini yakından tanıtmakla kalmıyor, aynı zamanda kolay kolay akıllardan çıkmayacak bir doğa olayını da gözlemle şansını tanıyor. Pompei ve Herkulaneum kentlerindeki günlük hayatı yakından inceleme şansını bulacağınızdan, sonrasında ne büyük bir trajedi yaşandığını daha iyi kavrar durumda olacaksınız. Gezi sırasında yörede yaşayan insanlara tüm eşyalarını alıp birkaç günlüğüne şehir dışına çıkmalarını söylemek için şiddetli bir dürtü hissedebilirsiniz. Fakat lütfen bunun mümkün olmadığını hatırlayın. Eğer iyilik yapma isteğinizin ve insani duygularınızın kontrolden çıkacağını düşünüyorsanız, o halde bu geziye katılmamanız sizler için daha uygun olacaktır. Yine benzer sebeplerden kentte yaşayan insanlarla fazla samimi olmamanız gerekmektedir.

Pompei'de toplamda bir gün ve bir gece, sahil kenti Herkulaneum'da ise bir gün geçireceksiniz. Ardından Napoli Körfezi'nde sizin için ayırılmış olan gemiye binerek daha sonra gerçekleşecek olan doğa olayını izle-

yeceksiniz. Yanardağ patlamasının etkisiyle oluşacak kül bulutları ve taşlar kilometrelerce uzağa ulaşarak her yanı kapladığından, bu olayı karadan izlemek imkânsız olacak. Denizde ise belki de uzak mesafeleri bile kapsayan çok daha iyi bir görüşe sahip olacaksınız.

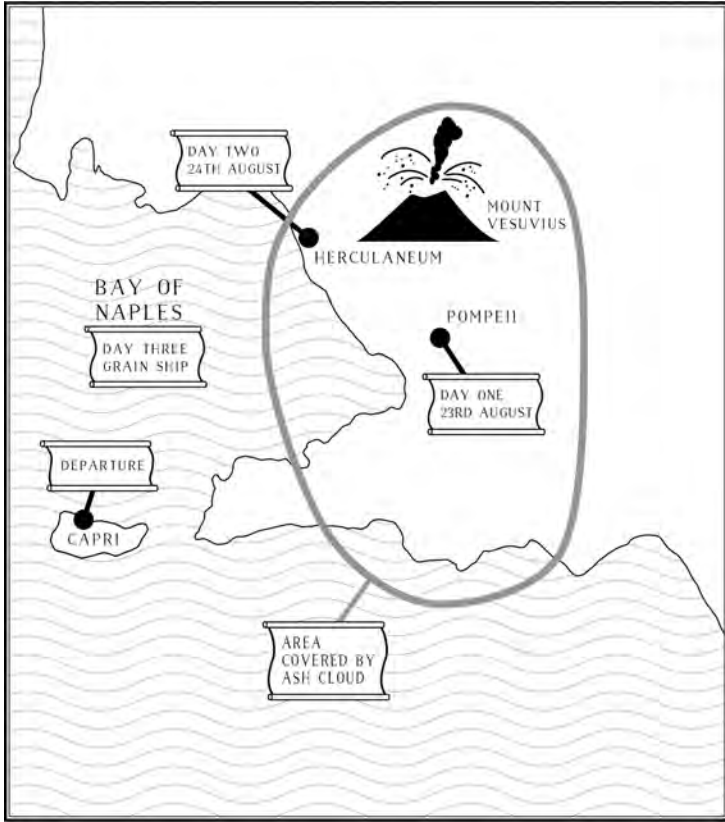
GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ

Pompei kentinin bulunduğu bölge hoş iklimi, denize yakınlığı ve verimli toprakları sayesinde milattan önce 6. yüzyıldan beri yerleşim bölgesi olarak kullanılmış. Kent, milattan önce 4. yüzyılda istemeyerek de olsa antik Roma uygarlığının kontrolüne girmiş. Milattan önce 89 yılında ise Pompei, başarısızlıkla sonuçlanan bir isyan girişimine imza atmış. Fakat bu girişimin ardından kent, Roma İmparatorluğu'na bu kez kendi isteğiyle bağlanarak gelişmeye başlamış ve bugünkü nüfusuna ulaşmış. Merkezdeki nüfusu 12.000, kırsal alanlardaki nüfusu ise 24.000 olan Pompei kenti, aynı zamanda İtalya'nın tarıma en elverişli topraklarına sahip olmasıyla da biliniyor. Bölgenin yanardağ külleriyle yıllar içinde zenginleşen toprakları, tahıl, üzüm, zeytin, kayısı, incir, şeftali, badem ve ceviz gibi ürünler yetiştirmeye elverişli hale gelmiş. Bu bereketli topraklardan çıkan ürünler de Roma İmparatorluğu'nun çeşitli yerlerine gönderilmeye başlamış. Baharat, parfüm, kumaş, mücevher gibi fazla bulunmayan malzemelerse aynı şekilde kente

getirilerek, Pompei'nin önemli bir ticaret merkezi haline gelmesine katkıda bulunmuş.

Herkulaneum kenti de yine Pompei kenti ile benzer özellikler taşıyan bir yer olarak tarihteki yerini alıyor. Pompei'den biraz küçük olmasına rağmen daha zengin bir kent olmasıyla bilinen Herkulaneum, Roma İmparatorluğu'nun en gösterişli villalarına da ev sahipliği yapıyor.

Her iki kentin de yeryüzünden silinmesinde rol oynayan "kambur" dağ Vezüv, iki tektonik levhanın, yani Afrika ve Avrasya'nın yaklaşık olarak 25.000 yıl önce birbiriyle çarpışmasından meydana gelmiş. Milattan önce 79 senesinde Vezüv Yanardağı'ndan kaynaklanan en az üç büyük patlama yaşansa da, hiçbiri gezimiz sırasında tanık olacağınız patlama kadar dehşetli olmamış. Saniyede 1,5 milyon ton erimiş kaya ve toz haline gelmiş sünger taşı fırlatan yanardağ, Hiroshima'ya atılan atom bombasından 100.000 kat daha fazla ısı enerjisine sahip lavlarla bölgede volkanik akıntı oluşturacak.

GEZİ ZAMANI

Gezimizdeki varış noktanız Pompei kentinin hemen dışında yer alan aile mezarlığı olacak. Burada kentin ileri gelenleri için yapılmış olan büyük, süslü ve çok katlı mezarların yanı sıra, basit ve sade mezar taşları da göreceksiniz. Etraftaki sarı, kırmızı ve mavi gibi canlı renklere boyanmış evler, sizlere Pompei'nin renkli olmayı sevdiğini gösterecek. Siz de çevreye uyum sağlamak adına renkli bir togaya bürüneceksiniz. Kısa bir yürüyüşün ardından kent kuzeydoğu kapısından geçerek Pompei'ye giriş yapacaksınız.

NE YEMELİ, NEREDE KALMALI, NASIL VAKİT GEÇİRMELİ

Gezi boyunca kent merkezine kısa bir mesafede bulunan binalardan birinin en üst katındaki lüks bir dairede kalacaksınız. Bu geniş pencere, büyük teraslı havadar daire, lüks donanımıyla rahat etmenizi sağlayacak. Özellikle dairede bulunan ve bir deliğin üzerine yerleştirilen ahşap oturdan oluşan kendi özel tuvaletiniz, yorucu geçen günün sonunda biraz olsun rahatlatmanıza yardımcı olacaktır. Yine dairede yer alan ızgaralı mini fırın (*farnus*) da kendi başınıza yemek yapabilmenize olanak sağlayacaktır.

Eğer bunun yerine, dışarıdan yemeyi tercih ederseniz bunun için de, kent merkezindeki birçok farklı yer seçeneğinden birini deneyebilirsiniz. Bu yerlerde bulabileceğiniz taze balık menülerini ve özellikle de *garum* adı verilen balık sosunu kesinlikle tatmanızı tavsiye ederiz. Çeşitli deniz ürünlerinin tuzlanıp birkaç ay boyunca güneşin altında fermente edilmesiyle elde edilen bu sosun en lezzetlisi uskumru balığı ile yapılan (*liquaminis flos*) olacak. Fakat dikkatli olun eğer tattığınız sos yeterince kaliteli değilse, yediğiniz yalnızca bozulmuş deniz ürünü olacaktır.

Et olmadan yapamayanlara gelince, Pompei'de tüketilen etin çoğunlukla domuz eti olduğunu belirtmek isteriz. Domuz kanı, domuz yağı ve yulaf unundan yapılan sosis de ken-

tin en sevilen yiyecekleri arasında yer alıyor.

Bir Roma spesiyalitesi olan ve fare eti kullanılarak yapılan yiyecek de midesi kolay kolay bulanmayan zaman yolcularımız için bir seçenek olacaktır. Sert kabuklu yemişler verilerek şişmanlatılan fındık farelerinin eti domuz eti, biber, ceviz ve garumla harmanlanarak bir küpün içine konuluyor. Bu şekilde pişmeye bırakılan yemek, daha sonra da bir Roma klasiği olarak afiyetle yeniyor. Kentte bulabileceğiniz en iyi etler Roma Forumu'nda yer alan *macellum* yani et pazarı çevresinde yer alan restoranlarda olacaktır.

Yine bir başka seçenek de sokakta satılan yiyecekleri denemek ya da eti kendileri satan yerlerden direkt olarak temin etmek olacaktır. Kentin birçok noktasında, taze ekmek alabileceğiniz fırınlar göreceksiniz. Günümüzdeki pizzacılar da görebileceğiniz fırınların aksine devasa büyüklükte fırınlara sahip olan bu yerler, hamuru hazırlama aşamasında da günümüzden farklı bir teknik kullanacaklar. Fırının arkasında bulunan bir yük hayvanı değirmende un öğütürken, elde edilen un da fırının bir başka odasında hamur haline getirilecek. Hamurun devasa fırınlarda pişirilmesiyle elde edilen taptaze ekmeklerse biraz peynir ve biraz da zeytinyağıyla birleşerek, sizler için mükellef bir öğle yemeğine dönüşecek. İçecek olaraksa,

içlerinde en ünlüsü Falernia şarabı olan yerel şarapları deneyebilirsiniz.

Akşam olduğunda etrafınıza dikkat etmeniz gerekeceğinden, yemeğinizi karanlık çokmeden yemeniz gerekecektir. Gökteki yıldızların aydınlığından başka hiçbir ışığın olmadığı sokaklarda tüm ev ve işyerleri kapalı olacağından, akşam saatlerinde karşınıza çıkacak kişiler ya sarhoş olacaktır ya da haydut.

Fakat yine de Pompei'nin gece hayatını deneyimlemekte ısrar ederseniz, sizlere kentte bulunan birçok meyhaneyi önerebiliriz. Meyhaneler

içkinin yanı sıra aynı zamanda müşterilerinin eğlenmesi için zarla oynanan birçok oyun seçeneği de sunacaktır. Bu oyunlar kumar şeklinde oynandığından, beladan uzak durmak adına oyunlara katılmak yerine dışarıdan gözlemlemeniz çok daha uygun olacaktır. Meyhanelerde bulunanların çoğunun erkek oluşuna dikkatinizi çekmek isteriz. Bu tür mekânlar çoğunlukla erkekler tarafından ziyaret edildiğinden, meyhaneleri ziyaret eden kadın zaman yolcularımızın kendilerine gösterilen ilgiden rahatsız olabileceği bilgisini de verelim.

23 AĞUSTOS: POMPEİ'DE HAYAT

Pompei küçük bir yer olduğundan, kenti tanımanın en iyi yolu her yeri yürüyerek gezmek olacak. Tek şerit olan dar yollar eşek ve katırların çektiği yük arabalarıyla tıkalı olduğundan, tekerlekli taşıtlara binmek sizler için işkence olabilir. Trafik sıkışıklığı kentte o kadar büyük bir mesele haline gelmiş ki, sıkışıklığı biraz olsun gidermek için duba koymak ya da bazı yolları tek yöne çevirmek gibi tedbirler uygulanmaya başlamış.

Yollara bırakılan çöpler sebebiyle karşıdan karşıya geçmek bile büyük bir iş haline gelecek. Neyse ki nahoş atıklara yanlışlıkla basmamanız için her yerde yüksek kaldırımlar ve karşıdan karşıya geçmeniz için de sokağın bir tarafından diğer tarafına kadar dizilmiş atlama taşları olacak. Taşlar, aralarından bir yük arabasının geçeceği genişlikte birbiri ardına sıralanmış olacak. Gezinin gerçekleşeceği tarih Ağustos ayına denk geleceğinden, bol bol su tüketmeyi unutmayın. Çoğunlukla dört yol ağızlarına belirli aralıklarla yerleştirilen su çeşmeleri bu konuya da çözüm getirecek. Yerin altında bulunan bir su deposundan gelen su sayesinde sürekli olarak akan çeşme, tüm halka temiz içme suyu sağlayacak. Depoda bulunan su ise dağlardan sukemeri yoluyla getirtiliyor olacak. Dağlardan gelen su, şehir duvarlarının hemen dışında kalan bir su kulesine aktarılacak. Buradan her biri altı metreyi bulabilen bir düzine beton kuleye dağıtılan su, bu kulelerin tepesinde yer alan kurşun depolarda

Şarap Tanrısı Bacchus ile Vezüv Yanardağı'nın Pompei'deki tasviri. Patlamanın etkisiyle dağın üst tarafı da uçtuğundan, Vezüv bir daha asla bu şekilde görünmeyecek.

saklanacak. Ardından depodaki su, toprağın altına yerleştirilen borular aracılığıyla son noktasına ulaşacak.

Nereye bakarsanız bakın Pompei kentinin her köşesinde hayat dolu tasvirler göreceksiniz. Kentin bir yüzünde, tarihte büyük işlere imza atmış önemli kişiler için dikilen büyük, resmi heykeller ile tanrılara ithaf edilen tapınakları görürken, diğerinde ise dükkân ve sokak duvarlarına kazılan gelişigüzel figürleri göreceksiniz. Bu figürlerden en yaygını ise büyük bir erkeklik uzvuna sahip olan minyatür heykeller olacak. Bereket ve eril gücün sembolü olmasının yanı sıra, fallus figürlerinin aynı zamanda iyi şans getirdiğine de inanılacak.

Fakat kentte bulabileceğiniz tasvir örnekleri bu kadarla da sınırlı kalmayacak. Pompei'deki en şaşırtıcı görüntüler, duvarlarda yer alacak. Etrafınızda gördüğünüz hemen hemen her yere kazılan figürler sizlere dönemin politikası, kamu işleri ve hatta gelecek olan etkinlikler hakkında bilgi verecek. Bunun yanı sıra Pompei halkı, toplumda sevilen ünlü kişileri onurlandırmak için yine bu duvarları kullanacak. Bu beton sayfalar yalnızca bedensel istekleri, zaferleri, kazanılan ve kaybedilen aşkları resim

yoluyla anlatmak için değil, aynı zamanda Antik Dönem'in büyük şair ve yazarlarının sözlerini yazı yoluyla aktarmak için de kullanılacak. Sizin de fark edeceğiniz üzere duvarlara işlenen resimlerin en güzelleri, en detaylı ve karmaşık olanları olacak. Keskisi, çekici ve kentte hemen her yere kazılmış olan fallus sembolü ile bir yapı ustası figürü de bunlardan biri olacak.

Kentte mefruşat, modaevi, berber, parfümcü, kuyumcu, ayakkabı tamircisi ve baharatçı gibi birçok dükkân bulunduğu, Pompei sokaklarında dolaşırken vitrinlere bakma işinden hiç sıkılmayacaksınız. Bu esnada kentteki birçok genelev de (*lupanari*) gözünüze çarpacak. Pompei kenti bu alanda büyük bir üne sahip olduğundan, gün içinde birçok Romalı erkeğin bu evlere geldiğini fark edeceksiniz. Kentte dolaşırken fark edeceğiniz bir diğer şey ise Pompei'nin büyük bir bölümünün yeniden inşa edilmesi olacak. Kentin kamu binalarının çoğu kullanılamaz halde bulunacak. Bazı binaların tadilatı başarılı bir şekilde ilerlerken, bazılarının yerinde ise yalnızca moloz olacak. Örneğin yolculuk ettiğiniz tarihte vahşi hayvanların da yer aldığı gladyatör yarışmalarına ev sahipliği yapan amfiteatr tadilat sebebiyle kapalı olacak. Bu tadilatın sebebi ise kentte milattan önce 5 Şubat 62 tarihinde Richter ölçeğine göre 5 ile 6 büyüklüğü arasında gerçekleşmiş olan deprem olacak. Depremi yaşadığı gün Roma Forumu, İmparator Augustus'un yönetimi devralmasının yıldönümünü kutlamak ve şehrin koruyucu azizlerini onurlandırmak için bölgeye gelen insanlarla dolup taşmış olduğundan kayıp sayısı daha da artmış.

Siz de bugün kentin merkezinde yer alan Roma Forumu'na girdiğinizde yaşanan depremin etkilerini çok iyi görebileceksiniz. Her tarafı sıra sıra sütunlarla çevrili olan Forum, aynı zamanda iki büyük tapınağa da ev sahipliği yapmasıyla biliniyor olacak. Bunlardan Apollo Tapınağı milattan önce 2. yüzyılda inşa edilmiş. Depremde hasar gören ise Jüpiter, Juno ve Minerva Tapınağı olmuş. Forumda yer alan yapılar arasında varlıklı bir şarap tüccarının kızı olan Rahibe Eumachia'ya adanmış bir ev ve bir de bazilika bulunacak. Pompei'deki en büyük kamu binası olan bazilika, duvarlarına çeşitli resim ve yazılar işlenmiş halde karşınıza çıkacak. Lütfen bu esnada bazilikanın duvarlarına kazınmış yüzlerce mesaja "Ben buradaydım," yazarak bir yenisini daha eklemek isteyen dürtünüze karşı koyun.

Bazilikanın ardından Apollo Tapınağı'na bakarsanız, tapınağın dış sütunları ve üçgen çatısıyla gerçekten ziyaret edilmeye değer bir yer olduğunu göreceksiniz. Tapınağın yüksek kapılarından içeri girdiğinizde, sizleri tanrı ve tanrıça heykellerinin yanı sıra bunlar için bırakılmış olan

Romalılar cinsellik konusunda oldukça rahat olduklarından, özel ya da umumi her binada bu tür tasvirlerle karşılaşılabilirsiniz.

adaklık hediyeler karşılayacak. Bunun dışında iç dekorasyonun oldukça yalın olduğunu göreceksiniz. Tapınak, alan olarak da yeterince geniş olmadığından büyük dini tören ve ritüeller Forum'da yapılıyor olacak.

Apollo Tapınağı'nı da geride bırakırken, turumuza Pompei hamamlarıyla devam edeceğiz. Her ne kadar hamamlar kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı bölmelerde hizmet verse de, ziyaretçilerin çoğu çıplak olacağından, sizin de çıplaklık kavramına alışmanız gerekecek. Kadın ve erkeklerin karışık olarak girebildiği hamamları tercih eden zaman yolcularımız biraz hayal kırıklığına uğrayacaklar, çünkü bu şekildeki tek hamam olan Merkez Hamamı depremde hasar gördüğünden yolculuk ettiğiniz tarihte tadilatla olacak.

Diğer hamama girdiğinizde ise kadınlar yan tarafı kullanırken, erkekler ön kapıdan giriş yapacak. Buradan hemen soyunma odalarına (*apodyterium*) giderek toğanızı çıkaracaksınız. Eğer soyunma odalarının yerini unutursanız telaşlanmayın. Duvarlarda göreceğiniz erotik tasvirler size giysilerinizi nerede bıraktığınızı gösterecektir. Bu tasvirler Roma kültüründe oldukça normal kabul edildiğinden, geçenler tarafından ikinci kez dönülüp bakılmayacak bile. Siz de toğanızı çıkardıktan sonra artık yüze-

bilir, güneşlenebilir ya da kese yaptırabilirsiniz. Pompei hamamlarının en büyük özelliği farklı ısı derecelerinde birçok odaya sahip olması olacak. Soğuk oda (*frigidarium*), ılık oda (*tepidarium*), sıcak oda (*caldarium*) ve dayanıklı hamam müdavimleri için düşünülmüş olan ter atma odası (*laconium*) seçeneklerinden kendinize uygun olan birini seçebilir ve hamam keyfinize keyif katabilirsiniz. Burada denemenizi tavsiye etmeyeceğimiz tek yer, her türlü bakteriye açık olan hamam havuzu olacaktır.

Gün içinde tuvalete gitmeniz gerekirse yine burada bulunan umumi tuvaletlerden faydalanabilirsiniz. Fakat kendi özel kabininizin olacağını düşünmeyin; Pompei'de tuvalet işi topluca yapılan bir aktivite olacak. Bir sıra boyunca dizilmiş olan tuvaletler, mermerden ortası delik bir oturak ve oturağın altında da bir çukur olacak şekilde dizayn edilmiş. Tam önünüzde de bu bir dizi tuvaletin önünde akan temiz su oluğu olacak. İşiniz bittiğinde yanınızda duran süngeri alın ve oluktan akan temiz suya batırın. Ardından bu süngeri gerekli gördüğünüz şekilde tuvalet kâğıdıymışçasına kullanın.

24 AĞUSTOS: HERKULANEUM

Pompei kentinde geçirdiğinizin günün ertesi sabahı varış noktanıza dönerek, yakınlardaki Herkulaneum kentine doğru yola çıkacaksınız. Kent deniz kenarına kurulduğundan ve gösterişli evlerde yaşayan zengin bir nüfusa sahip olduğundan, Romalı elit kesimin uğrak tatil yeri haline gelmiş. Bu özelliğinin yanı sıra, konumu sebebiyle Herkulaneum ilk patlamayı gözlemlemek için de oldukça uygun bir yer olacak.

24 Ağustos günü öğleden sonra saat 1'de Vezüv Yanardağı, gökyüzüne doğru kilometrelerce yayılacak olan kül ve taş yığını fırlatacak. Yanardağdan çıkan kül ve taş bulutu Pompei kentini tamamen örterken, Vezüv'ün batısında kalan Herkulaneum ise yalnızca birkaç santimetrelilik çok ince bir kül tabakasıyla kaplanacak. Bu doğa olayını gözlemlerken gözleriniz kızaracak, boğazınız kuruyacak, göğsünüz sıkışacak ve burnunuz tıkanacak olsa da, yanardağından çıkan kül bulutunun Pompei kentini haritadan nasıl sildiğine bizzat şahit olabileceksiniz.

Bu patlamanın ardından Herkulaneum halkının bir bölümü en kötüsünün geride kaldığını düşünerek yerlerinden ayrılmayacak olsa da, çoğunluğu evlerini bırakarak yollara düşecek. Birçok ev artık terk edilmiş olacağından, gözlem yapmak amacıyla bu evlere girebileceksiniz.

Kentteki uygun evlerden birini seçip dış avlusundan içeri girdiğinizde karşınıza iç avlu çıkacak. Bu iç avluyu da geçip evin odalarına ulaşacaksınız. Odalara girer girmez etrafta görölmeye değer birçok şey olduğunu fark edeceksiniz. Evlerin koruyucu tanrısı Lares adına yapılmış ufak mabetler, süslü aynalar, kandiller, bronz heykeller ve tavanı, yerleri ve duvarları kaplayan mitolojik, erotik ya da avcılıkla ilgili tasvirlerle yer veren freskler bu evlerde görecekleğinizden yalnızca birkaçı olacak. Evin dışındaki bahçelerde ev sahiplerinin medarı iftihar olarak en gösterişli halleriyle sizleri karşılayacak. Bu bahçelerden kimisi asma ve ağaçlarla kaplanmış halde doğal haline bırakılırken, kimisi de bakımlı çiçek tarhları, balık havuzları, ısıllı yüzme havuzları ve görkemli tapınaklarıyla ihtişam içinde olacak. Araştırmanıza devam ederken bomboş kalan evlerdeki ürkütücü sessizliği de fark edeceksiniz. Yemek salonunda bulunan bomboş koltuklar, yarısı yenip yarısı kalmış yemekler ve gelişigüzel yere atılmış giysiler sizlere yarım kalan yaşamların öyküsünü anlatacak. Tüm bu eşyalar birkaç saat sonra sel gelip de son kalan izleri de silip götürünceye kadar bu şekilde kalacak.

Akşam karanlığı çöktüğünde sahile doğru giderek sizi Napoli Körfezi'ne götürecek olan küçük kayıklardan birine bineceksiniz. Buradan da sizin için ayırılmış olan gemiye bineceksiniz. Kayıkların en sonuncusu saat tam 11.30'da ayrılacağından, bir an bile geç kalan herkes günümüze dönme şansına elveda diyecektir. Saatte 160 kilometre hızla yayılacak olan sıcak gazlar 500 dereceyi bulacağından ve ardından kent on sekiz metrelik bir kül bulutunun altına gömüleceğinden olmanız gereken yerde zamanında olmanızı tavsiye ederiz.

24 AĞUSTOS: NAPOLİ KÖRFEZİ

Herkulaneum sahilinde bineceğiniz kayak, sizleri iki yelkenli bir hububat gemisi olan ve rüzgâr doğru yönden eserse 4 ila 5 knot hızına ulaşabilen vasitanıza götürecek. Gemi, arka tarafına monte edilen yelpaze şeklindeki dümen ve kürekler sayesinde kontrol edilecek. Dümen ve küreklerle yeke adı verilen ve dümen başına takılıp, dümenin istenilen tarafa gitmesi için kullanılan bir kol sayesinde hareket ettirilecek. Geminin dümencisi ile geri kalan mürettebat, konularında uzman şirket çalışanları olarak tarafımızdan görevlendirilmiş olacaklar. Yolculuğunuz boyunca da yine şirketimiz sizler için hafif atıştırmalık temininde bulunacak. Çamfistiği sosunda

servis edilen haşlanmış yumurta, kişnişli mercimek, taze ıstiridye ve domuz rostosu menümüzde yer alan yiyeceklerden birkaçı olacak.

Akşam olduğunda ise artık gezimizin asıl bölümüne tanık olmak üzere güverteye çıkacaksınız. Vezüv Yanardağı'ndan çıkan ilk kül bulutu bölgeye çöktüğünde, bunu yanardağdan yayılan sıcak gazlar izleyecek. Sıcak gazlar ise denizde dev dalgaların oluşmasına sebep olacak. Kül bulutu, sıcak gazlar ve dev dalgalar zinciri şeklinde vuku bulan afet tekrarlamaya devam ederek, bölgenin 300 dereceye ulaşmasına neden olacak. Bu şekilde devam eden üçüncü ve dördüncü dalga ise Pompei kentini yerle bir edecek. Yakıp kül ederek ya da sıcak gazlarla nefes almaya yer bırakmayacak bir hava oluşturarak önüne geleni yok eden felaket, kentteki yaşamı çekip alacak.

Gemideki yerinizden Vezüv Yanardağı'nın halen için için yandığını göreceksiniz. Gece karanlığında kıpkırmızı parlayan dağ, öyle büyük bir güçle yanacak ki, gece karanlığı sabah ışığına dönene kadar gökleri koyu renklere boyayacak. Yanardağdan etrafa saçılan korlar ise sanki arazide yüzlerce şenlik ateşi yakılmış gibi bir görüntü oluşturacak.

Tüm bunlar olup biterken çılgına dönmüşçesine kıyıya doğru kaçmaya çalışan insanların izdihamına şahit olacaksınız. Dev dalgalarla, püsküren yanardağ arasında kalan insanların çoğu tepelerine yağın akkor taş kütlelerinin altında yok olacak. Felaket doruk noktasına ulaştığında, denizin artık devasa dalgalarla çalkalanarak geminize vurduğunu göreceksiniz. Bunun sebebi ise yanardağ patlamasının denizin dibinde yarattığı sismik etki olacak.

Her ne kadar bu olaya geminin güvenli ortamında şahit olsanız da, o an bu gezinin temkinli kişiler için olmadığını anlayacaksınız. Dalgaların üzerinde beşik gibi sallanan gemi, deniz tutmasına sebep olacak. Gemiye çarpan dev dalgalarsa, koca geminin her an deniz tarafından yutulacağı hissini uyandırabilir. Fakat sakın olun. Gemimiz sağlam olmanın yanı sıra, bu tür zorlu durumlarla başa çıkabilecek şekilde dizayn edilmiştir. Öyle ki en tehlikeli gezilerimizde bile gemilerimiz alabora olmamıştır.

Bu sebepten altıncı ve son patlamayı da bekleyin ve ardından ayrılış noktanız olan Capri Adası'na doğru gitmeye hazır olun. Gemi sizleri Capri Adası'nın sahiline bıraktıktan sonra derin bir nefes alarak bir sonraki yolculuğunuza çıkmaya hazırlanın.

Büyük Köylü İsyanı

12-15 HAZİRAN 1381

Bu gezimizde İngiltere halkının sabrının taşmasına ve bunu izleyen olaylara şahit olacaksınız. 14. yüzyıl İngiltere'sinde ülkenin henüz on dört yaşında olan hükümdarı Kral II. Richard'ın hainlerden oluşan bir zümre ile kötü düşünceli danışmanların kuklası haline geldiğine inanılıyordu. Bu kişiler Canterbury Başpiskoposu Simon Sudbury, Kraliyet Hazinesi Robert Hales ve yeğeninin küçük yaşta olmasından ötürü yönetimde etkin söz sahibi olan Lancaster Dükü Gauntlu John idi. Otuz yıl süren kargaşa hali ve acımasız vergilendirme sonucu olarak çoğunluğunu köylü ve küçük toprak sahibi çiftçilerin oluşturduğu Kent, Essex ve Londra halkı, zulmeden yönetim anlayışına karşı ayaklanacaktı. Siz de bu ayaklanmaya Blackheath bölgesinde katılacak, isyancıların liderleri Wat Tyler, Jack Straw ve John Ball ile arkadaşlık edecek, Rotherhithe bölgesinde kralın gemileriyle karşı karşıya gelecek, öfkeli Londra halkıyla beraber Londra Köprüsü'ne yürüyecek ve Katolik Yortusu'na denk gelen tarihte şehri ele geçireceksiniz. Sizlere ortaçağ Londra'sını deneyimleme fırsatı veren bu gezimizde ayrıca dönemin mimarisini yakından inceleyecek, toplumu oluşturan birçok katmanı analiz edecek ve çağın kendine özgü kokularını tanıyacaksınız. Fakat tüm bunlar olurken fazla oyalanmamalısınız çünkü yolculuk ettiğiniz dönemde şehrin her bir yanı hummalı bir isyan ve devrim hazırlığı içinde olacak.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: İNGİLTERE İSYANDA

Büyük Köylü İsyanı otuz senelik bir huzursuzluğun sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Kara Ölüm adıyla bilinen veba salgını 1340–1350 yılları arasında Avrasya'yı kırıp geçirdiğinde, İngiltere nüfusunun üçte biri de yok olmuştu. Toprakların çok, çalışacak iş gücünün az olması sebebiyle soylu ve köylü arasındaki güç dengesi köylülerin lehine olacak şekilde değişmişti. Köleler görevlerini bırakarak daha fazla para kazanmak için başka arazilere ya da kasabalara çalışmaya gidiyorlardı. Her ne kadar işçi ücretleri yasalarla kontrol altında tutulmaya çalışılıyorsa da, işçilik ücretlerinin yükselmesinin önüne geçilemiyordu. Kölelik böylece yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştı. Drakon Yasalarını* esas alan İşçi Yasası ve İşçi Mevzuatı bunu durdurmaya çalışsa da, başarılı olamıyordu.

Derebeylerinin otoritesi son olarak Kral III. Edward'ın 1377 senesinde vefat edip yerine on yaşındaki oğlu II. Richard'ın geçmesiyle iyiden iyiye sarsılmıştı. II. Richard'ın naipliğini Lancaster Dükü olan amcası Gauntlu John üstlenmişti. Gauntlu John tarafından şekillendirilen ve korkunç olarak tanımlanabilecek politikalar sonucunda, İngiliz halkı

1377, 1379 ve 1381 yılları boyunca çok ağır vergiler ödemeye mecbur edilmişti. Ülkedeki isyanlar sırasında İngiltere'nin kuzeyinde İskoçlarla bir barış anlaşması daha imzalamaya çalışan ve iki tarafın da uzun bir zaman boyunca yenişemediği Yüz Yıl Savaşı'nı da devam ettirmekte kararlı olan John, dış politika kararlarının sonuçlarını da vergi olarak halka ödetiyordu. 1377 ve 1379'da halka dayatılan vergiler, büyük bir tepkiyle karşılaştı da, Essex ve Kent'teki gösterilerin fitili ateşleyen asıl şey 1381 yılında toplanması planlanan üçüncü vergiydi. Vergi toplayan görevliler ve toprak sahipleri saldırılara uğruyor, kilise ve tarikatların belirlediği kira ve yükümlülükleri konu alan yasa kitapları toplu halde yakılıyordu.

İsyancıların bir politik görüşü de vardı. Bu insanlar "Kral II. Richard ve Halk" için savaştıklarını söylüyor ve yalnızca kralı yanlış yönlendiren hainlere karşı olduklarını belirtiyorlardı. Kentli isyancılara kralın kendilerini Blackheath yakınlarında ve sonrasında da Londra dışında görmek istediği haberi geldiğinde, isyancılar da on binlerce insanla beraber başkente doğru yürümeye başladılar.

* Adını Atinalı yasa koyucu Drakon'dan alan Drakon Yasaları, hemen hemen her suç için ölümü öngören sert maddeleriyle bilinir. (ç.n.)

GEZİ ZAMANI

Zaman yolcuları bu gezimize 12 Haziran 1381 yılının Salı günü, öğle yemeği saatlerinde başlayacaklar. Varış yeriniz tam olarak Blackheath'in çalılarla kaplı açık arazisi olacak. Bu yer tam olarak Thames Nehri'nin güney kısmında, Londra Kalesi'nin ve şehrin bir buçuk kilometre kadar uzağında yer alacak. Kendinizi, gelir gelmez bölge isyancılarının ve alt tabakaya ait Londralıların yanında, Kral II. Richard ile görüşmek üzere beklerken bulacaksınız.

Ortaçağdan korkmayan gözü pek yolcularımız geziye 12 Haziran yerine 30 Mayıs'tan başlayabilecekler. Böylece Blackheath'e gelmeden önce Essex ve Kent'teki ilk isyanları yerinde gözlemleyebileceksiniz. Fakat unutmayın bu ikinci gezi seçeneğine katılabilmemiz için temel seviyede binicilik becerisi ve fiziki yeterliliğe sahip olmanız gerekir.

Rahip John Ball (at sırtında) Wat Tyler liderliğindeki isyancıları yüreklendirirken. Jean Froissart'ın 1470 senesinde yayınlanmış kitabından alınan bu tasvirde isyancıların tamamı ilginç bir şekilde zırlı olarak resmedilmiş.

ESSEX AYAKLANIYOR

Eğer yalnızca Londra'yı ele alan gezi yerine bundan on iki gün daha uzun olan ve isyanın öncesinde yaşananlara da tanık olmanızı sağlayan ikinci geziyi tercih ediyorsanız, o halde sizleri 30 Mayıs tarihine götüreceğiz. Essex bölgesinin bir pazar kasabası olan Brentwood varış noktanız olacak. Burada sulh hâkimleri ve köylüler arasında gerçekleşen bir görüşmenin, halk vergileri ödemeyi reddedince büyük bir protestoya dönüşmesine şahit olacaksınız. Paskalya yortusundan sonraki yedinci pazar gününde, Essex bölgesinin Bocking köyüne doğru yola çıktığınızda buradaki birçok köylüye katılıp, hep beraber ülke boyunca yürüyüşe geçeceksiniz.

Bir sonraki hafta, Essex'in güney kısmının tamamının kontrol edilemeyen yangınlara sahne olduğunu göreceksiniz. 10 Haziran günü ise Coggeshall köyü yakınlarındaki Cressing Tapınağı'nda toplanan isyancı kalabalığına katılacaksınız. Aynı günün akşamı ise Essex şerifi isyancı gruplar tarafından öldürülecek. Londra yürüyüşü 11 Haziran günü Chelmsford kasabasında yasa kitaplarının yakılmasıyla başlayacak. Fakat sizin yürüyüşünüz Thames Nehri'nin kuzey kenarında kalan Aldgate ya da Ludgate Kapısı'nda son bulacak. İsyancıları kendi hallerine bırakarak Londra Köprüsü'nün karşısına, Blackheath'e doğru yola çıkacaksınız. Fakat Londra'ya gelirken, şehir kapılarının sımsıkı kapalı olduğunu fark edebilirsiniz. Yine de Londra Kalesi'nin doğusunda bir feribot yakalayarak şehre giriş yapabilirsiniz.

ALEVLER İÇİNDEKİ KENT

5 Haziran günü, isyanların Kent'teki merkezi olan Dartford şehrine varacaksınız. İsyancılar destek toplamak için sürekli yakın köylere gittiklerinden, şehre vardığınızda birkaç bin insanın çoktan burada toplanmış olduğunu göreceksiniz. 6 Haziran günü ise isyancılarla birlikte Rochester'a doğru yola çıkacaksınız. İsyancılar kısa sürede Rochester Kalesi'ni ele geçirerek, Rochester Kalesi Yüksek Memuru Sir Roger Newenton'ı rehin alacaklar. 7 Haziran günü ise Maidstone şehrine geçen isyancılar, burada bulunan hapisaneye akın ederek, karizmatik vaiz John Ball'u serbest bırakacaklar. Kilisenin din anlayışından oldukça farklı bir anlayışa sahip olan Ball, aynı hafta içinde vereceği Rotherhithe vaazıyla dinleyenleri büyüleyecek.

Daha çok aksiyonun içinde olmak isteyen zaman yolcularımız 48 kilometre güneye doğru hareket ederek Canterbury'ye giden isyancıların lideri Wat Tyler'a katılacak. 10 Haziran günü Tyler, Canterbury Katedralı'nın girişine kadar gelerek, görevini kötüye kullandığını iddia ettiği piskopos yerine yenisinin seçilmesini talep edecek. Tyler bununla da kalmayıp halktan açık açık "hain" olduğunu düşündükleri herkesi açığa çıkarmasını isteyecek. Bu olayın ardından üç kişinin boynu vurulacak ve isyancılar Canterbury Kalesi'ni ele geçirip, hapishaneyi de basacaklar. Ertesi gün Tyler, saraydan gönderilen bir elçi vasıtasıyla Kral II. Richard'ın kendisini Blackheath yakınlarında görmek istediğini öğrenecek. İsyanla geçen yolculuk sırasında biraz olsun soluklanmak isteyenler Maidstone ve Dartford kasabalarına uğrayabilecekler. Rochester kasabası ise isyan çıkmasına özellikle müsait bir ortama sahip olduğundan, dinlenmek isteyenler için pek de uygun bir yer olmayacaktır.

Eğer Maidstone ve Dartford kasabalarında kalmayı tercih ederseniz, Tyler ve isyancı grubuna Blackheath'e geçmeden önce, 11 Haziran gününün öğleden sonrasında katılabilirsiniz. İster Maidstone ve Dartford'a düzenlediğiniz kısa ziyaretten sonra, ister Rochester'daki isyanlara katıldıktan sonra Blackheath'e geçmiş olun, her iki şekilde de Blackheath'e vardığınızda etrafınıza iyi bakın çünkü 16 Haziran günü ayrılış vakti geldiğinde yine buradan yola çıkacaksınız. Blackheath'e gitmek için elbette ilk olarak Londra'dan geçmeniz gerekecek. Bunun için, olduğunuz yerin kuzeyine doğru ilerleyerek isyancı liderlerinin çoğunun toplandığı Greenwich köyüne çıkacaksınız. Köyde bulunan nehrin tam karşısındaki patikayı izlediğinizde sağa doğru dönen iki sapak göreceksiniz. Bunlardan birincisi sizi isyancıların Kral II. Richard ile buluşacağı yer olan Rotherhithe'e götürürken, ikincisi ise Southwark'a çıkaracak.

ŞEHİR HAYATI

Londra şehrinin surları içinde toplamda 354 meyhane yer aldığından, burada kaldığınız süre boyunca içki sıkıntısı çekmeyeceğiniz kesin. Fakat müşterilerine yalnızca şarap ve yiyecek sunan bu meyhaneler, içecek ve yiyecekleri yüksek fiyatlardan verecekler. Bu tür yerlerdeki standart içki, kadehi bir peniden satılan Bordo şarabı olacak. Lepe ve Osey şarapları da İberyadan çıkma sert beyaz şaraplar olarak tercih edebileceğiniz alternatifler arasında bulunuyor. Tadı çok daha iyi olan, fakat biraz daha pahalı gelebilecek Ren şaraplarını da kadehi 2 peniden satın alabilirsiniz. Yiyeceklere gelecek olursak, meyhanelerdeki yemek kültürünün yalnızca rosto et ve etli turtalardan ibaret olduğunu söyleyebiliriz.

Londra, meyhanelerinin yanı sıra sayısız birahanesi ile de ünlü bir yer olarak karşınıza çıkacak. Müşteri kitlesi biraz daha salaş, ortamı ise daha gürültülü olsa da, bu yerlerde sunulan bira çeşitleri sizleri memnun edecek. Biranın yanı sıra elma sırası, ale ve bal şarabı da birahanelerde bulabileceğiniz içkiler arasında olacak. Birahanelerde yiyecek olarak ise tam buğday ekmeği ve peynir sunulacak. Her ne kadar 14. yüzyılı tanımlayan en büyük özelliklerden biri sokaklarda çeşit çeşit yiyecek satan insanlar olsa da, ülkenin içinde bulunduğu kargaşa durumu sebebiyle şehir normalde olduğundan çok daha boş olacak. Fakat

her şeye rağmen yine de sokaklarda tek tük ekmek, meyve ve etli turtalar satan insanları görebileceksiniz. Etli turtalar her ne kadar iştah açıcı görünse de, şimdiden uyaralım: Bazı sokak satıcıları turtaların içini çürümeye yüz tutmuş etlerle dolduracaklar.

Bu sebepten Londra'nın sebze ve meyve pazarları, yiyecek temini konusunda karşınıza çok daha temiz ve sağlıklı bir alternatif olarak çıkacaktır. Özellikle Haziran ayında tezgâhlarını mevsim meyveleri ve sebzeleriyle dolduran bu pazarlar, şehirde hâkim olan kargaşa hali sebebiyle maalesef yolculuk ettiğiniz tarihte alışveriş yapmayı neredeyse imkânsız hale getirecek.

Ne Giymeli:

14. yüzyıl İngiltere'sinde değişmeye başlayan sosyal sınıf yapısı ile var olan düzene yönelik tehditler krallık yönetiminin bazı yasalar çıkarmasına yol açacaktı. Lüks tüketimi sınırlandıran krallık, bu şekilde her bir sınıfın hangi cins kürkü kullanabileceğini, hangi amblemi taşıyabileceğini ve hangi tür kumaşı satın alabileceğini dikte ederek, sınıfların dağılmasını önlemeye çalışıyordu. Fakat yolculuk yaptığınız tarihte derebeyliğin çöküşü gibi, sosyal sınıfların da yavaş yavaş çöktüğüne şahit olacaksınız.

Her ne kadar sosyal sınıflar arasındaki farklar azalsa da, siz yine de Büyük Köylü İsyanı boyunca soylu sınıfının giysilerini andırmayacak

sade giysiler giymeye özen gösterin. Öfkeli kalabalığın arasına avukat, vergi tahsildarı ya da mahkeme jürisi kılığında katılmanız şu tarihte pek de akıllıca olmayacaktır. Bu sebepten hem kadın hem erkek zaman yolcularımız için tavsiyemiz levazımcı statüsünden biraz yüksekte olan kıdemsiz kâtip gibi bir sınıfa ait giysiler tercih etmeleridir. Erkekler yakası kapalı, kalçalara kadar inen bir ceket (lütfen kol düğmeleri ve yaka kürkü konusunda yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü abartıya kaçmayın) ve altına da canlı renklerde olmayan bir tayt giyerken; kadınlar keten gömlek, kolları dar, etekleri de yerlere kadar inen sade bir tunik ve üzerine de pardösü giyecekler.

Nerede Kalmalı:

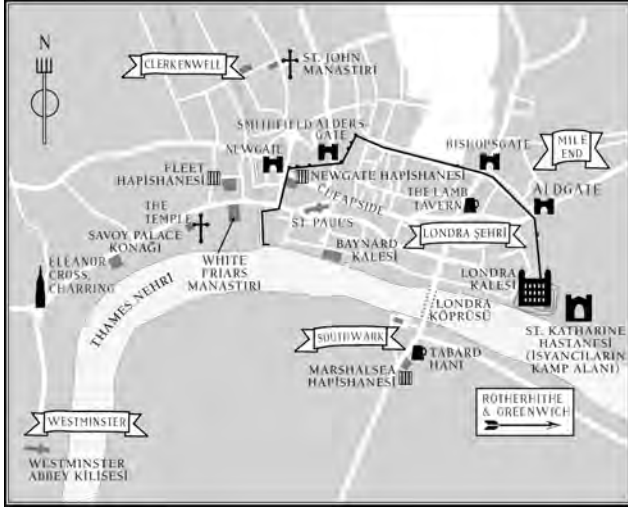
Gezi boyunca kalmanız için önceden iki yer ayarlanmış olacak. Bunlardan Tabard Hanı surların dışında kalan Southwark Bölgesi'nde bulunurken, Leadenhall Çarşısı'nda yer alan Lamb Tavern Hanı ise şehrin surları içinde olacak. Tabard Hanı sizlere çok daha güvenli bir ortam sunacak fakat Lamb Tavern Hanı şehrin içinde kaldığından direkt olarak aksiyonun içinde olacak. Hangisinde kalmaya karar verirsiniz verin, iki yer için de ödeme girişte yapılacaktır. Bölgedeki hanların tamamı gibi bu iki yer de, gecelik bir oda için 1 peni, buna yemek eklenirse de 2 peni talep edecek. Bu sebepten gezi boyunca kalacağınız yer için şimdiden 4 peni-

yi gözden çıkarmanızı tavsiye ederiz. Yolculuk sırasında at sırtında dolaşmış olacağınızdan, hana geldiğinizde atlarınızın yemlenip, yeterince dinlendiğinden emin olun. Bunun için de ayrıca 2 peni ödemeniz gerekecek. Toplumsal düzenin çöküşü enfasyonu tetikleyeceğinden, yolculuk ettiğiniz tarihte fiyatlarda biraz artış görebilirsiniz. Hanlarda bulunan yataklara gelince, bunların iperle tuturulmuş tahta bir çerçeve ile içine saman ve kenevir lifi doldurulmuş iki şilteden oluşacağını söyleyelim.

Sağlık Konuları:

Güney İngiltere'de görülen en son hıyarcıklı veba salgınının 1369 yılında yaşanmasına rağmen, yine de tüm zaman yolcularımızın her türlü salgına karşı aşı olmaları gerekecek. Vebanın yanı sıra ziyaretçilerimizin tifo, verem ve hepatit için de önlem almaları gerekecek. Bu tür hastalıkları bir kenara bırakacak olursak, aslında yolculuğunuz sırasında karşılaşma ihtimalinizin en yüksek olduğu rahatsızlıkların mide ve bağırsakla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Fakat hiç merak etmeyin, ekibimiz tarafından sizlere verilecek olan ishal kesici ilaç, derdinize kısa bir sürede çare olacaktır. İngiltere'de kalış süreniz çok kısa olduğundan, Londra sokaklarında ya da Essex ve Kent yollarında dolaşırken göreceğiniz cüzzamlıların, bu hastalığı sizlere bulaştırma riski oldukça az olacak.

12 HAZİRAN SALI: İSYANCILAR KRAL İLE BULUŞUYOR

Blackheath civarında toplanmış olan kalabalık yorgun, aç ve sabırsız olacak. Günün büyük bir bölümü ateş yakmak için odun toplamak, çadır kurmak ve Kral II. Richard'dan haber beklemekle geçecek. Bu sırada kampa ulaşan şahane haberlere kulak verin. Söylentiye göre Kraliçe Joan isyana onay vermiş olacak. Buckinghamshire Dükü ise yakın zamanda isyancıları desteklediğini duyuracak. Nehir kenarındaki tepeye kamp kuran isyancıların liderleri, rehin aldıkları Sir John Newenton'ı serbest bırakarak bir buçuk kilometre kadar uzaklıkla bulunan Londra Kalesi'ne yollayacaklar. Öğleden sonra saatlerinde ise at üzerindeki iki kraliyet habercisi tepeye ulaşarak, isyancılara Kral II. Richard'ın ertesi gün kendilerini Rotherhithe'da görmek istediği haberini verecek.

Bu haberi aldıktan sonra Southwark'a geçerek, Tabard Hanı'na doğru gidebilirsiniz. Tavsiyemiz hana en geç öğleden sonra saat 4'te varmanız olacak çünkü saat 6 olduğunda, bölgenin neredeyse tamamı ateşe verilmiş olacak. Southwark halkının da destek verdiği isyancılar, ilk olarak hanın hemen yanında bulunan Marshalsea Hapishanesi'ne gidecekler. Saatler ilerledikçe Southwark'ta bulunan King's Bench Hapishanesi'nin gardiyanı Richard Imworth'e ait, içinde vergi tahsildarları ile mahkeme jürilerinin kayıtlarının bulunduğu evler yakılacak. Akşam olduğunda isyancıların çoğu Southwark'ın dışına çıkıp batıya doğru ilerleyecek. İsyancılar daha sonra Canterbury Başpiskoposu'nun evi olan Lambeth Sarayı'na gitmek üzere yürüyüşe geçecekler. Asıl amaçları burada bulunan kayıtları yakıp

başpiskoposun şarap fiçılarını açmak olan isyancılar, bu sebepten oldukça ölçülü davranacaklar. Fiçıların alınmasıyla neşelenen kalabalık, saray mutfağına geçerek, “A Revel and a Revel” gibi dönemin popüler şarkıları eşliğinde eğlenecek.

Kral II. Richard isyancılarla Blackheath bölgesinde buluşmak üzereyken. Kraliyet gemisinin hemen arkasındaki Londra Kalesi tasvirine dikkat edin.

13 HAZİRAN ÇARŞAMBA: TYLER, KRAL II. RICHARD VE ŞENLİK ATEŞİ GECESİ

İster geceyi Blackheath'te çadırların içinde, ister Southwark'ta sıcakık ya-tağınızda geçirmiş olun, her iki şekilde de sabah olduğunda erkenden kal-kıp Wat Tyler ve Thames Nehri'nin güneyinde bekleyen isyancı ordusu ile birlikte Rotherhithe'da bulunan kraliyet köşküne doğru yola çıkacaksınız. Tyler, kalabalığın arasında dalgalanan iki büyük Aziz Yorgi bayrağının ya-kınlarında yürüyor olacak. Kral II. Richard ve maiyetinin sizinle görüş-mesini beklerken, 6 Haziran günü Rochester'daki isyan sırasında özgür

kalan radikal vaiz John Ball'un vaazını dinleyeceksiniz. Vaazında kullandığı "Âdem toprağı kazarken ve Havva iplik eğirirken, hangisi soyluydu?" sözüyle her insanın eşit yaratıldığını savunması, iktidardaki soylu sınıfının tüylerini diken diken eden yegâne şey olacak.

Vaazı dinlediğiniz sırada gözlerinizi sol tarafa çevirirseniz, Thames Nehri'nin uzun kavisi boyunca süzülerek size doğru gelen kraliyet gemisini ve beraberindeki dört gemiyi göreceksiniz. Kral II. Richard'a Başpiskopos Sudbury, Hazinedar Sir Robert Hales, Warwick Kontu ve Salisbury Kontu eşlik edecek. İsyancılar gemilerin yaklaşmasıyla beraber protestoya başlayınca, kraliyet alayı karaya çıkmaya 30 metre kala gemiden inmeyi reddedecek. Gemi ile kıyı arasında yaşanan hararetli diyalogun sonucunda, Kral II. Richard isyancıların liderinden isteklerini belirten yazılı bir belge talep edecek. Kıyıda hazırlanan belge, kalabalıktan seçilen bir kişi aracılığıyla gemiye yollanacak. İsyancıların talep ettikleri reformların uzun bir listesini içeren belge, aynı zamanda saraydan da kimlerin idam edilmesi gerektiğini bildirecek. İdamı istenenler arasında hâlihazırda gemide bulunan Gauntlu John, Canterbury Başpiskoposu William Courtenay, Başpiskopos Sudbury ve Hazinedar Hales olacak. Bir süre devam eden görüşmelerin ardından Kral II. Richard ve maiyeti Kentli isyancıları oldukları yerde bırakarak geri dönmeye karar verecek.

Daha da öfkelenen isyancılar bunun üzerine Rotherhithe ve Blackheath'ten yola çıkarak, Southwark ve Londra Köprüsü'ne doğru yürüyüşe geçecekler. Yürüyüş sırasında Southwark'ta bulunan geneleve dikkat edin. İşletmeciliğini Londra Valisi William Walworth'un yaptığı bu yer, isyancılar tarafından ateşe verilecek. Bunun ardından kalabalığın neredeyse tamamı Londra Köprüsü'nün güney tarafına toplanmaya başlayacak. Fakat açılır kapanır köprü'nün iki tarafı da yukarı kaldırılmış halde olduğundan, isyancılar karşı tarafa geçemeyecekler. Köprü'nün diğer tarafında karşı taraftan gelecek olan isyancıları hasretle bekleyen bir kalabalık bulunacak. Köprü'nün her iki yanında da bekleyen grubun tek amacının hainleri uyar-mak olduğu düşünülse de, köprü'nün indirilmesiyle bu durumun böyle olmadığı anlaşılabilecek. Büyük bir gürültüyle şehre akın eden isyancılar kısa sürede işe koyulacaklar.

Siz de köprüyü geçerek geçmez, Bridge Caddesi'ne doğru ilerleyerek ilk yol ayrımına kadar gelin. Sağınızda Billingsgate Kapısı, solunuzda ise Ropery Caddesi yer alacak. Kalabalığın bir kısmı bu noktadan sonra Billingsgate Kapısı'na doğru dönerek, Londra Kalesi yönünde ilerleyecek.

Kalenin dışına toplanan isyancılar, kalede kısılp kalmış olan kraliyet alayını protesto edecekler. Kalabalığın bir diğer kısmıysa Fenchurch Caddesi'nden Aldgate Kapısı'na doğru giderek, şehrin içine girmeye çalışan Essexli isyancılara katılacak.

Hazır şehrin bu tarafındayken Aldgate Kapısı'nın hemen üzerindeki kulede kalan Geoffrey Chaucer'ı görmeyi unutmayın. Aldgate Kapısı'nda bulunan kalabalığın büyük bir kısmı sola dönerek Ludgate Kapısı ile Newgate Kapısı'na doğru yürüyüşe geçecek. Bu iki yerde de kendilerini karşılayacak başka isyancılar hazır bulunacak. Newgate Kapısı'nın önündeki kalabalık, şehrin surları içinde kalan Newgate Hapishanesi ve Golden Lane Caddesi olmak üzere iki yere dağılacak. Fakat en büyük isyancı kalabalığı Ludgate Kapısı'na doğru ilerleyecek.

Siz de St. Paul Kilisesi sağ tarafınızda kalacak şekilde kalabalığa eşlik edebilir ve Ludgate Kapısı'nı yakından inceleyebilirsiniz. Kapı, 13. yüzyılda öldürülen ya da ülkeden kovulan zengin Yahudi tüccarların evlerinden alınan taşlar kullanılarak kısa bir süre önce yeniden tamir edilmiş. Kapının süslemelerinde ise, efsanevi hükümdar Kral Lud gibi birçok önemli ismin heykeline yer verilmiş. Ludgate Kapısı'ndan içeri girdiğinizde sizleri yeşil alanlar, meyve bahçeleri ve Salisbury Piskoposu ile Karmelitlerin* köşkleri karşılayacak. Etrafınızda bulunan isyancıların çok azı bu köşklere girmeye çalışacak. İsyancıların bir kısmı doğu tarafına yönelerek Fleet Hapishanesi'nin kapılarını açmaya girişecek. Geriye kalan isyancıların neredeyse tamamı Fleet Caddesi boyunca ilerleyerek ya Temple Bölgesi'ne gidecek ya da bir kilometre daha yürüyerek Strand Caddesi'ndeki en büyük konak olan Gauntlu John'a ait Savoy Sarayı'na geçecekler.

Temple Bölgesi aslında ilk olarak 12. yüzyılda Tapınak Şövalyeleri'nin merkezi olarak ortaya çıkmış. Fakat şövalyelerin dağılmasının ardından bölge, Malta Şövalyeleri'nin eline geçmiş. Malta Şövalyeleri de bölgedeki evleri daha sonra yasal belgelerin saklanması için kiraya vererek, burayı Londra'nın hukuk merkezi haline getirmiş. Öğleden sonra saat 4'te tüm bölge isyancıların akınına uğrayacak ve buradaki tüm yasal belgeler, bahçelerde kurulan büyük ateşlere atılarak yakılacak.

Temple Bölgesi'nin ardından kalabalık, yönünü Strand Caddesi'ne çevirecek. Exeter, Bath, Llandaff, Coventry ve Worcester piskoposlarının ihtişamlı evlerinin tamamı bu caddede yer alıyor olacak. Fakat daha önce-

* Karmelitler ortaçağdaki dört büyük tarikattan biriydi. (ç.n.)

den belirttiğimiz gibi, bu caddede yer alan en gösterişli yer Savoy Sarayı olacak. Siz bölgeye varana kadar sarayın önü çoktan isyancılarla dolmuş olacak. Sarayın heybetli duvarları ise neredeyse yerinde duramayacak hale gelecek. Yağmalama yerine isteklerini duyurma hedefine bağlı kalmaya çalışan isyancılar, bu sebepten değerli eşyaları almak yerine etraftaki sofra örtüsü ve kumaş gibi eşyaları yakma yoluna gidecekler. Akşama doğru isyancılarından birinin evdeki gümüş tabaklardan birini alma girişimi, orada bulunanların kurduğu bir mahkeme tarafından cezalandırılacak. Sarayın içinde yankılanan gülüşme sesleri her ne kadar cezbedici olsa da, isyancıların eğlencesine katılmamanızı tavsiye ederiz. Sarayın içinde yakılan küçük ateşler yanlışlıkla orada bulunan üç fıçı barutla birleşince, ortaya oldukça tahrip edici bir yangın çıkacak.

AKŞAM SAATLERİ

Akşama doğru kalabalık Cheapside Caddesi tarafına geçecek. Şehrin tam merkezindeki bu alan, aynı zamanda vaazların verildiği ve cezaların uygulandığı yer de olacak. Milk Caddesi, Bread Caddesi ve Wood Caddesi'nin kesiştiği yerde bulunan Cheapside Caddesi ünlü Eleanor Cross Anıtı ile biliniyor olacak. Altıgen şeklinde merdivenlere sahip olan anıt, merhum Kraliçe Eleanor'a ait altı heykelle bezenmiş olacak. Anıt, eşi Kraliçe Eleanor'un Lincoln'den Westminster Abbey Kilisesi'ne taşınan cenazesinin yasını tutan Kral I. Edward tarafından yaptırılmış olacak. Cheapside Caddesi'ne geldiğiniz günün akşam saatleri ve önümüzdeki birkaç gün alan, çok sayıda idama sahne olacak. Öfkeli kalabalık, şehri didik didik ederek bilinen belli başlı vergi tahsildarlarını aramaya koyulacak. Bunlardan ülkede en çok nam salmış olanı ise Roger Legett olacak. Newgate Caddesi'ndeki St. Martins le Grand Kilisesi'nde bulunan Legett, kalabalık tarafından köşeye sıkıştırılacak. Uzun yıllar boyunca ihtiyacı olanlara sığınak olan kilise, bu kez halkın karşısında çaresiz kalacak. Kilseden dışarı sürüklenen Legett, adım adım kendisini bekleyen sona doğru Cheapside Caddesi'ne götürülecek. Burada kalıp kalabalıkla beraber Legett'a eşlik edebileceğiniz gibi, kuzeyde kalan Holborn Nehri boyunca yürüyerek Clerkenwell'in uçsuz bucaksız arazilerine de çıkabilirsiniz.

İsyancılar, Clerkenwell'e doğru yürürken, yol üzerindeki Legett'a ait birçok mülkü yakıp yıkacaklar. Fakat isyancıların asıl hedefi zengin bir

askeri tarikat olan Malta Şövalyeleri'nin kaldığı Clerkenwell Kilisesi olacak. Meşalelerle binayı ateşe veren kalabalık öyle büyük bir yangına sebep olacak ki, binadan arta kalanlar bir haftadan daha uzun bir süre boyunca yanmaya devam edecek.

Eğer tüm bu yangınlardan biraz uzaklaşmak isterseniz, batıya doğru yönelerek Londra Kalesi'ne gitmenizi tavsiye ederiz. Kalenin doğu tarafında kalan St. Katharine Hastanesi'nin önünde, isyancıların kamp kurmuş olduklarını göreceksiniz. Akşamın ilerleyen saatlerinde iki kraliyet şövalyesi ellerinde Kral II. Richard'ın mührünü taşıyan parşömenlerle isyancıların kampına yaklaşacak. Kalabalığın içinden seçilen bir adam alelacele bulunan bir sandalyenin üzerine çıkarak, şövalyelerin getirdiği mesajı okuyacak. Buna göre, "eğer herkes şimdi evine dönerse bağışlanacak ve daha sonra da şikâyetlerini yazılı bir şekilde iletebilecek." Çoğunluğu okuma yazma bilmeyen ve zaten günlerdir her türlü yazılı metni yakarak tepkisini ortaya koyan kalabalık, bu mesaj karşısında iyiden iyiye çileden çıkacak. İçlerinden bazıları şehre geri dönerek daha çok ev ve daha çok belge yakmaya koyulacak.

Başka bir zorlu yürüyüşü daha şimdilik kaldıramayan zaman yolcularımız Southwark ya da Leadenhall'daki odalarına dönerek, geceyi istirahat içinde geçirecekler.

14 HAZİRAN PERŞEMBE: KRAL II. RICHARD'IN MİLE END BÖLGESİ'NE GELİŞİ VE LONDRA KALESİ BASKINI

Bugün sabah saatlerinde ziyaret edebileceğiniz üç yer olacak: Highbury Köyü, Mile End Bölgesi ya da Londra Kalesi.

Highbury köyü şehrin kuzey kısmında kalan ve Hazinesar Sir Robert Hales'in birçok konutuna ev sahipliği yapan bir yer olarak karşınıza çıkacak. Sabahın erken saatlerinden itibaren Jack Straw liderliğinde hareket eden isyancılar köydeki evleri ve ambarları yakmaya koyulacak. İsyancılar, Londra'daki ayaklanmayı duyan ve bunun üzerine güneye doğru yürüyüşe geçen St. Albans sakinleri de katılacak. Straw, kendilerine katılan St. Albans halkını daha sonra bir araya toplayarak, kendilerinden hep birlikte isyancıların sadakat yeminini etmelerini isteyecek. Böylece binlercesi "Kral Richard ve halk için" diyerek harekete bağlılıklarını gösterecek.

Highbury köyünü uzun bir yürüyüşün ardından geride bırakarak Mile End Bölgesi'ne varacaksınız. Savaş Konseyi'ni toplayan Kral II. Ri-

chard, gece boyu yapılan görüşmelerin ardından halkı memnun etme stratejisine geri dönecek ve şehrin dört bir tarafına elçi yollayarak halkı bu sabah Mile End Bölgesi'nde beklediğini söyleyecek. Kral, bölgeye fazla kalabalık olmayan maiyetiyle gelecek. Krala eşlik eden bu grubun içinde Warwick Kontu, Oxford Kontu, hükümdarın üvey kardeşleri Thomas ve John Holland, hükümdarın kılıcını taşıyan Sir Aubrey de Vere, hükümdarın yakın askerleri Sir Robert Knolles ve Sir Thomas ve son olarak da Walworth Valisi olacak. Kraliçe Joan ise maiyetin en sonunda yer alacak. Bu sırada Kral II. Richard'a birkaç kez yaklaşarak atının dizginlerini tutan ve hükümdardan ilk olarak "o vatan haini" Hales'in idam edilmesini talep edecek olan Thomas Farringdon'a dikkat edin. Eğer kalabalığın içinden sıyrılarak bölgeye zamanında varmak istiyorsanız, şafaktan önce yola çıkarak Aldgate Kapısı'ndan geçin ve Mile End Bölgesi'ne gelin. Bölgeye vardığınızda isyancı takımının toplanmaya başlamış olduğunu göreceksiniz. Bu sırada Amiral Edmund de la Mare'in Essex'teki kütüphanesinden alınmış olan iki devasa defter göreceksiniz. Halkın tırmıklarının ucuna takarak sergilediği ve vergi borçlarının yazılı olduğu bu defterler isyanında da adeta bir sembolü haline gelecek.

Kral II. Richard ve maiyetinin bölgeye gelmesiyle birlikte isyancılar-
dan oluşan küçük bir grup, hükümdara yaklaşacak. Dizlerinin üzerinde saygılı bir şekilde Kral II. Richard'ın önünde duran isyancı grubu, hükümdara genel olarak kölelik ve işçi haklarını konu alan ve birçok talebi içeren uzun bir liste sunacak. Derebeylik sisteminin kaldırılmasını da isteyen isyancıları uzun uzun dinleyen Kral II. Richard, sonunda tüm taleplere "Evet" diyecek. Bölgedeki isyancılardan iki sıra oluşturmalarını isteyen İngiltere Kralı, hazırda bekleyen kalabalığa yeni özgürlüklerini bahşedecek. Ardından kalabalığa hitaben yüksek sesle duyuru yapan hükümdar, isyancıların artık gitmekte özgür olduklarını ve İngiltere'nin dört bir yanında bulunan hainleri yakalayıp ülke yasaları gereğince yargılanmak üzere kendisine getirmelerini söyleyecek. Birkaç dakika içinde isyancıların çoğu ya evlerine dönecek ya da kralın emri üzerine Londra'daki hainleri aramak üzere yola çıkacak.

Kral II. Richard'ın isyancıları hainleri yakalayıp kendisine getirmesini istediği haberi sabah saat 9.30'da Londra Kalesi'ne varan isyancılar aracılığıyla duyurulmuş olacak. Düşmez sanılan kale, isyancılar tarafından bir saat içinde ele geçirilecek. Kalenin içindeki isyan yanlıları, isyancıları

gizli kapılardan içeri alıp, kalenin açılıp kapanır köprüsünü de yine gönüllü olarak indirecekler. Bu noktada zaman yolcularımız isyancılarla beraber Londra Kalesi Baskını'na katılmak isteyebilirler, fakat kalenin labirente benzer koridorlarında kaybolmak ya da baskın sırasında ortaya çıkan tatsız görüntülere tanık olmak pek de hoş olmayacağından, bu olayda yer almamayı tercih etmeniz belki de sizler için daha iyi olacaktır. Ancak yine de katılmakta ısrar ederseniz, hiçbir koşulda Gauntlu John'un on sekiz yıl sonra İngiltere Kralı olacak olan oğlu Henry Bolingbroke'un saklandığı yeri söylememelisiniz.

Baskını izleyen birkaç saat içinde isyancılar dört önemli ismi yakalamış olacaklar. Bunlar Canterbury Başpiskoposu Simon Sudbury, Kraliyet Hazinedarı Sir Robert Hales, Kraliyet Muhafızı John Legge ve Gauntlu John'un Fransiskan tarikatına bağlı rahip doktoru William Appleton olacak. Yakalanan tüm bu isimler kalenin yakınlarında bulunan tepeye getirilerek idam edilecekler. Sudbury'nin idamı ise özellikle zor olacak. Başpiskoposun vücudunu kafasından ayırmak için cellat, baltasıyla sekiz kez hamle yapacak.

Tüm bunlar olup biterken Kraliçe Joan ise, geri kalan soyluların sığınağı haline gelen Baynard Kalesi'ne gitmek üzere gemiyle kaçacak.

BASKIN GÜNÜNDE ÖĞLEDEN SONRA VE AKŞAMA GELİRKEN

Baskın gününün ilerleyen saatlerinde işler daha da ürkütücü bir hale gelecek. Londra isyancılarının içindeki yabancılara yönelik hasmane hisler eyleme dönüşecek. Lombard Caddesi üzerindeki İtalyan bankacılar kendilerini en kötüsüne hazırlarken, bu düşmanca hareketlerin asıl odak noktası Trinity Caddesi'nin güneyindeki Vintry Bölgesi'nde kalan Flamanlar olacak. Queen Caddesi ile Upper Thames Caddesi'nin kesiştiği yerde öfkeli bir grup toplanmaya başlayacak. Kırk kadar Flamanın sığınmak için girdiği kilisenin kapılarını kıran kalabalık, daha sonra ellerine geçirdikleri bu insanların boyunlarını vurduracak. Vintry Bölgesi'ndeki isyancıların eline düşen bir başkası ise Londra'nın varlıklı tüccarlarından Richard Lyons olacak. Kaldığı evinden dışarı sürüklenen Lyons, daha sonra Cheapside'da idam edilecek. Lyons'ın götürülüşüne şahit olan bir adam onu: "Açık tenli, cüsseli, kıvrırcık saçları kulaklarına kadar inen, sakalları iki yana ayrılmış, sağ yanında büyük bir cebi olan çiçek motifli ipek kumaştan cüp-

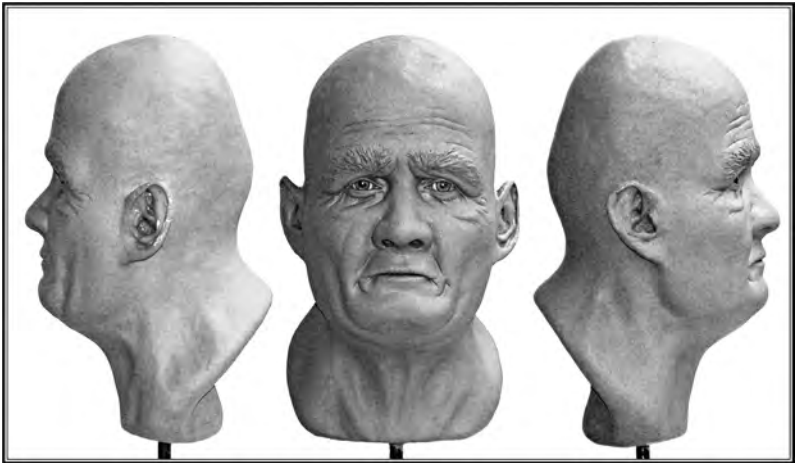
pesi ayaklarına kadar gelen, sol omzundan aşağı bir kemer inen ve sade kukuletası omuzlarını kaplayan” bir adam olarak tanımlayacak.

Londra Kalesi’nde idam edilenlerin başları isyancılar tarafından Eleanor Cross Anıtı’nda sergilenmek üzere götürülecek. Başpiskopos Sudbury, kırmızı renkteki piskoposluk tacı kafasına çivilenmiş bir şekilde götürülürken, Sir Robert Hales, Roger Legget, William Appleton ve Robert Somenour’un başları da mızraklar üzerinde ona eşlik edecek. Öğleden sonra şehirde uzun saatlerce gezdirilen bu başlar, son durak olarak Londra Köprüsü’nde sergilenmek üzere buraya getirilecek.

15 HAZİRAN CUMA: WESTMINSTER ABBEY KİLİSESİ VE WATTYLER’İN ÖLÜMÜ

Erken kalkmakta mahzur görmeyenler cuma günü şafak vaktinden itibaren Westminster’a gelebilirler. İsyancıların hedefindeki bir başka isim olan Southwark’taki King’s Bench Hapishanesi gardiyanı Richard Imworth, Southwark’taki evinden kaçarak Westminster Abbey Kilisesi’ne gelmiş olacak. Sabah saat 9 sularında kiliseye giren isyancı grubu, mihraba doğru ilerleyerek Imworth’ü saklandığı yerden çıkaracak. Öğleden sonra ise Imworth Cheapside’da idam edilecek.

Cheapside Caddesi’nden dönüşünüzde, Bread Caddesi’nde karşınıza çıkacak olan Greenfieldli John’a dikkat edin. Talihsiz adam yalnızca Ga-

Başpiskopos Simon Sudbury’nin bir sanatçı tarafından kafatasından yola çıkarak 600 yıl sonra yeniden şekillendirilen yüzü.

untlu John'un doktoru William Appleton hakkında iyi konuştuğu için öfkeli güruh tarafından yine Cheapside'a götürülerek idam edilecek.

Kalabalığı takip etmek yerine Westminster'da kalmayı tercih ederseniz, Kral II. Richard'ın alana gelişini de görebilirsiniz. 200'den fazla görevliden oluşan maiyetiyle birlikte bölgeye teşrif eden hükümdar, St. Stephen's Kilisesi'nden yapılan top atışlarıyla karşılanacak. Kral, karşılama töreninin ardından dua etmek için Westminster Kilisesi'ne gömülen Günah Çıkartıcı Aziz Edward'ın bulunduğu mabede gidecek. Bu sırada kiliseye girmek mümkün olmayacağından, dışarıda bekleyerek bir saat sonra Smitfield'e geçecek olan Kral II. Richard ve maiyetine katılmanızı tavsiye ederiz.

AKŞAM SAATLERİ

Şehir merkezinde kalmayı tercih eden zaman yolcularımız, Kral II. Richard'ın isyancıları Smitfield'da üçüncü bir görüşme için çağırdığı haberini işitecekler. Smithfield, şehrin kuzeyinde kalan ve genellikle festivaller ya da halkın gözü önünde gerçekleşen idamlar için kullanılan bir alan olarak karşınıza çıkacak. Öğle yemeği sonrasında insanların akın akın Newgate

Kral II. Richard, bir taraftan Londra Valisi Ralph Standish'in Wat Tyler'i öldürmesini izlerken, diğer taraftan halka hitap ediyor.

Kapısı ile Aldersgate Kapısı tarafına gittiklerini göreceksiniz. Akşamüstü saat 5 sularında ise Londra'daki tüm isyancılar Smithfield'da toplanmış olacak. İsyancıların lideri Wat Tyler ise her zamanki gibi at sırtında kalabalığa liderlik ediyor olacak.

Krallık maiyeti, alana giriş yaptığında isyancıların biraz uzağındaki bir noktada toplanmayı tercih edecek. Etrafta büyük bir insan kalabalığı olacağından, olup bitenlerin çoğunu uzaktan anlamaya çalışacaksınız. İlk olarak Wat Tyler Kral II. Richard ve maiyetine doğru atını sürecektir. Her ne kadar uzaktan tam olarak seçilemese de, Tyler hükümdara bir parça hüürnetsiz bir yaklaşımla muamele eder gibi gözükcektir. Tyler, Kral II. Richard'ın önünde diz çökmeyecektir. Bunun yerine hükümdarın elini sertçe sıkacaktır. Ardından yüksek sesle hayalindeki İngiltere'yi anlatan Tyler, derbeyliğin olmadığı bir sistemden bahsedecektir. Konuşmanın bir noktasında, Walworth Valisi ile Tyler arasında münakaşa yaşanacaktır. Kılıçlar çekilecek ve bir süre devam eden kargaşa halinin sonunda krallık maiyetinden Ralph Standish, Tyler'ı öldürecek.

Bu olayın ardından kalabalığı şaşkınlık saracaktır. Fakat Kral II. Richard isyancılara seslenerek kendisini takip etmelerini isteyecektir. Muhafızı ile beraber Clerkenwell'e gitmeye hazırlanan hükümdarı, ufak bir kararsızlık anından sonra neredeyse bütün isyancılar takip edecek. Günün ilerleyen saatlerinde Walworth Valisi, paralı askerler eşliğinde Clerkenwell'e gelecek, akli karışmış ve moralleri bozulmuş olan isyancı topluluğunun etrafını kolayca saracaktır. Kralın emri üzerine alana gelen ordu karşısında isyancılar yavaşça dağılacaktır. Essexli isyancıların çoğu da evlerine dönecektir. Kral II Richard ise Walworth Valisi, Nicholas Brembre, Robert Launde ve Ralph Standish'e şövalyelik unvanı bahşedecektir.

AYRILIŞ VAKTİ

Her ne kadar Essexli isyancıları takip etmek istesenez ya da önümüzdeki birkaç hafta içinde Bridgeport, Cambridge ve York'ta çıkan isyanlara katılmayı arzu etsenez de, yolculuğu burada noktalamanızı ve bir sonraki yolculuğumuza hazırlanmak için biraz dinlenmenizi tavsiye ederiz.

Birinci Bull Run Muharebesi

21 TEMMUZ 1861 ✱ WASHINGTON D.C. &
VIRGINIA, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Tehlikeli geziler kapsamında yer alan bu yolculuğumuzda sizleri Amerikan İç Savaşı'nın çıkış noktasına tanık olmaya davet ediyoruz. Bu gezi sırasında Washington'daki cemiyet hayatının merkezi olan Willard's Hotel'i yakından görme şansı yakalayabilir, Centreville'de toplanmaya başlayan Potomac Birlik Ordusu'nu izleyebilir ve muharebe sırasında gazetecilerin meskeni haline gelen Centreville Tepesi'ne ziyarette bulunabilirsiniz. Gözü kara zaman yolcularımız ayrıca savaşta ön cepheye kadar giderek yaşananlara ilk elden tanık olma fırsatına sahip olacaklardır. Fakat şimdiden uyaralım: Gezimiz Birlik Ordusu'nun bozguna uğramasıyla sonlanacak ve siz de onlarla birlikte bu ana tanık olacaksınız.

GEZİYE DAİR ÖN BİLGİ: KOLAY BİR ZAFER BEKLERKEN

Amerikan İç Savaşı'nın ilk günlerinde Birlik Ordusu'nun arkasındaki politikacılar ve gazeteciler Virginia'nın kuzeyindeki isyancı Amerika Konfedere Devletleri'ne bağlı Konfederasyon Ordusu'na karşı hızlı ve kesin bir zafer kazanmayı umuyorlardı.

Bu tür bir beklentinin sonucu olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne ait Birlik Ordusu'nun başındaki isim

General Irving McDowell, üzerinde büyük bir baskı hissediyordu. Acil bir zafer haberi vermesi gerektiğini düşünen McDowell, bu sebepten 35.000 kişilik Potomac Birlik Ordusu'nu Washington'ın güneybatısına konuşlandırmaya karar verdi. Fakat Pierre Gustave Toutant Beauregard da aynı anda generalliğini yaptığı Konfederasyon Ordusu'nu Virgi-

Muharebe Meydanı'ndaki Birlik Ordusu'na ait Topçu Birliği.

nia'daki Manassas demiryolu hattına yakın bir yere konuşlandırıyordu. Bu nokta tam da Bull Run Nehri yakınlarındaydı.

Washington'ın elit çevreleri Birlik Ordusu'nun Konfederasyon Ordusu'nu Bull Run'da hezimete uğratacağını düşünüyorlardı. Yüzlerce insan nasıl olsa kolay bir zafer olacağını düşünerek başkentten yola çıkmış ve yaklaşık 50 kilometrelik bir yolculuğun sonunda General McDowell'in Centreville köyündeki ordusuna katılmıştı.

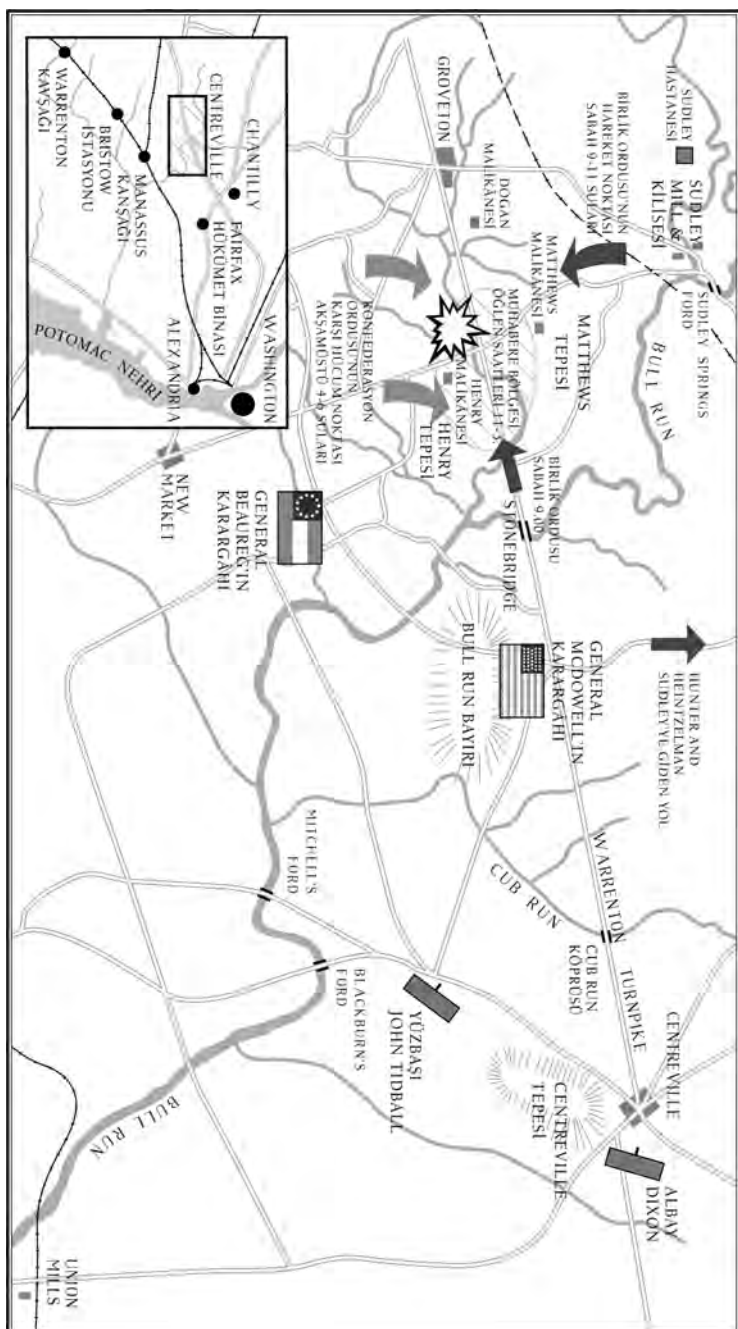
Fakat işler tam olarak da halkın düşüncesine göre sonuçlanmayacaktı. General McDowell bölgeyi yeteri kadar incelememiş olmanın, deneyimsizliğin ve biraz da talihsizliğin sonucu olarak savaşta önemli kararlarında istenilen şekilde hareket

edememişti. Özellikle ordusunun batı kanadı ağır şartlar sebebiyle neredeyse ilerleyemez hale gelmişti. Bunun aksine Beauregard ise demiryolu hattına konuşlandığı ordusuna takviye güç sağlayarak savaşın kaderini değiştirebilmişti. Oldukça deneyimsiz olan Birlik Ordusu'nun hatlarını aşan Konfederasyon Ordusu sonucu kendi lehine çevirmişti.

Her ne kadar iki ordu da koordinasyon ve disiplin konusunda parlak olmasa da, sonuçta Birlik Ordusu bozguna uğrayan taraf olmuştu. Savaşa şahit olan herkes, yaşanan kıyım ve psikolojik yıkımın fazlalığı karşısında dehşete düşmüştü. Birinci Bull Run Muharebesi'nden sonra bir şey kesinleşmişti. Amerikan İç Savaşı uzun, zorlu ve sonuçları bir o kadar ağır olan bir savaş olacaktı.

daha birçok yapı göreceksiniz. Cennet ağaçlarıyla dizili cadde, mermerden evleri, resmi binaları, ahşaptan yapılmış reklam alanlarını ve yıkılmaya yüz tutmuş yerleri de bünyesinde barındıracak. Capitol Binası, geldiğiniz tarihte halen yapım aşamasında olacak. Çatısında iş yapan vinçler, mermer sütunlar ile demirler yerleştirilerek, yeterince büyük olmayan eski kubbenin yerine yenisini inşa etmeye çalışacak.

Binaları incelemenin karnınızı acıktırdığını hissederseniz, hemen Willard's Hotel'e dönün. Yemek için rezervasyona ihtiyacınız olmadığından, tek yapmanız gereken bir an önce yemek salonunun yolunu tutmak ve istediğiniz bir masaya oturmak olacak. Tavsiyemiz Bull Run Muharebesi'ne gitmeden önce, bu hoş mekânda gönlünüzce yiyip içmeniz. Menüde şarap sosuna yatırılmış turna balığı, kaparilerle süslenmiş koyun budu ve ızgarada pişirilmiş bildircin olacak. Ana yemeğin ardından güzel bir tatlı denemek isteyenlere Leydi Kek, kremalı turta ve jöleli turtaları öneririz. Yemek salonunda bulunan bazı misafirlerin yapacağı üzere, eğer isterseniz siz de daha sonrası için sandviç ve bira sipariş edebilir ve yola çıkmadan önce de bu paketi yanınıza alabilirsiniz.

Yola çıkış saatinizin gece yarısından önce, hatta mümkünse biraz daha erken olmasına dikkat edin. Birlik Ordusu'nun şafak vaktinden önce harekete geçmesine bizzat tanık olmak isteyenler en geç akşam saat 7'den önce yola çıkmış olmalıdırlar.

CENTREVILLE

Otelinizin önüne gelecek olan at arabası, sizi Virginia'daki Centreville kasabasına doğru götürmeden önce Georgetown ve Potomac Nehri'nden geçirecek. Centreville'e gelmek için yaklaşık 50 kilometre yol giderek, yedi saatlik bir yolculuk yapacaksınız. Centreville normalde ufak belki biraz da yorgun görünen bir kasaba olmasına rağmen, 21 Temmuz gününün sabahı hareketli bir kamp alanına dönüşmüş olacak.

Kasabanın doğusuna, Albay Hunter, Heintzelman ve Miles yönetiminde üç bölük Birlik Ordusu askeri yerleştirilecek. Kasabanın batısında da Tuğgeneral Tyler'ın emrinde olan bir bölük konuşlanmış olacak. Her iki kamp da birbirine kasabanın ana caddesi Warrenton Turnpike yoluyla bağlanacak. Birlik Ordusu Başkomutanı General McDowell ise batıda, kasabanın merkezine yakın bir yere kamp kurmuş olacak. Kampın etrafında dolaşırken, akşam yediği yemekten ötürü zehirlenen General McDowell'in sarsılarak istifra edişini duyabilirsiniz.

Sabah saat 2.30 olduğunda ise ordu yavaş yavaş hareketlenmeye başlayacak. Kamp, trompet ve boru sesleri ile yankılanırken, yüzlerce kamp ateşinin alevi tüm alanı aydınlatacak. Sabah kahvaltısında askerlere konserve dana eti, peksimet, sert bir kahve ve tütün verilecek. Kahvaltının hemen ardından atlar kişneyecek, askerler silahlarını hazırlayacak ve kamp alanı boyunca verilen emirler göklerde yankılanacak. Hava, henüz sabahın erken saatleri olmasına rağmen sıcak olacak. Fakat ilerleyen saatlerde güneşin yakıcı ateşiyle kavrulan askerlerin çoğu ciddi susuzluk tehlikesi yaşayacak. Siz de böyle ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmamak için yanınızda yeterince su bulunduğundan emin olun.

ÜNİFORMALAR

Ordu harekete geçtiğinde, etrafınızda farklı renkte üniformalar giymiş askerler göreceksiniz. Her ne kadar Birlik Ordusu üniformasında lacivert rengi, Konfederasyon Ordusu ise gri rengi tercih etse de, her iki ordunun askerleri de farklı renklerde ya da karşı tarafın renklerine bürünmüş olarak karşınıza çıkabilirler. Bunun sebebi iki orduda da tek bir tip ve renkte üniforma giyme zorunluluğunun getirilmemesi olacak. Ayrıca bölükler, üniformalarını geldikleri şehir ya da bölgelerden temin etmiş olduklarından, bu durum da karışık bir görüntüye sebep olacak. Askerler her ne şekilde giyinmiş olurlarsa olsunlar, muharebe meydanında toza, dumana ve çamura bulanacaklarından kimin kim olduğu bir süre sonra anlaşılacaktır.

Fakat orduda fazlasıyla göze çarpan iki üniformadan birisi 11. New York Piyade Birliği'ne, diğeri de 14. New York Yedek Asker Birliği'ne ait olacak. Ellsworth ya da İlk Ateş Birliği adıyla bilinen 11. New York Pi-

yade Birliği, kırmızı manşetli lacivert ceketleri ve altına giydikleri kırmızı itfaiye gömlekleriyle tanınacak.

Başlarında ise kırmızı ya da mavi renkte kasketler olacak. 14. Brooklyn ya da Kırmızı Bacaklı Şeytanlar adıyla bilinen 14. New York Yedek Asker Birliği ise lacivert ceketleri, kırmızı pantolonları, kırmızı ve mavi şeritleri kasketleri ve beyaz boyunbağları ile tanınacak.

Birlik Ordusu sabaha karşı saat 4.30 sularında harekâta başlayacak. Görünüşte basit sanılsa da, aslında askerlerin ne kadar zorlu bir işe giriştiklerine şahit olacaksınız. 12.000 askerden oluşan Albay Hunter ve Albay Heintzelman'ın birlikleri, aynı anda harekete geçecek. Kısa bir süre sonra Centreville'in ana caddesi askerler, atlar ve mühimmatlarla dolacak. Birlikler kasabanın batısına ulaştığında, Warrenton Turnpike üzerinden Stone Bridge'e ulaşmaya çalışan Tuğgeneral Tyler'ın birliğiyle karşı karşıya gelecek. Çok daha önceden yola çıkıp ilerlemesi gereken Tyler'ın birliği

Birlik Ordusu'na ait bir hafif piyadenin görüntüsü.

geciktiğinden, arkadan gelen diğer iki birlik de yolun açılmasını beklemek zorunda kalacak. Saat 5.30'da General McDowell ve beraberindekiler Cub Run Köprüsü'ne gelerek Tuğgeneral Tyler'a birliğini yoldan çekmesi emrini verecek. Tuğgeneral Tyler'ın birliğinin yoldan çekilmesiyle, Albay Hunter ve Heintzelman'ın birlikleri

geçiş yapabilecek.

Yolculuk sırasında Sudley Hastanesi'ni görmek isteyenler Albay Heintzelman'ın birliğinin arkasına katılabilirler. Ayrıca Warrenton Turnpike yolu üzerinde bir yüz metre kadar ilerlerseniz General McDowell'in karargâhı haline gelen demirci dükânını da görebilirsiniz.

CENTREVILLE TEPEŞİ

Centreville kasabasının güneyinde kalan yeşil tepe savaşın kısa sürede kazanılacağını düşünen sivil halk tarafından gün içinde ziyaret edilecek. Sabahın erken saatlerinde bu tepeye gelirsiniz, gazeteci ve politikacıların çoktan buradaki yerlerini aldıklarını görebilirsiniz. Önümüzdeki beş saat içerisinde ziyaretçi sayısının daha da arttığını göreceksiniz. Tepeye ilk gelen ziyaretçiler The Times gazetesi muhabiri William Howard Russell ile hasır şapkası, keten önlüğü ve tahta kutusundan (fotoğraf makinesi) tanıyabi-

leceğiniz fotoğrafçı Matthew Brady olacak. Capitol Binası'ndan gelenler arasında ise Senatör Henry Wilson (Massachusetts), Zachariah Chandler (Michigan), Ben Wade (Ohio), James Grimes (Iowa), Jim Lane (Kansas) ve Lafayette Foster (Connecticut) gibi isimleri görmek mümkün olacak. Temsilciler Meclisi'nden ise bölgeye Alfred Ely (New York), Schuyler Colfax, Elihu Washburn (Indiana) ve Isaac Arnold (Illinois) gelecek. Massachusetts eyaletini temsil eden Senatör Wilson ise sabahın büyük bir kısmını askerlere taze sandviç dağıtarak geçirecek. Wilson'ın at arabasının fazla yakınında durmamaya özen gösterin çünkü Konfederasyon Ordusu'ndan atılan bir top ateşi öğleden sonra bu arabaya isabet edecek. Senatör Wilson da Washington'a bir katır sırtında dönmek zorunda kalacak.

Centreville tepesine gelen diğer isimler arasında Ohiolu Yargıç Daniel McCook ve köleliğin kaldırılmasının en büyük destekçisi olan W. P. Thomasson bulunacak. Fazlasıyla uzun siyah silindir şapkasından tanıyabileceğiniz Thomasson, önümüzdeki günlerde Illinois eyaletini temsil eden Meclis Üyesi Owen Lovejoy ile birlikte 71. New York Birliği'ne katılacak.

Tepede el arabasıyla arazide dolaşan ve üç gün önce tepenin güneyindeki Blackburn's Ford nehir geçidinde vurulan erkek kardeşlerinin cesedini arayan, Boston'dan gelmiş iki genç askerin görüntüsü de gözünüze çarpacak. Yine onlarca asker annesi ve senatör eşi de bu tepede bulunanlar

Albay Dixon Miles, bu kez yanında içkisi olmadan.

arasında olacak. Etrafa bakarken özellikle Bayan Augusta Foster'ı bulmaya çalışın. Kendisi birlik için yaptıkları sayesinde 2. Maine Birliği'nin manevi evladı haline gelecek.

Tepede kaldığınız süre boyunca savaşta nelerin yaşandığını bizzat göremeyeceksiniz. Yalnızca gün boyunca top ateşlerinin etrafta yankılanan sesleri ile patlayan tüfeklerden çıkan barut kokuları uzakta da olsa savaşın yaşandığının şahidi olacak. Çatışmanın en yoğun yaşandığı iki yer ise sekiz kilometre uzakta olan Matthew's Hill ve Henry House Hill olacak. Gün içinde Birlik Ordusu'ndan gelen haberciler cepheden havadis getirerek "Hepsini her cephede bozguna uğrattık," diye neşeyle dolaşacaklar. Lütfen bu noktada ne olacağını etrafınızdakilere söylememeye çalışın. Eğer gününüzün geri kalanını burada geçirmeye karar verirseniz, akşam saat 6.30'tan önce yola çıktığınızdan emin olun. Bozguna uğrayacak olan Birlik Ordusu'nun haberiyle birlikte herkes yollara düşeceğinden, vakitlice yola çıkmanız sizler için çok daha iyi olacaktır.

Tepede bulunan kalabalığın içindeki maceraperest birkaç kişi Warrenton Turnpike Yolu ve Bull Run Bayırı'na doğru ilerleyerek muharebe alanına doğru gitmeyi tercih etse de, siz yine de Blackburn nehir geçidi taraflarına gidin.

Olduğunuz yerden güneye doğru yaklaşık bir kilometre kadar ilerlediğinizde karşınıza Yüzbaşı John Tidball ve onun topçu birliği çıkacak. Burada Bull Run Nehri'ni ve Blackburn nehir geçidini göreceksiniz. Bölgede terk edilmiş mühimmat ve yerde yatan birçok asker olacak. Alana el arabalarıyla birçok kişi akın ederken, Yüzbaşı Tidball ise bu gelen insanlar tarafından savaşın gidişatıyla ilgili amansız bir sorguya tutulacak.

Yüzbaşını olduğu yerde bırakıp, öğleden sonra Albay Dixon Miles'ı ziyaret edebilirsiniz. Yedek askerden sorumlu Albay Miles'ı, karargâh ve aynı zamanda hastane olarak kullandığı Centreville Hotel'de bulabilirsiniz. Albay, ilginç fakat bir o kadar da etkili bir güneşten korunma yöntemi-ne başvurmuş halde karşınıza çıkacak. İki hasır şapkayı birbirine geçirerek kafasına takan Albay Miles, alkolün ve afyon bazlı ilaçların etkisiyle biraz yorgun bir halde olacak. Albay Miles günün ilk ziyaretini Albay Davies ve Albay Richardson'ın emrindeki topçu birliklerine gerçekleştirecek. Ziyaretin ardından Albay Richardson, Albay Miles'ın emirlerine uymayı reddederek, Miles'ı uluorta sarhoş olmakla suçlayacak. Sonunda alana teşrif eden General McDowell ise Albay Miles'ı görevden alarak, bu duruma noktayı koyacak.

BULL RUN BAYIRI

Muharebenin gidişatını yakından takip edebileceğiniz en uygun nokta Warrenton Turnpike'ın güneyinde kalan Bull Run Bayırı olacak. Öğle vakti sularında gazeteciler ve senatörler bu alana toplanarak savaşın en yoğun olarak yaşandığı Henry House ve Matthew's tepelerine bakacaklar. Kendini sakınmayan zaman yolcularımız Warrenton Turnpike yolu üzerinde bir kilometre daha ilerleyip Stone Bridge'e vararak, savaşı daha da yakından gözlemleyebilirler.

Öğle saatlerinde oğluyla yemek yiyen Yargıç Daniel McCook, trajik bir şekilde birkaç saat sonra Konfederasyon Ordusu'nda görev yapan bir askerin kurşunuyla vurulan oğlunun cesedini el arabasıyla taşımak zorunda kalacak. Olanlar karşısında hiddetten köpüren Meclis Üyesi Wasburne ise aynı saatlerde Birlik Ordusu'na yardım etmek için keşif görevine çıkacak. Her zaman olduğu gibi vakti geldiğinde bölgeyi boşaltmayı unutmayın, çünkü akşam saat 5.30'u gösterdiğinde Bull Run Bayırı, Konfederasyon Ordusu tarafından istila edilecek. Meclis Üyesi Ely ise bir piyade birliği tarafından esir alınacak.

SAVAŞ MEYDANI'NDA TEDAVİ

Her ne kadar Amerikan İç Savaşı'na kıyasla basit bir çarpışma olarak algılsa da, aslında Birinci Bull Run Muharebesi de sonuçları bakımından oldukça yıkıcıydı. Birlik Ordusu 460 ölü ve 1.124 yaralı verirken, Konfederasyon Ordusu ise 387 ölü ve 1.587 yaralıyla savaşı sonlandırmıştı. Yolculuk ettiğiniz tarihte bu bahsettiğimiz askerlerin çoğunun bölgedeki seyyar hastanelere kaldırıldıklarına tanık olacaksınız.

Stone Bridge'deki dört odalı çiftlik evi, Lewis Malikânesi ve Warrenton Turnpike yolundaki bir ev, Birlik Ordusu hastaneleri olarak kullanılan yerlerden yalnızca birkaçı olacak. Bu hastanelerin en büyüğü ise Sud-

ley Springs köyünde bulunacak. Köy aynı zamanda Albay Hunter ve Heintzelman'ın sabah saatlerinde birliklerini getirdikleri yer olarak da bilinecek.

Gün içinde savaş meydanı haline gelen köye ulaşım tamamen kapana-çagından, eğer Sudley Springs'e gelmek istiyorsanız Albay Hunter ve Heintzelman ile beraber şafaktan önce yola çıkmanız gerekecek. Köye vardığınızda burada bulunan kilisenin geçici olarak hastaneye dönüştürülmüş olduğunu göreceksiniz. Kilisenin sıraları kaldırılmış ve yerine saman konulmuş olacak. Samanların üzerine ise ameliyat masası görevi görecek birkaç masa yerleştirilmiş olacak.

Öğleden sonra saatlerinde doktorlar her geçen dakika artan ölü ve yaralı sayısı sebebiyle yakınlardaki iki ev ve bir de tamirci dükkânını hastane olarak kullanacak. Askerlerin yaralarını sarmak, kanamalarını durdurmak ve kırık kemiklerini tedavi etmenin dışında, doktorlar aynı zamanda yaralıların hayatını kurtar-

mak için amputasyon işlemi de yapacak. Tüm bu süreç sırasında doktorlar morfin, kloroform ve brendi gibi anestezi türevi maddeler sunacaklar. Bu noktada zaman yolcularımızı uyaralım: Hastanelerde işiteceğiniz sesler, sizi görüntü ve kokulardan çok daha fazla etkileyebilir. Lütfen hazırlıklı olun.

MUHAREBE BAŞLIYOR

Stone Bridge ya da Bull Run Bayırı'ndan bakıldığında zaman yolcularımız savaşın bir bölümünü direkt olarak gözlemleyebileceklerdir. Tuğgeneral Tyler'ın birliği Stone Bridge boyunca ilerlerken, yakılan ölümlerden çıkan duman ise yavaş yavaş göğe yükselecek. Sabah saat 9.30 ile 11.30 arasında ise Birlik Ordusu ile Konfederasyon Ordusu çarpışacak. Tuğgeneral Nathan Evans'ın Konfederasyon Ordusu'na bağlı 7. Birliği, Stone Bridge'den Matthews Tepesi'ne kaydırmasıyla ordu, Sudley Ford nehir geçidi üzerinden bölgeye gelen Birlik Ordusu ile karşı karşıya kalmış olacak. Aynı anlarda Albay Sherman öncülüğündeki Birlik Ordusu'na bağlı 2. Birliğin Farm Ford nehir geçidi üzerinden bölgeye gelmesiyle, saat 11.30 suların-

Eğer durduğunuz yerden savaş bu şekilde görünüyorsa, o halde aksiyona fazla yaklaşmışsınız demektir. Lütfen bir an önce Bull Run Bayırı'na geri dönün.

da Matthews Tepesi'ndeki Konfederasyon Ordusu da Henry Tepesi'ne çekilecek.

Önümüzdeki birkaç saat boyunca Birlik Ordusu Matthews Tepesi üzerinden hücumla geçerken, Konfederasyon Ordusu ise Henry Tepesi'nde saflarını tekrar toparlamaya çalışacak. Öğleden sonra saat 1 ile 3 arasında ise Birlik Ordusu yavaş yavaş püskürtülecek ve Albay Jackson'ın Konfederasyon Ordusu hattının tam ortasında Birlik Ordusu'nun karşısında bir "duvar gibi" durduğu şu meşhur fakat doğruluğu tartışmaya açık an yaşanacak.

Gözlem noktanızdan her ne kadar açık bir şekilde seçemeseniz de, öğlen saat 3.30'dan sonra işler bir anda tersine dönecek. Konfederasyon Ordusu'nun Henry Tepesi'ne çekilmesi için uzun bir müddet baskı yapan Birlik Ordusu, sonunda yanlarında erzak olmamasının da etkisiyle yorgun düşecek. Aynı anlarda Konfederasyon Ordusu ise tren hattı üzerinden gelen destek kuvvetle sayısını çoğaltacak. Destek kuvvetin bölgeye varmasıyla Birlik Ordusu ilk önce Chinn Bayırı'nda, ardından Henry Tepesi'nin tam ortasında bozguna uğrayacak. Akşam saat 5'i gösterdiğinde geri çekilmeye başlayan Birlik Ordusu'ndan bazı askerler ilk önce Sudley Springs'e çekilirken, daha sonra da Warrenton Turnpike'a dönecekler.

Savaş sonrasında Süvari Birliği Sudley Ford nehir geçidinde beklerken.

Senatör Zachariah Chandler ve Senatör Benjamin Wade.

BİRLİK ORDUSU GERİ ÇEKİLİYOR

Birlik Ordusu'nun geri çekildiğini gösteren ilk işaret akşam saat 5 sularında Bull Run Bayırı'nda ortaya çıkacak. Bölgeyi yavaş yavaş terk etmeye başlayan askerler, giderken "Geri çekilin, geri çekilin, mağlup olduk!" diye bağıracaklar. Senatör Zachariah Chandler ise bunun üzerine tek başına yolu tıkayarak, askerlerin geri çekilmesini önlemeye çalışacak. Senatör Ben Wade de her ne kadar askerlerinin önüne tüfekle dikilip geçmelerini engellemeye çalışsa da, başarılı olamayacak. Bu noktada bir an önce Cub Run Köprüsü'nü geçmeniz gerekecek, çünkü akşam saat 6'dan sonra Konfederasyon Ordusu askerleri köprüye ulaşarak, büyük bir paniğe yol açacak. Köprüde seyir halinde giden bir at arabası panik sebebiyle yan yatarak yolu tıkayınca, köprü üzerinden karşı tarafa geçmeye çalışan Birlik Ordusu askerleri de suya atlayacak. Silahlarını, çantalarını, cephane torbalarını ve hatta üniformalarını bırakan askerler nehirde yüzerek karşıya geçecekler. Tıkanan köprü üzerinden geçmeye çalışan askerler yolda bulunan ambulansların, at arabalarının ve katırların üzerine çıkarak ilerlemeye çalışacaklar. Büyük bir kargaşa ve gürültü içinde Centreville kasabasına doğru giden askerler önlerine çıkan devireceklerinden, tavsiyemiz bu anlarda burada bulunmamanızdır.

Güvenli nokta olarak adlandırabileceğimiz yer buradan bir kilometre kadar uzaktaki Warrenton Turnpike yolu olacak. Albay Blenker'a ait üç Piyade Birliği ile bir büyük top geri çekilen Birlik Ordusu askerlerine bir

nebze de olsa güvenlik sağlayacak. Birliklerden bazıları evlerine dönerken, bazıları ise Washington'a doğru gidecek. Fakat birçoğu Centreville'deki kamplarına dönerek, başkente giden 50 kilometrelik yolculuğa başlamadan önce kamptaki birkaç parça eşyasını alacak. Gece yarısı olduğunda General McDowell orduya tamamen geri çekilmesi emrini verecek. Eğer eve dönüş yolculuğunuz için bir at arabası ya da katır ayarlayamazsanız üzülme-
yin, Rhode Island'dan gelen askerler büyük bir neşe içinde bir taraftan yürüyüp bir taraftan şarkı söyleyerek size eşlik edecekler. Bu neşeli hallere rağmen yolculuğun bir parça keder yüklü olacağını da şimdiden söyleyelim. Savaşta uzuvlarını kaybetmiş, dilleri kopartılmış ve vücutlarının çeşitli yerlerinde delikler açılmış insanlar da bu yolda olacak. Yol boyunca temiz içme suyuna ihtiyacınız olacağını da yine belirtelim.

Geçmiş, Günümüz & Gelecekle İlgili Okumalar

Her ne kadar WAG şirketi olarak araştırma ve gözlemlerimizi yerinde yapmayı tercih etsek de, çalışmalarımızda Kronovinn™ teknolojisine sahip olmayan bilim insanlarının kitaplarından da yararlanmış bulunuyoruz. Yazıldıkları zamanın uzay-zaman sürekliliğine sapanıp kalmış olsalar da bu kitapların asıllarına en uygun şekilde yazılmış olduklarının garantisini verebiliriz. Bu kitapları tatilde okumanız için önersek de, bu çalışmaların bizimle birlikte çıktığınız yolculukta valizlerinize giremeyeceğini önemle hatırlatırız.

Altın Sırma Meydanı

Glenn Richardson, *The Field of Cloth of Gold* (2013).

İlk Dünya Fuarı

Michael Leapman, *The World for a Shilling: How the Great Exhibition of 1851 Shaped a Nation* (2001).

Zafer Günü

Russell Miller, *VE Day: The People's Story* (2007).

Woodstock Festivali

James E. Perone, *Woodstock: An En-*

cyclopaedia of the Music and Art Fair (2005).

Joel Makower, *Woodstock: An Oral History* (1989).

I. Charles'ın İdamı

Ben Coates, *The Impact of the English Civil War on the Economy of London 1642–50* (2004).

Charles Spencer, *Killers of the King: The Men Who Dared to Execute Charles I* (2014).

C.V. Wedgwood, *A King Condemned: The Trial and Execution of Charles I* (1964).

Kadınların Versay Sarayı'na Yürüyüşü

George Rudé, *The Crowd in the French Revolution* (1959).

Simon Schama, *Citizens: A Chronicle of the French Revolution* (1989).

Arşidük Ferdinand Suikastı

Christopher Clark, *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914* (2012).

David James Smith, *One Morning in Sarajevo: 28 June 1914* (2008).

Berlin Duvarı'nın Yıkılışı

Mary Elise Sarotte, *The Collapse: The Accidental Opening of the Berlin Wall* (2014).

235. Olimpiyat

Nigel Spivey, *The Ancient Olympics: A History* (2005).

Shakespeare's Globe Tiyatrosu'nun Açılış Gecesi

Peter Ackroyd, *Shakespeare: The Biography* (2005).

James Shapiro, *1599: A Year in the Life of William Shakespeare* (2005).

Bebop Akımının Doğuşu

Stanley Crouch, *Kansas City Lightning: The Rise and Times of Charlie Parker* (2013).

Ira Gitler, *Swing to Bop: An Oral History of the Transition in Jazz in the 1940s* (1985).

Robin D.G. Kelley, *Thelonious Monk: The Life and Times of an American Original* (2010).

The Beatles'in Hamburg'a Gelişi

Mark Lewisohn, *The Beatles: All These Years – Volume 1, Tune In* (2013).

Muhammed Ali ve Ormanda Dövüş

Norman Mailer, *The Fight* (1975).

Marco Polo ile Shangdu

Marco Polo, *The Travels* (1299).

John Man, *Xanadu: Marco Polo and Europe's Discovery of the East* (2009).

Kaptan Cook'un İlk Destansı Yolculuğu

Peter Aughto, *Endeavour: The Story of Captain Cook's First Great Epic Voyage* (2002).

James Cook, *The Journals of Captain Cook* (1768–71).

Frank McLynn, *Captain Cook: Master of the Seas* (2011).

Vezüv Yanardağı Patlaması

Mary Beard, *Pompei: The Life of a Roman Town* (2008).

Büyük Köylü İsyanı

Judith Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt* (2014).

Dan Jones, *Summer of Blood: The Peasants' Revolt of 1381* (2010).

Birinci Bull Run Muharebesi

David Detzer, *Donnybrook: The Battle of Bull Run, 1861* (2004).

Tarihi öğrenmenin en iyi yolu onu yaşamaktır!

Pek çoğumuz Woodstock Festivali'ne katıldığımızı, I. Dünya Savaşı'nı başlatan suikast gerçekleşirken oradan geçmekte olduğumuzu, Berlin Duvarı'nın yıkılışını canlı canlı izlediğimizi iddia edemeyiz. Ancak bu durum artık değişebilir.

Zaman Yolcusunun El Kitabı, yolcularına 18 büyük tarihî olayı yerinde izleme fırsatı sunuyor. Dilerseniz Paris'in devrimci kadınlarıyla birlikte Versay Sarayı'na yürüyebilir, Kaptan Cook'la beraber Tahiti ve Avustralya'ya seyahat edebilirsiniz, Marko Polo ya da Kubilay Han'la vakit geçirebilirsiniz. Günümüze daha yakın bir tarihe yolculuk etmek isterseniz The Beatles'ın tarihin en önemli müzik gruplarından biri haline gelişine bizzat tanık olabilir ya da Muhammed Ali'nin ormandaki dövüşünü yerinde izleyebilirsiniz.

Yolculuklarınızda size eşlik edecek olan zaman yolculuğu rehberlerimiz Wyllie, Acton & Goldblatt'le olayları başından sonuna dek izlerken o günlerin gelenekleri, alışkanlıkları ve kültürü konusunda bilgi edinecek ve orada ne yiyip içebileceğinizi, nerede kalabileceğinizi, neler giyebileceğinizi ve kimlerle tanışabileceğinizi öğreneceksiniz.

• • •

• • •

İnceleme

+25

ISBN 978-605-9902-67-0

9 786059 902670

www.mayayayinlari.com

mayakitap